

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

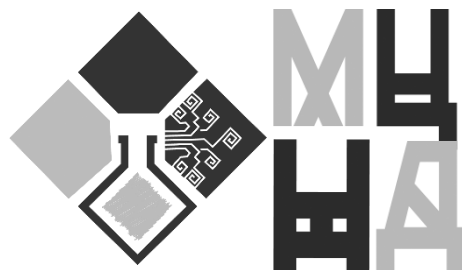
24 ТРАВНЯ 2024 РІК

М. ЗАПОРІЖЖЯ, УКРАЇНА

**«ІННОВАЦІЇ ТА НАУКОВИЙ
ПОТЕНЦІАЛ СВІТУ»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ
ПРАЦЬ З МАТЕРІАЛАМИ
IV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ІННОВАЦІЇ ТА НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СВІТУ

| 24 травня 2024 рік
м. Запоріжжя, Україна

Вінниця, Україна
«UKRLOGOS Group»
2024

Організація, від імені якої випущено видання:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Номер запису організації в Єдиному реєстрі громадських об'єднань: 1499141.

Голова оргкомітету: Сотник С.Г.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 37 від 23.05.2024 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою у сфері управління Міністерства освіти і науки «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» в базі даних науково-технічних заходів України на поточний рік та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (**Посвідчення № 52 від 05.01.2024**).

Збірник наукових праць з матеріалами конференції видано офіційно суб'єктом видавничої справи зі **Свідоцтвом ДК № 7860 від 22.06.2023**.

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

I-57 **Інновації та науковий потенціал світу:** збірник наукових праць з матеріалами IV Міжнародної наукової конференції, м. Запоріжжя, 24 травня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. — 296 с.

ISBN 978-617-8312-30-5

DOI 10.62731/mcnd-24.05.2024

Викладено матеріали учасників IV Міжнародної наукової конференції «Інновації та науковий потенціал світу», яка відбулася 24 травня 2024 року у місті Запоріжжя.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2024

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2024

ISBN 978-617-8312-30-5

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ
Ніколайчук О.В.13

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ
Парчевська В.В.16

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ
Руденко К.С.19

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ
ПІДПРИЄМСТВ
Ємельянов О.Ю., Степанків В.З.21

СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ
ЦІННОСТЕЙ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ
Бахор О.Р., Русин-Гриник Р.Р.24

СЕКЦІЯ III. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТА ВНУТРІШНІМ
КОНТРОЛЕМ: СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В СУЧАСНОМУ
БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ
Бондаренко Н.М., Курбанова А.О.26

РОЗРАХУНОК АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ
ЧИСТОГО ПРИБУТКУ ВІД ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
Сук П.Л.29

СКЛАД ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ЇЇ ОСНОВНИХ ФОРМ
Кодач А.М.33

ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ
Андрусова Н.Ф.36

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ВИПУСКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ Колганова М.М., Литвиненко К.Г., Бачуріна А.А.	39
--	----

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ВПРОВАДЖЕННЯ ЛОГІСТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРАРНОЇ СФЕРИ Римар Н.О.	41
МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ Хруслов Р.В.	43

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ ІТ У ПРОМИСЛОВOSTІ Довгий О.І., Русин-Гриник Р.Р., Вербівський Н.М.	46
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ Савчук Д.О.	48
МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ Ілик В.Б., Кубіцький С.О.	51
ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВАХ З ДОПОМОГОЮ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ Комлев І.	57

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

АЛІМЕНТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ Вуйцик С.Ю.	59
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ТОВАРИСТВА З ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ Буравська А.А.	63
ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ Сорокіна Д.О.	67

ЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ Откидач Р.Р.	69
ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛІСТИЦІ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ Тарасюк С.В., Костенко М.В.	72
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ОФЕРТИ РАЙДХЕЙЛІНГ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ Толюпа В.В.	74
ПОГРОЗА ВБИВСТВОМ Ребрик А.Р.	77
СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ Антонова А.Ю.	79
ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ У ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРАХ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ Калаченкова К.О., Марценюк А.І.	82
ЮРИДИЧНА ПРИРОДА РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ Пучко А.В.	86
 СЕКЦІЯ VII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ	
АДМІНІСТРАТИВНО-НАГЛЯДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ Тучін С.А.	88
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ ТРАВМУВАННЯ ТА ЗАГИБЕЛІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ ПІД ЧАС НЕСЕННЯ СЛУЖБИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ Наточій А.Д., Тінін Д.Г.	90
ЕВОЛЮЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ Диннік Д.С.	93
МІЖНАРОДНИЙ ОБМІННИЙ ДОСВІД ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Недужко С.С., Тучін С.А.	96
ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ Кундій А.Ю., Костенко М.В.	101
ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ПРИПИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ДОП. УЧАСТЬ У РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ Недужко С.С.	104

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ Майсурадзе Р.З.	106
--	-----

СЕКЦІЯ VIII. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ВАЖЛИВІСТЬ ДОТРИМАННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО ТРЕНУВАЛЬНИХ СТРІЛЬБ Марценюк А.С.	108
ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ Шрам А.А.	111
ОСОБЛИВОСТІ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ Хитрий М.С.	113
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПІШОГО ПАТРУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Кривошея Д.Г.	115
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ І ГОТОВНОСТІ ПОЛІЦІЙСЬКИХ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ З ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ Савенко Д.С.	117
РЕАЛІЗАЦІЯ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Ткаченко Т.О.	119
РОЛЬ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ БОЙОВОЇ ГОТОВНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОЦІНКА ЗНАЧЕННЯ СИСТЕМАТИЧНОЇ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Анікєєв В.В.	121

СЕКЦІЯ IX. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ПИТАННЯ ІНФОРМОВАНOSTІ ЩОДО БРОНХІАЛЬНОЇ АСТМИ Коц С.М., Коц В.П., Коц В.В.	123
---	-----

СЕКЦІЯ X. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

АДАПТИВНІСТЬ ІНТРОДУКОВАНИХ СОРТІВ ОЖИНИ ДО УМОВ ЦЕНТРАЛЬНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ Шубенко Л.А., Леус В.В.	127
--	-----

КИСЛОТНІСТЬ ҐРУНТІВ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
Задорожна С.В., Гульванська Н.Л.	129

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІНЕРАЛЬНОГО ЖИВЛЕННЯ СОНЯШНИКУ	
Дроздовський А.Б., Огородник Н.З.	131

СЕКЦІЯ ХІ. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ МОНІТОРИНГ МОРФОЛОГІЧНИХ ЗМІН КЛІНІЧНОГО АНАЛІЗУ КРОВІ КРОЛІВ ПРИ ОПЕРАТИВНОМУ ВТРУЧАННІ НА ШЛУНКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАЗМИ ЗБАГАЧЕНОЇ ТРОМБОЦИТАМИ	
Коваленко Д.О.	133

СЕКЦІЯ ХІІ. АТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ АВТОМАТИЗАЦІЄЮ, КОМП'ЮТЕРНО- ІНТЕГРОВАНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ ТА РОБОТОТЕХНІКОЮ	
Полятикін А.О., Потапенко А.С.	135

СЕКЦІЯ ХІІІ. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

СОНЯЧНА ЕНЕРГЕТИКА І ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ	
Зінченко Д.Р.	140

СЕКЦІЯ ХІV. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ СТРУКТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У МІЖГАЛУЗЕВІЙ СИСТЕМІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	
Піскунова О.В., Савіна С.С., Водзянова Н.К.	142

СЕКЦІЯ ХV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

ЗАСТОСУВАННЯ ГІПЕРВІЗОРІВ ПЕРШОГО ТИПУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЗАХИЩЕНОЇ ІТ-ІНФРАСТРУКТУРИ	
Тимошук В.Д., Долінський А.М.	145

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	
Воробйов А.Р.	147

ІНТЕГРАЦІЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ПЕРЕДАВАЧІВ КЕРУВАННЯ ТА СИСТЕМ ВІДЕОЗВ'ЯЗКУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА НАДІЙНОСТІ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ Рибаків К.Ф., Лежньов Д.О.	149
--	-----

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ РОЗПОДІЛЕНЕ ПЛАНУВАННЯ ЗАДАЧ В ЕНЕРГОСМНИХ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ СЕРЕДОВИЩАХ Михальчук Н.О.	151
--	-----

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ В ГЕТЕРОГЕННИХ БАГАТОЯДЕРНИХ СИСТЕМАХ ЗА ДОПОМОГОЮ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НАПРУГОЮ І ЧАСТОТОЮ Михальчук Н.О.	154
---	-----

ОПТИМІЗАЦІЯ ЗБОРУ ТА ОБРОБКИ ДАНИХ У СИСТЕМАХ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ ДЛЯ РОЗУМНИХ МІСТ Цюпа І.І.	157
--	-----

ПЛАНУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТІВ ТА МЕТОД РОЮ ЧАСТОК ОПТИМІЗАЦІЇ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ МЕТОДІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ КРАЙОВИХ ЗАДАЧ Ярош А.О., Кудін О.В.	160
---	-----

СЕКЦІЯ XVI. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

РОЗРОБКА МЕТОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ПАРАМЕТРІВ РУХУ ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ В УМОВАХ ПОТОКУ ВІДМОВ Мадонич А.О., Пеньковська Н.С.	164
---	-----

СЕКЦІЯ XVII. СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

ВПЛИВ СУРЖИКУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ: ЗАНЕПАД ЧИ НОВЕ ЯВИЩЕ? Парфьонов І.О.	167
---	-----

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ETNOLINGWISTYCZNE ASPEKTY WSPÓŁISTNIENIA JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO I POLSKIEGO – WZAJEMNE ODDZIAŁYWANIE I WZORCE JĘZYKOWE NA PRZYKŁADZIE FRAZEOLIZMÓW Słoiko D.S.	169
---	-----

FOSTERING COLLABORATION AND KNOWLEDGE EXCHANGE FOR GLOBAL INNOVATION AND SCIENTIFIC GROWTH Tovma V.R.	173
--	-----

КОМУНІКАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ФАНФІКШЕНУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	
Белік С.О.	175
НІМЕЦЬКА (АВСТРИЙСЬКА) ЛЕКСИКА В ДІАЛЕКТНОМУ ВОКАБУЛЯРІ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ	
Шетеля Я.М.	179
ПРИЙОМИ ОПАНУВАННЯ ЛЕКСИКИ ЗА ФАХОМ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ТЕХНІЧНОМУ ЗВО	
Мірошниченко І.Г.	183
РЕКЛАМНИЙ ПРОДУКТ У КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ: ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ЖИТОМИРЩИНІ	
Федько І., Башманівський В.	186
РОЛЬ ОСВІТИ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ	
Олійник І.З.	188
СТИЛІСТИЧНІ ФІГУРИ ЯК ЗАСІБ УВИРАЗНЕННЯ МОВЛЕННЯ У ПОВІСТІ ДЖЕРОМА К. ДЖЕРОМА «ТРОЄ У ЧОВНІ» ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	
Мордан Е.	190
ФЕМІНІТИВИ	
Горіна В.І.	193

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗАХИСТ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ	
Кісель О.В., Великодна Є.М.	195

СЕКЦІЯ ХХ. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

TEACHING CAT TOOLS: ENHANCING EFFICIENCY AND ACCURACY IN TRANSLATION WORKFLOWS	
Olkhovska A.	198
АКТУАЛЬНІ ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, ЯК АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ	
Науково-дослідна група:	
Браткова Л.Б., Лотиш Н.Г., Кравченко Т.Ю., Федін М.В., Павлова В.В.	200

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ КОГНІТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З ДИСЛЕКСІЄЮ Шевченко О.Є.	205
ГРА ЯК ДІАГНОСТИЧНА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ Федорова А.О., Зимівець Н.В.	209
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ Чулакова Д.В.	215
КОЛАБОРАТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ГІМНАЗІЇ Левченко Ф.Г.	218
МОТОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ Короткова П.І.	220
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ Давиденко Т.В.	222
ОБГОВОРЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЛАРИНГЕАЛЬНОЇ МАСКИ AMBU AURAFLEX З ЛІКАРЯМИ-ІНТЕРНАМИ ТА ЛІКАРЯМИ ПРАКТИЧНОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я Курсов С.В., Скоропліт С.М., Феськов О.Е.	224
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЄКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Деревянчук О.В., Попович М.М., Калинюк М.А.	228
ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ З ЕКОЛОГІЇ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ Муляр Н.М.	231
ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУ СПІВПРАЦІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ З ВЧИТЕЛЕМ ТА МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ ВИРІШЕННЯ Онищенко К.С.	234
РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ Кубікова К.О.	237
РОЛЬ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ Дацко Д.Ю., Криворотько А.О.	241
РОЛЬ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ Хілобок А.С., Криворотько А.О.	243

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ	
Толочко С.В.	245

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	
Ніщук В.В.	248

СЕКЦІЯ ХХІ. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВЗАЄМОВПЛИВ ХАРАКТЕРУ ТА ТЕМПЕРАМЕНТУ НА СТИЛІ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ У КЛАСІ	
Герасименко Л.Б.	251

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМООЦІНКУ ПІДЛІТКІВ	
Ташматов В.А., Бакурідзе Н.Г., Тімнова Д.В.	255

ТРИВОЖНІСТЬ ЯК ФАКТОР ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ	
Калюжна Є., Харченко А.	258

СЕКЦІЯ ХХІІ. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

ВЛИВ КОФЕЇНУ НА РЕЖИМ СНУ ЛЮДИНИ	
Овденко А.Ю., Мокрякова М.І.	261

ГАСТРИТ, АСОЦІЙОВАНИЙ З ПСИХІЧНИМ НАПРУЖЕННЯМ	
Поваляєв В.В., Мухачова В.Д.	263

ОСОБЛИВОСТІ КЛІНІЧНОЇ КАРТИНИ ХРОНІЧНОГО ПЕРЕБІГУ БРУЦЕЛЬОЗУ	
Грищенко В.Г.	265

ОСОБЛИВОСТІ ПАТОГЕНЕЗУ ПНЕВМОЦИСТОЗУ	
Грищенко В.Г.	267

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПРИ ІНФАРКТІ МІОКАРДА	
Рева Т.В., Грабовецька А.В.	269

РОЛЬ ТРОМБІНУ В ПАТОГЕНЕЗІ ХРОНІЧНОГО ЗАПАЛЕННЯ	
Лісова Д.В.	271

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ДІАГНОСТИКУ ТА ЛІКУВАННЯ ВАЗОСПАСТИЧНОЇ СТЕНОКАРДІЇ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)	
Науково-дослідна група:	
Варварук А.А., Глібчук Ю.І., Костів С.І., Мандрик О.Є.	273

СЕКЦІЯ XXIII.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ КОМАНДНОЇ РОБОТИ
В OFFICE 365

Апончук Л.С.277

СЕКЦІЯ XIV.

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСНОВНИХ ПРОЦЕСІВ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА
ФОРМУЛЮВАННЯ ЇХ ХАРАКТЕРИСТИК

Митричко Р.С.280

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВИМИ КОМУНІКАЦІЯМИ НА РИНКУ
НЕРУХОМОСТІ: ОЦІНКА ПРОБЛЕМ ТА АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ

Фісуненко П.А., Кузьмін В.В.283

СУЧАСНІ ОЗДОБЛЮВАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Тарасенко М.Є.285

СЕКЦІЯ XXV.

КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ ТА ПРИЙОМИ СУЧАСНОЇ ГРАФІКИ

Соломеннікова І.О.289

МИСТЕЦТВО СТАФФОРДШИРСЬКОГО АНГЛІЙСЬКОГО ФАРФОРУ

Семенюта О.Ю.293

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Ніколайчук Олександра Віталіївна

здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Ніколаєць Катерина Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-0471-2895

д-р. іст. наук,

професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Повномасштабна російська-українська війна, що розпочалася в Україні 24 лютого 2022 року, має руйнівний вплив на всі сфери життя, включаючи й ринок праці. Беззаперечний факт, що мільйони українців внаслідок небезпеки та загрози створюють хаотичний міграційний рух, втрачаючи роботу та шукаючи нові можливості для проживання. Ці проблеми відчуває на собі не лише населення, але й бізнес. Багато підприємств, особливо в регіонах, де велись активні бойові дії, були змушені призупинити або зовсім закрити свою діяльність. Всі ці фактори неабияк вплинули на рівень зайнятості та безробіття в країні.

Результат дослідження проведеного в межах проєкту Програми розвитку ООН показав, що більше ніж дві третини (63,5%) українського малого та середнього бізнесу були вимушені припинити або частково припинити роботу під час повномасштабного вторгнення. Така ситуація негативно вплинула на індекс активності бізнесу, який станом на січень 2024 року досягнув 37,3%, що свідчить про значне падіння ділової активності. Також результати дослідження показали, що ситуація на ринку праці в Україні порівняно з 2022 роком поступово покращується. Усе більше компаній починають відновлювати роботу й усе менше припиняють діяльність [1].

За оцінками Міністерства економіки, на початку 2023 р. чисельність безробітних становила 2,6 млн осіб, а за оцінками НБУ – близько 4,2–4,8 млн осіб [2]. Окрім того, не всі безробітні зареєстровані у державній службі зайнятості. За припущеннями Міністерства економіки, під час війни кількість неофіційно працевлаштованих зросла [2]. Люди шукають альтернативні джерела доходу, які не завжди відповідають офіційним нормам.

Згідно з офіційної статистики (рис. 1), протягом 2022 року кількість офіційно зареєстрованих безробітних поступово знижується. Загалом, протягом 10 місяців, що аналізуються, кількість безробітних знизилась на 27% (з 287 осіб у березні 2022 року до 209 осіб у січні 2023 року). Ринок праці поступово адаптується до нових умов, а попит на робочу силу зростає.

Рис. 1. Кількість зареєстрованих безробітних

Джерело: створено автором за даними [2]

Якщо досліджувати інфляційні звіти Національного банку України, можна порівняти рівні безробіття впродовж повномасштабного вторгнення. За результатами опитувань InfoSapiens, які проводиться на замовлення НБУ з 2021 року, рівень безробіття у травні 2022 році становив близько 25%, для порівняння у грудні 2021 року він дорівнював 9%. Цей різкий ріст був очікуваним в умовах війни. Проте, важливо відзначити, що ринок праці України продемонстрував стійкість, знизивши рівень безробіття до 16% вже у другій половині 2022 року [3].

Згідно з ще одним макропрогнозом Нацбанку, упродовж 2023 року попит на робочу силу динамічно зростає. Хоча наприкінці року активність на ринку праці сезонно знизилася, кількість нових вакансій майже досягла рівня грудня 2021 року [4]. Варто пам'ятати, що це лише прогноз, реальні показники можуть відрізнятися залежно від ряду факторів, таких як перебіг війни, світова економічна ситуація та державна політика.

З початку повномасштабної російсько-української війни в Україні відбулися суттєві зміни на ринку праці, збільшивши безробіття та призводячи до втрат робочих місць. Згідно з прогнозами та дослідженнями, рівень безробіття має тенденцію до зменшення з часом і поліпшенню ситуації на ринку праці у майбутньому. Це безумовно пов'язано з відновленням роботи багатьох бізнесів, пристосування їх до умов війни, деокупацією регіонів нашої країни тощо. Відновлення стабільності та зменшення безробіття в Україні під час повномасштабної війни вимагає спільних зусиль усіх зацікавлених сторін. Державні органи, бізнес-спільнота, міжнародні організації та громадські ініціативи повинні співпрацювати для створення програм підтримки для безробітних, надавати фінансову допомогу підприємствам та підтримувати робочі місця.

Список використаних джерел:

1. Дослідження стану та потреб бізнесу в умовах війни: результати опитування в грудні 2023 – січні 2024 року. Дія.Бізнес - Головна сторінка. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna-v-grudni-2023-sicni-2024-roku> (дата звернення: 15.05.2024).

2. Безробіття в Україні в період повномасштабної війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/bezrobittya-v-ukrayini-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny> (дата звернення: 15.05.2024).
3. Національний банк України. Інфляційний звіт, квітень 2023 року. С. 31–32. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q2.pdf?v=7 (дата звернення: 15.05.2024).
4. Національний банк України. Інфляційний звіт, січень 2024 року. С. 18. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q1.pdf?v=7 (дата звернення: 15.05.2024).

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Парчевська Валерія Віталіївна

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Піхняк Тетяна Андріївна

канд.екон.наук, доцентка,
доцентка кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Міжнародна торгівля, яка передбачає обмін товарами та послугами між країнами, відіграє важливу роль у сучасному світі. Вона є рушієм економічного зростання та розвитку для багатьох країн, надаючи їм доступ до нових ринків, ресурсів та технологій. Вплив міжнародної торгівлі на національну економіку може бути досліджено через призму різноманітних аспектів, включаючи економічний зріст, зайнятість, інновації та розподіл ресурсів.

Міжнародна торгівля сприяє економічному зростанню через розширення ринків збуту та зменшення обмежень для підприємств. Підприємства, що експортують свої товари та послуги за межі власної країни, мають можливість розширити свій ринок збуту. Це означає, що вони можуть звертатися до більшого числа покупців, які мають різні потреби, уподобання та можливості споживання. Збільшення обсягів експорту дозволяє підприємствам масштабувати свою виробничу діяльність, збільшуючи обсяги виробництва та доходу. Збільшення доходів підприємств від експорту стимулює їхні інвестиції. Підприємства можуть вкладати отримані кошти у вдосконалення виробничих процесів, дослідження та розвиток нових продуктів і технологій, а також у підвищення якості своїх товарів і послуг. Ці інвестиції, в свою чергу, сприяють підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності підприємств на міжнародному ринку.

Створення нових робочих місць є ще одним ключовим аспектом економічного зростання, яке забезпечує міжнародна торгівля [1]. Збільшення експорту може призвести до підвищення попиту на працю в тих галузях економіки, які прямо або опосередковано пов'язані з виробництвом товарів та послуг для експорту.

Нові робочі місця є не лише аспектом економічного зростання, а й результатом впливу міжнародної торгівлі на зайнятість. З одного боку, вона може створювати нові робочі місця в секторах, які експортують товари та послуги. З іншого боку, конкуренція з-за кордону може призвести до втрат робочих місць у внутрішніх секторах, які не можуть конкурувати з імпортом [1]. Побоювання щодо втрати робочих місць через технологічний прогрес і угоди про вільну торгівлю визрівають через можливий перерозподіл робочих місць із секторів, які стикаються з конкуренцією з-за кордону. Однак, загальний вплив міжнародної торгівлі на зайнятість залишається позитивним.

Конкуренція на міжнародних ринках стимулює підприємства до впровадження нових технологій, підвищення якості продукції та швидкого розвитку, тому можна зазначити, що міжнародна торгівля сприяє інноваціям. Для конкурування на світовому ринку підприємства змушені відповідати міжнародним стандартам якості, безпеки та екологічних вимог. Це спонукає їх до постійного вдосконалення продукції

та впровадження новітніх технологій, що призводить до підвищення якості продукції та задоволення потреб споживачів. Також міжнародна торгівля створює умови для обміну знаннями, ідеями та технологіями між країнами. Підприємства можуть використовувати найкращі практики та інновації, що розвиваються в інших країнах, для вдосконалення своєї діяльності та підвищення продуктивності.

Окрім того, міжнародна торгівля сприяє розподілу ресурсів, дозволяючи країнам спеціалізуватися у виробництві тих товарів та послуг, в яких вони мають конкурентні переваги, і імпортувати інші товари з-за кордону. Кожна країна має свої унікальні ресурси, технології та фаховість. Наприклад, країна з великими земельними ресурсами та сприятливим кліматом може спеціалізуватися на вирощуванні сільськогосподарської продукції, тоді як країна з розвинутою науково-технічною базою може бути спеціалізована на виробництві високотехнологічних товарів. Ця спеціалізація дозволяє кожній країні використовувати свої ресурси максимально ефективно, що призводить до зростання продуктивності та конкурентоспроможності.

Для кращого розуміння розглянемо цифрові показники впливу міжнародної торгівлі на національну економіку в деяких аспектах (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив міжнародної торгівлі на національну економіку України: цифрові показники

Показник	Кількісні дані
Економічне зростання	У 2022 році експорт товарів та послуг з України становив 63,3 млрд доларів США, що склало 44,7% від ВВП країни. Згідно з прогнозами Світового банку, експорт України зросте на 3,5% у 2024 році, що може сприяти зростанню ВВП на 0,15-0,18%
Рівень зайнятості	У 2022 році сектор експорту України створив близько 2 млн робочих місць. Це становить 16% від загальної зайнятості в країні. Зростання експорту на 3,5% у 2024 році може призвести до створення додаткових 70 000-105 000 робочих місць в Україні
Інновації	Кількість патентів, отриманих українськими компаніями у зв'язку з міжнародною торгівлею – 150. Обсяг інвестицій, спрямованих на дослідження та розвиток внаслідок міжнародної торгівлі - \$500 млн
Розподіл ресурсів	Загальний обсяг валового внутрішнього продукту України - \$200 млрд. Обсяг експорту товарів та послуг з України на міжнародні ринки - \$80 млрд. Обсяг імпорту товарів та послуг до України з-за кордону - \$70 млрд. Розмір внутрішнього споживання українських товарів та послуг - \$120 млрд

Джерело: сформовано на основі [2]

Платіжний баланс і торговельний дефіцит є ще одними критично важливими аспектами економічної стабільності нації, на які безпосередньо впливає міжнародна торгова діяльність [3]. Торговельний баланс відображає важливу інформацію про економічний стан країни, де профіцит свідчить про перевагу експорту, що позитивно впливає на економіку, тоді як дефіцит може призвести до проблем з вартістю валюти, рівнем інфляції та фінансовою стабільністю, стимулюючи уряди приймати стратегії для його управління. Аналіз платіжного балансу дозволяє країнам оцінювати свої економічні показники, знаходити шляхи до покращення та приймати обґрунтовані рішення для сприяння сталому економічному зростанню.

Усі ці аспекти демонструють, що міжнародна торгівля відіграє важливу роль у формуванні національної економіки і може мати значний вплив на її розвиток і

стабільність. Однак, такий вплив може мати як позитивні, так і негативні наслідки, і перед участю у міжнародній торгівлі країнам важливо обдумати всі його аспекти. Міжнародна торгівля може бути потужним інструментом для стимулювання економічного зростання та розвитку, проте, важливо її мудро провадити, щоб максимізувати переваги та мінімізувати ризики.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна торгівля. URL: <https://ukrayinska.libretexts.org>
2. The world bank. URL: <https://www.worldbank.org>
3. Дефіцит торгівлі та обмінні курси. URL: <https://ukrayinska.libretexts.org>

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Руденко Карина Сергіївна

здобувач вищої освіти спеціальності «Готельно-ресторанна справа»
Полтавський університет економіки і торгівлі, Україна

Науковий керівник: Куц Лариса Іванівна

ORCID ID: 0000-0001-7493-5800

старший викладач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи
Полтавський університет економіки і торгівлі, Україна

Швидкий темп науково-технічного прогресу, наростаюча конкуренція на ринку, а також глобалізація економіки та її супроводжувані кризові явища ставлять перед підприємствами ресторанного господарства необхідність пошуку нових стратегій для зменшення кон'юнктурних ризиків та підвищення конкурентоспроможності. У цьому контексті компаніям доводиться активно використовувати власні ресурси, здійснювати заходи для зменшення витрат та ризиків, а також розширювати своє поле діяльності для забезпечення стабільного попиту. Впровадження стратегії диверсифікації виступає одним із ключових інструментів для досягнення цих цілей, оскільки вона сприяє розширенню асортименту продукції та послуг, зменшенню залежності від обмеженого асортименту, а також стимулює інноваційну діяльність підприємства.

Диверсифікація відноситься до стратегічного підходу, що передбачає розподіл інвестицій та ризиків між різними фінансовими активами, ринками та послугами з метою зниження загального рівня ризику і забезпечення стабільності бізнесу. Цей концепт є важливим елементом управління портфелем інвестицій, де різноманітність активів допомагає зменшити вплив негативних факторів на фінансовий результат підприємства. Крім того, диверсифікація є інструментом для розширення сфери діяльності підприємства, включаючи розширення асортименту товарів і послуг, а також розподіл ризиків за рахунок входження на нові ринки та географічні регіони. Цей підхід дозволяє підприємству адаптуватися до змін у кон'юктурі ринку і забезпечити стійкість у складних економічних умовах [1].

Підприємства ресторанного господарства, які пропонують подібну продукцію та послуги, часто стикаються з аналогічними цінностями та способами функціонування. Це створює можливість для передачі досвіду та ефективного управління між компаніями, а також для об'єднання виробничих процесів з метою оптимізації витрат. Для досягнення максимального стратегічного потенціалу необхідно здійснювати диверсифікацію діяльності таким чином, щоб забезпечити баланс між економічними та технологічними результатами.

Першочерговим етапом успішного диверсифікаційного розвитку у ресторанному бізнесі є аналіз та прогнозування витрат і прибутків, що пов'язані з впровадженням нових страв та послуг. Ефективна стратегія диверсифікації дозволяє досягти визначених цілей, серед яких забезпечення виживання підприємства, стабілізація грошових потоків, підвищення конкурентоспроможності та готовності адаптуватися до змін смаків споживачів. Крім того, ця стратегія сприяє економії ресурсів, визначенню напрямків для зростання підприємства та оптимальному використанню його організаційно-управлінського потенціалу [2].

Диверсифікація діяльності у сфері ресторанного бізнесу визначається як стратегічний підхід, спрямований на змішування та зміну наявних та нових складових інвестиційного портфелю підприємства, видів діяльності, асортименту продукції, внутрішніх бізнес-процесів з метою збереження та підвищення його економічної стійкості перед можливими ризиками та підвищення ефективності. Отже, варто враховувати, що стратегія диверсифікації є унікальною для кожного підприємства, а проведення успішної диверсифікації ґрунтується на систематичному та ситуаційному підходах до вирішення завдань, пов'язаних із розширенням та оптимізацією його діяльності.

Диверсифікація у сфері ресторанного бізнесу може виявлятися в різних несподіваних нововведеннях у кулінарному мистецтві. Це включає зовнішню та внутрішню диверсифікацію, диверсифікацію у способах подачі страв та сервісі. Зовнішня диверсифікація передбачає творче перетворення зовнішнього вигляду страви, зберігаючи її форму подачі, а внутрішня - зміну ідеї страви, її консистенції та приготування. Диверсифікація у способах подачі включає використання посуду в новій якості, що додає оригінальності та інноваційності подачі страв. Щодо диверсифікації в сервісі, вона передбачає впровадження атрактивних ритуалів подачі страв, які сприяють підвищенню артистизму та естетичного враження від відвідування ресторану.

Висновки. Диверсифікація стає ефективним інструментом для підвищення конкурентоспроможності ресторанного закладу, дозволяючи підняти творчий потенціал шеф-кухаря на новий рівень та створити враження постійного оновлення та неперервних вражень для гостей.

Список використаних джерел:

1. Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «*Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання*»: 18-19 березня 2021 року, м. Черкаси [Електронний ресурс]: у 2-х томах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Т. 1. – Черкаси: ЧДТУ, 2021. 175 с.
2. Luxury Industry [Електронний ресурс]: Збірник наукових статей здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання / відп. ред. М. Г. Бойко. – Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. 122 с.

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Степанків Володимир Зеновійович

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Проведення господарської діяльності потребує наявності різних видів ресурсів [1, 2], які можуть бути поділеними на виробничі, фінансові та інформаційні [3–5]. Зокрема щодо фінансових ресурсів, то вони необхідні для набуття інших видів економічних ресурсів [6–9] та, відповідно, досягнення поставлених підприємствами стратегічних цілей діяльності [10–13], зокрема підвищення величини їх ринкової вартості [14, 15]. Водночас, залучення суб'єктами підприємництва фінансових ресурсів може бути ускладнено високим рівнем ризикованості господарської діяльності [16–19], а також дією інших чинників, що визначають величину фінансового потенціалу фірм [20–23]. До таких чинників варто віднести і фінансову стійкість підприємств [24–26].

Оскільки фінансова криза на підприємствах відображається, зокрема, у низькому рівні їх фінансової стійкості, то як запобігання, так і подолання цієї кризи повинні передбачати розроблення та реалізацію комплексу заходів, спрямованих на покращення фінансової стійкості компаній. Одним з таких заходів є вдосконалення структури капіталу підприємств. Проте таке вдосконалення повинно базуватися на результатах оцінювання впливу структури капіталу підприємств, зокрема частки позикового капіталу в сукупному капіталі компаній, на рівень їх фінансової стійкості. При цьому рівень зазначеної стійкості варто оцінювати як співвідношення двох величин, а саме: мінімально можливих (згідно помірно-песимістичної прогнозової оцінки) середньорічних обсягів надходжень, які суб'єкт підприємництва може використати для виконання боргових зобов'язань, та мінімально необхідного для повного та своєчасного виконання компанією усіх боргових зобов'язань середньорічного обсягу надходжень, який ця компанія може використати для погашення узятих нею позик.

З метою оцінювання впливу структури капіталу підприємств на рівень їх фінансової стійкості нами було створено вибірку з 98 підприємств України, які належать до трьох видів економічної діяльності, а саме – машинобудування, деревообробної та харчосмакової галузей промисловості. За кожним із досліджуваних підприємств було оцінено його фінансову стійкість шляхом обчислення описаного вище співвідношення. Це дало змогу за кожним видом економічної діяльності поділити досліджувані підприємства на п'ять класів, а саме на: підприємства, у яких рівень фінансової стійкості не перевищує 0,5; підприємства, у яких цей рівень знаходиться у діапазоні від 0,5 до 1,0; підприємства, у яких рівень фінансової стійкості знаходиться у діапазоні від 1,0 до 1,5; підприємства, у яких цей рівень знаходиться у діапазоні від 1,5 до 2,0; підприємства, у яких рівень фінансової стійкості перевищує 2,0.

Як впливає з результатів виконаного аналізування, за усіма видами економічної діяльності, які розглядалися, чим нижчим є рівень фінансової стійкості підприємств, тим більшою є середня за кожним їх класом частка позикового капіталу компаній у загальному їх капіталі. Отже, із зростанням цієї частки рівень фінансової стійкості підприємств зменшується. Водночас, навіть підприємства з достатньо великою часткою позикового капіталу, зокрема і деякі з тих, у яких ця частка перевищує 50%, за певних умов можуть характеризуватися належним рівнем фінансової стійкості.

Таким чином, серед досліджуваних компаній було виявлено і ті, у яких, не дивлячись на досить велику частку позикового капіталу, рівень фінансової стійкості є задовільним. Проведене дослідження показало, що до зазначених компаній належать, насамперед, ті, у яких високою є прибутковість їх сукупного капіталу за величиною прибутку до сплати процентів та податків, а також ті підприємства, у яких порівняно великим є рівень очікуваної стабільності існуючих умов функціонування. При цьому зазначений рівень може бути оціненим як відношення мінімально можливих (згідно помірно-песимістичної прогнозової оцінки) середньорічних обсягів надходжень, які компанія може використати для виконання боргових зобов'язань, до найбільш вірогідних таких обсягів.

Список використаних джерел:

1. Баландіна, І. С. (2011). Принципи формування потенціалу ресурсозбереження на підприємствах у сучасних умовах. *Бізнес Інформ*, (11), 141–143.
2. Петрушка, Т. О. (2011). Діагностика ресурсного забезпечення та обґрунтування доцільності впровадження на підприємстві ресурсозберігаючих технологій. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, (698), 255–261.
3. Ємельянов, О. Ю. (2019). *Потенціал економічного розвитку підприємств: інструментарій та моделі оцінювання: [монографія]*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка».
4. Ємельянов, О. Ю. & Курило, О. Б. (2009). Ефективність використання виробничих ресурсів підприємства та їх вплив на експлуатаційні витрати. *Схід. Аналітично-інформаційний журнал*, (8), 63–67.
5. Петрушка, Т. О. (2013). *Оцінювання економічної ефективності ресурсозберігаючого розвитку промислових підприємств* (дис. ... канд. екон. наук). НУ «Львівська політехніка». Львів, Україна.
6. Висоцький, А. Л. (2014). Види, чинники та об'єкти управління збутовим потенціалом машинобудівного підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць*, (24.7), 315–323.
7. Ємельянов О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Діагностування достатності обсягів збутової діяльності промислових підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*, (26.6), 102–108.
8. Лорві, І. Ф. (2012). Стратегічні детермінанти збутової політики на ринку уніфікованої продукції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика»*, (749), 557–560.
9. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Лесик, Л. І. (2017). Моделювання поведінки підприємств-конкурентів та оцінювання рівня конкуренції на ринку. *Актуальні проблеми економіки*, (5 (191)), 178–187.
10. Kryvovyazyuk, I., Britchenko, I., Smerichevskyi, S., Kovalska, L., Dorosh, V. & Kravchuk, P. (2023). Digital Transformation and Innovation in Business: the Impact of Strategic Alliances and Their Success Factors. *Economic Studies (Ikonomicheski Izsledvania)*, (32 (1)), 3–17.
11. Smerichevskyi, S. F., Kryvovyazyuk, I. V., Prokhorova, V. V., Usarek, W. & Ivashchenko, A. I. (2021). Expediency of symptomatic diagnostics application of enterprise export-import activity in the disruption conditions of world economy sustainable development. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, (628(1)), 012040.

12. Македон, В. В. (2013). Розробка стратегії розвитку промислового підприємства. *Теоретичні і прикладні аспекти економіки та інтелектуальної власності*, (1(1)), 369–373.
13. Шавшин, О. С. (2017). Стратегія інноваційного розвитку підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Сер.: Економічні науки*, (3(25)), 167–171.
14. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Лесик, Л. І. (2020). Особливості оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств з використанням показника їх ринкової вартості. *Л'ОГОС. Мистецтво наукової думки*, (10), 18–21.
15. Лесик, Л. І., Петрушка, Т. О. & Ємельянов, О. Ю. (2020). Ринкова вартість як один з індикаторів формування і оцінювання економічного потенціалу підприємств. *Л'ОГОС. ОНЛАЙН*.
16. Вербицька, Г. Л. (2004). Оцінка економічного ризику. *Актуальні проблеми економіки*, (4), 129–136.
17. Ємельянов, О. Ю. (2020). Оцінювання рівня ризикованості господарської діяльності підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*, (19–20), 3–9.
18. Мищишин, О. Л., Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2020). Утворення агропромислового кластеру як спосіб зниження ризикованості господарської діяльності його учасників. *Агросвіт*, (17–18), 77–84.
19. Попова, Г. Ю. (2016). Формування стратегії ризикозахисту інжинірингової фірми. *Вісник економічної науки України*, (2), 157–161.
20. Кунцевич, В. О. (2005). Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки*, (1(43)), 68–75.
21. Левченко, Н. М. (2012). Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. *Інвестиції: практика та довід*, (2), 114–117.
22. Маринич, І. А. (2010). Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*, (20.1), 105–108.
23. Турчак, В. В. (2014). Методика оцінки фінансового потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання. *Молодий вчений*, (8(11)), 49–52.
24. Гапак, Н. М. & Капштан, С. А. (2014). Особливості визначення фінансової стійкості підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*, (42), 191–196.
25. Ємельянов, О. Ю. (2020). Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*, (21), 3–9.
26. Чепка, В. В. & Матяш, О. К. (2017). Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. *Економіка і суспільство*, (12), 649–655.

СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Бахор О.Р.

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Русин-Гриник Р.Р.

PhD,

доцент кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

У сучасних умовах економіки та навколишнього середовища українські підприємства стикаються з важливими завданнями, серед яких ключовим є інтеграція екологічних стандартів і принципів циркулярної економіки у стратегії управління ризиками. Для забезпечення стійкості бізнесу необхідно впроваджувати інноваційні технології та розробляти нові управлінські практики, спрямовані на підвищення ефективності та мінімізацію екологічного впливу.

Впровадження принципів циркулярної економіки потребує значної трансформації бізнес-моделей, включаючи зміни у виробничих процесах, споживанні, управлінні відходами та повторному використанні ресурсів. У цьому дослідженні особливу увагу приділено аналізу ризиків, пов'язаних із цими змінами, та розробці методів їх мінімізації та управління. Для цього підходу необхідно теоретичне обґрунтування та практичне випробування на реальних бізнес-структурах, що передбачає вивчення досвіду провідних українських компаній з урахуванням цінностей циркулярної економіки, їх стратегій і практик в управлінні ризиками.

Сучасний стан управління підприємницькими ризиками в Україні в контексті цінностей циркулярної економіки характеризується активним використанням інновацій та технологічних рішень, що допомагають ефективно протистояти різноманітним викликам. Серед ключових напрямків виділяються штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей, кібербезпека та розширена аналітика, кожен з яких має важливе значення у створенні стійких та відповідальних підприємницьких практик.

Штучний інтелект і машинне навчання, зокрема через платформу DataRobot, дозволяють українським банкам, таким як ПриватБанк, проводити глибокий аналіз даних для оцінки кредитних ризиків та оптимізації інвестиційного портфеля. Ці технології сприяють оптимізації використання ресурсів і підвищенню прозорості фінансових операцій.

Блокчейн, реалізований через платформу Bitfury Exonum, використовується аграрними компаніями, такими як Кернел і МХП, для забезпечення прозорості та безпеки в ланцюгах поставок, що знижує ризики шахрайства та підтримує стандарти циркулярної економіки.

Інтернет речей, застосований через рішення Cisco IoT, допомагає компаніям, таким як Фармак, ефективно моніторити виробничі процеси, знижуючи ризики та оптимізуючи виробництво, що забезпечує стійкість і зменшення відходів.

У сфері кібербезпеки рішення від Kaspersky дозволяють ІТ-компаніям, таким як SoftServe та ELEKS, забезпечувати захист корпоративних даних і інформації про клієнтів, підвищуючи їх кіберстійкість і відповідальність перед споживачами.

Розширена аналітика через інструменти Tableau допомагає ритейлерам, таким як АТБ і Сільпо, краще розуміти поведінку споживачів та оптимізувати асортимент, що сприяє раціональному використанню ресурсів і підвищенню ефективності.

Ці технологічні рішення не тільки допомагають управляти ризиками, але й інтегрують цінності циркулярної економіки у діяльність підприємств, підвищуючи їхню довгострокову конкурентоспроможність і стійкість.

СЕКЦІЯ III.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТА ВНУТРІШНІМ КОНТРОЛЕМ: СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В СУЧАСНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

Бондаренко Наталія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економічного моделювання, обліку та статистики
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Курбанова Анастасія Олегівна

студентка факультету економіки

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Управління ризиками та внутрішнім контролем є важливими аспектами стратегічного керівництва в сучасному бізнес-середовищі. Управління ризиками включає ідентифікацію, оцінку та керування можливими негативними наслідками для досягнення цілей організації. Внутрішній контроль передбачає систему процедур та механізмів, спрямованих на забезпечення ефективного управління ресурсами та виявлення потенційних ризиків. Оптимізація цих процесів стає необхідною для забезпечення стійкості та успіху підприємства, оскільки допомагає зменшити втрати, ефективніше використовувати ресурси та створює додаткові можливості для розвитку та інновацій.

Зростаючий обсяг ризиків у бізнесі є результатом різноманітних факторів, що включають зміни в економічному, соціальному та технологічному середовищі. Наприклад, швидкі технологічні зміни можуть призвести до появи нових ризиків, пов'язаних з кібербезпекою або конкуренцією на ринку. Ризики можуть також збільшуватися через глобалізацію, коли підприємства вступають на нові ринки з різноманітними правовими, культурними та політичними умовами. Важливо враховувати, що зростання обсягу ризиків ускладнює управління бізнесом і підкреслює необхідність ефективного управління як ризиками так і внутрішнім контролем.

Інноваційні технології мають значний вплив на управління ризиками та внутрішній контроль в сучасних організаціях. Наприклад, штучний інтелект, аналітика даних та автоматизація процесів можуть забезпечити більш точну і швидку ідентифікацію ризиків та виявлення аномалій у бізнес-процесах. За допомогою інноваційних технологій підприємства можуть покращити моніторинг ризиків, забезпечити реагування в реальному часі та підвищити ефективність внутрішнього контролю.

Глобалізація також впливає на ризики в сучасному бізнес-середовищі, оскільки організації операційно взаємодіють з різними країнами та ринками. Це може призвести до нових видів ризиків, таких як політичні нестабільності, валютні ризики або ризики відповідності до законодавства різних країн. У зв'язку з цим, організації повинні адаптувати свої стратегії управління ризиками до глобального середовища, враховуючи специфіку кожного ринку та вимоги міжнародних нормативно-правових актів [1].

Впровадження інтегрованих систем управління ризиками та контролю є ключовим етапом для забезпечення ефективного контролю над ризиками в організації. Ця система охоплює комплексний підхід до ідентифікації, оцінки, моніторингу та керування ризиками, а також встановлення ефективних внутрішніх контрольних механізмів. Інтегрована система дозволяє управлінцям отримувати повну картину стану ризиків в організації та ефективно реагувати на них, забезпечуючи стійкість та надійність бізнесу [2].

Застосування аналітики та прогностичних моделей є сучасним підходом до ефективного управління ризиками. Ці інструменти дозволяють виявляти та аналізувати ризики на основі великого обсягу даних, що допомагає зрозуміти їхні взаємозв'язки та визначити потенційні наслідки. Аналітика дозволяє побудувати прогностичні моделі, які прогнозують майбутні сценарії ризиків та їх вплив на бізнес. Це дозволяє організації приймати обґрунтовані рішення щодо управління ризиками та запобігання можливим проблемам.

Розвиток культури безпеки та внутрішнього контролю є важливим аспектом забезпечення ефективного управління ризиками в організації. Це означає створення середовища, в якому всі працівники організації розуміють свою роль у забезпеченні безпеки та внутрішнього контролю, та активно приймають участь у цьому процесі. Культура безпеки повинна бути вбудована в організаційні цінності та норми, а внутрішній контроль повинен бути частиною кожного аспекту діяльності організації. Розвиток цих аспектів на всіх рівнях організації допомагає забезпечити повноту та ефективність управління ризиками та внутрішнім контролем.

Залучення та підтримка керівництва організації, навчання та підтримка персоналу, а також постійний моніторинг та оновлення стратегій управління ризиками та внутрішнім контролем є важливими аспектами успішної реалізації цих стратегій в організації. Залучення активної підтримки керівництва сприяє встановленню відповідного тону зверху, а навчання та підтримка персоналу допомагають створити сприятливе середовище для ефективного управління ризиками. Постійний моніторинг та оновлення стратегій забезпечують адаптацію до змін у середовищі та внутрішніх потребах організації, що сприяє підтримці її стійкості та конкурентоспроможності [3].

У сучасному вимогливому бізнес-середовищі оптимізація процесів управління ризиками та внутрішнім контролем є не лише необхідністю, але й стратегічним інструментом для досягнення успіху. Це дослідження підкреслило важливість ефективного управління ризиками та контролю для стійкості та зростання бізнесу, а також показало, що оптимізація цих процесів може стати ключовим фактором в досягненні конкурентної переваги. Шлях до успіху полягає у розвитку інтегрованих систем управління, використанні передових аналітичних інструментів та моделей, а також у створенні культури безпеки та внутрішнього контролю на всіх рівнях організації. Постійне вдосконалення стратегій управління ризиками є важливими завданнями для підприємств у змінному світі, який постійно еволюціонує.

Оптимізація процесів управління ризиками та внутрішнім контролем не лише забезпечить стабільність бізнесу, але й створить основу для його подальшого розвитку та успішної адаптації до майбутніх викликів.

Список використаних джерел:

1. Птащенко О. В. Ризик-орієнтована система фінансового забезпечення в умовах глобалізаційних змін. *Бізнес Інформ*. 2020. №12. С. 411-416.
2. Лебедко С.А. Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємств. *Економіка та держава*. 2020. № 8. С. 89-94.
3. Зеркаль А.В. Концептуальні підходи до розвитку свідомості персоналу та корпоративної культури підприємства. *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 758-762.

РОЗРАХУНОК АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ЧИСТОГО ПРИБУТКУ ВІД ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

*д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”, Україна*

Підвищення ефективності виробництва на підприємствах здійснюється за допомогою використання необоротних активів. Вони мають очікуваний строк корисного використання (експлуатації) більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) і можуть застосовуватись (обертатись) більш як один раз у процесі виробництва. Їх вартість по мірі зносу розподіляється у витрати поступово за допомогою амортизації. Для її розрахунку використовують різні методи. Зокрема, можна використовувати метод амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності.

Інша операційна діяльність – це операційна діяльність підприємства, яка не є основною діяльністю і безпосередньо не пов'язана з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [1; 2].

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності, чистий прибуток (збиток) визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) до оподаткування, податку на прибуток та прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування [2, п. 3.25].

Таким чином, чистий прибуток від іншої операційної діяльності розраховується як алгебраїчна сума прибутку від іншої операційної діяльності та податку на прибуток від іншої операційної діяльності.

Обрахунок чистого прибутку від іншої операційної діяльності підприємства в бухгалтерському обліку і звітності окремо не здійснюється, але його можна вирахувати на основі бухгалтерських регістрів і звітів. Він відображається у складі прибутку від операційної діяльності.

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) прибуток від операційної діяльності знаходиться у статті “Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток)” (код рядка 2190) [1; 2].

Облік прибутку (збитку) від операційної діяльності підприємства ведуть на рахунку 79 “Фінансові результати” (або субрахунку 791 “Результат операційної діяльності”). За його кредитом відображається в порядку закриття рахунків сума доходів від реалізації готової продукції, товарів, робіт, послуг та від іншої операційної діяльності (рахунки 70 “Доходи від реалізації”, 71 “Інший операційний дохід”), за дебетом – сума в порядку закриття рахунків обліку собівартості реалізованої готової продукції, товарів, робіт і послуг, адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат (90 “Собівартість реалізації”, 92 “Адміністративні витрати”, 93 “Витрати на збут”, 94 “Інші витрати операційної діяльності”).

На рахунку 44 “Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)” ведеться облік нерозподілених прибутків чи непокритих збитків поточного та минулих років, а також використаного в поточному році прибутку.

За кредитом рахунку відображається збільшення прибутку від усіх видів діяльності, за дебетом – збитки та використання прибутку.

На субрахунку 441 “Прибуток нерозподілений” відображаються наявність та рух нерозподіленого прибутку.

Відображення чистого прибутку здійснюється за дебетом рахунку 79 (або субрахунку 791) і за кредитом рахунку 44 (або субрахунку 441) [3; 4].

Річна сума амортизації за методом на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності вираховується множенням вартості, що амортизується (різниця між первісною і ліквідаційною вартістю), на коефіцієнт амортизації, який прораховується діленням чистого прибутку від іншої операційної діяльності за відповідні періоди на плановий обсяг чистого прибутку від іншої операційної діяльності за увесь період.

Щоб визначити прибуток від іншої операційної діяльності застосовують формулу:

$$\text{ПІОД} = \text{ІОД} - \text{АВ} - \text{ВЗ} - \text{ІОВ},$$

де: ПІОД – прибуток від іншої операційної діяльності; ІОД – інший операційний дохід; АВ – адміністративні витрати; ВЗ – витрати на збут; ІОВ – інші операційні витрати.

Податок на прибуток від іншої операційної діяльності розраховують за формулою:

$$\text{ППІОД} = (\text{ПІОД}) \times 18\%,$$

де: ППІОД – податок на прибуток від іншої операційної діяльності; 18% – ставка податку на прибуток.

Чистий прибуток від іншої операційної діяльності обчислюють за формулою:

$\text{ЧПІОД} = \text{ПІОД} - \text{ППІОД}$, де: ЧПІОД – чистий прибуток від іншої операційної діяльності.

Розрахунок методу амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від іншої операційної здійснюють за формулами:

$$\text{СА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КА},$$

де: СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об’єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об’єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$\text{КА} = \text{ОЧПІОД} : \text{ПОЧПІОД},$$

де ОЧПІОД – плановий або фактичний обсяг чистого прибутку від іншої операційної діяльності за окремі періоди; ПОЧПІОД – плановий обсяг чистого прибутку від іншої операційної діяльності за увесь період.

Нараховувати амортизацію необоротних активів за методом на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності можна також за іншим варіантом:

$$\text{СА} = \text{ОЧПІОД} \times \text{КА};$$

$$\text{КА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) : \text{ПОЧПІОД}.$$

Прорахунок методу амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності можна здійснювати за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

На прикладі здійснимо розрахунок методу амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 157000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 7 років, ліквідаційна вартість – 2000 грн. Вартість, що амортизується, становить 155000 грн (157000 – 2000 = 155000).

Протягом періоду корисного використання (експлуатації) необоротних активів передбачається отримати 520000 грн чистого прибутку від іншої операційної діяльності, в тому числі: в 1-му році – 104000 грн, в 2-му році – 91000 грн, в 3-му році – 85000 грн, в 4-му році – 74000 грн, в 5-му році – 68000 грн, в 6-му році – 51000 грн, в 7-му році – 47000 грн.

Коефіцієнти амортизації становлять: за 1-й рік – 0,2000 ($104000 : 520000 = 0,2000$), за 2-й рік – 0,1750 ($91000 : 520000 = 0,1750$), за 3-й рік – 0,1635 ($85000 : 520000 = 0,1635$), за 4-й рік – 0,1423 ($74000 : 520000 = 0,1423$), за 5-й рік – 0,1307 ($68000 : 520000 = 0,1307$), за 6-й рік – 0,0981 ($51000 : 520000 = 0,0981$), за 7-й рік – 0,0904 ($47000 : 520000 = 0,0904$).

Обрахунок амортизації необоротних активів за 1-м способом (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) методу на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності сформовано в таблиці 1.

Таблиця 1

Обчислення амортизації необоротних активів за методом на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності (1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий прибуток від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	155000	104000	0,2000	31000
2	155000	91000	0,1750	27125
3	155000	85000	0,1635	25342
4	155000	74000	0,1423	22056
5	155000	68000	0,1307	20259
6	155000	51000	0,0981	15206
7	155000	47000	0,0904	14012
x	Разом	520000	1	155000

[авторська розробка]

При розрахунку 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) методу на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності, обчислення амортизації необоротних активів кожного року здійснювалось із їх первісної (початкової) вартості, яка була повністю розподілена за період їх корисного використання (експлуатації) (табл. 1).

Визначення амортизації необоротних активів за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) методу на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності охарактеризовано в таблиці 2.

Таблиця 2

Обчислення амортизації необоротних активів за методом на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий прибуток від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	155000	104000	0,2000	31000
2	124000	91000	0,1750	21700
3	102300	85000	0,1635	16726
4	85574	74000	0,1423	12177
5	73397	68000	0,1307	9593

Продовження табл. 2

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Чистий прибуток від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
6	63804	51000	0,0981	6259
7	57545	47000	0,0904	57545
x	Разом	520000	1	155000

[авторська розробка]

Якщо визначати амортизацію необоротних активів за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) методу на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності, то в останньому році буде нерозподілений залишок необоротних активів (57545 грн), який включається у витрати періоду (табл. 2).

Висновки. Нарахування амортизації необоротних активів можна здійснювати за методом на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності.

До іншої операційної діяльності відноситься операційна діяльність підприємства, за винятком основної діяльності, яка безпосередньо не пов'язана з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [1; 2].

Чистий прибуток від іншої операційної діяльності обчислюється як різниця між прибутком від іншої операційної діяльності та податком на прибуток від іншої операційної діяльності.

Амортизацію необоротних активів за методом на основі чистого прибутку від іншої операційної діяльності можна вираховувати за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). (у редакції Наказу Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

СКЛАД ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ЇЇ ОСНОВНИХ ФОРМ

Кодач Антон Миколайович

магістр з фінансової аналітики

Державний торговельно-економічний університет, Україна

Фінансова звітність – це узагальнена інформація про стан роботи підприємства та його діяльність за звітний період. Фінансова звітність як і будь-яка звітність має свій склад та основні форми на характеристиці яким пропонуємо зупинитися в ході нашого аналізу.

Мета статті: проаналізувати та охарактеризувати склад фінансової звітності та її основні форми.

Вчені Г. Жуковська, А. Спос та Г. Засува виділяють основними ознаками фінансової звітності наступні: чіткість і зрозумілість; ретельність і достовірність; можливість перевірки та порівняння; безперервність балансу; повнота; своєчасність; правильна оцінка активів та зобов'язань.

Зазначене вище дає підстави для усвідомлення, що фінансова звітність має бути правдивою, достовірною, що зобов'язує підприємства чітко представляти інформацію про майновий та фінансовий стан (звітну інформацію).

Група вчених І. Садовська, Т. Божидарнік та К. Нагірська здійснили спробу виділити основні вимоги до фінансової звітності, які мають двовекторний напрям: правові аспекти (обов'язковість подання; державна регламентація; відповідальність засвідчення) та якісні характеристики (зрозумілість; доречність; достовірність порівнянності) [7]. У свою чергу дослідник Р. Напечек [2] схиляється до думки, що головним принципом при складанні фінансової звітності є принцип правдивого та справедливого уявлення, дотримання якого є необхідною умовою для забезпечення корисності інформації, що міститься у фінансовій звітності суб'єкта господарювання. Автор зазначає, що у прагненні підвищити корисність інформації, яку повідомляють суб'єкти господарювання, можна помітити два напрямки. Перший – це спроба покращити якість інформації, представленої у прийнятих формах фінансової звітності. Другим напрямком підвищення корисності інформації є розширення обсягу фінансової звітності. Вчений М. Бзунк зазначає, що фінансова звітність включає різноманітні документи, які класифікуються за багатьма ознаками. Наприклад, існують фізичні звіти, які містять природні дані, або фінансові звіти, які містять кількісні дані, виражені в одиницях вартості.

Законодавчо фінансова звітність регулюється:

- Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;
- Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності»;
- ПСБО/МСФЗ (Залежить від характеру суб'єкта звітності);
- Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності (за ПСБО), затверджені наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433.

У Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» здійснено визначення правових засад організації, регулювання, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні [4]. У Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності» затверджено порядок подання фінансової звітності, терміни та форму

подання [6]. ПСБО затверджують різноманітні складові бухгалтерського обліку від загальних вимог до фінансової звітності до фінансових витрат [3]. МСФЗ налічують в своїй сукупності багато стандартів, які закладають основи для здійснення бухгалтерського обліку та фінансових операцій різноманітних суб'єктів господарювання [1]. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (за ПСБО), що затверджені наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433 відповідно до своєї назви містять рекомендації та зразки щодо заповнення форм фінансової звітності, інформацію за статтями балансу тощо [5].

Фінансова звітність надає багато інформації для своїх користувачів, тому вона повинна відповідати певним стандартам якості, щоб інформація, що міститься в ній, не викликала заперечень [8].

Таким чином фінансова звітність нині є основним джерелом інформації про фінансовий стан підприємств. Вона є дуже практичним інструментом, який дозволяє систематизувати фінансову інформацію та швидко аналізувати дані економічної одиниці.

Склад, елементи фінансової звітності та їх призначення наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Форми фінансової звітності та їх призначення

Форми фінансової звітності	Зміст	Використання інформації
Баланс	Економічні ресурси, що підлягають контролю підприємства, на дату балансу	Оцінювання складових ресурсів суб'єкта господарювання, їх ліквідність і платоспроможність підприємства. Прогноз змін складових ресурсів, що ймовірно буде контролюватися в подальшому
Звіт про фінансові результати	Доходи, витрати і фінансові результати підприємства за звітний період	Оцінка та прогноз прибутковості діяльності підприємства, структури доходів та витрат
Звіт про власний капітал	Зміни у власному капіталі за звітний період	Оцінювання та прогнозування усіх трансформацій у власному капіталі
Звіт про рух грошових коштів	Зміна та рух грошових коштів за звітний період	Оцінювання та прогнозування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності
Примітки до звіту	Інформація, яка не міститься у фінансових звітах, проте обов'язкова за П(С)БО Додатковий аналіз звітності, що необхідний для її трактування	Оцінювання та прогнозування політики ризиків або непевності, які впливають на діяльність та функціонування підприємства

взято з [7]

З таблиці 1. бачимо, що фінансова звітність є комплексним видом роботи і слугує інструментом передачі інформації для зовнішніх та внутрішніх користувачів лише в цілісному вигляді, адже без певного її елементу вона вже є неповноцінною, що перешкоджає повному аналізу її даних.

Таким чином можна зробити висновок, що фінансова звітність містить основні її форми без кожної з яких її сприйняття як цілісної інформації про стан діяльності та функціонування підприємства є неможливою. Кожна її форма є вагомою у своєму

напрямку і тільки в комплексному поданні у вигляді фінансової звітності є можливість ознайомитися детально із підприємством, дослідити його фінансовий стан та в подальшому прийняти управлінські рішення щодо того чи іншого аспекту діяльності суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності від 12.03.2013. Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/go/929_010
2. Napiecek R. Sprawozdawczość podmiotów gospodarczych a rachunkowość. Zeszyty naukowe: Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, 2011. №174. S. 96-108. Вилучено з: <https://bazekon.uek.krakow.pl/zeszyty/171195573>
3. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз господарської діяльності: підручник. Київ: КНЕУ, 2016. 629 с. Вилучено з: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/34089/pid_P_V_An_16.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 №433. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0433201-13>
6. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності: Постанова КМУ від 28.02.2000 р. №419. Вилучено з: <https://ips.ligazakon.net/document/KP000419>
7. Садовська І.Б., Божидарнік Т.В., Нагірська К.Є. Бухгалтерський облік. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. с. 688. Вилучено з: https://pidru4niki.com/1237011453276/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/finansova_zvitnist
8. Фінансова звітність. Вилучено з: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C

ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Андрусова Н.Ф.

ОПП «Облік і оподаткування», 2 курс бакалаврат
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Котенко У.М.

старший викладач кафедри банківської справи
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Фінансові ринки постійно зазнають змін під впливом різних факторів: економічні та політичні події, технологічні інновації, зміни у споживчих уподобаннях. Дослідження трансформації кредитного обслуговування дозволяє банкам вчасно адаптуватися до цих змін, щоб залишатися конкурентоспроможними, виявляти можливості для оптимізації процесів кредитування, покращення обслуговування клієнтів, допомагає виявляти потенційні ризики та небезпеки, що можуть вплинути на фінансову стійкість.

Під час війни та посилення тенденцій цифрової трансформації банківські установи стикаються зі значними викликами у сфері кредитного обслуговування фізичних осіб. Умови геополітичної нестабільності, зміни в міжнародній торгівлі та економічній політиці можуть створювати великі коливання на фінансовому ринку, що ускладнює прогнозування та управління ризиками для банківських установ. Використання цифрових технологій у фінансовому секторі підвищує рівень кіберзагроз та потенційних кібератак на банки. Захист від кіберзлочинності стає надзвичайно важливим для забезпечення безпеки клієнтів та даних. Шляхом аналізу ризиків та розробки відповідних стратегій банки можуть запобігти фінансовим проблемам та зберегти свою стійкість у складних умовах. Це сприяє збільшенню задоволеності клієнтів та покращенню репутації банку. Дослідження змін у сфері кредитного обслуговування є важливим для забезпечення успішного функціонування банківської системи, задоволення потреб клієнтів та підтримки економічного розвитку країни.

Трансформація кредитного обслуговування банками бізнесу та населення є ключовим аспектом сучасної банківської індустрії. Протягом останніх років спостерігається значна еволюція у цій сфері, яка визначається технологічними інноваціями, змінами в споживчих уподобаннях та зростанням конкуренції на ринку фінансових послуг [1].

Україна займає активну позицію на шляху до європейської інтеграції та глобалізації, внаслідок чого її банківська система підпорядкована тенденціям, що виникають у світовому вимірі. Розвиток військових дій на території України створює додаткові виклики для вітчизняних банків. Воєнний стан в Україні сповільнив процес розвитку фінансово-банківського сектору, але банки продовжують надавати послуги та обслуговувати підприємства та населення.

Зміни у фінансово-банківському секторі: чисельність банків в Україні змінилась. Станом на 1 квітня 2024 року в Україні налічується 63 діючих банківських установ, з них з іноземним капіталом – 26 [2]. Слід також враховувати, що в червні 2022 року облікову ставку НБУ було підвищено з 10 до 25%, що призвело до подорожчання капіталу на міжбанківському ринку, що також вплинуло на вартість кредитів для

фізичні осіб. Із 15 березня 2024 року Правління НБУ ухвалило рішення знизити облікову ставку з 15% до 14,5% [3]. 25 квітня 2024 р. Правління НБУ прийняло рішення знизити облікову ставку з 14,5 до 13,5% річних [4]. Це вже друге незаплановане зниження облікової ставки за цей рік. Початково НБУ планував перейти до зниження ставки лише у вересні 2024 року [4]. Загалом для країни зменшення ставки – позитивний сигнал, що свідчить про контрольованість процесів в економіці та фінансах, приборкання інфляції та поступове поліпшення інших макрофінансових показників [5].

Основні загрози для фінансової безпеки банківського сектору: затяжні воєнні дії на території України, економічний спад в державі, коливання національного курсу, зменшення рівня ліквідності активів банківських установ, інфляція, відтік капіталу з держави, кібератаки та терор з боку держави-терористки тощо [1].

Під час військової агресії банківська система України стикнулася з великою кількістю ризиків, які впливають на основні банківські операції. До них належать: зростання макроекономічного ризику, зростання ризику капіталу, зростання валового ризику, ризик прибутковості тощо.

Один із вагомих ризиків – кредитний. Його посилення пов'язане із падінням доходів населення, припиненням роботи підприємств тощо. Все це призводить до низки негативних наслідків: скорочення робочих місць, відтік трудового потенціалу та безробіття, зменшення рівня відрахованих податків до бюджету, зменшення сукупного попиту населення через негативні очікування, що вплинули на зменшення ВВП; послаблення ділової активності суспільства; скорочення обсягів виробництва у підприємств тощо.

Для підтримки та розвитку підприємств, які переживають скрутні часи, але все одно мають потенціал, щоб розвиватися та працювати на користь державі, існує один з напрямків підтримки даних підприємств – залучення іноземних інвестицій, можливість отримання кредиту та/або фінансової підтримки від міжнародних організацій та фондів. Дані рішення вагомо вплинуть на діяльність підприємств в цілому та їх подальший ефективний розвиток. Вищезазначені заходи безпосередньо вплинуть на зменшення кредитного ризику як основної складової банківських операцій.

Попри воєнний стан в країні активність у наданні кредитів фізичним особам залишається високою. Цифровізація процесу кредитування в Україні має низку переваг, особливо під час воєнного стану або під час відбудови.

Тренди, які змінюють та вдосконалюють процес кредитування:

- наскрізна оцифровка: оцифровка допомагає фінансовим організаціям і банкам оптимізувати такі дії, як збір даних, процес кредитної оцінки, кредитний аналіз, збір та моніторинг. Автоматизовані платформи забезпечують послідовне та швидке схвалення кредиту, а платформи цифрового кредитування спрощують процес обслуговування кредиту;

- блокчейн відкриває нові можливості для кредитування: наразі його вивчають для вдосконалення різноманітних фінансових послуг і продуктів. Блокчейн використовується, щоб допомогти з різними кредитними операціями, включаючи прискорення позикових процесів, надання даних про транзакції в реальному часі, посилення контролю позичальників над їхніми кредитами, управління платежами за кредитами тощо;

- зростання МН/ШІ у бізнес-процесах кредитування: машинне навчання (МН) і штучний інтелект (ШІ) є рушійними силами у фінансовому секторі. Кредитори все більше досліджують, як штучний інтелект і машинне навчання можуть

автоматизувати такі складні процедури, як виявлення шахрайства, автоматичне формування пропозицій позики, кредитний рейтинг тощо [6].

Отже, трансформація кредитного сектору відіграє важливу роль у процесі становлення і розвитку держави в цілому так і в окремих її сегментах. Покращення доступності кредитів для підприємств сприяє їхній продуктивності та конкурентоспроможності, стимулює споживчий попит, що призводить до зростання ВВП та зниження безробіття, дозволяє розширювати діяльність підприємства, впроваджувати нові технології та створювати нові робочі місця. Трансформація кредитного сектору повинна сприяти зменшенню соціальних нерівностей та підвищенню фінансової інклюзивності. Результативне функціонування кредитного сектору сприяє фінансовій стабільності країни та допомагає зменшити ризики фінансових криз. Ефективне регулювання є важливою умовою успішної трансформації кредитного сектору, балансуючи між стимулюванням кредитування та забезпеченням фінансової стабільності.

Список використаних джерел:

1. Мещеряков А., Боденчук Л., Ліганенко І., Рибак О., & Лобунець Т. (2023). Тенденції розвитку банківської системи України в умовах воєнних дій та глобалізаційних впливів. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(50), 8–22. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3993/3837>.
2. Основні показники діяльності банків. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/> (дата звернення 20.05.2024).
3. Національний банк України низив облікову ставку до 14,5%. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zniziv-oblikovu-stavku-do-145> (дата звернення 20.05.2024).
4. Облікова ставка НБУ. URL: <https://services.dtkr.ua/catalogues/indexes/5-oblikova-stavka-nbu> (дата звернення 20.05.2024).
5. Чому рішення НБУ про суттєве зниження облікової ставки нині критикують? URL: <https://www.ukrinform.ua/404.html> (дата звернення 20.05.2024).
6. Мікуляк К.А., Кугляр А.А. Цифрова трансформація банківського кредитування. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15744/1/zbirnyk-tez-24-03-23-off-163-166.pdf> (дата звернення 20.05.2024).

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ВИПУСКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Колганова Марія Михайлівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Литвиненко Катерина Геннадіївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Бачуріна Анна Андріївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Фінансовий облік випуску готової продукції та її реалізації є важливим інструментом для забезпечення ефективного управління підприємством. Адже готова продукція – ключовий елемент у його діяльності, що є результатом виробничого процесу і слугує основою для отримання прибутку. Саме тому правильність організації фінансового обліку випуску готової продукції та її реалізації є одним з основних завдань для кожного підприємства.

Важливо розумітися на понятті, видах та оцінці готової продукції. У бухгалтерському обліку готова продукція оцінюється у відповідності до П(С)БО 9 «Запаси» за первісною вартістю, яка визначається згідно з П(С)БО 16 «Витрати». Для ефективного управління готовою продукцією необхідно систематично контролювати випуск продукції, стан запасів, виконання договорів-поставок та розрахунок з покупцями. Керівництво підприємства повинно активно вивчати потреби ринку та здійснювати заходи для збільшення обсягу та покращення якості виробленої продукції [1].

Державне регулювання процесів виробництва та реалізації продукції в Україні ґрунтується на спектрі законодавчих актів та статей Податкового кодексу, які визначають правила господарської діяльності, захист прав споживачів, стандартизації та оподаткування. Ці нормативно-правові акти створюють основу для забезпечення якості продукції, безпеки споживачів та розвитку підприємництва.

Макроекономічний аналіз випуску та реалізації готової продукції відіграє значну роль у фінансовому обліку. Ретельне вивчення макроекономічних факторів, які впливають на ці процеси, має вирішальне значення для ефективного управління бізнесом і стратегії розвитку. Аналіз таких показників, як валовий внутрішній продукт, індекс промислового виробництва, обсяг реалізованої промислової продукції та інфляція дозволяє побачити картину економічної ситуації в країні, а також її вплив на випуск і реалізацію готової продукції [2].

Документальне забезпечення випуску готової та її реалізації починається з приймально-здавальних документів, таких як накладні або акти приймання, і завершується відправленням продукції за допомогою наказів-накладних. Документація повинна бути оформлена належним чином і містити всю необхідну інформацію щодо руху товарів.

Облік випуску та реалізації готової продукції на підприємстві відбувається на рахунку 26 «Готова продукція», який використовується для відображення

надходжень, повернень, оприбуткування надлишків та дооцінки готової продукції, а також списання фактичної виробничої собівартості при різних операціях [4].

Фінансовий результат підприємства характеризується показником прибутку або збитку. Доходи одержуються від основної діяльності, фінансових операцій та іншої звичайної діяльності. Господарські операції основної діяльності підприємства пов'язані з реалізацією продукції. Для обліку доходів та витрат використовують 7 клас «Доходи і результати діяльності» і 9 клас «Витрати діяльності. Для визначення фінансових результатів передбачений рахунок 79 «Фінансові результати». По кредиту субрахунку 791 «Результат операційної діяльності» відбуваються списання доходів від реалізації товарів, робіт і послуг, а витрати від реалізації продукції списуються в його дебет [3].

Отже, фінансовий облік випуску готової продукції та її реалізації має велике значення у діяльності будь-якого підприємства. Необхідно розуміти його важливість і враховувати усі аспекти для прийняття ефективних управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Должанський М. І., Должанський А. М. Бухгалтерський облік в Україні з використанням Положень (стандартів) бухгалтерського обліку: Навчальний посібник / Л.: Львівський банківський інститут НБУ, 2003. – 494 с.
2. Косата І. А., Пономарьова Т. В., Розіт Т. В., Слюніна Т. Л., Соболев В. М. Бухгалтерський облік: Навчальний посібник / за ред. В. М. Соболева. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. – 66 с.
3. Лебедик Г. В., Максимович Л. І. Особливості обліку готової продукції та її реалізація на підприємстві. Економіка і регіон. 2015. №5. С. 131-135.
4. Облік готової продукції, товарів та їх реалізації URL: <https://factor.academy/blog/glava-9-oblik-virobnichix-zapasiv/>

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ВПРОВАДЖЕННЯ ЛОГІСТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Римар Наталія Олександрівна

асистент кафедри маркетингу та логістики

Сумський національний аграрний університет, Україна

Аграрна сфера є однією з ключових галузей економіки багатьох країн. Її ефективне функціонування значною мірою залежить від впровадження сучасних логістичних стратегій, які спрямовані на оптимізацію всіх процесів від виробництва до доставки продукції кінцевому споживачеві. Логістичні стратегії допомагають знизити витрати, підвищити продуктивність та конкурентоспроможність аграрних підприємств.

Умови конкурентної боротьби змушують підприємства впроваджувати нові методи планування та управління потоковими процесами, засновані на принципах логістики. Логістика допомагає досягти стратегічних, тактичних і оперативних цілей бізнесу, забезпечуючи ефективне управління матеріальними, сервісними, інформаційними та фінансовими потоками. Це дозволяє знизити загальні витрати та задовольнити вимоги кінцевих споживачів щодо якості продукції та послуг [1].

Логістична стратегія - це комплекс заходів та підходів, спрямованих на управління матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками підприємства для досягнення його стратегічних цілей. У аграрній сфері вона включає управління постачанням ресурсів, зберіганням, транспортуванням, обробкою та реалізацією продукції.

Одним із засобів досягнення зазначеної мети та підвищення загальної ефективності роботи підприємств є впровадження логістичного управління, зокрема стратегічного. Основне завдання в цьому випадку полягає в розробці та впровадженні оптимальної логістичної стратегії для кожної конкретної ситуації.

У аграрній сфері застосовуються різні логістичні стратегії, залежно від специфіки підприємства та його цілей:

- стратегія зменшення витрат - стратегія спрямована на оптимізацію витрат на логістичні операції за рахунок впровадження нових технологій, удосконалення процесів і підвищення ефективності використання ресурсів. Вона включає: використання сучасних технологій для автоматизації процесів; оптимізацію маршрутів транспортування; зменшення витрат на зберігання продукції шляхом впровадження новітніх методів управління складом.

- стратегія швидкої реакції - забезпечення швидкої та гнучкої реакції на зміну попиту та умов ринку. Це досягається шляхом впровадження інноваційних технологій, вдосконалення інформаційних систем та співпраці з партнерами.

- стратегія диференціації - надання унікальних логістичних послуг, які відрізняють підприємство від конкурентів. Це може включати спеціалізоване зберігання, високоякісне обслуговування клієнтів або додаткові послуги.

Процес формування логістичної стратегії має бути комплексним, упорядкованим та інтегрованим, орієнтованим на досягнення загальних результатів господарської системи через створення вартості та підвищення якості обслуговування споживачів. Цей процес зосереджується на забезпеченні задоволення клієнта, враховуючи та передбачаючи його майбутні потреби [2].

При виборі логістичної стратегії необхідно проаналізувати вплив різних факторів на її ефективність, що може бути відображено показниками результативності та прибутковості підприємства за попередні періоди його діяльності.

Основні етапи формування логістичної стратегії:

1. Аналіз поточного стану. На першому етапі необхідно здійснити детальний аналіз поточних логістичних процесів підприємства. Це включає оцінку: ланцюгів постачання та дистрибуції; систему зберігання та транспортування продукції; інформаційних і фінансових потоків.

2. Визначення цілей і завдань. Після аналізу поточного стану визначаються основні цілі та завдання логістичної стратегії. Цілі можуть включати: оптимізацію витрат; підвищення якості обслуговування клієнтів; зменшення часу на доставку продукції.

3. Розробка логістичної стратегії. На цьому етапі розробляється стратегія, яка враховує специфіку аграрного підприємства. Ключовими аспектами є: вибір оптимальних маршрутів транспортування; впровадження сучасних технологій управління складом (WMS); розробка систем моніторингу та контролю логістичних процесів.

4. Впровадження та контроль. Реалізація стратегії передбачає: навчання персоналу; впровадження новітніх технологій; постійний моніторинг і корекція процесів для забезпечення відповідності стратегії.

5. Оцінка ефективності. Останній етап полягає в оцінці досягнутих результатів. Важливо порівняти отримані показники з поставленими цілями та провести аналіз ефективності впровадженої стратегії.

Отже, впровадження логістичних стратегій на підприємствах аграрної сфери є ключовим фактором їх конкурентоспроможності і економічної ефективності, дозволяє оптимізувати процеси, зменшити витрати і забезпечити високу якість обслуговування клієнтів. Успіх цього впровадження залежить від ретельного аналізу, планування і постійного вдосконалення логістичних процесів. Логістичні стратегії сприяють не тільки підвищенню ефективності окремих підприємств, але й розвитку аграрної галузі в цілому, забезпечуючи стійке економічне зростання і продовольчу безпеку країни.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Г. О., Чукіна І. В. (2021) Логістичні стратегії сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. № 1-2. С. 65–70. URI:10.32702/2306-6792.2021.1-2.65
2. Макаренко Н. О. (2019). Логістичні стратегії аграрних підприємств : принципи формування і реалізації. *Інфраструктура ринку : електронний науково-практичний журнал*. №28. С.128-134.
URI: <http://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/6803>

МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Хруслов Руслан Віталійович

здобувач вищої освіти факультету маркетингу
Університет імені Альфреда Нобеля, Україна

Науковий керівник: Дубницький В.І.

доцент, професор
Університет імені Альфреда Нобеля, м.Дніпро, Україна

Ефективність сучасного бізнесу в умовах цифрової трансформації економіки залежить від різноманітних факторів, які включають в себе технологічні інновації, ефективність стратегічного управління, технології. І інструментарій цифрового маркетингу та адаптацію до нових реалій. Компанії/ підприємства, а також суб'єкти підприємницької діяльності повинні впроваджувати нові технології та цифрові інновації для оптимізації бізнес процесів, поліпшення ефективності та забезпечення конкурентоспроможності. При тому компанії/підприємства повинні бути готовими адаптуватися до змін у техніко-технологічному середовищі, ринкових умов та вимог споживачів.

Сьогодні всі підприємницькі ініціативи знаходяться під постійним впливом трансформаційних змін і цифровізації. Компанії формують свої віртуальні представництва та будують структуру бренд-сайту з тою умовою, щоб бути адаптованими до нового інформаційно-мережевого простору. Все це формує сучасну цифрову економіку, яка рушійною силою сучасного глобального ринку. Як визначено у роботах [1, 2, 3], ефективність бізнесу в умовах цифрової трансформації економіку у значній мірі залежить від успішної інтеграції цифрових маркетингових стратегій та інструментів.

Можливо виділяти наступні маркетингові аспекти, які впливають на ефективність бізнесу в цифровому середовищі у рамках інформаційно-мережевого суспільства:

- використання аналітики даних дозволяє бізнесам персоналізувати комунікації та пропозиції для різних сегментів аудиторії, підвищуючи рівень задоволеності клієнтів;

- розширення присутності в електронній торгівлі (в умовах електронної комерції) та оптимізація для мобільних пристроїв дозволяє компаніям/підприємствам досягати більшого клієнтського базару та поліпшувати зручність покупок;

- використання інструментів автоматизації дозволяє компаніям ефективно управляти маркетинговими компаніями, а також автоматизувати комунікації та розширену взаємодію(в тому числі, за рахунок формування партнерських відносин) з клієнтами на різних етапах (сегментів) воронки продажів;

- розвиток ефективного цифрового маркетингу, включаючи контент-маркетинг, пошукову оптимізацію (SEO), рекламу в інтернет та соціальні медіа (технологія SMM), допомагає підприємствам залучати та утримувати клієнтів в онлайн-середовищі;

- використання інтерактивного контенту, такого як відео, вебінари, опитування дозволяє компаніям взаємодіяти з аудиторією та створювати більш глибокі зв'язки;

-збір та аналіз обсягів даних допомагає бізнесам розуміти поведінку клієнтів, прогнозувати тенденції та адаптувати маркетингові стратегії для досягнення більшої ефективності;

-впровадження штучного інтелекту для персоналізації пропозицій, автоматизації процесів та прогнозування ринкових тенденцій;

-використання цифрових інструментів для моніторингу активності конкурентів та аналізу ринкових трендів для адаптації стратегій;

-активна присутність в соціальних мережах, співпраця з впливовими особистостями та використання соціального медіа-маркетингу дозволяють більшій обізнаності та залучати цільову аудиторію;

-використання географічної інформації для точного спрямування маркетингових компаній на конкретні регіони або локації.

В цілому [4], ефективність бізнесу в умовах процесів цифрової трансформації визначається не тільки використанням новітніх, як правило, “проривних” технологій, але і здатністю адаптуватися до нових реалій ринку та реагувати на зміни в поведінці споживачів. Компанії/підприємства, які успішно інтегрують цифрові стратегії та використовують передові маркетингові практики, мають можливість не лише утримувати свою аудиторію, але й привертати нових клієнтів, підвищувати конверсію та підвищувати загальну ефективність бізнесу.

Цифрова трансформація вимагає від компанії/підприємства не лише впровадження нових технологій, але і зміни в менталітеті, стратегіях та спробах взаємодії з клієнтами. Всі аспекти діяльності, від розробки продукту до комунікації з клієнтами, стають більш цифровизованими. Швидкість у використанні цифрових інструментів та адаптація до швидких умов ринку стають важливими факторами до досягнення успіху в рамках і впливу на економіку цифрової трансформації глобального ринку.

Основні маркетингові аспекти, які впливають на ефективність бізнесу в умовах цифрової трансформації економіки, включають наступні елементи, характеристику яких доцільно представити в таблиці 1

Таблиця 1

Складова	Характеристика
Оптимізація бізнес процесів	Використання цифрових інструментів для автоматизації та оптимізації внутрішніх операцій, що призводить до підвищення ефективності на зниження витрат
Цифровий маркетинг та комунікації	Впровадження цифрових стратегій маркетингу, включаючи використання соціальних мереж (SMM), контент-маркетингу, електронної реклами та інших інструментів для залучення та утримання клієнтів
Аналітика та Business Intelligence	Використання аналітичних інструментів для збору і аналізу даних, що допомагає приймати обґрунтовані стратегічні рішення та прогнозувати тенденції ринку
Цифровий облік та фінансовий менеджмент	Застосування цифрових інструментів для обліку та управління фінансами, включаючи електронні системи бухгалтерії та фінансовий аналіз
Електронна комерція та цифрові платіжні системи	Розширення онлайн продажів та використання безготівкових цифрових платіжних систем для зручності клієнтів та оптимізації операцій
Інновації та дослідження ринку	Впровадження новаторських рішень та технологічних інновацій, що дозволяє бізнесу залишатися на передовому ринку та задовольняти змінні потреби клієнтів

Продовження табл. 1

Складова	Характеристика
Цифрова трансформація взаємодії з клієнтами	Використання інтерактивних платформ, чат-ботів, персоналізованих сервісів для поліпшення взаємодії з клієнтами та надання їм більшого комфорту та зручності
Гнучкість	Здатність швидко реагувати на зміни в бізнес-середовищі та впроваджувати нові ідеї та стратегії
Розвиток цифрових навичок персоналу	Навчання персоналу новим технологіям та методам роботи, що дозволяє структурам бізнесу максимально використовувати переваги цифрової трансформації

дані сформовано з [5,6,7]

Висновки: Використання маркетингового інструментарію є ключовим для підвищення ефективності бізнесу. Це охоплює широкий спектр стратегій та методів, які дозволяють привертати увагу, залучати клієнтів, підвищувати продажі та будувати сильний бренд. Цифровий маркетинговий інструментарій є невід'ємною частиною стратегії багатьох сучасних компаній/підприємств для підвищення ефективності бізнесу в умовах цифрової трансформації. Загалом успішна цифрова трансформація веде до підвищення конкурентоспроможності та ефективності бізнесу, проте вимагає від компаній/підприємств гнучкості, інноваційного підходу синтезу та конвергенції, уважного ставлення до питань кібербезпеки.

Список використаних джерел:

1. Цифровий маркетинг-модель маркетингу 21 сторіччя: монографія, за редакцією професора М.А. Окландера. Одеса: 2017, 292с. [1]
2. Шевченко І. О. Стратегія розвитку цифрової економіки в умовах глобалізації. Журнал стратегічних економічних досліджень. 2022, N6(11), с. 35-42[2]
3. Окландер М. А. та ін. Розвиток маркетингу в умовах інформатизації суспільства: монографія/ за ред. Проф. В.П. Пилипчука, К.: КНЕУ, 2019, 463с. [3]
4. Many A. Behavior Space: Play, Pleasure and Discovery as a Model for Business Value, Kindle Edition, 2016, 264с.[4]
5. Гриценко С. І. Цифровий маркетинг- нова парадигма розвитку кластерів в умовах глобалізації. Вісник економічної науки України. 2016, N1 (30), с. 29-31[5]
6. Манько А.В. Сучасні тенденції застосування інтернет-технологій у бізнесі, URL: <https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis02-39.html> [6]
7. Мозгова В.Г. Інструменти Internet-маркетингу та їх переваги для сучасних українських підприємств. Ефективна економіка, 2020, N14, с. 112-119 [7]

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ ІТ У ПРОМИСЛОВОСТІ

Довгий О.І.

аспірант кафедри менеджменту організацій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Русин-Гриник Р.Р.

PhD, доцент кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Вербівський Н.М.

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Управління розвитком ІТ є важливою складовою успішного функціонування промислових підприємств. Тому для ефективного управління розвитком ІТ на промисловому підприємстві слід керуватися наступними принципами:

1. Вирішення стратегічних завдань. Вирішення стратегічних завдань у контексті управління розвитком ІТ промислових підприємств означає, що всі дії та ініціативи в системі ІТ повинні бути чітко спрямовані на досягнення стратегічних цілей та завдань, визначених в корпоративній стратегії підприємства.

2. Постійне оновлення технологій. Постійне оновлення технологій означає, що українські компанії повинні систематично та активно вдосконалювати свої ІТ та процеси відповідно до останніх досягнень у сфері ІТ.

3. Розвиток кваліфікаційного потенціалу персоналу для ІТ-сфери. Важливо мати кваліфікований персонал, здатний розробляти, впроваджувати та підтримувати ІТ-рішення.

4. Фінансове планування та забезпечення ресурсами ІТ-проектів. Планування бюджету ІТ-проектів має бути оснований на реальних потребах та стратегічних цілях.

5. Забезпечення безпеки. Захист інформації та інфраструктури від кіберзагроз є надзвичайно важливим аспектом управління ІТ. Потрібно розробити і впровадити ефективні заходи забезпечення безпеки даних та систем.

6. Інтегрована взаємодія ІТ-систем та усіх працівників корпоративної спільноти. ІТ-системи мають бути добре інтегровані між собою і з іншими бізнес-процесами. Розвиток корпоративної спільноти працівників, яка сприяє обміну ідеями та кращими практиками є важливим в контексті узгодження індивідуальних і корпоративних цінностей і цілей.

7. Вимірювання результатів. Вимірювання результатів у контексті управління розвитком ІТ означає систематичне визначення та аналіз ключових показників продуктивності та їх використання для оцінки ефективності ІТ-проектів та стратегій.

8. Ефективне партнерство. Цей принцип в управлінні розвитком ІТ означає важливість співпраці з надійними та компетентними партнерами в ІТ-галузі.

9. Екологічна стійкість. Цей принцип в управлінні розвитком ІТ стосується важливості врахування впливу ІТ-проектів на навколишнє середовище та активного використання енергоефективних технологій та методів з метою зменшення негативного впливу на екологію.

Взаємодія цих принципів допомагає забезпечити ефективний розвиток ІТ промислових підприємств, який враховує стратегічні цілі, забезпечує безпеку, ефективно використовує ресурси та підтримує сталість навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Бабенко А.О. Застосування сучасних інформаційних систем і технологій у діяльності логістичних компаній. *Сучасні інформаційні технології та системи в управлінні: зб. матеріалів I Всеукр. наук. практ. конф. молодих вчених, аспірантів і студентів*. 2017. С. 14—16.
2. Ковшик В. І. Інформаційні технології в контексті управління логістичними витратами промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 4 (1). С. 208—212.
3. Кустов В. Сучасні інформаційні технології як стратегічні ресурси біржової діяльності в умовах діджиталізації. *Економіка та суспільство*. 2021. (34). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-99>.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ

Савчук Даша Олександрівна

здобувач 3 курсу спеціальності Менеджмент

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Мосійчук Ірина Вікторівна

канд. екон. наук, доцент кафедри економіки,

менеджменту, маркетингу та готельно-ресторанної справи

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Управління проектами є особливим видом управлінської діяльності, застосовним не тільки в проектно-орієнтованих компаніях, а й у різних сферах для вирішення завдань за умов обмеженості ресурсів, високої невизначеності та ризику. Це підтверджується результатами практичного використання проектного управління в різних галузях сучасного менеджменту. Управління проектами є ефективним способом створення інноваційного середовища розвитку.

Традиційний метод управління проектами базується на поетапному плануванні робіт. Процес ділиться на кілька етапів, для кожного з яких визначаються показники виконання та оформлюється комплекс документів, що відображають результати робіт. Такий метод управління проектами виявив свою ефективність при реалізації проектів, заснованих на попередньому досвіді та використанні адаптованих технологій, включаючи інформаційні. Однак у сфері високих технологій традиційний підхід може уповільнювати розвиток проекту та навіть перешкоджати його реалізації через труднощі з отриманням необхідної інформації, відсутність досвіду реалізації подібних проектів, нерозробленість технологій та переваги зарубіжних аналогів. Ці проблеми вирішуються за допомогою гнучких моделей управління проектами, таких як методологія Agile. Agile дозволяє менеджерам проектів постійно отримувати зворотний зв'язок та покращувати продукт після кожної ітерації.

Однією з відомих методологій Agile-родини, яка використовується при розробці високотехнологічних проектів, є методика Scrum. Вона представляє собою ітераційний підхід до досягнення результату. Головною особливістю Scrum є те, що на початку виконання проекту точно не відомо, яким буде кінцевий продукт і життєвий цикл проекту. Проектна діяльність розбивається на кілька ітераційних фаз, званих "спринтами". Кожен спринт складається з низки завдань і має свій кінцевий продукт та результат. Замовник проекту визначає набір вимог до кінцевого продукту, які поділяються на конкретні завдання, які виконує Scrum-команда, під керівництвом Scrum-майстра. При цьому планування кожного наступного етапу відбувається після обговорення результатів попереднього етапу. Це включає виділення пріоритетних завдань і вирішення проблем, виявлених на попередньому етапі.

Окреслюючи особливості практичної реалізації Scrum, на наш погляд, варто підкреслити наступні [1]:

- метод роботи над проектом має забезпечувати можливість внесення змін, відкриттів та нових ідей;
- після кожного завершеного завдання слідує перевірка на відповідність меті та можливості покращення;
- команда виконавців повинна складатися з різнопрофільних фахівців, які мають всі необхідні знання та навички для виконання проекту, а також можуть, за потреби, виконувати функції інших членів команди (взаємопідтримка);

- члени команди самостійно приймають рішення щодо порядку своїх дій (автономія);

- кількість членів проєктної команди повинна бути "сім плюс-мінус два", оскільки малі команди працюють швидше та краще комунікують (усі члени команди повинні знати, що роблять інші, тому кількість комунікаційних каналів має залишатись невеликою);

- Scrum Master (лідер команди проєкту) не диктує, як реалізовувати те чи інше завдання, а лише виявляє та усуває перешкоди на шляху реалізації завдань проєкту.

Порівняльна характеристика традиційної моделі управління проєктами та Scrum-методології представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика традиційної моделі управління проєктами та Scrum-методології

Порівняльні характеристики	Підходи управління проєктами	
	Традиційні методи	Scrum
Процес етапів проєкту	Строго структурований	Гнучкий, на основі результатів отриманих в ході попередньої ітерації
Планування	Затверджений план	Тільки на першому етапі, далі розробка послідовності дій з урахуванням отриманих результатів
Пріоритетність задач в ході розробки проєкту	По мірі необхідності	Обов'язково визначається на кожному етапі
Можливість змінення через зміни в зовнішньому середовищі	Тільки після отримання кінцевого результату	В будь-який момент реалізації проєкту
Можливість внесення змін через вимоги замовника	На етапі випробувань готового продукту	В будь-який момент реалізації проєкту
Створення команди	Формується на початковому етапі розподілом функціональних обов'язків	Можливо перерозподіляти функціональні обов'язки у процесі роботи
Процес прийняття оперативних рішень	Робочі наради із представниками замовника і співвиконавцями з обов'язковим оформленням протоколу	Щоденні короткі обговорення результатів і планів подальшої роботи. Щомісячні детальні обговорення результатів зі звітом всіх членів команди та колективним вирішенням проблем
Навчання в процесі роботи	За мірою необхідності	Взаємне навчання членів Scrum-команди робочим процесам інших Scrum-команд, пріоритет самонавчання

Джерело: сформовано автором на основі аналізу джерел [2, 3].

Сьогодні методологія Scrum використовується в компаніях, які займаються розробкою програмного забезпечення або високотехнологічних пристроїв. Досвід свідчить, що методологія Scrum широко застосовується в різних сферах бізнесу. Вона особливо ефективна для формування функціональних команд для виконання локальних технічних завдань, а також у технологічних, маркетингових та інших напрямках в рамках існуючих структур управління або реалізації проєктів.

Застосування Scrum-методології дозволяє:

–Підвищити ефективність використання людських ресурсів.

–Забезпечити високу якість робіт.

–Гарантувати врахування всіх вимог клієнта та можливість внесення змін у реалізацію проєкту.

–Розробити конкурентоспроможний продукт.

Такий підхід допоможе збільшити конкурентоспроможність компанії, досягти оптимальних бізнес-результатів, залучити нові замовлення на розробку продуктів і привернути інвестиції.

Список використаних джерел:

1. Сазерленд Джефф. Scrum. Навчись робити в двічі більше за менший час. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. 280 с.
2. Приймак В. М. Управління проєктами: навч. посібник. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2021. 268 с.
3. Довгань Л.Є., Мохонько Г.А., Малик І.П. Управління проєктами: навч. посібник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420 с.

МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Ілик Всеволод Богданович

здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Кубіцький Сергій Олегович

ORCID ID: 0000-0002-7691-8606

канд. пед. наук, професор,
завідувач кафедри управління та освітніх технологій
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Актуальність дослідження місцевого самоврядування в Україні полягає у важливості розуміння та оптимізації механізмів місцевої демократії, зокрема управлінської діяльності та форм організації влади, які є ключовими для стабільного розвитку країни в умовах політичних та соціально-економічних змін. Дослідження має на меті аналізувати взаємодію місцевих органів самоврядування з державними структурами, оскільки саме ця взаємодія лежить в основі ефективності місцевого управління та здатності місцевих громад самостійно вирішувати локальні проблеми.

У контексті децентралізації, питання кваліфікації працівників об'єднаних територіальних громад набуває особливої ваги, оскільки професійна підготовка та рівень знань стають критичними факторами успіху громади [8; 9]. Згідно з думкою дослідників Національного інституту стратегічних досліджень, сталий розвиток громад та регіонів опирається не лише на конкурентні переваги, засновані на ресурсному потенціалі, але й на перевагах, які базуються на інноваційному розвитку та розвитку людського капіталу [7].

У сфері державного управління, грамотне управління персоналом виступає не тільки як ключовий аспект управлінської діяльності, але й як інструмент, який може значно вплинути на ефективність роботи організацій [10; 13-16]. Органи місцевого самоврядування повинні постійно прагнути до знаходження оптимальних шляхів привернення, мотивації, винагородження та розвитку своїх співробітників, що в свою чергу, позитивно вплине на їхню продуктивність і якість послуг, що надаються громадянам. Управління персоналом в органах місцевого самоврядування має виконуватися у зрозумілій та структурованій формі, як показано в табл. 1.

Таблиця 1

**Сучасні технології методів задіявання персоналу в органах
місцевого самоврядування**

Назва	Характеристика
Структурована бесіда	Виконується згідно з чітко встановленим алгоритмом, включає ретельно підготовлені питання, що забезпечує глибокий аналіз відповідей кандидата
Співбесіда з компетенціями	Сконцентрована на оцінці конкретних навичок та здібностей кандидата, розкриває практичне використання його компетенцій через аналіз реальних ситуацій
Стрес-інтерв'ю	Вимірює здатність кандидата ефективно реагувати на стресові умови, містить питання, що створюють тиск, аналізує його поведінкову реакцію

Назва	Характеристика
Проективне інтерв'ю	Включає питання про теоретичні сценарії, щоб виявити потенційні дії та реакції кандидата у нестандартних обставинах
CASE-інтерв'ю	Зосереджено на вирішенні бізнес-випадків, оцінює здатність кандидата аналізувати, планувати та вирішувати комплексні проблеми

Складено автором на основі джерел [12], [14]

Сучасне управління персоналом вимагає стратегічного підходу, який визнає співробітників як ресурс, що забезпечує досягнення організаційних цілей. Важливим є усвідомлення того, як управлінські рішення формують продуктивність робочої сили, здатність швидко адаптуватися до змін та несподіваних ситуацій. Механізм управління персоналом як системний і послідовний процес використання методів, засобів та інструментів впливу забезпечує реалізацію цілей управління персоналом та має відповідати загальній меті, стратегії і концепції організації.

Елементи механізму управління персоналом - принципи, функції, інструменти і методи управління - мають бути не тільки інтегрованими, але й ефективно застосовуваними, щоб забезпечити високу продуктивність працівників. Особливо це стає важливим у контексті введення в дію новопризначених співробітників. Новопризначені працівники часто зіштовхуються з відсутністю необхідного практичного досвіду, що може спричинити зниження загальної ефективності робочого процесу та виконання завдань, визначених громадою. Вирішення цієї проблеми полягає в правильно структурованій та системній адаптаційній програмі, яка дозволить новим співробітникам швидко влитися в колектив та ефективно пристосуватися до викликів роботи в органах місцевого самоврядування. Задіявання високопрофесійних фахівців з відповідним досвідом є складним завданням через обмежені фінансові можливості для їхнього мотивування. Одним із рішень цієї дилеми може стати ефективна систематизована адаптація новопризначеного співробітника, яка дозволяє їм швидко освоїтися в новому робочому середовищі. Це сприятиме зростанню продуктивності та матиме благотворний вплив на діяльність організації в цілому. Процес адаптації співробітників орієнтований на їхнє плавне та ефективне включення у колектив та робочий процес, що є ключем до підвищення продуктивності не тільки в перші дні роботи, але й на довготривалий період [1-6].

Організація адаптаційного процесу для новопризначених працівників у органи місцевого самоврядування може включати наступні етапи та рекомендації:

1. Попереднє знайомство

- перед початком роботи організовують зустрічі з майбутнім колективом і керівництвом;

- надається доступ до фірмової документації та внутрішніх нормативів організації.

2. Орієнтаційна програма

- проводиться офіційна орієнтаційна програма, яка включає інформацію про місію, візію, цінності та культуру організації;

- роз'яснюється структура органу самоврядування, розклад роботи та очікування від нових співробітників.

3. Менторство

- призначається досвідчений ментор або наставник, який буде супроводжувати новопризначеного працівника протягом першого часу;

- ментор повинен бути доступним для відповідей на питання та надання підтримки.

4. Навчальні модулі

- розробляється індивідуальний план навчання, що включає професійні та організаційні тренінги;
- передбачені тренінги з комунікаційних навичок, управління часом та роботи з документами.

5. Зворотний зв'язок та оцінка

- встановлюються регулярні зустрічі для зворотного зв'язку між новим співробітником та ментором або безпосереднім керівником;
- проводяться проміжні оцінки для відстеження прогресу адаптації.

6. Інтеграція у соціальне середовище

- організовують неформальні заходи для знайомства з колективом, наприклад, спільний обід або корпоративні заходи;
- сприяють взаємодії з колегами та включенню в робочі групи та проекти.

7. Документування та аналіз

- ведеться документування всього процесу адаптації, включно з оцінками та відгуками;
- регулярно аналізується ефективність адаптаційних програм та вносяться необхідні корективи.

Одним із найбільш вживаних підходів до адаптації персоналу є наставництво. Наставництво означає безпосереднє навчання на робочому місці, що має на меті глибоке оволодіння та вдосконалення професійних здібностей новопризначених державних службовців, важливих для виконання їх професійних обов'язків, і виконується через консультації, поради та роз'яснення від досвідченого наставника, який призначений для підтримки цієї особи.

Тривалість наставництва, яка може досягати до трьох місяців, обумовлюється необхідністю глибокого засвоєння професійних обов'язків та особливостей посади, а також залежить від вже існуючого рівня кваліфікації новопризначеного фахівця. Протягом цього часу, зокрема під час випробувального терміну, молодий фахівець може отримати не лише необхідні знання та навички, а й важливу психоемоційну підтримку. У цьому контексті варто розглянути баддінг, що є вдосконаленою моделлю наставництва, пристосованою до сучасних реалій роботи. Основною відмінністю баддінгу є його орієнтація на взаємний обмін досвідом і знаннями, що стирає традиційні межі між новими працівниками та тими, хто вже має досвід роботи в організації. Такий підхід часто відомий як неформальне наставництво. Якщо наставництво фокусується на професійному розвитку працівника, то баддінг спрямований на психоемоційну підтримку новопризначеного співробітника. Керівник відділу визначає особу, що виконуватиме роль «бадді», на добровільних засадах для підтримки нового працівника. «Бадді» відіграє роль ментора, сприяючи комфортній адаптації нового члена колективу.

Зазвичай, у перші тижні співпраці «бадді» часто спілкується з новим працівником, щоб пересвідчитися у його добробуті та ефективній адаптації до робочого середовища. Такий підхід дозволяє новому члену команди не відчувати себе ізольованим, забезпечує знання кому звертатися за допомогою та сприяє швидкому інтегруванню в колектив і засвоєнню корпоративної культури. Ця практика включає добре організований перший робочий день для новопризначеного фахівця, завдяки якому він з перших хвилин відчуває себе включеним в процеси та ефективно використовує робочий час, що також сприяє налагодженню робочих комунікацій.

У контексті зростаючої значимості людського фактору в управлінні, основним завданням є не лише підбір персоналу, але й його всебічний розвиток, що вимагає

інвестицій у навчання та кваліфікацію співробітників. Важливим є створення системи постійного корпоративного навчання, яка сприятиме зростанню професійних навичок. Ефективність такого навчання може бути максимальною лише при умові інноваційного підходу до навчального процесу та активної участі співробітників. Значення центрів корпоративного навчання у цьому процесі є надзвичайно високим, оскільки вони пропонують систему безперервного навчання, яка включає бізнес-тренінги, коучинг, семінари з розв'язання проблем та аналіз кейсів.

Детальний опис цих методів представлено на рис. 1.

Бізнес-тренінг – цей підхід цілеспрямовано спрямований на розширення професійних компетенцій і навичок співробітників, акцентуючи на вирішенні реальних робочих завдань та вдосконаленні навичок, необхідних у практичній діяльності.	Коучинг – це інноваційний підхід у сфері розвитку персоналу, який передбачає індивідуальний супровід і підтримку співробітників з метою поліпшення результативності роботи і досягнення професійного зростання у складних або кризових умовах.
Проблемні семінари – це метод активної колективної роботи, спрямований на розроблення вирішень комплексних задач через дискусії, в яких учасники аналізують проблеми, обговорюють можливі сценарії та вивчають варіанти рішень.	Кейс-стаді – це методика, яка включає аналіз реальних бізнес-ситуацій, забезпечуючи учасників тренінгу можливістю застосувати теоретичні знання на практиці, розробляти стратегії і рішення для вирішення складних задач.
E-learning – це віддалений підхід до освіти, що включає електронні книги, інтерактивні відеоуроки та комп'ютерні симуляції, які забезпечують зручність і гнучкість у навчальному процесі, дозволяючи здобути нові знання в будь-який час та в будь-якому місці.	Мобільне навчання (m-Learning) – це метод навчання, що використовує мобільні пристрої, такі як смартфони та планшети, для забезпечення доступу до навчальних матеріалів у будь-який час і місці. Мобільне навчання ідеально підходить для мікронавчання – коротких навчальних сесій, які можуть включати відео, інтерактивні тести та короткі уроки.
Соціальне навчання (Social Learning) – використовує соціальні мережі та платформи для стимулювання спільного навчання і обміну досвідом між співробітниками. Такі платформи дозволяють співробітникам ділитися знаннями, ставити питання та отримувати відповіді від колег, що сприяє створенню згуртованої робочої спільноти.	Блендед-лернінг (Blended Learning) – комбінує традиційне навчання у класі з онлайн-модулями для створення більш гнучкого та ефективного навчального досвіду. Це дозволяє співробітникам вивчати теоретичну частину самостійно онлайн і застосовувати знання на практиці в класі або на робочому місці.

Рис. 1. Сучасні методи розвитку персоналу
(розроблено автором)

Проаналізувавши сучасні методи управління персоналом, ми стверджуємо, що ефективне управління персоналом є важливим фактором успіху будь-якої організації, включно з органами місцевого самоврядування. Чимало територіальних громад відчують дефіцит кваліфікованих кадрів, що вміло б управляли розвитком територій. Інтегровані з бізнесу в публічну службу методики широко застосовуються для управління персоналом, зокрема важливим є приділяти увагу системам безперервного корпоративного навчання для підвищення професійного рівня працівників.

Серед упроваджених інструментів – *E-learning*, який уможливорює навчання державних службовців за допомогою освітніх платформ, сприяючи тим самим ефективному управлінню людськими ресурсами та підвищенню економічного зростання територій. Також визначено інші передові методи:

– *мобільне навчання (m-Learning)*, яке сприяє здобуванню знань за допомогою мобільних пристроїв у будь-який час і місці, є ідеальним для мікронавчання через відео, інтерактивні тести та короткі уроки;

- *соціальне навчання (Social Learning)* стимулює спільне навчання і обмін знаннями через соціальні мережі, зміцнюючи корпоративну культуру і сприяючи тісній взаємодії співробітників;
- *гейміфікація (Gamification)* застосовує елементи ігор для мотивації та залучення персоналу через систему балів, рівнів і винагород;
- *блендед-лернінг (Blended Learning)* поєднує традиційне навчання у класі з онлайн-модулями, забезпечуючи гнучкість та підвищення ефективності навчального процесу;
- *крос-тренінг (Cross-Training)*, що дозволяє співробітникам вивчати різноманітні функції поза основними обов'язками, сприяє гнучкості робочої сили та кращому розумінню процесів організації;
- *менторство на вищому рівні (Reverse Mentoring)*, де молодші співробітники навчають старших, стимулює обмін знаннями та інноваційне мислення;
- *моделювання ролей (Role-Playing)*, що дозволяє відпрацьовувати робочі ситуації в безпечному середовищі, використовуючи акторські техніки для реалістичного відтворення робочих взаємодій.

Ці методи доповнюють один одного, створюючи комплексну систему навчання, що адаптується до потреб сучасного робочого середовища та сприяє всебічному розвитку персоналу.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: кол. моногр. / В. О. Антоненко, М. О. Баймуратов, О. В. Батанов [та ін.]; за ред. В. В. Кравченка, М. О. Баймуратова, О. В. Батанова. К.: Атіка, 2007. 864 с.
2. Амеліна С.М., Кубіцький С.О. (2020). Корпоративна культура у системі управління персоналом. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. № 7 (39). С. 59-66.
3. Базелюк В.Г., Кубіцький С.О., Михайліченко М.В., Михнюк С.В. (2022). Техніка управлінської діяльності : навчальний посібник. К.: Міленіум. 424 с.
4. Базелюк В.Г., Гречаник Н.І., Кубіцький С.О., Шумілова І.Ф. (2023). Управління освітньою діяльністю : навч. посібник. К.: Міленіум. 723 с.
5. Дробуш І.В. (2015). Соціальна функція місцевого самоврядування в Україні та конституційно-правові проблеми її реалізації: монографія. Рівне: Овід. 540 с.
6. Іванова В.І., Кубіцький С.О. (2023). Зарубіжний досвід управління кар'єрою персоналу. *Теорія модернізації в контексті сучасної світової науки: матеріали I Міжнародної наукової конференції, м. Полтава, 23 червня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень*. Вінниця: Європейська наукова платформа. С. 64-70.
7. Інноваційний розвиток територіальних громад в умовах четвертої технологічної революції: пріоритети та перспективи – Національний інститут стратегічних досліджень. – URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/analitichnidopovidi/innovaciyniy-rozvitok-teritorialnikh-gromad-v-umovakh-chetvertoi-0>.
8. Кіцак І.Б. (2018). Теоретичні аспекти управління персоналом органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад. *Ефективність державного управління*. Вип. 4 (57). Ч. 1. С. 135-144.
9. Ковбас І.В. (2015). Щодо функцій органів місцевого самоврядування як суб'єктів адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2. С. 135-138.
10. Лісогор Л.С., Нестеренко В.В. (2020). Формування та реалізація трудового потенціалу регіонів та громад як основа забезпечення їх сталого розвитку. *Економіка і організація управління*. № 2 (38). С. 20-30.
11. Любченко П. (2006). Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства: монографія. Харків: Одиссей. 352 с.

12. Посібник з основ управління людськими ресурсами для територіальних громад. – URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/767/Посібник_HR.pdf.
13. Орзіх М. (2002). Місцеве самоврядування в незалежній Україні: десятиріччя досягнень та прорахунків. *Місцеве самоврядування: 10 років здобутків / за ред. М. Пухтинського*. К.: Атіка. С. 69.
14. Управління персоналом в органах публічної влади: навч. посіб. / С. М. Серьогін, Є. І. Бородін, К. В. Комарова, Н. А. Липовська, Т. М. Тарасенко. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2019. 200 с.
15. Урсакий Ю.А., Кубіцький С.О. (2020). Роль лідера в мотивації персоналу. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ. Вип. I-II (77-78). Економічні науки. С. 325-338.
16. Kubitskyi S., Chaika O. (2020). Coaching core competencies as the key soft skill for successful human resources management. International scientific journal «Internauka». Series: «Economic Sciences». № 8 (40). С. 43-48.

ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВАХ З ДОПОМОГОЮ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ігор Комлев

здобувач 5 курсу спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Науковий керівник: Любов Водянка

канд.екон.наук, доцент кафедри бізнесу та управління персоналом
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Економічна система загалом, підприємство, товар – ці категорії об'єднані поняттям життєвого циклу. Сукупність взаємопов'язаних процесів послідовного розвитку від започаткування до апогею та до іспиту у вигляді кризового становища, з яким підприємство або впорається, або стане одним з елементів «санації» ринку. Кризи є обов'язковим елементом життєвого циклу економіки та її суб'єктів, їх циклічність та закономірність вивчали провідні вітчизняні та зарубіжні науковці: Кондратьєв, Кітчин, Жюгляр та інші.

Криза – це негативна, глибока та часто непередбачувана зміна, яка, не дивлячись на свою природу, може призвести до якісних змін в економіці. Криза є невідкладним та необхідним іспитом, який має пройти підприємство заради майбутнього існування. Можлива як стратегія виживання, коли підприємство намагається пережити кризу, зберігаючи власні позиції на ринку, так і стратегія прориву – фактично, використання кризи як очисника ринку для його звільнення, захоплення нових його сегментів, поглиблення внутрішніх підприємницьких стратегій та екстенсивний розвиток. Однією з обов'язкових складових виходу з кризи через стратегію прориву у сучасній економіці є введення у власну діяльність інновацій, ноу-хау, що забезпечують високий рівень конкурентоспроможності продукції за рахунок технічної досконалості. Хоча концепція циклічності криз у глобальній економіці досі не вважається об'єктивною істиною, цикли Кондратьєва (45-60 років), Кітчина (3-4 роки) та Жюглера (7-11 років) дійсно визначають інновації тим чинником, що може як допомогти пережити уже існуючу кризу, так і спричинити її у глобальному масштабі при драматичному відставанні більшості підприємств від темпу розвитку інновацій.

Інновація – це новітня ідея, продукт в галузі техніки, технологія, що значно підвищують ефективність виробництва, реалізації та обслуговування продукції, а також глибоко вдосконалюють існуючий організаційну структуру підприємства, цифровізують його. З економічної точки зору, цифровізація підприємства є поступовим переходом на якісно інший рівень взаємодії «виробник – постачальник – клієнт», значне поглиблення технологічного рівня усіх ключових бізнес-процесів. Можна назвати такі основні переваги діджиталізації [1]:

- прискореність та збільшення глибини бізнес-процесів, їх гнучкість;
- можливість використання хмарних технологій для обробки, аналізу та зберігання величезних масивів даних;
- максимальна персоналізація співпраці з зовнішніми контрагентами, урахування будь-яких побажань та запитів;
- доступніше та простіше управління життєвим циклом: товару/послуги, підприємства, економіки.

Обробка, зберігання та аналіз великих обсягів інформації дозволяє підприємству прямо займатися антикризовою діяльністю. Вона включає у себе не тільки діяльність, пов'язану з вирішенням уже існуючих проблем, що викликані кризою, але й упередження кризових явищ, превентивні заходи щодо їх подолання, покращення організаційної та виробничої структури підприємства як заходи для зміцнення суб'єкту господарювання перед майбутніми викликами. Фактор часу в розрізі кризи є вирішальним, адже під час її розростання за ефектом доміно можуть бути уражені всі ланки виробничого процесу підприємства. Цифровізація як частина інноваційного розвитку дозволяє скоротити операційний цикл, цикл прийняття рішень, виробничий цикл підприємства, нівелюючи цим стрімкий розвиток кризи [3].

Варто розглянути користь інформаційних інновацій з точки зору кадрів, фінансів та безпосередньо виробництва.

Використання цифрових технологій дає можливість подолати кадрову кризу на підприємстві: швидше та з меншими зусиллями залучати кандидатів на вакансії, виконувати роботу дистанційно або повністю перевести певні підрозділи онлайн, ефективніше підвищувати кваліфікацію працівників, використовуючи новітні технології під час навчання. Ці заходи допоможуть уникнути кадрової кризи, загартують персонал перед кризою, допоможуть покращити внутрішній клімат організації.

Імплементация інформаційних інновацій на підприємстві сприятиме оптимізації бізнес-процесів: спрощенню планування діяльності підприємства та проведення фінансового аналізу, допоможе знизити супутні витрати та витрати, пов'язані з логістикою, збільшить загальний рівень капіталізації, підвищить рентабельність та платоспроможність організації. Цифрові технології дають можливість отримувати простий доступ до даних фінансової звітності, незалежно від місця знаходження або часу, що також підвищує зацікавленість інвесторів та загальну прозорість (а, отже, і повагу клієнтів) бізнесу. Оперативний збір інформації та перевід даних в оцифрований вигляд для подальшої обробки, обмін відомостями в електронній формі та обробка інформації з використанням штучного інтелекту для драматичного пришвидшення операційного циклу дозволить збільшити випуск готової продукції, знизити рівень виробничого браку і скоротити витрати матеріалів. Ці елементи функціонування підприємства задають базу, яка і зустрінеться зі штурмом кризи. Чим база міцніша, тим менша загроза повного колапсу та значних втрат [2].

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що імплементування інновацій у організаційну та виробничу структуру підприємства у останні роки стало необхідністю, а не об'єктивним бажанням підприємства вдосконалювати власну діяльність. Інноваційні технології допомагають захоплювати нові сегменти ринку, успішно функціонувати під час криз та навіть поглиблювати рівень своїх можливостей. На нашу думку, саме інновації є тим найголовнішим фактором, що дозволяє підприємству вийти з кризової стагнації та занепаду, якісно та кількісно покращити свої показники, витримати випробування часом.

Список використаних джерел:

1. Діденко Є. О., Фесюн А. С. Теоретико-методичні засади антикризового управління підприємствами. Економіка та держава. 2018. № 11. С. 90–96. URL: <http://doi.org/10.32702/2306-6806.2018.11.90>
2. Мальцев М. Стратегічне управління під час кризових явищ у бізнесі. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 5. С. 104–110.
3. Нечаєва І. А., Шитікова Л. В. Інновації як інструмент антикризового управління підприємство. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2022. № 4. С. 97–106.

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

АЛІМЕНТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Вуйчик С.Ю.

студентка юридичного факультету
Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Саванець Л.М.

канд.юрид.наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права та міграційної політики
Західноукраїнський національний університет, Україна

Одними із видів приватних відносин у міжнародному праві є шлюбно-сімейні відносини з яких випливає обов'язок утримання батьками своїх неповнолітніх чи повнолітніх непрацездатних дітей. Актуальність дослідження визначеної проблематики зумовлена інтенсивними міграційними процесами, що виникають по всьому світі, включаючи Україну, та зумовлюють зростання кількості сімейних відносин, з іноземним елементом. На нашу думку, це найперше пов'язано з розпадом СРСР та змогою громадян виїжджати закордон у пошуках іншого життя. А другим фактором виступає збройний конфлікт, який розпочався ще в 2014 році на Донбасі.

Закон України «Про міжнародне приватне право» передбачає, що: «права та обов'язки батьків і дітей, крім випадків, передбачених статтями 67, 67-1, 67-4 цього Закону, визначаються особистим законом дитини або правом, яке має тісний зв'язок із відповідними відносинами і якщо воно є більш сприятливим для дитини» [1]. Положення вище згаданої статті закону дають нам зрозуміти, що права і обов'язки як батьків, так і дітей регулюються правом тієї держави, громадянином якої є дитина. Якщо особистий закон дитини не є для неї сприятливим обирається той, що має більш тісний зв'язок з дитиною. На додаток до цього, при необхідності визначення права держави, суд повинен обирати той, що є найкращим для дитини. Наприклад, батьки громадяни України, проживають з дитиною, що має польське громадянство, у Польщі. У цьому випадку права та обов'язки батьків і дітей зазвичай визначаються польським законодавством. Це пов'язано з тим, що цей закон тісно пов'язаний з місцем проживання дитини. Можна навести ще один приклад, батьки громадяни різних держав, а дитина проживає з одним із батьків у третій країні. У таких випадках права та обов'язки батьків і дитини визначають за законом країни громадянства дитини або за законом країни, в якій проживає дитина, залежно від того, що сприятливіше для дитини. Але існують винятки, коли виникають суперечки у сімейно-шлюбних відносинах. Тімуш І.С. зазначає, що: «Якщо дитина проживає в Україні, а батько за кордоном, що не звільняє його від сплати аліментів, позов про стягнення аліментів може бути подано до суду України за місцем проживання дитини. Утім, якщо між Україною та державою, в якій проживає платник аліментів, немає договору про надання правової допомоги, то виконання рішення суду України про стягнення

аліментів може виявитися проблематичним» [4]. Проблема насамперед виникає через розбіжності матеріально та процесуального права різних країн, що в подальшому стане причиною виникнення колізій під час виконання рішень іноземного суду. Вибір права відповідно до Конвенції здійснюється під впливом низки обов'язкових сил, які підпорядковуються одна одній. Зазвичай застосовується право країни звичайного місця проживання кредитора, який одержує аліменти (якщо звичайне місце проживання кредитора змінюється, застосовується національне право нового звичайного місця проживання з моменту зміни); якщо вищевказане право унеможливує отримання аліментів, застосовується право спільного громадянства двох сторін, і останнє дає право на отримання аліментів. В іншому разі застосовується національне право місця проживання компетентного органу, якому подається заява [5].

Колізійні норми щодо сімейних відносин між батьками і дітьми містяться в різноманітних двосторонніх міжнародних договорах. Україна підписала їх з багатьма країнами, такими як: Грузія, В'єтнам, Куба, Литва, Естонія, Молдова, Польща та інші. Більшість цих договорів передбачають, що правові відносини між батьками та дітьми визначаються за правом тієї договірної держави, на території якої батьки і дитина спільно проживають. Якщо місце проживання одного з батьків або дитини розташоване на території іншої договірної держави, їхні правовідносини визначаються за правом договірної держави, громадянином якої є дитина. Тут перед нами постає питання як все-таки отримати аліменти коли колишня подружжя знаходиться за кордоном. Ось тут важливим місцем у системі актів, що регулюють аліментні зобов'язання займає Конвенція про стягнення аліментів за кордоном від 20 червня 1956 року. Цей міжнародний документ дає змогу спрощеного стягнення аліментів. Тобто, позивач (особа), що перебуває на території однієї держави заявляє вимогу, де інша особа (відповідач) буде стороною іншої держави. Такі повноваження лягають на спеціальні органи, що компетентні у даній сфері, відповідно до певної інструкції щодо стягнення аліментів за кордоном, яка затверджена Міністерством юстиції України.

Конвенція встановлює порядок подання заяв про стягнення аліментів з відповідачів (боржників), які проживають за кордоном. Окрім цього, конвенція включає в себе: порядок подання клопотання про визнання та приведення у виконання рішення українського суду, клопотань про визнання та виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів на території інших держав, розгляд заяв про стягнення аліментів з іноземних заявників та заяв про визнання та виконання рішень іноземних судів про стягнення аліментів з осіб, які проживають в Україні. Тут Міністерство юстиції України виконує функції як приймального, так і спрямовуючого органу.

Під час написання подібної заяви позивачу, згідно Конвенції про стягнення аліментів за кордоном, потрібно вказати наступні дані та документи: « а) повне ім'я відповідача (боржника), дату народження, громадянство та, наскільки це відомо позивачу, його місце проживання за останні 5 років та місце роботи, фотокартку (за наявності);

б) відомості про фінансові та сімейні обставини відповідача, у тому числі інформацію про належне йому майно;

в) відомості про фінансові та сімейні обставини позивача (заявника), у тому числі довідку про доходи;

г) засвідчену копію документа, що підтверджує ступінь родинних зв'язків між відповідачем та особою, на користь якої вимагаються аліменти (наприклад, свідоцтва про народження, рішення суду про встановлення батьківства тощо);

г) фотокартку позивача;

д) будь-яку іншу інформацію, що може сприяти встановленню місцезнаходження відповідача (боржника) чи виконанню клопотання або яка визначена відповідною Договірною Стороною як необхідна;

е) нотаріально засвідчене доручення, яке уповноважує орган, що приймає, відповідної Договірної Сторони діяти від імені позивача, або інформацію про будь-яку іншу особу, уповноважену діяти від імені позивача» [2]. Уся ця інформація обов'язково перекладається на українську мову, разом із перекладом тієї особи-іноземця з якого хочуть стягувати аліменти. Така заява надсилається Міністерству юстиції України через відповідні територіальні органи, а міністерство в свою чергу пересилає документи органу іншої держави. Аналогічно діє це саме правило якщо позивачем виступає іноземна особа. Тоді іноземець подає заяву відповідного органу своєї держави, який пересилає такі документи Міністерству юстиції України, яке оформляє цю заяву відповідно до законодавства України та надсилає в суд, тобто громадянину України з якого витребують вимоги щодо стягнення аліментів. Однак слід зазначити, що судовий процес проти іноземного відповідача може тривати понад рік, упродовж якого позивачеві може знадобитися залучення експертів (зокрема, адвокатів і перекладачів) для подачі позовів та участі в судових засіданнях. З урахуванням зазначеного вище, питання щодо виконання зобов'язання з утримання особою, яка тимчасово проживає або має намір постійно проживати в іноземній державі, може бути вирішене лише на основі наявної міжнародно-правової бази. Водночас можна стверджувати, що зобов'язання з утримання не припиняється автоматично через такі обставини, як зміна місця проживання або громадянства однієї зі сторін. Це пов'язано з тим, що в таких випадках право на утримання може бути реалізовано або шляхом подачі позову в країні, в якій проживає відповідач, або шляхом виконання рішення, винесеного в цій країні, за місцем проживання позивача [6]. Згідно з українським законодавством ухилення від сплати аліментів на утримання дітей тягне за собою як адміністративну, так і кримінальну відповідальність. Те саме, стосується іноземних держав де перебуває боржник. У разі, якщо спір не можливо вирішити за допомогою конвенцій, що зокрема визначені у даній роботі, він передається до Міжнародного суду ООН.

Зрозуміло, що збільшення кількості шлюбно-сімейних відносин з іноземним елементом породжує ухвалення та підписання все більшої кількості міжнародних договорів. Наостанок, потрібно згадати Конвенцію про право, що застосовується до аліментних зобов'язань, підписану у Гаазі у 1973 році [3]. Саме ця конвенція містить норми, що забезпечують вибір норм права, яке застосовується в зобов'язаннях щодо утримання дітей.

Отже, підсумовуючи можна зазначити, що аліментні зобов'язання у міжнародному приватному праві стають дедалі складнішими через зростання міжнародної міграції та шлюбів з іноземцями. Визначення того, яке право застосовується до аліментних зобов'язань у таких випадках, може бути складним завданням, адже необхідно враховувати різні правові системи та інтереси сторін. Вони регулюються як національними законодавствами, так і міжнародними угодами, спрямованими на забезпечення справедливості та врегулювання конфліктів права. Забезпечення виконання аліментних зобов'язань у міжнародному контексті вимагає співпраці між державами, а також ефективних механізмів виконання рішень та міжнародного правового захисту для зацікавлених сторін. Дотримуючись принципів пріоритету національного законодавства, принципу взаємності та принципу найкращих інтересів дитини можна забезпечити захист прав та інтересів дітей, непрацездатних дружин та інших членів сім'ї, які потребують допомоги.

Список використаних джерел:

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 08.05.2024).
2. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном від 20.07.2006 р. № 995_425. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_425#Text (дата звернення 08.05.2024).
3. Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання від 14.09.2006 р. № 973_001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_001#Text (дата звернення 08.05.2024).
4. Атаманчук Т.Р., Тімуш І.С. Правове регулювання аліментних зобов'язань з утримання дітей. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 7. С. 74–77.
5. Кореновська Х. П. Колізійно-правове регулювання аліментних відносин між батьками і дітьми: окремі питання: Збір. тез доп. студ., аспір. та здобув. – учасн. 76-ї звіт. конф. Одеського нац. ун-ту імені І. І. Мечникова. Секція економічних і правових наук. Одеса : Фенікс, 2021. С. 72-75.
6. Манойло О.О. Стягнення аліментів з нерезидента. Роль приватного права України в забезпеченні прав людини : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 29 листоп. 2019 р.) / упоряд. М.П. Юніна. Дніпро : Видавець Біла К.О. 2019. С. 140-143

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ТОВАРИСТВА З ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Буравська Аліна Андріївна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Деркач Елла Михайлівна

д-р.юрид.наук,
професор кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Національне законодавство виділяє наступні види господарських товариств: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства. Кожна з вищезазначених організаційно-правових форм має свої особливості, переваги та недоліки, проте найбільшу роль при обранні засновниками певної організаційно-правової форми, безумовно, відіграє особливості відповідальності учасників.

Так, товариство з додатковою відповідальністю, зважаючи на наявність додаткової відповідальності, є менш привабливим для засновників порівняно з товариством з обмеженою відповідальністю. Крім того, серед науковців досі точаться дискусії щодо правового статусу товариства з додатковою відповідальністю. Зокрема, одні науковці стверджують, що товариство з додатковою відповідальністю є підвидом товариства з обмеженою відповідальністю, тоді як інші – товариство з додатковою відповідальністю є самостійною організаційно-правовою формою, що пояснюється відмінністю основної ознаки, а саме ступеня майнової відповідальності учасників товариства.

На схожість вищезазначених організаційно-правових форм вказує ч. 3 ст. 56 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – ЗУ «Про ТОВ та ТДВ») [1], яка передбачає, що «до товариств з додатковою відповідальністю застосовуються норми цього Закону щодо товариств з обмеженою відповідальністю, що не суперечать нормам цієї статті». Неважко помітити, що аналізована стаття встановлює особливості лише щодо відповідальності учасників. Вважається за доцільне погодитися з науковцями, що визначають товариство з додатковою відповідальністю як самостійну організаційно-правову форму, адже незважаючи на аналогічність їх правового регулювання, статус їх акціонерів, які і ступінь їх відповідальності істотно різняться.

Зважаючи на вагомість даного критерію для розмежування аналізованих організаційно-правових форм, вважається за доцільне детальніше розглянути питання відповідальності учасників товариства з додатковою відповідальністю.

Відповідно до ч. 1 ст. 141 Цивільного кодексу України товариством з додатковою відповідальністю є засноване однією або кількома особами товариство, статутний капітал якого поділено на частки, учасники якого солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за зобов'язаннями товариства своїм майном пропорційно до вартості внесеного вкладу [2]. Тоді як відповідно до ч. 1 ст. 56 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» учасники товариства з додатковою відповідальністю солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями своїм майном у

розмірі, який встановлюється статутом товариства з додатковою відповідальністю, і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесеного кожним з них вкладу. Очевидним є те, що вищезазначені норми законодавства визначають розмір відповідальності учасника товариства з додатковою відповідальністю пропорційно до вартості внесеного ним вкладу.

На перший погляд, дані норми не викликають неоднозначного тлумачення, проте на практиці виникають дискусії щодо вірного застосування цієї норми.

Так, Ю.Ю. Попов, надаючи науково-практичний коментар до ч. 1 ст. 56 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» зазначає, що положення щодо відповідальності учасників товариства з додатковою відповідальністю необхідно розуміти наступним чином: «розмір кратний розмірові частки учасника, а не вартості тієї частини вкладу, який фактично вніс учасник, бо учасники, які не внесли вкладів, не повинні мати від цього користь» [3, с. 363]. У свою чергу, В.А. Васильєва, надаючи науково-практичний коментар до цієї ж статті, зазначає протилежне: «виходячи з буквального тлумачення коментованої статті Закону, відповідальність учасників встановлюється у кратному розмірі до фактично внесених ними вкладів, а не пропорційно розміру їх часток у статутному капіталі товариства» [4, с. 319]. Безумовно наявність двох діаметрально протилежних підходів до тлумачення чи не єдиної відмінності товариства з обмеженою відповідальністю від товариства з додатковою відповідальністю є негативним.

Відповідно до ст. 12 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» розмір статутного капіталу товариства складається з номінальної вартості часток його учасників, виражених у національній валюті України. Розмір частки учасника товариства у статутному капіталі товариства може додатково визначатися у відсотках. Розмір частки учасника товариства у відсотках повинен відповідати співвідношенню номінальної вартості його частки та статутного капіталу товариства.

Відповідно до ч. 1 та 3 ст. 13 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» вкладом учасника товариства можуть бути гроші, цінні папери, інше майно, якщо інше не встановлено законом; вклад у негрошовій формі повинен мати грошову оцінку, що затверджується одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства.

Варто погодитися з позицією В.А. Васильєвою, адже, дійсно, буквальне тлумачення положень ст. 56 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ» та ст. 141 Цивільного кодексу України свідчить про те, що учасники несуть відповідальність лише в межах вартості внесеного вкладу. Проте такий підхід законодавець не враховує інтересів кредитора, у зв'язку з чим вважається недосконалим. Так, визначення розміру відповідальності учасника загальною сумою його вкладу, у випадку, коли сума боргу перевищує розмір статутного капіталу товариства, не дозволить кредитору повністю задовольнити свої вимоги. Тоді як позиція Ю.Ю. Попова щодо визначення розміру відповідальності за зобов'язанням перед кредитором пропорційно відсоткового розміру його частки враховує інтереси кредиторів та вважається доцільною у розрізі того, що учасники товариства з додатковою відповідальністю свідомо беруть на себе додаткову відповідальність за зобов'язаннями товариства.

Такий підхід також є виправданим, зважаючи на те, що законодавець пов'язав можливість займатися певним видом діяльності з конкретною організаційно-правовою формою. До прикладу, відповідно до ст. 8 Закону України «Про страхування» страховики в Україні створюються у формі акціонерного товариства або товариства з додатковою відповідальністю (крім філій страховиків-нерезидентів) [5].

Вважається за доцільне звернути увагу на справу № 127/27428/21 за позовом колишнього працівника Товариства з додатковою відповідальністю «МСК» (далі –

ТДВ «МСК») про стягнення заборгованості по зарплаті, середнього заробітку за весь час затримки у зв'язку з порушенням строків її виплати, грошової компенсації за невикористані відпустки. Позивач зазначав, що оскільки загальна заборгованість ТДВ «МСК» складає 59 777,13 грн. дана сума підлягає стягненню із засновників ТДВ «МСК» пропорційно розміру частки в статутному капіталі. Так, зважаючи на те, що статутний внесок Проектно-вишукувального конструкторсько-технологічного інституту «Севєродонецький будпроект» складає 2 475 000 грн. (7,67%), то Позивач зазначив, що розмір його відповідальності складає 4 584, 91 грн. [6]. Варто зауважити, що Вінницький міський суд Вінницької області у заочному рішенні від 13 січня 2022 року у справі №127/27428/21 жодним чином не прокоментував підхід позивача до визначення розміру відповідальності учасника пропорційно відсотковому розміру його частки у статутному капіталі товариства, який суперечить буквальному тлумаченню ст. 56 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ».

Відмовляючи у задоволенні позову позивача, Суд виходив в тому числі і з того, що позов пред'явлений до неналежних відповідачів та Позивачем обрано неналежний спосіб захисту, оскільки ТДВ «МСК» на підставі рішення засновників перебуває у стані припинення. Так, Суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, дійшов висновку, що «Позивачем не дотримано порядку задля задоволення своїх вимог. У матеріалах справи також відсутні докази, що основний боржник відмовився задовольнити вимоги Позивача, відсутні відомості щодо отримання ним відповідної вимоги, у розумний строк відповідь на пред'явлену вимогу не надана. При цьому суд зазначив, що засновник може відповідати перед кредитором особистими коштами та майном у разі недостатності майна товариства. Однак недостатність активів товариства і необхідність звернення стягнення на особисте майно учасників ТДВ визначається ліквідатором, а отже вирішення питання про реалізацію «додаткової» відповідальності учасника товариства не може вирішуватися поза ліквідаційною процедурою» [6]. Тож важливо пам'ятати про дві основні характеристики відповідальності учасників товариства з додатковою відповідальністю: 1) додатковий характер, який передбачає, що до пред'явлення вимоги учасникам, кредитор повинен пред'явити вимогу до товариства; 2) солідарний характер – кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-кого з них окремо.

Отож, товариство з додатковою відповідальністю є самостійною організаційно-правовою формою, яка в основному відрізняється від товариства з обмеженою відповідальністю наявністю солідарної та додаткової відповідальності її учасників. Чинне законодавство встановлює розмір відповідальності учасника товариства з додатковою відповідальністю пропорційно до вартості внесеного ним вкладу, що при буквальному тлумаченні призводить до неврахування інтересів кредитора у випадку, коли сума боргу перевищуватиме розмір статутного капіталу товариства. У зв'язку з вищезазначеним вважається за доцільне застосовувати підхід щодо розрахунку розміру відповідальності учасника за заборгованістю перед кредитором пропорційно відсотковому розміру його частки у статутному капіталі товариства. Дана позиція відповідає підходу законодавця щодо пов'язаності певних видів діяльності з такою організаційно-правовою формою, як товариство з додатковою відповідальністю. Вважається за доцільне внести зміни до ч. 1 ст. 141 Цивільного кодексу України та ч. 1 ст. 56 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», де закріпити, що учасники товариства з додатковою відповідальністю відповідальність за зобов'язаннями товариства своїм майном пропорційно відсотковому розміру їх частки у статутному капіталі товариства.

Список використаних джерел:

1. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06 лютого 2018 року № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018 р. №13. Ст. 5 .
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року №435- IV. *Офіційний вісник України*. 2003 р. №11. Ст. 7.
3. Попов Ю. Ю. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» : наук.-практ. комент. Київ : К.І.С., 2019. 392 с.
4. Науково-практичний коментар Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» / В. А. Васильєва, В. В. Луць, Л. В. Сіщук та ін.; за заг. ред. В. А. Васильєвої. Харків : Право, 2020. 336 с.
5. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2021 року № 1909-IX. *Офіційний вісник України*. 2021 р. №100. Ст. 20.
6. Заочне рішення Вінницького міського суду Вінницької області від 13 січня 2022 року у справі №127/27428/21. *Аналітично-правова система ZakonOnline*. URL: <http://surl.li/stfvp> (дата звернення 19.04.2024 р.).

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Сорокіна Діана Олегівна

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Корогод Світлана Володимирівна

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
доктор філософії у галузі права
капітан поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

України ратифікувала Стамбульську конвенцію 20 червня 2022 року, а набула чинності вона 1 листопада 2022 року. Метою угоди було попередження, захист, кримінальне переслідування та координація політик щодо домашнього насильства та насильства стосовно жінок, в свою чергу Україна розробила та прийняла ряд законів та підзаконних актів, спрямованих на виконання Стамбульської конвенції, також було створено координаційний механізм з протидії домашньому насильству. Здійснюються заходи з підвищення обізнаності про проблему домашнього насильства.

Домашнє насильство - це серйозна проблема, яка потребує ефективної реакції з боку держави та суспільства, але одночасно деякі члени українського суспільства критикують конвенцію стверджуючи, що вона шкодить традиційним сімейним цінностям, а також несе ризик легалізації одностатевих шлюбів та впровадження гендерної ідеології в світі.

Однією з таких змін було введення нової статті 126-1 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. [1, с.83]

Кваліфікація домашнього насильства за цією статтею має свої особливості, які полягають у визначенні об'єкта, суб'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторін злочину, а також у врахуванні окремих обставин, що впливають на кваліфікацію.

Об'єктом домашнього насильства є суспільні відносини, що забезпечують безпеку, здоров'я, життя та гідність осіб, які перебувають у сімейних або близьких відносинах. Потерпілою особою може бути один із подружжя чи колишнього подружжя або інша особа, з якою винний перебуває(перебував) у сімейних або близьких відносинах, а також з особою з якою не має родинних або близьких зв'язків але спільно проживає та має спільний побут.

Об'єктивна сторона домашнього насильства складається з діяння (дії або бездіяльності) та наслідку, а також причинним зв'язком між ними. Кримінальне правопорушення має матеріальний склад, тобто об'єктивна сторона передбачає настання суспільно небезпечних наслідків як її обов'язкову ознаку. Діяння повинно бути умисним, систематичним і мати характер насильства який закон ділить три форми: психологічний, фізичний та економічний.

Насильство - це примусова дія, яка порушує волю, свободу або інтереси потерпілого. Фізичне насильство - це заподіяння тілесних ушкоджень, болю або

страждань. Психологічне насильство - це заподіяння психічних ушкоджень, страху, тривоги, ганьби, зневаги, образи, погрози або інших негативних емоцій. Економічне насильство - це обмеження права на володіння, користування або розпорядження майном, а також права на отримання доходів, соціальних виплат, пенсій, стипендій тощо.

Наслідок домашнього насильства - це фізичні або психологічні страждання, розлади здоров'я, втрата працездатності, емоційна залежність або погіршення якості життя потерпілої особи. Ці наслідки повинні бути встановлені за допомогою медичних, психологічних або соціальних експертиз, а також свідчень потерпілого та інших осіб.[3]

Систематичність означає, що діяння вчиняється неодноразово, а з певною періодичністю, яка може бути різною в залежності від конкретних обставин [2]

Суб'єктом домашнього насильства є фізична, осудна особа, яка вчинила насильство щодо особи, з якою вона перебуває (перебувала) у сімейних або близьких відносинах. Сімейні відносини-якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю без шлюбу і мають спільні права та обов'язки сімейного характеру (утримання житла, зберігання і приготування їжі, ремонт, прибирання тощо), то в розумінні ст. 126-1 КК вони вважаються такими, що перебувають у таких відносинах. Близькі відносини - слід вважати так званих близьких осіб, тобто тих, які мають сексуальні позашлюбні або партнерські стосунки і постійно або час від часу проживають спільно, не маючи при цьому прав та обов'язків сімейного характеру.[4, с.71]

Суб'єктивна сторона домашнього насильства характеризується умислом, тобто свідомим і вольовим вчиненням насильства з метою заподіяння негативних наслідків для потерпілого. Систематичність – вчинення діяння три і більше разів протягом року, виражається у психологічному, фізичному насильству, в деяких випадках у сталкінгу. Важливо знати що суб'єктивна сторона домашнього насильства не включає необережність та вину, а також сторона відрізняє наявне кримінальне правопорушення від інших та має важливе значення для кваліфікації діяння, призначення покарання.

Таким чином, ратифікація Стамбульської конвенції – це важливий крок на шляху до подолання проблеми домашнього насильства в Україні, конвенція дає постраждалим від насильства нові інструменти захисту та допомоги, впровадження угоди потребує системних зусиль з боку держави, громадського суспільства та ЗМІ.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Домашнє насильство : практика Касаційного суду у складі Верховного суду. Судова влада України. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/265517-domashnye-nasilstvo-praktika-kasatsiynogo-kriminalnogo-sudu-u-skladi-verkhovnogo-sudu?ssp=1&setlang=uk&cc=UA&safesearch=moderate>.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
4. Дудоров О.О, Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статті. Науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України. Київ. 2018.
5. Біловол О. Проблемні аспекти визначення основного безпосереднього об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України. Підприємництво, господарство і право. 2020.
6. Дудоров О.О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики). Практичний посібник. Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Сєверодонецьк. 2018.

ЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Откидач Р. Р.

здобувачка вищої освіти

ННІ права та інноваційної освіти

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Халапсіс О. В.

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

В умовах сьогодення значної популярності у різних галузях набули технології штучного інтелекту (далі — ШІ). Тенденції їх розвитку, швидка та ефективна інтеграція у більшість значущих сфер людської діяльності (як соціальної, так і виробничої) красномовно свідчать про те, що у найближчому майбутньому з тією чи іншою метою будет запроваджено використання ШІ у всіх галузях. Однак разом із потужними технологічними досягненнями виникають і серйозні етико-правові проблеми, пов'язані з використанням ШІ. Ці проблеми стають особливо актуальними в контексті зростаючої автономності та розповсюдження ШІ в різних сферах життя, від медицини та освіти до правоохоронних органів

Зазначені процеси зумовлюють необхідність як наукового, так і юридичного обґрунтування, адже питання етичності використання ШІ і його правового регулювання є предметом дискусій представників наукової та правничої галузей вже не перший рік. Доцільно розпочати розгляд даного питання з визначення поняття “штучний інтелект”.

Наразі у жодному офіційному словнику не міститься чіткої дефініції зазначеного поняття. З огляду на інформацію, опубліковану у відкритих джерелах, в широкому значенні його можна розглядати як розділ комп'ютерної лінгвістики та інформатики, що зосереджений на розробці інтелектуальних машин, здатних виконувати завдання, які потребують інтелекту людини [3, с. 209].

Також орієнтиром для визначення поняття “штучний інтелект” може слугувати розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р “Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні”, у якому надана наступна дефініція: штучний інтелект - організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [4].

О. А. Баранов у своїх статтях наводить наступне визначення: штучний інтелект — це інтелект, що має штучне походження та імітує (моделює) певну сукупність когнітивних функцій еквівалентних відповідним когнітивним функціям людини [2, с. 45].

Щодо етичності використання ШІ можна зазначити, що нині простежується динаміка збільшення кількості дискусій стосовно цього питання, адже технології ШІ активно вдосконалюються, стають складнішими; розширюється спектр різноманіття

завдань, які здатен виконувати ШІ. Загалом можна виокремити дев'ять основних проблем, навколо яких виникають суперечні думки [5]:

1. Питання ризику виникнення безробіття і так званого “вимирання професій”. Деякі експерти вважають, що активне використання технологій ШІ призведе до автоматизації багатьох рутинних завдань, що може призвести до скорочення кількості робочих місць у деяких галузях. З іншого боку, існує думка, що ШІ створює нові можливості для створення робочих місць у нових галузях, але важливо зазначити, що спеціалізація у даному випадку досить вузька.

2. Розподіл “блага”, тобто результатів використання ШІ компаніями. Користування такими технологіями значно пришвидшує процеси виконання певних завдань і, знов таки, зменшує рівень залежності компаній від робочої сили. Така динаміка може призвести до значного економічного дисбалансу, якщо зазначені процеси не буде вчасно врегульовано на законодавчому рівні.

3. Проблема взаємодії людей зі штучним інтелектом на локальному рівні. Як вже було зазначено, технології ШІ постійно вдосконалюються, стаючи дедалі кращими у моделюванні людських розмовних звичок, емоцій і почуттів. Цілком можливо, що колись люди будуть взаємодіяти зі штучним інтелектом як з рівними собі створіннями.

4. Проблема захисту від помилок ШІ полягає в тому, що іноді штучний інтелект в процесі свого “навчання” може сприймати помилкові дані як правильні, не ліквідуючи їх і тим самим закріплюючи помилки, що може бути катастрофічним для деяких галузей.

5. Дещо іронічним видається питання упередженості штучного інтелекту. Матеріалами для навчання ШІ є всі дані, які містяться у відкритому доступі в інтернет-джерелах, і в які людьми може бути свідомо або несвідомо закладено зміст дискримінаційного і образливого характеру. Відстежити та проконтролювати величезний потік таких даних неможливо, тому не виключена можливість появи “роботів-расистів”.

6. Небажані результати роботи ШІ — технології не здатні на належному рівні моделювати стратегії вирішення низки питань. У якості прикладу можна навести досить примітивну, але красномовну ситуацію: уявіть, що у ШІ попросили запропонувати ідею викорінення проблеми онкологічних захворювань. Після довгих обчислень ШІ пропонує формулу, яка на його думку призведе до знищення раку — вбивство всіх людей на планеті. Комп'ютер досяг би своєї мети “більше ніякого раку” дуже ефективно, але не так, як це хотілося б людям.

7. Проблема збереження систем ШІ від використання зловмисниками.

8. Питання здатності людей контролювати ШІ на всіх етапах його розвитку.

9. Остання проблема, до якої ми поступово, але впевнено наближаємось — встановлення прав роботів і окреслення концепції стійких взаємин між ними та людьми.

Нині не існує жорсткого правового регулювання питань, пов'язаних зі штучним інтелектом. Але у світі проводиться низка заходів, спрямованих на вирішення викладених вище проблем. У 2019 році в ЄС було створено Етичний кодекс для штучного інтелекту, який містить етичні настанови щодо розвитку і використання технологій ШІ; а нещодавно, 13 березня 2024 року, Європейським парламентом було ухвалено перший у світі закон про штучний інтелект — “Artificial Intelligence Act”. Дана подія має велике значення для запровадження єдиної спільної нормативно-правової бази щодо технологій ШІ [1, с. 47].

Щодо регулювання даного питання на національному рівні, можна навести приклад рішення, прийнятого в США — створення так званого “Білля про права

штучного інтелекту”, у якому зазначено п’ять основних принципів регулювання роботи зі штучним інтелектом: конфіденційність даних, пояснення цілей використання, людські альтернативи для прийняття рішень, безпечність та ефективність системи, захист від дискримінації. Варто також згадати як до цього питання поставились у Японії — прогресивній країні, яка активно інвестує в розвиток ШІ; і, ймовірно, вирішує сприяти технологічному прогресу і в питанні правового регулювання, з одного боку забезпечуючи захист прав та інтересів громадян, а з іншого — дозволяючи користування публічно доступними наборами даних для навчання моделей ШІ.

В Україні Міністерством цифрової трансформації було опубліковано так звану “Дорожню карту з регулювання штучного інтелекту в Україні”, мета якої полягає у регулюванні всіх питань використання штучного інтелекту на національному рівні: компаніям надається можливість підготуватися до ухвалення закону-аналога AI Act Європейського Союзу, а громадянам — матеріали для того, щоб навчитися захищати себе від ризиків взаємодії з ШІ [6].

Список використаних джерел:

1. Каткова Т. Г. Штучний інтелект в Україні: правові аспекти. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С. 46-55.
2. Баранов О. А. Визначення терміну “штучний інтелект”. *Інформація і право*. 2023. № 1(44). С. 32-49.
3. Піддубцева О. Потенціал використання технологій штучного інтелекту у закладах вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. № 71. С. 208-213.
4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.05.2024).
5. Bossmann J. (2016). Top 9 ethical issues in artificial intelligence. World Economic Forum: website. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/10/top-10-ethical-issues-in-artificial-intelligence/> (дата звернення: 06.05.2024).
6. Регулювання штучного інтелекту в Україні: Мінцифри презентувало дорожню карту. Офіційний вебпортал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rehuliuвання-shtuchnoho-intelektu-v-ukraini-mintsyfyry-prezentovalo-dorozhniu-kartu> (дата звернення: 06.05.2024)

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КРИМІНАЛІСТИЦІ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

С.В. Тарасюк

Студентка 4 курсу Факультету прокуратури
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, Україна

М.В. Костенко

Кандидатка юридичних наук
Доцентка кафедри криміналістики
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, Україна

У сучасному суспільстві, яке швидко розвивається завдяки новим технологіям, жодна галузь науки не може ігнорувати вплив штучного інтелекту. Криміналістика, як область, яка вивчає злочини та їх розкриття, також відчуває цей вплив. Використання штучного інтелекту в цій сфері відкриває нові можливості для удосконалення розслідування злочинів та зниження рівня злочинності. Проте, разом з цим постають етичні питання, які потребують детального аналізу.

Згідно з визначенням Артема Шаїпова, юридичного радника Програми USAID New Justice Program та спікера нашої дискусії, легітимність у контексті нашого дослідження означає наявність "морального права" для здійснення різних дій у сфері криміналістики.

Отже, для отримання легітимності в криміналістиці необхідно діяти відповідно до закону та професійної етики. Щодо останньої, професійна етика є морально-ціннісною категорією, яка відображає набір чеснот і цінностей, характерних для практичної діяльності у сфері кримінальної юстиції. Етичні дилеми у цій області виникають досить часто і потребують уважного вивчення та аналізу [1].

Це питання має прямий вплив на діяльність криміналістів, оскільки їхня робота пов'язана з важливими аспектами кримінального правосуддя, включаючи збирання доказів та їх аналіз. Легітимність і етика у цьому контексті стають основою довіри громадськості до результатів кримінального розслідування та судового процесу. Криміналісти зобов'язані діяти відповідно до встановлених законів та етичних стандартів, щоб забезпечити об'єктивність, справедливість та недоторканність прав людини під час вирішення кримінальних справ. Тому розуміння та дотримання етичних норм і принципів має велике значення для забезпечення ефективності та довіри до діяльності криміналістів.

Згідно із Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 № 570 "Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України" [2] **етичні критерії для слідчого-криміналіста можна сформулювати наступним чином:** об'єктивність та безпристрасність у наданні методичної допомоги слідчим у розслідуванні кримінальних правопорушень, дотримання професійної етики та відповідальність при застосуванні техніко-криміналістичних засобів та розробці методик розслідування, забезпечення точного документування та правильного процесуального оформлення виявлених слідчими доказів кримінального правопорушення.

Етичні критерії для інспектора-криміналіста (техніка-криміналіста) включають об'єктивність та безпристрасність у виконанні своїх обов'язків, які

полягають у наданні практичної допомоги слідчим у розслідуванні кримінальних правопорушень, дотримання професійних стандартів та етичних норм під час застосування технічних або наукових знань та методів у роботі, забезпечення конфіденційності та безпеки інформації під час проведення слідчих дій та обробки отриманих даних, відданість професійній майстерності та постійне підвищення кваліфікації для ефективного виконання завдань у сфері кримінального розслідування, збереження високих стандартів чесності, інтегритету та професійної моралі в усіх аспектах своєї роботи.

Варто пам'ятати, що використання штучного інтелекту може призвести до збору великих обсягів особистої інформації про підозрюваних, свідків та потенційних злочинців без їхнього належного інформування або згоди.

Окрім цього алгоритми штучного інтелекту можуть бути піддані впливу попередніх даних, які містять у собі соціальні або расові упередження. Це може призвести до некоректного аналізу даних та прийняття несправедливих рішень у справах.

Ще один виклик – штучний інтелект може ускладнити відслідковування причини та процесу прийняття рішень у кримінальних справах через їхню складність та непрозорість алгоритмів.

Важливо враховувати етичні настанови та стандарти при розробці, впровадженні та використанні систем штучного інтелекту в криміналістиці, щоб уникнути можливих порушень прав людини та недостовірних результатів розслідування.

Список використаних джерел:

1. JustTalk #20. Етика та шалена кримінальна юстиція: хто кого? текстовий звіт. JustTalk. 2021. URL: <https://justtalk.com.ua/post/justtalk-20-etika-ta-shalena-kriminalna-yustitsiya-hto-kogo-tekstovij-zvit> (дата звернення: 03.05.2024).
2. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text> (дата звернення: 03.05.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ОФЕРТИ РАЙДХЕЙЛІНГ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Толюпа Володимир Віталійович
аспірант

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Янишен Віктор Петрович
канд.юрид.наук, доцент кафедри цивільного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Інновації та технології — це провідні фактори зміни структури ринків у ХХІ столітті. Економіка спільної участі породжує нові бізнес-моделі. Одним з таких інноваційних форматів є парингова модель Р2Р (peer-to-peer) [1]. Для вирішення проблем сталого розвитку у сфері пасажирських перевезень таких як перевантаження транспортної мережі, збільшення витрат на безпеку дорожнього руху набирає популярності концепція спільної мобільності, яка відрізняється від традиційних концепцій спільного використання (таких як громадський транспорт) [с.1, 2]. Концепція спільної мобільності базується на Р2Р моделі користування транспортними засобами, яка має декілька різновидностей таких як каршерінг, райдшерінг, райдхейлінг [с. 297, 3].

Ринок райдхейлінгу стрімко розвивається в Україні та в усьому світі. Наприклад, відповідно до результатів досліджень проведених на території Європейського Союзу найбільше споживачів користується послугами райдхейлінгу (23 %) і райдшерінгу (12 %), що вказує на значний потенціал подальшого використання та розповсюдження шерінгових бізнес-моделей і появу інших видів Р2Р платформ, що цілком очікувано у вік бурхливого розвитку цифрової економіки [с. 15, 4].

В Україні одним із популярних райдхейлінг сервісів є Uklon (з 2022р. – Uklon.SuperApp). Враховуючи поступовий перехід до цифрової економіки, функціонування нових бізнес моделей потребує належного правового регулювання. Зокрема, важливим є визначення сутності та правової природи договірних конструкцій, які використовуються для замовлення індивідуальних перевезень через мобільні додатки.

Відповідно до ст. 96 Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту (далі – Правила) організація надання послуг з перевезення на таксі та легковим автомобілем на замовлення за попереднім замовленням за допомогою дистанційних засобів зв'язку здійснюється суб'єктами господарювання, які надають інформаційно-диспетчерські послуги (далі - суб'єкт господарювання), уклали відповідні договори з автомобільними перевізниками, автомобільними самозайнятими перевізниками [5]. Варто зауважити, що у вищезгаданій статті Правил йдеться лише про укладання «відповідного договору» між суб'єктом, який надає інформаційно-диспетчерські послуги, та перевізником без конкретизації предмета цього договору.

Закономірно виникає питання, чи може райдхейлінг сервіс вважатися суб'єктом надання послуги з перевезення чи тільки організовує її надання та яким чином законодавчо врегульовані відносини між сторонами.

Наприклад, аналізуючи правову основу діяльності Uklon можна побачити, що основним документом є Договір приєднання (публічної оферти) про надання доступу

до онлайн-сервісу (постачання програмної продукції) [6]. Особливістю функціонування райдхейлінг сервісів є те, що взаємодія між водієм та пасажиром здійснюється через технологічну платформу, яка надає інформаційні послуги. Додатково умови користування сервісом Uklon включають в себе Угоду користувача, ofertу для Партнера, Положення про обробку та захист персональних даних, положення про cookie у яких деталізована права та обов'язки сторін договору в цілому.

Згідно умов публічної офerti Uklon Користувачем є будь-яка дієздатна фізична особа, якій виповнилося вісімнадцять років або юридична особа, яка здійснила Замовлення за допомогою Мобільного Додатку «Uklon» або веб-сайту: uklon.com.ua. Іншим учасником договору є Партнер Уклон – фізична або юридична особа, яка за допомогою Веб-сайту та Мобільного додатку отримує доступ до Онлайн-сервісу, з метою використання в межах всієї території України (за виключенням міста Києва та Київської області) [6].

В свою чергу, додатково правові відносини між Партнером та платформою Uklon врегульовані публічною офertoю про надання доступу до онлайн-сервісу (постачання програмної продукції). У ній міститься положення, що договір є публічним відповідно до положень ст. 633 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [7]. Він також вважається договором приєднання у розумінні ч. 1 ст. 634 ЦК України, умови якого встановлені та розміщені Уклон на Веб-сайті та який може бути укладений лише шляхом повного та безумовного прийняття (приєднання) Партнера Уклон до запропонованого Договору в цілому. Публічною офertoю є пропозиція Уклон, розміщена на Веб-сайті та адресована невизначеному колу фізичних або юридичних осіб укласти договір шляхом акцепту.

Як вказує, Г. Самойленко, що досліджував цивільно-правовий аспект регулювання правовідносин перевезення пасажирів, які виникають внаслідок укладання договорів перевезення шляхом використання комп'ютерних програм, вказує що, на підставі ст. 213 ЦК України щодо правил тлумачення правочинів є підстави вважати технологічну платформу учасником правовідносин із перевезення [с. 33, 8].

До визначення правового статусу платформи у європейських країнах підходять по-різному, наприклад, найближчий конкурент Uklon, один із світових лідерів у сфері перевезень «Uber» Судом ЄС було визнано таксомоторною компанією, а не цифровим сервісом. Це в свою чергу змушує «Uber» дотримуватися вимог законодавства, що ставляться для транспортних фірм. Суд Європейського Союзу визнав, що послуга, яку надає Uber, є більшою, ніж інформаційна послуга, яка полягає в з'єднанні за допомогою програми для смартфона непрофесійного водія, який користується власним транспортним засобом, з людиною, яка бажає здійснити міську подорож. «У цій ситуації постачальник цієї посередницької послуги водночас пропонує послуги міського транспорту, які він надає доступним способом, зокрема за допомогою програмних засобів, і загальне функціонування яких він організовує на користь осіб, які бажають прийняти цю пропозицію, щоб здійснити подорож» [9].

Таким чином, особливості публічної офerti райдхейлінг послуг тісно пов'язані зі специфічним складом сторін договору та правовим статусом технологічної платформи, яка за своїм призначенням є посередником між користувачем – особою, яка має намір здійснити поїздку та водієм. Публічні офerti можуть містити посилання на умови користування райдхейлінг сервісом, які деталізують права та обов'язки сторін, встановлюють відповідальність за порушення користування сервісом, порядок вирішення спорів.

Висновки. Використання юридичної конструкції публічної оферти в мережі Інтернет дозволяє стандартизувати процес укладення угод та забезпечити правовий захист як для постачальників послуг так і для тих, хто ці послуги отримує. Публічна оферта райдхейлінг сервісів містить інформацію про послугу перевезення, поширюється у письмовій формі та містить всі істотні умови договору. Обсяг прав і обов'язків, а також межі відповідальності райдхейлінг сервісу обумовлені в договорі між платформою та перевізником та окремо між платформою та користувачем. З правової точки зору для договорів у сфері райдхейлінгу притаманний «трикутник сторін» до якого входять технологічна платформа, постачальник послуг - перевізник, користувач), у якому платформа, як комерційна компанія, узгоджує або з'єднує попит і пропозицію та організовує процес обміну, в результаті чого, завдяки збору й аналізу даних, надає інформацію для ефективного задоволення конкретних потреб постачальників послуг і користувачів, у випадку Uklon – перевізника та пасажирів.

Список використаних джерел:

1. Монополія без шашечки - Юридична Газета. Юридична газета – онлайн версія. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/antimonopolne-konkurentne-pravo/monopoliya-bez-shashechki.html> (дата звернення: 16.05.2024).
2. Castellanos S., Grant-Muller S., Wright K. Technology, transport, and the sharing economy: towards a working taxonomy for shared mobility. *Transport Reviews*. 2021. С. 1–19. URL: <https://doi.org/10.1080/01441647.2021.1968976> (дата звернення: 16.05.2024).
3. Yanovska V., Parfentieva O. Transformation of logistics supply chain: servitization, digitalization, evolution of the efficiency. Global and national development trends digital economy. Monograph. Edited by Irina Tatomyr, Liubov Kvasnii. Praha: Oktan Print, 2023, с. 292–307. URL: https://www.dropbox.com/scl/fi/07hsg09yjr6ifml2xx9h4/Kn_global-and-national.pdf?rlkey=r5djgrh0rv7k593qvybypkxbd&dl=0 (дата звернення: 16.05.2024).
4. Study on new mobility patterns in European cities - Publications Office of the EU. *Publications Office of the EU*. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/adfc18f1-80e1-11ed-9887-01aa75ed71a1> (дата звернення: 16.05.2024).
5. Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-97-п#Text> (дата звернення: 18.05.2024).
6. Договір приєднання (публічна оферта) Uklon. URL: <https://uklon.com.ua/user-agreement/adhesion-contract/> (дата звернення: 18.05.2024). Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 16.05.2024).
7. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 18.05.2024).
8. Самойленко Г. В. Особливості цивільно-правового регулювання перевезень пасажирів, здійснюваних з використанням мобільних додатків Uber та BlaBlaCar. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 29–34. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/9/7.pdf> (дата звернення: 16.05.2024).
9. The service provided by Uber connecting individuals with non-professional drivers is covered by services in the field of transport: Court of Justice of the European Union press release No 136/17 Luxembourg, 20 December 2017. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-12/cp170136en.pdf> (дата звернення: 16.05.2024).

ПОГРОЗА ВБИВСТВОМ

Ребрик Анастасія Русланівна

здобувач вищої освіти

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Людвік Валентин Дмитрович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Суспільна безпека та захист особистості від кримінальних загроз є фундаментальною основою будь-якої правової системи. Норми кримінального закону, які стосуються погроз, належать до основних механізмів забезпечення безпеки та здоров'я громадян. Психологічні та інші соціальні фактори визначають соціальну обумовленість цих норм. Погроза, як явище суспільної небезпеки, несе в собі потенційну загрозу для особистої безпеки та здоров'я. Вона може призвести до серйозних наслідків, включаючи психічні та емоційні травми, стрес та почуття безпеки. Забезпечення адекватного законодавчого захисту від погроз є важливою складовою державної політики з метою забезпечення основних прав та свобод громадян.

Сучасне суспільство стикається зі складнощами в забезпеченні безпеки та захисту життя та здоров'я особи. Саме ці аспекти стають безпосередніми об'єктами відповідних правопорушень, що підривають основи правопорядку. Життя особи визнається особливою формою її існування, що характеризується цілісністю та здатністю до самоорганізації. Неоціненним благом є саме життя, адже в разі його втрати воно не підлягає відновленню [2, с. 50].

Здоров'я особи визначається як стан організму, де всі його органи та тканини функціонують нормально. У цьому контексті термін «особа» вказує на індивіда, який є носієм індивідуального начала в суспільстві. Проти життя та здоров'я особи вчиняються різноманітні кримінальні правопорушення, які порушують норми громадянського співжиття. Вони можуть мати додаткові обов'язкові або факультативні об'єкти, такі як воля, честь, гідність особи чи законодавчо встановлений порядок медичної допомоги [3, с. 6].

Стаття 129 Кримінального кодексу України визнає погрозу вбивством як серйозне правопорушення проти життя та здоров'я особи. Погроза вбивством є найбільш небезпечним проявом психічного насильства. Цим актом суб'єкт насильства намагається змусити свою жертву виконати або не виконати певні дії за допомогою психологічного тиску. Наслідками цього насильства можуть бути стресовий стан, психічна травма або навіть тимчасове психічне захворювання. Не дивлячись на те, що страх може залишатися в пам'яті протягом тривалого часу, це не означає, що кожен випадок призведе до психічної травми. Однак відсутність психічної травми не виключає наявності факту психічного насильства [1].

Загрожуючи життю чи здоров'ю особи, правопорушник викликає у ній тривогу та невпевненість, порушуючи її звичний спосіб життя. Не складно уявити стан страху та тривоги, який виникає у людини, коли вона стикається з інформацією про загрозу власному життю або життю своїх близьких [4, с. 28].

Ця стаття закону чітко визначає відповідальність лише за погрозу вбивством. Важливо зазначити, що загроза будь-якого іншого правопорушення, такого як знищення майна або тілесні ушкодження не підпадає під цей закон. Виражена погроза вбивством вважається правопорушенням лише в тому випадку, якщо існують реальні підстави для страхування від її виконання [2, с. 7].

Об'єктом правопорушення є особиста безпека особи, яка стає об'єктом погрози. З об'єктивної сторони, погроза вбивством виявляється через залякування особи тим, що винний позбавить її життя. Така погроза може приймати будь-яку форму, включаючи усну, письмову, жестову, а також може бути передана через сторонніх осіб. Важливо, щоб погроза сприймалася потерпілим як реальна та конкретна, тобто така, що може бути реалізована. Реальність погрози визначається в кожному конкретному випадку з урахуванням різних чинників, таких як обставини вираження погрози та попередні стосунки між винним та потерпілим.

Суспільна небезпечність цього правопорушення полягає у позбавленні особи здатності нормально працювати та відпочивати, що може прямо впливати на громадський порядок та загальну безпеку.

Суб'єктом правопорушення є осудна особа, яка досягла 16 років, тобто особа, яка може нести відповідальність за свої дії перед законом.

Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення характеризується прямим умислом, тобто усвідомленням винним своїх дій. Не мають значення реальні плани виконання вбивства - достатньо, щоб винний усвідомлював можливість вчинення такого правопорушення. Залежно від мотиву, кримінальне правопорушення може кваліфікуватися за першою або другою частиною статті 129 ККУ. Кваліфікуючими ознаками, що посилюють відповідальність за це правопорушення, є вчинення погрози членом організованої групи, а також вчинення погрози з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості [3, с. 85].

За вчинення погрози вбивством передбачено покарання у вигляді арешту терміном до шести місяців або обмеження волі строком до двох років. У випадку кваліфікуючих ознак, покарання може бути позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років. Законодавство інших країн також передбачає аналогічні правопорушення та відповідні наслідки за їх вчинення. Встановлення відповідальності за погрозу вбивством є важливим елементом забезпечення правопорядку та безпеки громадян у країні.

Отже, погроза вбивством є серйозним порушенням кримінального права, яке потребує ретельного розгляду та правильної кваліфікації з боку суду. Забезпечення правопорядку та безпеки громадян вимагає ефективного застосування закону та відповідального ставлення до розгляду подібних справ.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Леган І. М. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Прикарпатський юридичний вісник. 2023. Вип. С. 105 – 108.
3. Руфанова В.М. Сексуальні домагання як форма ґендерно зумовленого насильства. Прикарпатський юридичний вісник. №5. 2021. С. 128–132.
4. Гродецький Ю. В. Загальні правила кваліфікації кримінального правопорушення з урахуванням його стадій. Вісник асоціації кримінального права України, 2020. С. 310 – 325.

СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Антонова А.Ю.

Студентка юридичного факультету

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Система місцевого самоврядування є вкрай важливою для підтримки зв'язку між місцевою владою та громадянами. Під час воєнного стану влада внесла певні корективи щодо системи місцевого самоврядування. Власне темою дослідження є система місцевого самоврядування під час воєнного стану.

Як зазначає Закон України «Про місцеве самоврядування», місцеве самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [1]. Отже місцеве самоврядування є одним із визначальних елементів демократичного устрою країни. Уся сутність місцевого самоврядування полягає в тому, що державою гарантується право територіальних громад та їх виборчих органів вирішувати самостійно питання місцевого значення, діючи в межах Конституції України та законів своєї держави.

У перші години широкомасштабного вторгнення в Україну ввели воєнний стан, який змінив життя всієї країни, в тому числі діяльність державних та самоврядних інституцій. Говорячи про уряд в цілому, є спірні питання через які громадяни висловлюють недовіру нинішньому центральному уряду, проте, місцева влада протягом двох років зберігає стабільність, а саме довіру населення на 50%. Це свідчить про те, що місцеве самоврядування виконує свої функції достатньо ефективно і відповідає потребам громадян. Місцева влада також активно підтримує військових і цивільних, які постраждали від війни. Вона своїми ресурсами забезпечила прийняття і розміщення внутрішніх переселенців, лікування військових, налагодила безпеку тилу, роботу релокованого бізнесу.

З початком воєнного стану державна влада законодавчо ввела ряд обмежень щодо повноважень місцевої влади, необхідні для забезпечення оборони і військового спротиву. Але деякі з цих обмежень не відповідали закону. Наприклад, уряд своєю постановою позбавив бюджетних повноважень не тільки обласні і районні ради, які опинилися під окупацією чи в зоні військових дій, але і усі інші ради цих щаблів на територіях, які знаходяться в тилу. Обласними та районними бюджетами по всій Україні безконтрольно розпоряджаються місцеві державні адміністрації.

Уряд також забрав у громад місцеві податки, які надходять до їхніх бюджетів від податку на доходи фізичних осіб від військових та інших силовиків. Уряд вирішив, що ці кошти, починаючи з листопада 2023 року і до завершення дії воєнного стану, мають повертатись до держбюджету і використовуватись на потреби оборони тому, що громади позбавлені права закуповувати зброю. Законопроект про повернення у держбюджет 2024 року місцевих податків військових лише з третьої спроби був ухвалений парламентом. Народні депутати, перед усім ті, які були обрані у мажоритарних округах, розуміли його непопулярність, адже громади ефективно і оперативно допомагають армії, закриваючи більшість потреб військових частин, на які не вистачає державних коштів. Попри передбачені цим законопроектом

компенсаційні виплати для громад з держбюджету, варто очікувати, що наступного року відбудеться різке скорочення поступлень до місцевих бюджетів, і, відповідно, зменшення активності громад у питаннях допомоги не лише ЗСУ, але й у вирішенні інших проблем, пов'язаних з війною.

Невиправдану напругу у стосунки між державною і місцевою владою в час війни вносять постійні переслідування правоохоронними органами керівників місцевого самоврядування через підозру у корупційних діях. Звісно, факти корупції на місцях є. Однак рівень її в рази менший в порівнянні зі зловживаннями, пов'язаними з державним бюджетом. А в багатьох випадках розслідування фінансових зловживань чиновниками місцевого самоврядування завершуються їхнім виправданням судами. Це стає лише додатковим аргументом на користь того, що реальна суть цих переслідувань — політичний тиск, а не боротьба з корупцією на місцях [2].

Показовими змінами виявились нові законопроекти, які ефектно впливають на суспільство. Державна влада достатньо швидко врегулювала діяльність державних органів та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Парламент прийняв законопроект №7153, який спрощує функціонування місцевого самоврядування та Уряду у період воєнного стану. Закон надіслано Президентові України на підпис [3].

Також 20 квітня 2022 року Верховна Рада прийняла за основу законопроект № 7269 про внесення змін до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо функціонування місцевого самоврядування у період дії воєнного стану [4]. Проект передбачає врегулювання здійснення повноважень ОМС в умовах воєнного стану, спрощення процедури прийняття кадрових рішень щодо посад в ОМС, посад керівників суб'єктів комунального сектору економіки. За умов необхідності розв'язання складних проблем воєнного стану суттєво підвищено ефективність взаємодії між органами державної влади, керівництвом територіальних громад та представниками громадських і волонтерських організацій. Зокрема налагоджено механізм економічної підтримки Збройних Сил України, здійснено успішну релокацію частини бізнесу із зони бойових дій і сусідніх із нею територій у західні регіони, проводиться евакуація цивільного населення. Це є свідченням ефективності такої самоорганізації суспільства, як місцеве самоврядування. Досвід, набутий Україною за час війни, демонструє беззаперечну перевагу самоорганізації населення перед централізованим управлінням.

Попри активну фазу російсько-української війни та перехід всіх політичних і громадських процесів у воєнну площину, в Україні продовжується законотворча робота щодо вдосконалення механізмів місцевої демократії. А також — щодо покращення відкритості й прозорості діяльності органів місцевого самоврядування. Так, зареєстровано законопроект №7283 «Про народовладдя на рівні місцевого самоврядування». Законопроект розширює правові можливості залучення мешканців і громадських організацій до вироблення рішень на рівні місцевого самоврядування. Через війну в Україні, яку розв'язала росія, третина українців можуть мати проблеми в отриманні достатньої кількості харчових продуктів. В цьому напрямку ініційовано впровадження ініціативи «Сади Перемоги» — надання консультаційної підтримки територіальним громадам та домогосподарствам, які займатимуться городництвом, зберіганням, переробленням продукції тощо [5].

Аналізуючи довоєнний, стан можна сказати, що було складніше в контролюванні за системою місцевого самоврядування, а саме в прийнятті різних законопроектів, спрямованих на розвиток та підтримання суспільства. Однак, говорячи про саме додержання законів та Конституцію України місцевим самоврядуванням, на етапі воєнного стану, це стало складніше через велику кількість

корупції. Незважаючи на виклики, що постали перед нашою державою, докладається багато зусиль для вирішення проблем місцевого самоврядування та вдосконалення інших потреб громадян.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про місцеве самоврядування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Катерина Одарченко , Голова політичної партії «Національна платформа», «Місьцеве самоврядування в умовах війни з Росією». URL: https://lb.ua/blog/katerina_odarchenko/586766_mistseve_samovryaduvannya_umovah.html
3. Ольга Мірошник, Голова Правління Фонду Місьцевої Демократії, регіональна координаторка Громадської мережі публічного права та адміністрації UPLAN у Харківському регіоні, «Місьцеве самоврядування в умовах війни: підсумки за період від 24 лютого до 30 квітня». URL: <https://uplan.org.ua/analytics/mistseve-samovriaduvannia-v-umovakh-viiny-pidsumky-za-period-vid-24-liutoho-do-30-kvitnia/>
4. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про правовий режим воєнного стану" щодо функціонування місцевого самоврядування у період дії воєнного стану. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39399>
5. «Сади Перемоги». URL: <https://sady-peremogy.com/>

ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ У ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРАХ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Калаченкова Катерина Олександрівна

ORCID ID: 0000-0003-0720-2476

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри господарського та адміністративного права
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Марценюк Анастасія Ігорівна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Діяльність суб'єктів господарювання завжди супроводжується укладанням договорів, які регулюють порядок взаємовідносин між ними, зокрема: порядок надання та отримання послуг, виконання робіт, передачу товарів у власність, оплати. Також договори визначають ціну, строки виконання зобов'язань та відповідальність за порушення умов договору. Виконання зобов'язань з дотриманням строків та інших умов за договором є важливим аспектом. Однак, як показує практика, зокрема судова, з виконанням зобов'язань в деяких випадках виникають проблеми. Проте, невиконання зобов'язань стороною господарського договору не завжди є умисною дією/бездіяльністю. Існують випадки, коли на практиці виконання зобов'язання є неможливим внаслідок дії обставин непереборної сили (форс-мажорних обставин).

Поняття «непереборна сила» згадувалось ще у римському приватному праві. Римські юристи розрізняли простий випадок від непереборної сили, який вони визначали як невідворотний випадок, якому неможливо протистояти. До таких випадків відносили: землетрус, зсув, обвал, аварія корабля, напад розбійників, піратів тощо [1, с. 638]. У наші часи, у зв'язку з поширеним та практичним застосуванням, поняття «обставини непереборної сили» або «форс-мажорні обставини» було успішно рецеговано сучасними правовими системами, як законодавчо закріплену підставу, яка передбачає звільнення боржника від юридичної відповідальності за невиконання умов договору.

Відповідно до ч. 2 ст. 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» (далі – Закон про ТПП), форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами. До таких обставин законодавець відносить: загрозу війни, збройний конфлікт або серйозну погрозу такого конфлікту, включаючи але не обмежуючись ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальну військову мобілізацію, військові дії, оголошену та неоголошену війну, дії суспільного ворога, збурення, акти тероризму, диверсії, піратство, безлади, вторгнення, блокаду, революцію, заколот, повстання, масові заворушення, введення комендантської години, карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України, експропріацію, примусове вилучення, захоплення підприємств, реквізицію, громадську демонстрацію, страйк, аварію, протиправні дії третіх осіб, пожежі, вибухи, тривалі перерви в роботі транспорту, регламентовані умовами відповідних рішень та

актами державних органів влади, закриття морських проток, ембарго, заборону (обмеження) експорту/імпорту тощо, а також викликані винятковими погодними умовами і стихійним лихом (епідемія, сильний шторм, циклон, ураган тощо) [2]. Проте, слід звернути увагу, що даний перелік не є вичерпним.

Відповідно до такого переліку, визначеного Законом про ТПП, форс-мажорні обставини можна поділити за наступними основними критеріями: 1) викликані надзвичайною суспільно-політичною ситуацією (війною/збройним конфліктом або їх загрозою, діями громадськості); 2) викликані рішеннями та актами органів державної влади, зокрема, які є обмежувальними; 3) викликані протиправними діями третіх осіб або іншими непередбачуваними подіями, обставинами (пожежа, аварія, вибух тощо); 4) викликані винятковими погодними умовами, явищами та/або стихійним лихом.

Як зазначалося, дія непереборної сили (форс-мажору) є підставою звільнення від відповідальності за невиконання/порушення зобов'язання. Так, ст. 617 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) регламентує, що особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили [3]. Аналогічне положення містить і Господарський кодекс України (далі – ГК України), а саме ч. 2 ст. 218 закріплює: «Якщо інше не передбачено законом або договором, суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності» [4].

Разом з тим, ГК України, не визнає такими обставинами (непереборної сили), зокрема, порушення зобов'язань контрагентами правопорушника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, відсутність у боржника необхідних коштів (ч. 2 ст. 218). Пунктом 3.2. Регламенту засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) закріплено дещо ширший перелік, і відповідно до зазначеного Регламенту, не вважаються форс-мажорними обставинами – фінансова та економічна криза, дефолт, зростання офіційного та комерційного курсів іноземної валюти до національної валюти, недодержання/порушення своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, відсутність у боржника необхідних коштів тощо [5].

Варто зауважити, що важливим є закріплення у господарському договорі певних обставин, як форс-мажорних – це повинно здійснюватися саме на ґрунті законодавчо визнаних кваліфікаційних ознак форс-мажору. На рівні договірного регулювання повинен визначатись строк повідомлення про настання форс-мажорних обставин стороною, для якої вони створили неможливість виконання договірного зобов'язання, а також наслідки неповідомлення (несвоєчасного повідомлення) про їх наступ, у тому числі у вигляді застосування відповідних оперативно-господарських санкцій [6, с. 28].

Слід відмітити, що існування у фактичній дійсності вищезазначених обставин не є безумовною підставою для звільнення від відповідальності, оскільки, наявність форс-мажорних обставин має бути засвідчено у визначеному законом порядку. Так, відповідно до ч. 3 ст. 14 Закону про ТПП, органом, який уповноважений засвідчувати форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили), за зверненнями суб'єктів

господарської діяльності та фізичних осіб – є Торгово-промислова палата України (далі – ТПП). У ч. 1 ст. 14-1 цього ж закону вказано, що ТПП та уповноважені нею регіональні торгово-промислові палати також видають сертифікат про такі обставини протягом семи днів з дня звернення суб'єкта господарської діяльності за собівартістю [2].

В судовій практиці також звертається увага, що підтвердженням існування форс-мажорних обставин є відповідний сертифікат ТПП. Так, у Постанові від 01.06.2021 по справі № 910/9258/20 Верховний Суд наголосив, що форс-мажорні обставини не мають преюдиційного характеру, і при їх виникненні сторона, яка посиляється на них як на підставу неможливості виконання зобов'язання, повинна довести наявність таких обставин не тільки самих по собі, але й те, що ці обставини були форс-мажорними саме для даного конкретного випадку виконання господарського зобов'язання. При цьому, доведення наявності непереборної сили покладається на особу, яка порушила зобов'язання. Саме вона має подавати відповідні докази в разі виникнення спору. Підтвердженням існування форс-мажорних обставин є відповідний сертифікат ТПП чи уповноваженої нею регіональної торгово-промислової палати [7].

Особливе значення засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) набуло із повномасштабним вторгненням РФ на територію України. У зв'язку з цим, ТПП вирішила спростити процедуру засвідчення форс-мажорних обставин. Так, на офіційному сайті ТПП України 28.02.2022 р. було розміщено загальний офіційний лист щодо засвідчення форс-мажорних обставин – з метою позбавлення обов'язку звернення до ТПП України та уповноважених нею регіональних ТПП і підготовки пакету документів у період дії введеного воєнного стану [8].

Даний лист можна назвати «універсальним форс-мажорним сертифікатом» – кожна особа, яка не може виконати свої зобов'язання, у зв'язку із військовою агресією проти України, в період дії воєнного стану, має право долучати його до свого повідомлення про форс-мажорні обставини, які унеможливили виконання зобов'язань за умовами договору, контракту, угоди – для можливості обґрунтованого перенесення строків виконання зобов'язань та вирішення спірних питань мирним шляхом.

Висновки. Отже, слід зробити висновок, що форс-мажорні обставини (непереборної сили) є дієвим законодавчо закріпленим інструментом, який забезпечує гнучкість господарських відносин та справедливості при вирішенні суперечок між суб'єктами господарювання, зокрема і під час дії воєнного стану. Проте, як вбачається з судової практики, важливим є підтвердження існування форс-мажорних обставин (їх засвідчення та наявність відповідного сертифікату ТПП), а також доведення того факту, що ці обставини були форс-мажорними саме для конкретного випадку виконання господарського зобов'язання. Поряд з цим, варто на законодавчому рівні визначити критерії обставин, які слід відносити до непереборних, а також закріпити розмежування обставин непереборної сили від суміжних правових понять (зміни істотних обставин, випадку, ризику тощо).

Список використаних джерел:

1. Кривенко Ю. В. Непереборна сила – історія та сучасність. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф., м. Одеса, 17 черв. 2022 р. Одеса, 2022. С. 638–640.

2. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР : станом на 31 берез. 2023 р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
4. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV : станом на 8 берез. 2024 р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
5. Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). *Офіційний вебпортал парламенту України*. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0044571-14#n4> (дата звернення: 12.05.2024).
6. Мілаш В. С. Форс-мажор як підстава звільнення від господарсько-договірної відповідальності. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. № 45. С. 21–29. Вилучено з: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-45-1-21-29> (дата звернення: 12.05.2024).
7. Постанова Верховного Суду від 01.06.2021 р. у справі № 910/9258/20. Вилучено з: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97350258> (дата звернення: 12.05.2024).
8. Торгово-промислова палата України. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин. *Офіційний сайт Торгово-промислової палати України*. Вилучено з: <https://uccr.org.ua/press-center/uccr-news/protsedura-zasvidchennia-fors-mazhornikh-obstavin-z-28-02-2022> (дата звернення: 12.05.2024).

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Пучко Ангеліна Володимирівна

здобувач вищої освіти інституту права

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Ільїна Оксана Валеріївна

ORCID ID: 0000-0003-4848-3120

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

В юридичній науці наразі є різні точки зору з приводу юридичної природи рішень (практики) ЄСПЛ. Адже ні Конвенція та Протоколи до неї, ні Регламент роботи Суду не зазначають, чим за своєю природою є рішення ЄСПЛ.

Щодо цього питання думки вчених розділились на три групи. Рішення (практику) ЄСПЛ називають:

- судовим прецедентом;
- прецедентом тлумачення;
- правотлумачним або правоконкретизаційним прецедентом [1].

Більшість вітчизняних і зарубіжних дослідників зазначають, що рішення ЄСПЛ носить прецедентний характер. В.К. Грищук вважає, що практика ЄСПЛ є прецедентним правом, оскільки його рішення наділені трьома важливими рисами:

- правило, що в ньому сформульоване, містить припис, який врегульовує певні суспільні відносини;
- має обов'язковий характер;
- офіційне опублікування судових рішень [2].

Окремі групи вчених вважають, що рішення суду дають зразок для подальшого тлумачення і застосування норм права і є нормовстановлюваними актами, а тому їх можна вважати судовим прецедентом або прецедентним правом.

Цю позицію підтримують такі вчені як Лаптева П.А. та Гаджисєва Г.Н. Вони зазначають, що практику Суду утворює звід нормовстановлюваних рішень ЄСПЛ, що ухвалюються через конкретні життєві обставини, виносяться на його розгляд сторонами в конкретній справі, в суперечці про те чи інше право людини [3].

В.А. Туманов вважає, що прецедентне право Суду є чимось середнім між поняттям прецеденту в його класичному розумінні та його розумінні в континентальній правовій сім'ї, тобто сталою послідовною позицією судів із тих чи інших правових питань [4].

Однак, якщо розуміти прецедент у його загальному розумінні, то це рішення суду, яке містить загальнообов'язкове правило поведінки, тобто норму права.

Тут можна погодитись із думкою Завгороднього В.А., який зазначив, що рішення ЄСПЛ не створює нових норм права, а застосовує у своїй діяльності норми ЄКПЛ та Протоколів до неї. Правотворча лояльність Суду суперечила б не тільки Конвенції, що є його статутним документом, а й принципу суверенної рівності держав [5].

Т.О. Дудаш зазначає, що у більшості випадків вчені говорять не про прецедент у його класичному розумінні – рішення суду, яке містить норму чи принцип права і є обов'язковим як для нього самого, так і для судів нижчих інстанцій, а про прецедент,

як рішення суду, що містить правові позиції, які становлять цінність для усіх суб'єктів суспільних відносин і є обов'язковими для самого суду, що його прийняв [6].

Тобто можна говорити про те, що в більшості випадків вчені розглядають прецеденти ЄСПЛ у розумінні континентальної правової сім'ї, у якій суди просто не наділені повноваженням творити нові норми права, дану функцію виконує законодавча гілка влади.

Однак деякі вчені говорять про те, що правові позиції загального характеру, які надає Суд, є особливою нормою.

Так, з дослідження Ю.Б. Хім'яка можна дійти висновків, що ЄСПЛ у конкретній справі тлумачить норми ЄКПЛ і створює особливу норму – норму тлумачення. Зокрема така норма містить у собі правову позицію ЄСПЛ з приводу розуміння конвенційних норм, які сформульовані в ЄКПЛ у загальному вигляді і їх повний зміст розкривається у практиці ЄСПЛ [7].

Якщо проаналізувати принципи і підходи діяльності ЄСПЛ, то можна зробити висновок, що прийнявши рішення проти однієї із держав – членів Ради Європи, Суд потім використовує сформовану ним позицію в аналогічних справах і проти інших держав.

Висновки. Таким чином, враховуючи позиції всіх вчених, можна стверджувати, що рішення ЄСПЛ є одним із видів судових прецедентів, який є чимось середнім між його розумінням у континентальній та англосаксонській правових сім'ях. І саме ця частина рішення в якій міститься прецедент і є джерелом права адже саме в ній Суд формує свою правову позицію.

Список використаних джерел:

1. Сорока О.О. Реалізація практики Європейського суду з прав людини у кримінальному праві України - Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, Київ-2015 р.-254 с.
2. Грищук В.К. Поняття, предмет, методи, завдання, функції, система, джерела та принципи українського кримінального права: [навч. посібник] / В.К. Грищук. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009.– 112 с.
3. Євграфов П. Правотлумачна діяльність Європейського суду з прав людини і її значення для України : [Електронний ресурс] / П. Євграфов. – Режим доступу до документу : <http://www.zakon.org.ua/?w=r&i=12&d=692>.
4. Туманов В.А. Европейский Суд по правам человека. Очерк организации и деятельности / В.А. Туманов. — М.: Издательство НОРМА, 2001. — 304 с.
5. Завгородній В.А. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини// Завгородній В.А. //Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція. – 2015 №15 том 1 – с.19-22.
6. Дудаш Т.І. Юридична природа рішень Європейського суду з прав людини (загальнотеоретичний аспект) / Т.І. Дудаш // Право України. – 2010. – № 2. – С. 173-179.
7. Хім'як Ю.Б. Гармонізація кримінального права України з практикою Європейського суду з прав людини// Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук –Київ, 2011– 295 с.

СЕКЦІЯ VII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

АДМІНІСТРАТИВНО-НАГЛЯДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ

Тучін Сергій Андрійович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковою керівник: Дерев'янка Крістіна Віталіївна

старший лейтенант поліції

викладач кафедри адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Адміністративна діяльність дільничних офіцерів поліції є невід'ємною складовою системи правоохоронного заходу, спрямованого на забезпечення публічної безпеки та охорону громадського порядку. Ця діяльність є цілеспрямованою, організуючою, виконавчою та розпорядчою, оскільки вона включає в себе комплекс заходів, спрямованих на здійснення завдань та функцій держави у сфері правопорядку.

Перш за все, дільничні офіцери поліції забезпечують безпосереднє здійснення контролю за публічною безпекою на території своєї діяльності. Це охоплює виявлення можливих загроз безпеці, запобігання вчиненню злочинів та реагування на правопорушення в установленому законом порядку. Дільничні офіцери взаємодіють з громадою та іншими суб'єктами правоохоронної діяльності з метою виявлення та припинення правопорушень [1, с. 3].

Додатково, вони здійснюють організаційну роботу з метою підтримання громадського порядку. Це включає у себе співпрацю з органами місцевого самоврядування, організація спільних заходів зі збереження громадської безпеки та сприяння вирішенню конфліктних ситуацій. Дільничні офіцери також відіграють роль посередників між громадою та правоохоронними органами, сприяючи вирішенню конфліктів та покращенню взаєморозуміння [2, с. 49].

Боротьба зі злочинністю є ще однією важливою складовою адміністративної діяльності дільничних офіцерів поліції. Вони виконують розшуково-розслідну роботу, збираючи інформацію про злочини, затримуючи підозрюваних та допомагаючи в їх подальшому переслідуванні. Також вони вживають профілактичних заходів, спрямованих на запобігання вчиненню злочинів та підвищення рівня правосвідомості серед населення. У загальному, адміністративна діяльність дільничних офіцерів поліції є ключовим елементом забезпечення правопорядку та громадської безпеки на місцевому рівні. Вони виконують свої обов'язки з великою відповідальністю та враховують інтереси громади, сприяючи створенню безпечного та сприятливого соціального середовища для всіх громадян.

Адміністративно-наглядова діяльність дільничних офіцерів поліції є важливою складовою правоохоронної системи, спрямованою на забезпечення ефективності та раціональності виконання правопорядку та гарантування безпеки громадян на місцевому рівні. У цьому контексті аналіз функцій та завдань дільничних офіцерів визначається необхідністю поєднання адміністративних процесів та нагляду з метою підтримання законності та порядку в їхній роботі [4].

Адміністративна компонента діяльності дільничних офіцерів включає в себе планування, координацію та контроль за виконанням службових завдань на підставі чітко визначених процедур та інструкцій. Це включає організацію взаємодії з іншими підрозділами поліції, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами правоохоронної діяльності з метою забезпечення оптимального використання ресурсів та досягнення максимального впливу на підтримання порядку [3]. Наглядова діяльність передбачає систематичний моніторинг ситуації з правопорядком на призначеній території, виявлення потенційних загроз безпеці та негайне реагування на них. Дільничні офіцери відіграють ключову роль у запобіганні вчиненню правопорушень шляхом вчасного виявлення та усунення причин, що спричиняють їх виникнення. Крім того, вони відповідають за збір та аналіз інформації про злочини та інші порушення, що відбуваються на їхній території, та розробку стратегій їх запобігання.

Ці дві аспекти діяльності дільничних офіцерів взаємодіють та взаємопідтримують один одного. Адміністративні процедури забезпечують організаційну структуру та визначають рамки діяльності, тоді як наглядова діяльність забезпечує постійний контроль за їх виконанням та виявленням потенційних проблемних ситуацій.

У підсумку, адміністративно-наглядова діяльність дільничних офіцерів поліції є необхідною для забезпечення ефективного функціонування правоохоронної системи на місцевому рівні та забезпечення безпеки та захисту прав громадян. Вона вимагає від офіцерів високого рівня професійної компетентності, систематичного підвищення кваліфікації та постійного вдосконалення методів та підходів до вирішення завдань.

Список використаних джерел:

1. Ковальова, О. В. Роль профілактичної роботи в громаді в діяльності дільничних офіцерів поліції. Стан та перспективи розвитку адміністративного права України. 2019. С. 53-57.
2. Костюк, Володимир Леонідович, Організація роботи дільничного офіцера поліції з особами, які перебувають на превентивному обліку. Organization of the precinct police officer's work with persons under preventive registration. 2018. С. 22.
3. Парханов, Г. Р. Превентивна діяльність дільничних офіцерів поліції: питання сьогодення. 2017. С. 45.
4. Плугатар, Т. А. Зміст та види адміністративно-наглядової діяльності органів Національної поліції України. Наука і правоохорона 2018. С. 176-184.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ ТРАВМУВАННЯ ТА ЗАГИБЕЛІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ ПІД ЧАС НЕСЕННЯ СЛУЖБИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Наточій Анатолій Дмитрович

ORCID ID: 0000-0002-4227-5251

старший викладач кафедри ТСП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Тінін Дмитро Геннадійович

ORCID ID: 0000-0002-8593-1706

майор поліції, старший викладач кафедри ТСП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

В умовах дії правового режиму воєнного стану зростають ризики для життя та здоров'я поліцейських. Питання профілактики травмування та загибелі під час несення служби набуває особливої актуальності. Для працівників правоохоронних органів, рятувальників, медиків та інших осіб, які виконують свої професійні обов'язки в зоні бойових дій або на прилеглих територіях. Постає важливим питання мати чітке розуміння загроз, з якими вони можуть зіткнутися, та володіти знаннями щодо мінімізації цих ризиків.

Охороняючи громадський порядок в умовах воєнного стану, органи внутрішніх справ використовують такі методи соціального урегулювання, як переконання і примус, зокрема, адміністративне припинення. Роз'яснювальна робота як основний метод правоохоронної діяльності, переконання громадян у необхідності свідомого та добровільного виконання правових вимог, припинення антигромадської поведінки, профілактична робота в трудових колективах і з окремими особами є необхідною умовою сприяння ефективному проведенню мобілізації [1, с. 340].

Сьогодення підкреслює, що в контексті правоохоронної діяльності застосування вогнепальної зброї є крайнім заходом примусу, що використовується виключно у виправданих обставинах. Дії поліцейських у цій сфері ґрунтуються на принципах законності, ефективності, пропорційності та необхідності, що передбачає чітке й неухильне дотримання законодавчих норм та міжнародних стандартів. Важливою складовою є чітке розуміння та знання правових актів, що регулюють застосування сили та вогнепальної зброї. Це стосується не лише знання про те, коли й як можна використовувати зброю, але й про наслідки її застосування. Необхідно також зважити можливі наслідки та ризики для сторонніх осіб. Поліцейські повинні докласти максимум зусиль, щоб мінімізувати шкоду для людей, які не є учасниками конфлікту. У теперішній ситуації необхідно суворо дотримуватися вимог ст. 46 ЗУ «Про Національну поліцію». Особливу увагу питанню забезпечення публічної безпеки та порядку слід приділяти особливостям несення служби в областях проведення ООС та прикордонних до них областях [2].

Враховуючи вище сказане, слід пам'ятати про забезпечення особистої безпеки поліцейських, що є не лише завданням керівництва органів внутрішніх справ, але й особиста відповідальність кожного правоохоронця. Це зумовлюється його індивідуально-психологічними особливостями, рівнем фізичного розвитку та інтелекту, моральними засадами особистості, рівнем і змістом віктимності,

навичками та вмінням вирішувати конфліктні ситуації, здатністю до самостійного аналізу професійної діяльності з метою розробки нових елементів стратегії та тактики, удосконалення засобів і прийомів ефективного виконання оперативно-службових завдань [3, с. 317].

У професійній діяльності працівників поліції спілкування з різноманітними людьми є важливою частиною. В структурі освітнього процесу з поліцейськими, у контексті налагодження ефективних комунікативних зв'язків з оточуючими соціальними системами, доцільно приділити увагу різновидам комунікативної площини. Залежно від сфери комунікативної площини можливо виділити два виробничих середовища: у середовищі взаємозв'язку з громадянами, що звертаються до поліцейського, та у безпосередньому виробничому середовищі, у середовищі співробітників [4]. В контексті воєнного стану комунікація для правоохоронця набуває важливого значення, адже на сьогоднішній день працівники поліції, як і військовослужбовці, виконують службові обов'язки в зоні бойових дій, тому слід розуміти важливість правильного спілкування з військовими, тобто не лише в зоні бойових дій комунікація грає важливу роль. Важливим під час спілкування є знання такого поняття як візуальний контакт – частота і тривалість обміну поглядами, а також те, як люди дивляться один одному у вічі. Слід бути уважним та пильним, так як багато з тих, хто повернувся з зони бойових дій, можуть страждати на психічні захворювання, мати власні тригери, які викликають у них несприятливу поведінку та дії, а за наявності у них вогнепальної зброї і зовсім може призвести до високого рівня небезпеки у такій ситуації. «Високий рівень ризику – це поєднання ймовірності та наслідків настання несприятливих подій, що в службово-бойовій діяльності можуть призвести до загибелі» [5, с.45]. Одним із засобів для досягнення правильної комунікації є проведення тренінгів для розвитку комунікативної компетентності та комунікативних навичок.

В ситуаціях де суб'єктами правопорушення виступають військовослужбовці, слід не втрачати пильності та не забувати про особисту безпеку, тому робота у малих групах є найбільш ефективною. Робота у малих групах акцентується на принципі переміщення «Один прикриває-другий діє» [6]. Якщо інша особа займає більш вигідну позицію у ситуації, головне не втрачати над нею контроль, та здійснювати переміщення за наявності необхідності перейти в укриття, особливо якщо супротивник застосовує вогнепальну зброю. Для виконання поставлених завдань та досягнення позитивного результатів потрібно дотримуватися деяких принципів, а саме: координація, використання прикриття та укриття, комунікація, збереження формації та відстані, спостереження та реакція, контроль над територією, реагування на ситуації та ін [7, с. 126].

В умовах сьогодення загальний успіх підготовки фахівців сектору безпеки та оборони в умовах воєнного стану залежить від систематичного вдосконалення тактико-спеціальної, вогневої, фізичної та психологічної підготовки, а також використання передових технологій. Це дозволить забезпечити високий рівень професійності та ефективності фахівців, що є критично важливим у воєнний період [8, с. 145].

На сьогодні професійна спрямованість передбачає розуміння і внутрішнє сприйняття цілей і завдань професійної діяльності. Зміни, котрі відбуваються у змісті професійної спрямованості, знаходять своє відображення в тому, що зміцнюють мотиви, котрі пов'язані з професійною діяльністю, викликають покликання до прагнення у добросовісному виконанні власних службових обов'язків, бажанні показати себе в якості кваліфікованого фахівця та досягати успіхів в роботі, посиленні почуття відповідальності [9; 10].

Приходимо до висновку, що в сучасних умовах воєнного стану, де ризики для життя та здоров'я правоохоронців стають надзвичайно високими, важливою стає не лише реактування на потенційні загрози, але й їх передбачення та запобігання. Збереження безпеки та мінімізація ризиків у процесі виконання службових обов'язків вимагає від кожного працівника не лише професійності, а й відповідальності та уважності. Дотримання принципів пропорційності та необхідності у використанні сили, як і володіння знаннями щодо законодавчого регулювання цього питання, є невід'ємною складовою роботи правоохоронців. Крім того, важливою є розвинута комунікативна компетентність, яка дозволяє ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами.

Список використаних джерел:

1. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану / М. В. Ковалів, В. О. Іваха // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. - 2016. - № 837. - С. 65-70. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_12
2. Наточій, А. Д., & Латиш, А. В. ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ. Матеріали викладені у авторській редакції з незначними коректорськими правками., 177.
3. Тимофєєв, В. П., & Гунько, К. О. (2023). Актуальні питання застосування вогнепальної зброї працівниками Національної поліції в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство, (3), 352-356. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.63>
4. Тінін, Д., & Завістовський, О. (2023). Важливість питання комунікації поліцейського в системі професійної підготовки. Матеріали конференцій МЦНД, (08.12.2023; Черкаси, Україна), 143-145. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/876>
5. Ткаченко О.І. Ризики у транспортних процесах : навч. посібник / Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2017. С. 45
6. Іншеков, М. В. Тактика дій працівників Національної поліції у малих групах при виконанні службових завдань в умовах міста / М. В. Іншеков, Я. В. Любутіна // Юридична Україна. - 2019. - № 1-2. - С. 38-41. <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9182>
7. Тимофєєв, В., & Тінін, Д. Г. (2023). Деякі тактичні особливості під час переміщення малих груп з вогнепальною зброєю в руках. Матеріали конференцій МЦНД, (23.06.2023; Полтава, Україна), 126-128. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/634>
8. Наточій, А. Д., & Тимошенко, В. О. (2023). Сучасні питання удосконалення тактико-спеціальної, вогневої, фізичної та психологічної підготовки фахівців сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми теорії та практики службово-бойової діяльності складових сектору безпеки та оборони в сучасних умовах: матеріали Всеукр. наук.практ. конф. (м. Київ, 27 жовтня 2023 р.). Київ: Київський інститут Національної гвардії України, 2023. 391 с.144 – 146. https://kingu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/ЗБІРНИК_тез_доповідей_НПК_ФСБД%20НГУ_23.11.2023.pdf#page=144
9. Наточій, А. Д., & Тінін, Д. Г. (2024). Застосування інтерактивних та мультимедійних технологій при вогневій підготовці працівників правоохоронних органів: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та*, 224. <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/13194/1/50-72-PB.pdf#page=225>
10. Тінін, Д. Г., & Тимофєєв, В. (2023). Деякі аспекти підготовки курсантів у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану: сучасні тенденції та перспективи. Матеріали конференцій МЦНД, (02.06.2023; Одеса, Україна), 98-100. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/600>

ЕВОЛЮЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Диннік Денис Сергійович

курсант навчальної групи КП-231,

2 курсу, факультету підготовки

фахівців для підрозділів кримінальної поліції, рядовий поліції

Науковий Керівник: Людвік Валентин Дмитрович

доцент кафедри кримінального права та кримінології

кандидат юридичних наук, доцент

Витоки формування законодавства про кримінальну відповідальність у східноєвропейських землях сягають найдавніших часів. Основним джерелом давньоруського кримінального права було неписане право, що визначалося звичаєвими нормами, міжнародними договорами з греками, угодами між князями та народом, а також княжими уставами, церковними уставами. Унікальним моментом стало відображення українського звичаєвого права у договорах Олега та Ігоря з греками у 911 та 944 роках відповідно, що набули міжнародного характеру. Ці договори передбачали відповідальність за різноманітні злочини, такі як вбивство, тілесні ушкодження, крадіжку та розбій.

Найважливішою пам'яткою руського права вважається Руська Правда, яка була складена у XI–XIII століттях. Цей документ не розрізняв кримінальні порушення від цивільних, але передбачав кримінальну відповідальність за замах на злочин та злочини, вчинені спільно. Заподіяння будь-яких матеріальних збитків потерпілому вважалося «образою». Руська Правда не містила окремого переліку покарань, але використовувала санкції, такі як головництво, штрафи, а також заміщення «крові» через викуп [2, с. 49].

За часів Литовської феодальної держави, що охоплювала частину українських земель у середині XIV століття, кримінально-правові відносини регулювалися трьома редакціями Литовських статутів 1529, 1566 та 1588 років, які базувалися на Руській Правді. Литовсько-руське кримінальне право визначало злочин як «кривду» або «шкоду» та передбачало різні види покарань, включаючи тілесні кари та публічно ганьбити. [1, с. 86].

У результаті Люблінської унії 1569 року, що об'єднала Польщу та Велике князівство Литовське в Річ Посполиту, Литовський статут 1566 року залишився чинним на українських землях. З пізнішим прийняттям III Литовського статуту у 1588 році кримінально-правові норми стали суворішими, зокрема щодо злочинів проти шляхти.

Зміна соціально-політичної обстановки в Україні спричинила прийняття нового Кримінального Кодексу (КК) Української Радянської Соціалістичної Республіки (УСРР) 1 липня 1927 року. Цей новий КК УСРР базувався на КК УСРР 1922 року та інших союзних нормативних актах Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР). Поняття злочину не містило ознак протиправності, аналогія закону була допустимою, передбачався інститут зняття судимості та поняття давності виконання вироку. Термін "покарання" був замінений поняттям "заходи соціального захисту", які поділялися на судово-виправні, медичні та медико-педагогічні заходи. Мета цих заходів полягала в запобіганні злочинам, відсіченні суспільно небезпечних елементів

від можливості вчинення нових злочинів та виправно-трудова вплив на засуджених. Поняття контрреволюційного злочину було розширено, а санкції стали більш суворими [4, с. 5].

У 1930-х роках норми кримінального характеру містилися не лише в КК 1927 року, а й в постановах Верховної Української Центральної Виконавчої Комісії (ВУЦВК) та Ради Народних Комісарів. Наприклад, 7 серпня 1932 року було прийнято постанову "Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації і зміцнення суспільної (соціалістичної) власності". Згідно з нею розкрадання суспільної власності каралося розстрілом та конфіскацією всього майна, а за наявності обставин, що пом'якшували покарання, можливо було замінити його позбавленням волі на строк не менше 10 років. Прийняття таких актів було обумовлено карально-репресивною політикою радянської влади, що призвело до масового голодомору 1932–1933 років та репресій 1937–1938 років [2, с. 10].

Послаблення тоталітарного режиму в СРСР зумовило прийняття 28 грудня 1960 року Верховною Радою Української РСР КК у новій редакції, що набрала чинності з 01.01.1961. Підставою кримінальної відповідальності виступав склад злочину. Замість поняття "заходи соціального захисту" закріплювалося поняття "покарання", його метою була спеціальна та загальна превенція злочинів. Система покарань КК УРСР 1960 року порівняно з КК УСРР 1927 року не містила таких покарань, як висилка з країни та позбавлення громадянства. До основних покарань належали позбавлення волі на певний строк, заслання, вислання, виправні роботи без позбавлення волі, позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю, штраф та громадська догана, а також смертна кара [1, с. 8].

Після проголошення незалежності України до КК України внесено багато змін і доповнень з метою гуманізації законодавства. 5 квітня 2001 року було прийнято КК України, який набрав чинності 01.09.2001. У цьому кодифікованому акті встановлювалася заборона на притягнення до кримінальної відповідальності за злочини, за які особа відбула покарання за кордоном; усунуто принцип диференціації відповідальності за злочини проти власності залежно від її форми; скасовано відповідальність за відмову давати свідчення проти себе, членів сім'ї чи близьких родичів тощо. У КК України було декриміналізовано низку діянь. Передбачено нові види покарань, зокрема арешт, громадські роботи, обмеження волі (із зміною режиму відбування покарання). Тенденції розвитку сучасного кримінального законодавства зумовлені міжнародно-правовими процесами глобалізації, яка вимагає чіткого дотримання принципів гуманізації, диференціації та уніфікації [2, с. 45].

Прийняття нового кримінального законодавства не стало фіналом розвитку українського кримінального права. Кодифікаційні роботи протягом 2001–2020 років ще не трансформувалися в надійну охорону прав і свобод людини, безпечний розвиток економічних, політичних, правових та інших позитивних соціальних інтересів людини. Кримінальне законодавство не зупиняється на досягнутому, і на сьогоднішній день готується проєкт покращення законів щодо боротьби зі злочинністю. Цей проєкт – передбачає застосування більш суворих санкцій за тяжкі злочини, такі як вбивство, насильство, корупція тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що у процесі еволюції кримінального законодавства в Україні можна виділити кілька етапів. Стародавній період - включає в себе закони та правила, які були використані в давні часи для протидії злочинності. Середньовічний період - характеризується введенням нових кримінальних законів та покарань, які були властиві для середньовічної епохи. Радянський період - включає в себе кримінальне законодавство, яке було прийнято в СРСР для боротьби зі

злочинною діяльністю. Та сучасний період незалежної України - охоплює сучасне кримінальне законодавство, яке регулює боротьбу зі злочинністю. Зараз Україна знаходиться на шляху реформування кримінального законодавства з метою підвищення ефективності боротьби зі злочинністю та забезпечення прав людини.

Список використаних джерел:

1. Вознюк А. А. Фундаментальне дослідження передумов походження, умов розвитку та сучасного стану українського кримінального права (рецензія на монографію М. І. Колос «Українське кримінальне право: походження, розвиток і сучасність»). Науковий вісник Ужгородського національного університету (Серія ПРАВО), 2019. Вип. 57. Т. 1. С. 141–143.
2. Кісілюк Е. М. Кримінальне законодавство в період українського державотворення (1917–1921 рр.). Кив: Вид-во Європейського ун-ту, 2011. 232 с.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405/print>.
4. Кримінальний кодекс УРСР від 28 груд. 1960 р.; станом на 19 січ. 1990 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kd0006?an=483365&ed=1984_06_22

МІЖНАРОДНИЙ ОБМІННИЙ ДОСВІД ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Недужко Сергій Сергійович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Тучін Сергій Андрійович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Кисельов Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук,

доцент, майор поліції

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Анотація. Ця стаття досліджує міжнародний обмін досвідом між правоохоронними органами у сфері організованої злочинності. Зосереджуючись на аналізі сучасних підходів та практичних прикладів співпраці між країнами, автори розглядають ефективні методи обміну інформацією, використання спеціалізованих інструментів і механізмів для боротьби з організованою злочинністю. Дослідження виявляє важливість такого обміну досвідом у підтримці безпеки та правопорядку як на місцевому, так і на міжнародному рівнях. Автори наводять приклади успішних програм та ініціатив, які допомагають поліцейським і спецслужбам краще розуміти та протидіяти складним викликам, що ставлять перед сучасними правоохоронними органами.

Вступ. В сучасному світі глобалізація злочинності, транснаціональний обмін інформацією та міжнародне співробітництво в сфері правопорядку стають дедалі більш актуальними та важливими завданнями для правоохоронних органів. Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) є одним із ключових інструментів боротьби зі злочинністю, а міжнародний обмін досвідом у цій сфері набуває особливого значення.

По-перше, злочинні структури стають все більш мобільними та глобальними, використовуючи сучасні технології та мережі зв'язку для здійснення своїх злочинних дій. Це означає, що боротьба з ними вимагає злагодженої дії правоохоронних органів різних країн та активного обміну оперативною інформацією. Наприклад, мережа тероризму або кіберзлочинності не має кордонів, і тому для успішного протидії необхідно глибоке розуміння їхньої діяльності та обмін даними між країнами. Сучасні технології дозволяють правоохоронним органам збирати величезні обсяги даних, але їх ефективне використання вимагає спеціалізованих знань та навичок аналізу, зокрема кримінального.

Так, Кисельов А.О. зазначає, що використання кримінального аналізу може зменшити витрати часу працівників оперативних та слідчих підрозділів на

вирішення завдань і підвищити якість їхньої інформаційно-розшукової роботи. Департамент кримінального аналізу може надавати рекомендації оперативним підрозділам кримінальної поліції щодо тактики та стратегії протидії злочинності на основі аналізу тенденцій та передбачення можливих ризиків [1].

Також, як зазначає Кисельов А.О., під час оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням, поліцейські мають враховувати тактичні та інші особливості, в тому числі під час протидії кваліфікованій злочинності [2-5].

Міжнародний обмін досвідом у цій сфері може допомогти кожній країні вдосконалити свої методи роботи та впровадити передові практики, що сприятимуть покращенню результативності правоохоронних заходів.

Здійснення оперативно-розшукових заходів, особливо тих, які стосуються транснаціональних злочинних угруповань, може бути складним і вимагати співпраці між різними правоохоронними органами. Міжнародний обмін досвідом та навичками у цій сфері дозволить уникнути дублювання зусиль, ефективно використовувати ресурси та забезпечити координацію дій.

Отже, актуальність міжнародного обмінного досвіду правоохоронних органів в сфері оперативно-розшукової діяльності надзвичайно велика і обґрунтована потребою в глобальній боротьбі зі злочинністю. Ефективне співробітництво та обмін інформацією між країнами сприятимуть покращенню безпеки та зменшенню злочинності як на місцевому, так і на міжнародному рівнях.

Виклад матеріалу. Можливість міжнародного співробітництва у сфері оперативно-розшукової діяльності базується на комплексі правових засад. Серед них найважливішими є міжнародні договори, які включають двосторонні та багатосторонні угоди, пакти, конвенції та договори, а також міжурядові угоди та міжвідомчі договори. Ці документи визначають правила співпраці між країнами у боротьбі зі злочинністю та встановлюють процедури обміну інформацією та спільних дій [6].

Національне законодавство також грає важливу роль у формуванні правової бази для міжнародного співробітництва в цій сфері. Законодавчі акти визначають компетенцію та повноваження внутрішніх органів, які відповідають за оперативно-розшукову діяльність, і встановлюють процедури для взаємодії з правоохоронними органами інших країн. Безпосередньо український закон визначає механізми та умови міжнародного співробітництва в оперативно-розшуковій сфері. Зокрема, стаття 5-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» конкретизує процедури співпраці між внутрішніми органами та правоохоронними організаціями інших держав, а також з міжнародними правоохоронними організаціями, визначаючи відповідні правові рамки [6].

Крім того, концепція державної політики боротьби з організованою злочинністю визначає широкий спектр заходів, спрямованих на підтримку міжнародного співробітництва. Це включає зміцнення міжнародного співробітництва, дотримання міжнародних стандартів у збиранні та аналізі даних про злочинність, а також розширення практики укладання міжнародних договорів із співробітництва у боротьбі зі злочинністю [9, с. 59]. Міжнародне співробітництво України у цій сфері також передбачає активну участь у процесі адаптації внутрішнього законодавства до стандартів та вимог Європейського Союзу, а також постійний обмін досвідом та навчання фахівців за кордоном. Правова основа міжнародного співробітництва в оперативно-розшуковій діяльності складається зі складного міксу міжнародних договорів, національного законодавства та стратегій державної політики, спрямованих на зміцнення співпраці у боротьбі зі злочинністю [7, с. 31].

У сучасних умовах зростання транснаціональної злочинності надзвичайно важливо забезпечити ефективну співпрацю між правоохоронними органами різних країн у боротьбі з цим явищем. Один із ключових інструментів у цьому контексті — Національне центральне бюро Інтерполу, яке діє згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 р. № 220. Згідно з цим документом, Національне центральне бюро Інтерполу, яке представляє Міністерство внутрішніх справ України, відповідає за організацію співпраці між українськими правоохоронними органами та компетентними структурами іноземних держав у справах, пов'язаних з міжнародною злочинністю [8, с. 47]. Проте, ефективність цієї співпраці в значній мірі залежить від доступу до інформації та її аналізу. Інформаційно-аналітичне забезпечення виявляється ключовим фактором у роботі всіх правоохоронних органів, і, отже, від інформаційної політики держави залежить його рівень. Однією із важливих проблем залишається розробка та впровадження системи «транскордонних оперативно-розшукових заходів», яка б дозволяла ефективно боротися з міжнародною злочинністю. Розвиток таких заходів, наприклад, легендованих підприємств, установ і організацій, може значно підвищити результативність спільних дій у цьому напрямку [6, с. 7].

Одним із важливих кроків у цьому напрямі є створення Європолу, європейського управління поліції. Співпраця з Європолом включає міжвідомче взаємодію, багатомовну платформу співробітництва, безпечну та ефективну систему обміну інформацією, а також спільні оперативні та слідчі групи. Це дає змогу більш ефективно виявляти та розслідувати злочини в масштабах Європи. Проте, в Україні на сьогодні існує проблема з низьким рівнем міжвідомчого співробітництва та обміну інформацією між правоохоронними органами [7, с. 7]. У той же час, країни Європейського Союзу мають вже розвинені механізми співпраці у цій сфері. Це свідчить про необхідність подальшого удосконалення законодавства та створення належної правової бази для розгортання співробітництва з такими структурами, як Євроюст та Європол.

Сполучені Штати Америки відіграють визначну роль на світовій політичній та економічній арені, але також стикаються зі складними проблемами злочинності. Серед багаточисельних федеральних відомств, які мають повноваження в сфері правопорядку (понад 10), особливе місце займає Міністерство Юстиції. У складі цього міністерства діють такі важливі підрозділи, як Федеральне бюро розслідувань, Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків, Бюро з контролю за обігом алкогольних напоїв, тютюнових виробів, вогнепальної зброї і вибухових речовин [10, с. 72]. Назви цих органів та їхні функції, які включають боротьбу з тероризмом, організованою злочинністю та корупцією, передбачають наявність підрозділів, що займаються міжнародною співпрацею у цих сферах.

Окремою увагою заслуговує Міністерство Внутрішньої Безпеки, створене у 2004 році з метою активізації боротьби з тероризмом та функціонує як орган цивільної оборони та надзвичайних ситуацій. У складі цього міністерства було створено міжнародний відділ, який уклав ряд двосторонніх угод із провідними країнами світу з питань цивільної оборони, прикордонного співробітництва та авіаційної безпеки. Серед усіх федеральних правоохоронних органів США найбільший обсяг міжнародного співробітництва має Федеральне бюро розслідувань [8].

Одним із напрямів удосконалення законодавства України у сфері боротьби зі злочинністю є врахування передового зарубіжного досвіду, зокрема американського, під час внесення змін до кримінально-процесуального та інших законів. Проте, необхідно зазначити, що при використанні іноземного досвіду слід враховувати

особливості вітчизняної правової системи та здоровий глузд. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю має здійснюватися з дотриманням принципів державного суверенітету, національного законодавства та інших основних принципів міжнародного права [7, с. 44].

У зв'язку з тим, що не всі аспекти міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю можуть бути охоплені у рамках однієї наукової статті, слід проводити подальші дослідження для вивчення цієї проблематики. Боротьба зі злочинністю є пріоритетним напрямом міжнародного співробітництва, а вивчення та використання передового досвіду Сполучених Штатів Америки може стати важливим кроком для України у цьому напрямі.

Висновки. Отже, у зв'язку зі зростанням транснаціональної злочинності та складності сучасних викликів у сфері правопорядку, міжнародний обмін досвідом правоохоронних органів у сфері оперативно-розшукової діяльності стає вельми актуальним. На основі аналізу розглянутих даних можна зробити наступні висновки:

Співпраця між країнами у сфері оперативного розшуку та розслідування злочинів допомагає ефективно боротися з транснаціональною злочинністю, оскільки злочинні структури діють у всесвітньому масштабі. Обмін досвідом у цій сфері сприяє покращенню методів роботи правоохоронних органів, вдосконаленню технологій збору та аналізу інформації, а також розвитку спеціалізованих навичок та знань. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів у сфері ОРД дозволяє ефективно використовувати ресурси та уникати дублювання зусиль у боротьбі зі злочинністю.

Зазначені фактори свідчать про необхідність подальшого розвитку та поглиблення співпраці між країнами у цій важливій сфері. Розширення міжнародних партнерств та вдосконалення механізмів обміну інформацією дозволять ефективніше протидіяти злочинності та забезпечити більшу безпеку як на місцевому, так і на міжнародному рівнях.

Список використаних джерел:

1. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63-67.
2. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали. Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.
3. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top Actual Researches in Modern Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25-28.
4. Горелік Д.С., Кисельов А.О. Міжнародне співробітництво Національної поліції у сфері оперативно розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 19 жовтня 2018 р.): У 2-х ч. - Ч. 1. Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 139-141.
5. Кисельов А., Ковалевська О. Дослідження ефективної поліцейської комунікації. Ролі в правоохоронних органах, що вимагають знання мови. Методологічні основи вивчення процесів загальних психічних закономірностей у взаємодії людини з навколишнім середовищем. Міжнародна наукова група. – Бостон : Primedia eLounch, 2022. 194 с. Доступно за адресою: DOI - 10.46299/ISG.2022.MONO.PSYCHOL.1/ Стоп. 39-47.

6. Албул С.В. ЄВРОПОЛ: оперативно-розшукова протидія злочинності в Європі. Одеський державний університет внутрішніх справ [Електронний ресурс]. URL: <http://oduvvs.edu.ua/news/yevropol-operativno-rozshukova-protidiyazlochinnosti-v-yevropi/>
7. Албул С.В. Організаційно-правові засади функціонування розвідки в Україні: теоретичні аспекти. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1- 2. С. 5–9.
8. Грібов, Михайло Леонідович, Олександр Іванович Козаченко. Міжнародний досвід правового регулювання негласного співробітництва. 2020. С. 97
9. Основи оперативно-розшукової діяльності: курс лекцій. С.В. Албул, С.А. Дроботов, Г.І. Масяйкін, Д.М. Павлов; за заг. ред. С.А. Дроботова. К.: Інститут УДО України Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2022. 196 с.
10. Романенко, Костянтин Сергійович. Міжнародний досвід правової регламентації оперативно-розшукової діяльності. 2023. С. 42.
11. Толкачова, Ірина Анатоліївна, Дмитро Андрійович Казюта. Захист викривачів корупції: українські реалії та міжнародний досвід. 2019. С. 90

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ

Кундій Анастасія Юріївна

Студентка 4 курсу 7 групи

Факультету прокуратури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Костенко Марина Володимирівна

Доцентка кафедри криміналістики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Неповнолітні свідки та потерпілі є особливою категорією учасників кримінального процесу. З одного боку, вони володіють цінною інформацією, яка може допомогти розслідувати злочин. З іншого боку, вони є більш вразливими, ніж дорослі, до психологічного тиску та травматизації, вони залежать від рішень дорослих, піддаються їх впливу і часто не можуть самостійно звернутися за необхідною допомогою, а також не мають достатніх знань чи навичок для захисту своїх прав. На сьогодні зросла кількість випадків, коли діти опиняються у складних життєвих обставинах, збільшилася частота жорстокого поводження з дітьми, їх залучення до кримінальних угруповань, використання в жебрацтві та залучення до найгірших форм дитячої праці.

Допит неповнолітніх вимагає особливого підходу, враховуючи емоційну чутливість, вразливість і специфіку розвитку дітей та підлітків. Адже неправильне поводження з дітьми під час допиту може призвести не до ненадійних свідчень.

Конвенція ООН про права дитини 1989 року визначає, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, зроблять їх державні чи приватні установи, що займаються питаннями соціального забезпечення, суди, адміністративні чи законодавчі органи, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (ч. 1 ст. 3) [1].

Аналіз юридичної літератури дає підстави твердити про наявність чималої кількості наукових праць, присвячених проблематиці проведення допиту неповнолітніх, як Макарова О., Радіонова Л., Попов Г., Урумова І., Цюман Т.

При підготовці до допиту дитини слідчому варто знайти якнайбільше відомостей щодо розслідуваної події, з'ясувати головні відомості щодо віку, статі дитини, а також додаткові – щодо рівня розвитку дитини, емоційного стану, можливих психологічних травм та загальному стану здоров'я, ситуації в родині, оточення дитини тощо. Всі ці чинники допоможуть слідчому обрати найбільш доцільну тактику опитування.

Джерела такої інформації можуть включати різних фахівців, які мають прямі знання про ситуацію дитини або окремі її аспекти. Наприклад, такими фахівцями можуть бути: працівники екстрених служб, представники соціальних служб, медичні працівники, персонал та адміністрація шкіл чи дитячих садків і т.д.

Стаття 226 КПК України встановлює особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи. Зокрема, «допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря [2].

Але все ж, вважаю, коло осіб, залучених до опитування дитини має бути обмеженим, щоб увага дитини не розсіювалась.

Також слід зазначити, що обираючи між педагогом і психологом, у разі якщо неповнолітній є учнем навчального закладу, перевагу необхідно віддавати психологу, тому що педагог зацікавлений у тому як буде завершена справа, оскільки несе відповідальність за навчання та виховання дитини [3, с.3].

Натомість участь психолога під час допиту неповнолітнього допомагає встановити психологічний контакт. Залежно від темпераменту та поведінки дитини, психолог може застосовувати різні методики і прийоми, а також допомогти сформулювати коректні запитання для отримання достовірної інформації [4, с. 273]

Процесуальне законодавство не встановлює конкретних вимог щодо кваліфікації та спеціалізації психолога, але, на мою думку, таким психологом має бути фахівець із досвідом у дитячій психології, який має необхідні знання та навички. Закон також вказує, що ці особи повинні бути присутніми, і визначає їхні права, зокрема, право заперечувати проти деяких запитань або ставити свої.

Слідчий та професійний психолог, призначений у справі, повинні ретельно координувати свої ролі під час планування опитування. Слідчий відповідає за опитування і вважається головним, незалежно від того, хто ставить запитання під час опитування. На етапі планування слідчий та професійний психолог мають вирішити, хто з них буде ставити запитання, виходячи з отриманої інформації, психолог повинен надати свої рекомендації щодо змісту та формулювання запитань. Враховуються такі фактори, як вік і стать дитини, стать слідчого та психолога, а також досвід слідчого і його спеціальна підготовка з опитування дітей у ході розслідування. [5, с. 33]

Важливим при підготовці є також вибір часу опитування дитини. Для молодших дітей більш доречним буде період їх оптимальної активності, бо розповідь про можливо травматичні події потребують для них багато зусиль. Тому недоречно проводити опитування дітей у післяобідній час, час денного сну чи під час хвороби. Для старших дітей потрібно враховувати їх заняття, гуртки чи інші важливі справи, та відштовхуючись від цього розкладу визначити час опитування [6, с.16].

І. Арямов вважає, що діти 5–7 років будуть уважними протягом 15 хвилин, 7–10 років – приблизно 20 хвилин, 10–12 років – до 25 хвилин, діти старше 12 років – протягом 30 хвилин. Згідно тверджень М. Єнікєєва та Е. Черних, допит неповнолітніх слід проводити не більше однієї години, допит дітей молодшого та дошкільного віку не повинен перевищувати 30 хвилин [4, с.273].

Тобто, під час організації допиту неповнолітнього необхідно враховувати такі фактори: режим дня дитини, оптимальний для неї час активності, а також те, коли вона вільна від важливих занять або шкільних уроків. Плануючи допит, слід узгодити час із усіма дорослими, які повинні бути присутніми в процесі. Необхідно пам'ятати, що чим молодша дитина, тим швидше вона втомлюється, тому потрібно зважати на її вік, рівень розвитку і загальний психофізичний стан.

В Україні наразі діє так звана "Зелена кімната" — це метод опитування дітей, які опинилися в системі правоохоронних органів, зокрема як жертви чи свідки. "Зелені кімнати" оснащені технічними засобами, що дозволяють слідчому якісно записувати розмову, зменшуючи необхідність повторних допитів. «Зелена кімната» має бути достатньо просторою, звукоізолюваною, щоб блокувати зовнішній шум, має бути добре освітленою, стіни повинні бути пофарбовані однотонними, неясковими, світлими пастельними кольорами, але не білими, а також повинна мати предмети комфорту, як-от покривала та подушки м'яких, але насичених кольорів, а також іграшки для дітей різного віку [5, с. 26].

Далі для слідчого необхідно також встановити психологічний контакт з дитиною. Тому він має дотримуватись методичних рекомендацій щодо поведінки та спілкування під час опитування всіх дітей-жертв і свідків злочину.

Після всіх підготовчих дій проводиться сам допит, який можна поділити на етапи: попередня фаза, вступна фаза, фаза вільної розповіді, фаза детальних запитань та заключна фаза [6, с.26].

Існують різні моделі слідчого опитування, але всі вони ґрунтуються на принципі забезпечення найкращих інтересів дитини. В контексті слідчого опитування це означає уникнення вторинної віктимізації через сам процес опитування та отримання найбільш точних доказів для забезпечення справедливого правосуддя для дитини-жертви. Важливо, щоб принцип найкращих інтересів дитини був орієнтиром для всіх, хто бере участь в опитуванні, незалежно від його етапу [5, с.37].

Таким чином, допит неповнолітніх - це складний і відповідальний процес, який потребує спеціальної підготовки та знань. Важливо пам'ятати, що неповнолітні - це не просто свідки чи потерпілі. Вони - діти, які потребують нашої підтримки та захисту.

Під час допиту неповнолітніх слід створити атмосферу довіри та безпеки, встановити контакт з дитиною, використовувати методи, які відповідають віку та психологічним особливостям дитини, уникати повторної травматизації, дотримуватися прав дитини, залучати до процесу фахівців (психологів, педагогів).

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права дитини. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Підкасітий П. І. Педагогіка : Навч. пос., 1998. С. 3-12.
4. Макарова О.П., Радіонова Л.О. Особливості допиту неповнолітніх. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. Харків. 2018. С. 272-274.
5. Г. Попов, І. Урумова, Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман Методичні рекомендації щодо опитування дітей у межах розслідування. 2021. 89 с.
6. Як *опитувати* *дитину*. URL: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/book_opytuvaty_dytuny.pdf

ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ПРИПИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ДОП. УЧАСТЬ У РОЗКРИТТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Недужко Сергій Сергійович

Курсант 2-го курсу

Факультету підготовки фахівців

Для підрозділів превентивної діяльності

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Дерев'янка Крістіна Віталіївна

Старший лейтенант поліції

Викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Попередження кримінального правопорушення — це важлива та різноманітна сфера діяльності, яка вимагає уваги у визначенні термінології. Окрім відомої категорії «попередження кримінальних правопорушень», яка охоплює широкий спектр заходів, також використовуються терміни «профілактика», «запобігання», «припинення». Проте, навіть серед експертів, існує розбіжність у тлумаченні цих понять, що призводить до плутанини та непорозумінь.

Деякі дослідники розрізняють «попередження» та «профілактику», надаючи кожному власне тлумачення. Однак, така диференціація може ускладнити розуміння суті явища та його ефективного управління. Варто зазначити, що термін «профілактика» виник у контексті медичних заходів, але його застосування в кримінології стосується запобігання виникненню кримінальних ситуацій [4].

Попередження кримінальних правопорушень має важливе гуманітарне значення, оскільки спрямоване не лише на захист суспільства від кримінальної протиправності, а й на підтримку особистої недоторканості та запобігання моральному занепаду. Ефективність цього підходу полягає в тому, що він спрямований на корінь проблеми, а не лише на її наслідки. Таким чином, попередження кримінальних правопорушень є ключовим інструментом в боротьбі зі кримінальною протиправністю, сприяючи створенню безпечного та законопослушного суспільства [1].

Припинення правопорушень - це процес здійснення заходів, спрямованих на припинення або усунення порушень закону чи правопорушень. Ця діяльність може включати в себе різноманітні заходи, починаючи від попереджувальних заходів та закінчуючи примусовими заходами вжиття заходів відновлення правопорядку. Припинення правопорушень має за мету відновлення порядку та законності, забезпечення прав та свобод громадян та зміцнення довіри до системи правосуддя [3].

Участь у розкритті кримінальних правопорушень відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні правопорядку та відповідальності за порушення закону в сучасному суспільстві. Ця активна участь передбачає взаємодію різних сторін, починаючи від правоохоронних органів і закінчуючи звичайними громадянами та громадськими організаціями.

Вона включає в себе не лише проведення розслідувань та збір доказового матеріалу, але й активну роботу зі збором інформації від свідків, отримання оперативної інформації, а також використання сучасних технологій у виявленні та припиненні правопорушень.

Участь у розкритті кримінальних правопорушень не лише сприяє припиненню конкретних кримінальних правопорушень, але й має стратегічне значення для зміцнення довіри громадян до системи правосуддя. Цей процес сприяє формуванню почуття відповідальності перед законом та встановленню принципу рівності перед ним [2].

Крім того, активна участь громадськості та громадських організацій у розкритті правопорушень сприяє покращенню комунікації між суспільством та правоохоронними органами, що сприяє більш ефективному вирішенню кримінальних справ.

Участь у розкритті кримінальних правопорушень є важливим елементом сучасної кримінально-правової системи, яка спрямована на забезпечення безпеки та захисту прав громадян. Вона вимагає спільних зусиль різних суб'єктів, починаючи від правоохоронних органів і закінчуючи звичайними громадянами, для ефективного протидії злочинності та підтримки законності в суспільстві [5].

З вище сказаного ми можемо визначити наступне. Процеси попередження та припинення правопорушень є важливою складовою сучасної правової системи, здатною ефективно протидіяти злочинності та забезпечувати безпеку громадян. Попередження правопорушень передбачає запобігання виникненню ситуацій, що можуть призвести до порушення закону. Цей процес включає в себе проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення криміногенних умов та причин, які можуть сприяти вчиненню кримінальних правопорушень. Припинення правопорушень, у свою чергу, передбачає вжиття заходів, спрямованих на припинення активного вчинення кримінальних правопорушень та негайне втручання в порушення закону [4].

Участь у розкритті кримінальних правопорушень є ключовим елементом в забезпеченні ефективного правосуддя та покарання винних. Цей процес передбачає активну співпрацю між правоохоронними органами, громадськими організаціями та громадянами у виявленні, розслідуванні та притягненні винних до відповідальності. Через цей взаємозв'язаний підхід до розкриття правопорушень, система правосуддя може ефективно реагувати на кримінальні правопорушення та забезпечувати правосуддя для всіх громадян [1].

Отже, з вищевикладеного, можна підкреслити важливість системного підходу до попередження та припинення правопорушень, а також участі у розкритті кримінальних правопорушень. Реалізація ефективних програм та заходів профілактики сприяє зменшенню кількості кримінальних правопорушень шляхом усунення їхніх причин та умов. Співпраця між правоохоронними органами, громадськими організаціями та громадянами в процесі розкриття кримінальних правопорушень гарантує ефективне виявлення винних та забезпечує справедливість у правосудді.

Список використаних джерел:

1. Білоус Р. В. Участь кримінальних аналітиків у розкритті кримінальних правопорушень. Білоус РВС 2021р. 38-40с.
2. Білошицький В. І. Співвідношення понять «попередження» та «профілактика». Друкується за рішенням вченої ради Національного університету «Чернігівська політехніка» (протокол № 13 від 28 грудня 2021 р.): 2021р. 13с.
3. Вітюк Д. До поняття механізму запобігання злочинності. Editorial board: 2021р. 30.
4. Основи кримінального аналізу : посіб. з елементами тренінгу / Користін О. Є., С. В. Албул, А. В. Холостенко та ін. – Одеса : ОДУВС, 2016. – 112 с.
5. П. Цигикал. Кримінальний аналіз як елемент системи інформаційного забезпечення оперативно – розшукової діяльності/ Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України Серія: військові та технічні науки. 2020 С. 234–240

ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Майсурадзе Р.З.

курсант 2-го курсу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Варава В.В.

канд.юрид.наук, доцент, старший викладач

кафедри "Оперативно розшукової діяльності та спеціальної техніки"

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Ефективна правоохоронна система є невід'ємним елементом сучасної правової держави та забезпечення принципу верховенства права. діяльність правоохоронної системи спрямована на захист конституційних прав та свобод людей, а також на запобігання та розслідування злочинів, які перешкоджають розвитку суспільства. У зв'язку зі зростанням кількості та складності правопорушень в умовах сучасності система правоохоронних органів зазнає істотних змін. Наприклад, Створюються нові підрозділи, які спеціалізуються на боротьбі з різними видами злочинності, такими як організована злочинність, кіберзлочинність, корупція. Слід додати, що важливу роль у забезпеченні роботи правоохоронних органів та їх діяльності відіграють саме органи державної влади, несуть відповідальність за реалізацію правоохоронної функції держави.

Так, у чинній Конституції України поняття «правоохоронні органи» вживається лише раз – у ч. 3 ст. 17, де спеціальне завдання щодо забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на «відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом»

Так, В. Дяченка наголошує, що правоохоронні функції можна поділити на: головні та другорядні функції. Дяченко відокремлює такі функції як: а) контрольна (наглядова); б) дозвільна (надання дозволів на проведення відповідної діяльності, зокрема підприємницької, чи вчинення певних дій); в) правороз'яснювальна (яка включає в себе функцію надання правової допомоги); г) аналітична та методична; г) інформаційна (здійснення інформування інших державних органів, зокрема і правоохоронних); 16 д) нормотворча (із правом ухвалення актів міжвідомчого характеру); е) координаційна.

На нашу думку, Захист конституційних прав і свобод людини та громадянина є одним із аспектів правоохоронної функції держави. Значення цієї функції полягає у здатності держави забезпечити такий правовий режим, який би гарантував надійний захист прав та інтерсів людини і громадянина Саме тому правоохоронна функція відіграє системоутворювальну роль у сучасній державі. Вона є основою для формування та реалізації державної політики у всіх сферах життя, а також для забезпечення законності та правопорядку.

Можемо зауважити, що конституційні права та свободи людини і громадянин мають пріоритет над будь-якими іншими цінностями, то у положеннях Конституції України зазначається, що у тому числі публічно-правовими цінностями держави. Це визначає зміст публічного управління та ставить перед державою завдання створити умови для максимально ефективного реалізації прав і свобод людини та громадянина. Внаслідок цього правоохоронна функція держави вже не обмежується

лише охороною конституційних прав і свобод, а перетворюється на інструмент забезпечення верховенства права та справедливості у суспільстві.

Правоохоронні функції держави тісно пов'язані між собою та з іншими функціями, такими як боротьба з міжнародними злочинами. Це зумовлено тим, що сучасне суспільство стає все більш інтегрованим, що призводить до поширення злочинних контактів та транснаціональної злочинності. Внаслідок цього злочинність в окремій країні не може розглядатися як її власна проблема. Боротьба з нею потребує спільних зусиль з боку всіх держав світу, а також координації їхніх правоохоронних функцій.

Основною умовою для існування правової держави є забезпечення правоохоронними функціями поняття, що людина є вищою цінністю. Саме таке ставлення держави до людини вирішально впливає на зміст правоохоронної функції держави. Правоохоронна функція, як ми вже зазначали, має комплексний характер, оскільки здійснюється в усіх сферах життя суспільства і має визначальне змістовне навантаження саме в публічному управлінні.

Слід додати, що Правоохоронні є держаною сутністю, яке відображає ставлення держави до своїх громадян та до верховенства права. Саме через правоохоронні функції держави можна побачити, як держава взаємодіє з суспільством, захищає його та гарантує безпеку своїх громадян. **Відсутність ефективних правоохоронних органів може призвести до хаосу в суспільстві.** Це робить неможливим створення демократії та призводить до того, що люди стають вразливими до злочинних посягань. **Саме тому держава постійно вдосконалює свої правоохоронні функції та посилює боротьбу зі злочинністю.** Це робиться для того, щоб забезпечити безпеку та добробут своїх громадян, а також для того, щоб утвердити верховенство права та демократичні цінності.

Саме Завдяки правоохоронним функціям держава виконує завдання, наприклад: **Охорона та нагляд за суспільством, Забезпечення верховенства права: Підтримка демократичних інституцій:**

Саме тому держава постійно вдосконалює свої правоохоронні функції та посилює боротьбу зі злочинністю. Це робиться для того, щоб забезпечити безпеку та добробут своїх громадян, а також для того, щоб утвердити верховенство права та демократичні цінності.

Отже, у контексті загально-управлінських принципів, принцип об'єктної орієнтації інформаційних технологій взаємодіє з усіма зазначеними загально-управлінськими принципами побудови і функціонування систем управління, а також з принципами здійснення управлінських процесів у системі. Для подальшого прогресу і вдосконалення необхідно активно працювати над удосконаленням та систематичним вивченням інформаційних технологій. Нам також потрібні різні висококваліфіковані фахівці, які б забезпечили застосування та розвиток цих технологій в діяльності органів внутрішніх справ на високому рівні.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про Національну поліцію від № 580. 02.07.2015 року (поточна редакція від: 29.03.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 17.03.2024)
2. КОВАЛЬЧУК, Я. Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів національної поліції України. *Підприємство, господарство і право*, 2020, 9: 132-136.
3. НЕГОДЧЕНКО, ВАДИМ ОЛЕКСАНДРОВИЧ. Адміністративно-правове забезпечення державної інформаційної політики органами Національної поліції України. 2017.
4. ШОРОХОВА, Г. М., et al. Інформаційне забезпечення діяльності територіальних органів поліції України. 2018.

СЕКЦІЯ VIII.

ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ВАЖЛИВІСТЬ ДОТРИМАННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО ТРЕНУВАЛЬНИХ СТРІЛЬБ

Марценюк Артем Сергійович

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бодирєв Дмитро Анатолійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Актуальність теми безпеки під час проведення навчально-тренувальних стрільб стає все більш очевидною в сучасному середовищі, оскільки збільшується значення та потреба у підготовці військових, правоохоронних органів та цивільних осіб до ефективного захисту, особливо під час воєнного стану. Навички стрільби є важливим елементом в цьому процесі, однак безпека під час їх набуття має вирішальне значення. Це питання не обмежується лише військовими операціями або поліцейськими діями, але має також істотне значення для громадянського населення у контексті спортивної стрільби та самозахисту.

Перш за все, дотримання заходів безпеки під час стрільби є критичним для запобігання травматичних подій та нещасних випадків. Навчально-тренувальні стрільби, які проводяться з метою навчання та підготовки, можуть стати небезпечними, якщо не дотримуватися відповідних процедур та правил безпеки. Навіть при використанні невеликих калібрів чи відносно безпечних умов, недбале ставлення до безпеки може призвести до серйозних наслідків.

Далі, ефективне дотримання заходів безпеки під час стрільби сприяє створенню культури безпеки серед учасників. Навчальні програми, які включають у себе не лише навички стрільби, але й освіту з питань безпеки, сприяють формуванню свідомого ставлення до ризиків та відповідального поведіння зі зброєю. Це особливо важливо у контексті підготовки молодих людей, які можуть бути викликані на службу або займатися спортивною стрільбою, але й у контексті громадян, які мають право на володіння та носіння зброї для самозахисту.

Законодавство передбачає необхідність наявності певного рівня фізичної підготовки у кандидата на посаду в поліції, що відображено у статті 49 Закону України «Про Національну поліцію» [2]. Конкретні вимоги до цього рівня визначені в наказі Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України» [3].

Відповідно до пункту 1 статті 46 Закону "Про Національну поліцію", застосування вогнепальної зброї вважається найбільш суворим заходом примусу. На сьогоднішній день необхідно суворо дотримуватися вимог цієї статті. Тому використання та застосування зброї повинні бути обґрунтовані певними діями особи, що безпосередньо вказані в пунктах 4 та 6 цієї статті. Тільки в таких випадках поліцейський має право відкривати вогонь [2].

Використання зброї в руках поліцейських виступає не лише, як символ влади, але й як ефективний інструмент у протидії кримінальним групам. Тому навчання стрільби, зокрема з пістолета, стає ключовим компонентом професійної підготовки поліцейських з самого початку їхнього навчання.

Варто звернути увагу на два аспекти використання табельної зброї у роботі поліцейських. По-перше, це стрільба на відстані до 25 метрів, що вимагає високого рівня професійних навичок, знання тактико-технічних характеристик зброї і правильного володіння нею. По-друге, це стрільба в умовах безпосередньої близькості до злочинця на відстані 3–10 метрів, де важлива швидка реакція, вміння стріляти швидко та використовувати тактичні прийоми для відведення від вогневої лінії. Враховуючи, що вогнева підготовка є одним з основних аспектів професійної підготовки поліцейських, вона спрямована на формування стійких навичок у володінні вогнепальною зброєю та навчання діяти ефективно та правомірно в умовах, пов'язаних з її застосуванням. Володіння цими навичками допоможе поліцейським не лише професійно виконувати свої обов'язки, але й в екстремальних ситуаціях захищати як своє життя, так і життя інших людей від протиправних посягань злочинців [5 с. 15].

Під час навчання поліцейських з вогневої підготовки варто дотримуватися кількох важливих рекомендацій. По-перше, слід уникати поспішання при виконанні стрільби під час руху або безпосередньо після переміщення. Поліцейському слід уважно стежити за інструктором та ретельно вивчити кожен елемент дії, який визначає її успішність. По-друге, на початкових етапах не варто спрямовувати зусилля на виконання вправ за мінімальний час. Важливіше зосередитися на правильній техніці та розвитку навичок. По-третє, під час виконання вправи слід починати стрільбу у процесі руху, а не чекати повної зупинки. Такі підходи сприяють формуванню професійних навичок у користуванні вогнепальною зброєю та забезпечують підвищення рівня вогневої підготовки поліцейських [5 с. 15].

Дотримання заходів безпеки під час стрільби є ключовим для підтримання довіри до збройних сил та правоохоронних органів у суспільстві. Нещасні випадки під час тренувань або недбале ставлення до безпеки можуть пошкодити репутацію цих організацій та підірвати довіру суспільства до їхньої діяльності. Забезпечення безпеки не лише захищає життя та здоров'я учасників стрільби, але й підтримує високі стандарти професійної підготовки та діяльності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Київ.
2. Закон України «Про Національну поліцію», Положення про патрульну службу МВС, Положення про Національну поліцію : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 верес. 2017 р. 104 с.
3. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ МВС України від 26.01.2016 № 50. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16>

4. Брижак С. М. Актуальні проблеми вдосконалення системи фізичної підготовки курсантської молоді. Проблеми та перспективи спеціальної підготовки правоохоронних органів України : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 25 трав. 2017 р.). Київ : Ін-т крим. виконавч. служби, 2017. С. 51–53.
5. Бодирев Д. А. Лопаєва О. М. Особливості вогневої підготовки поліцейських на початкових етапах навчання. Матеріали Регіональної науково-практичної конференції ДДУВС, 30.06.2022. с. 14-15 URL: <https://er.dduvs.in.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10467/3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Шрам Андрій Андрійович

курсант 2-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бодирєв Дмитро Анатолійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Сьогодні дуже важливо сформувати максимально правильний підхід до підготовки працівників. Визначити пріоритетні напрями навчання, тобто які якості необхідно розвинути курсанту для успішного виконання завдань покладених на патрульного.

Діяльність співробітника патрульної служби поліції вимагає від нього високої професійної майстерності, яка відповідає вимогам присяги, морально-етичних якостей та суворого дотримання правових норм, які не суперечать принципам правової держави.

Професійна майстерність – результат тих знань та умінь, які співробітник набув під час первинного професійного навчання, великого та змістовного досвіду практичної роботи, а також гарного фізичного та психологічного стану поліцейського на момент виконання завдання.

Надалі професійна майстерність відточується та вдосконалюється в результаті професійного навчання, у процесі безперервної службової підготовки. Повсякденна службова діяльність висуває високі вимоги до нервової системи поліцейського, зараз більшості співробітників перебувають у пригніченому стані. Це результат затяжної всебічної кризи у країні.

Ефективне володіння бойовою зброєю вимагає від себе дуже високої та тонкої координації дій. Тому роль і значення ЦНС у даному виді діяльності надзвичайно зростає, і психологічна сторона готовності співробітника є основою побудови всіх навчально-тренувальних занять вогневої підготовки [2].

Ефективна підготовка робітників поліції особливо важлива при поводженні зі зброєю під час виконання поставлених на них завдань, впевнені та чіткі дії під час чого не повинно виникати сумніву щодо їх законності та правильності. Щоб вийти на якісний новий рівень роботи, необхідно підвищення професійної підготовки та її складової частини – вогневої підготовки.

Для співробітників поліції її ефективність є особливо важливою для забезпечення публічної безпеки громадян.

Гарантом життя та здоров'я поліцейського при вогневому контакті зі злочинцем є швидкість та вміння у поводженні зі зброєю. З цього випливає, що особливостями, які необхідно враховувати під час підготовки співробітників поліції, є:

- стрільба на випередження, без ретельного прицілювання за обмежений час;
- стрільба на коротких та надкоротких дистанціях;
- стрільба під час руху, зі зміною позицій та через укриття;
- стрільба на тлі фізичних і психологічних факторів, що збивають і відволікають;
- стрільба в умовах обмеженої видимості.

Проводячи аналіз основних навчально-методичних матеріалів та нормативних актів, які регулюють вогневу підготовку патрульних, можна відзначити той факт, що умови та характер навчання стрільбі співробітників поліції та стрільців спортсменів істотно відрізняються [3, 4]. На нашу думку, є необхідність початкові ази поведінки зі зброєю «запозичити» з рекомендацій щодо підготовки спортивної стрільби. А це безпосередньо питання, що стосуються:

- культури поведінки зі зброєю;
- формування хвату, утримання зброї;
- прицілювання та робота зі спуском;
- вибір стійки для стрільби;
- вибір точки прицілювання.

Істотним недоліком у вогневій підготовці поліцейського є такий найважливіший фактор, як недостатня робота з навчальною зброєю «холоста стрільба» або її повне ігнорування. Хоча у спортсмена-стрільця це є основним видом тренування, на неї йде приблизно 70-80% часу. А на практичну стрільбу витрачається решта – це контроль напрацьованих під час холостого тренування вмінь [4].

При проведенні занять з курсантами необхідно створювати такі умови, за яких у них формуються навички вмілого поводження зі зброєю, своєчасного виявлення небезпеки та розвитку миттєвої реакції на неї, виробляється постійна готовність відповідати на будь-яку несподіванку, тобто швидко реагувати на подразник і при цьому приймати правильні рішення.

Необхідно відзначити, що одним із найсильніших гальмівних факторів у психологічній підготовці є почуття страху перед пострілом. Тому на початковому етапі навчання необхідно допомогти курсанту спочатку подолати це почуття, а потім привчати його переносити додаткові подразники.

Список використаних джерел:

1. Курс стрільб для поліцейських та норм витрат боєприпасів, патронів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб №334
2. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VII <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

ОСОБЛИВОСТІ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Хитрий Микита Сергійович

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бодирєв Дмитро Анатолійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Вогнева підготовка є важливою складовою професійної службової підготовки поліцейських, оскільки вона спрямована на формування стійких навичок у поводженні з вогнепальною зброєю та навчання правоохоронців діяти в умовах, пов'язаних із ефективним та правомірним застосуванням зброї. Професійне володіння вогнепальною зброєю надасть поліцейським можливість не лише ефективно виконувати свої обов'язки, а й в екстремальних ситуаціях зберегти своє та життя інших людей від протиправних посягань злочинців.

Методики навчання стрільби з вогнепальної зброї включають два основних етапи: початковий та етап вдосконалення навичок. Перехід від одного етапу до іншого можливий лише за умови значного прогресу в освоєнні елементів підготовки на попередньому етапі. На початковому етапі поліцейські формують базові навички у відпрацюванні елементів здійснення пострілу. Також важливою є подолання психологічного бар'єру, який впливає на правильність їх дій [1, с. 6]. Деякі аспекти цього бар'єру включають очікування пострілу, почуття страху перед бойовою зброєю, звук пострілу та віддачу зброї після пострілу. Поки поліцейський не досягне стійкого позитивного результату під час виконання підготовчих вправ та не знайде впевненість у своїх діях зі зброєю, перехід до наступного етапу може призвести до закріплення помилок, що допускаються на початковому етапі [3, с. 45].

На етапі вдосконалення навичок поліцейські розвивають і поглиблюють свої вміння та навички, зосереджуючись на техніці стрільби, точності та швидкості реакції. Цей етап передбачає систематичне тренування та вдосконалення, щоб забезпечити високий рівень майстерності у використанні вогнепальної зброї.

Вогнева підготовка поліцейських включає ретельне вивчення та вдосконалення навичок стрільби з вогнепальної зброї на початковому етапі, а також систематичне тренування та вдосконалення на етапі вдосконалення навичок. Ці етапи сприяють формуванню високого рівня майстерності та підготовленості поліцейських до ефективної дії в умовах, пов'язаних з застосуванням вогнепальної зброї [4, с. 9].

У контексті сучасної практики вогневої підготовки поліцейських, існує ряд критеріїв, що свідчать про готовність стрільця перейти до етапу вдосконалення навичок. Ці ознаки відображають достатню міру сформованості навичок стрільби та готовність до подальшого розвитку. Зокрема, такі ознаки включають у себе вміння власників навичок правильно визначати власні помилки, аналізувати свою стрільбу та дії інших стрільців, ефективно керувати своїми діями у складних умовах, а також швидко адаптацію до різноманітних ситуацій, включаючи стрільбу з незнайомої зброї [2, с. 62].

Ці показники відображають ключові якості, що сприяють успішній стрільбі: надійність, стабільність, рухливість, а також вміння автоматизувати рухові навички. Варто відзначити, що на даному етапі можлива поступова зміна методів навчання, що включає в себе впровадження нових, більш складних елементів. З урахуванням вищезазначених показників, рекомендується поліцейським, що пройшли навчання з вогневої підготовки, дотримуватись наступних порад. По-перше, стрілку слід утримуватись від спроб поспішати під час стрільби під час руху або негайно після переміщення. У цьому контексті важливо активно спостерігати за інструктором та самостійно аналізувати власні дії, розмірковуючи над елементами стрільби [1, с. 70].

По-друге, поліцейським рекомендується утримуватись від спроб виконання вправ за мінімальний час після перших занять із ознайомленням з різноманітними видами стрільби. По-третє, під час виконання вправи слід уникає зупинок на повністю статичному положенні, а замість цього починати постріл в процесі руху, завершуючи його лише під час короткої зупинки тіла. Цей підхід дозволяє підтримувати неперервність руху та підвищує ефективність стрільби в умовах руху.

У контексті професійної підготовки поліцейських вогнева підготовка відіграє важливу роль у формуванні та удосконаленні навичок стрільби з вогнепальної зброї. Наявність стійких вмінь та умінь у використанні зброї є критичною для забезпечення ефективності та безпеки поліцейських у виконанні їх обов'язків. Початковий етап спрямований на формування базових навичок та подолання психологічних бар'єрів, які можуть впливати на правильність дій стрільця. Перехід до етапу вдосконалення вимагає значного прогресу в освоєнні попередніх елементів підготовки [3, с. 16].

На етапі вдосконалення навичок, поліцейські розвивають та поглиблюють свої вміння та навички, зосереджуючись на техніці стрільби, точності та швидкості реакції. Цей етап передбачає постійне тренування та вдосконалення для досягнення високого рівня майстерності у використанні вогнепальної зброї. Загальні висновки показують, що ефективність вогневої підготовки поліцейських залежить від ретельної методики навчання, уважного аналізу та постійного вдосконалення навичок. Крім того, успішне виконання вогневої підготовки забезпечує поліцейським не лише можливість ефективно виконувати свої обов'язки, а й зберегти своє та життя інших громадян у критичних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Зеленський, Є. С. Вогнева підготовка–складова професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції. Підготовка в умовах реформування системи МВС України: збірник наукових праць/МВС України. Харківський нац. Ун-т внутр. Справ. 2019. С. 122-124.
2. МВС: в Україні зростає незаконний обіг зброї. URL: <http://www.dw.com/uk/мвс-в-україні-зростає-незаконний-обіг-зброї/а>.
3. Мельник В.І. Незаконне розповсюдження й обіг зброї як загроза громадському порядку в сільській місцевості. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 2. Т. 2. С. 66–70.
4. Толкачов, С. М., Ю. Ю. Пустовий, С. Д. Хара. Вогнева підготовка-складова професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції. 2022. С. 77

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПІШОГО ПАТРУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кривошея Данило Григорович

курсант 1-го курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Біліченко Валерій Віталійович

Старший викладач кафедри тактико – спеціальної підготовки
Україна

Національна поліція, як суб'єкт забезпечення національної безпеки України, відповідно до законодавства та завдань із забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності наділена у тому числі повноваженнями із охорони об'єктів права державної власності, а також участі у здійсненні державної охорони; сприяння забезпеченню правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремих місцевості тощо, та є суб'єктом оперативно-розшукової діяльності.

Саме на правоохоронні органи покладються основні завдання сучасного етапу українського державотворення – захист державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності, зміцнення конституційного ладу, розвиток й підтримка суспільних цінностей, захист прав і свобод українських громадян.

Особливості діяльності поліції в умовах режиму воєнного стану визначені чинним законодавством, насамперед це Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. Згідно з цим законом, органи Національної поліції під час введення режиму воєнного стану сприяють діяльності військової адміністрації, суду, органів прокуратури, юстиції тощо; перед військовою адміністрацією звітують про стан законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території.

Для того щоб органи Національної поліції могли ефективно забезпечувати публічний порядок та безпеку в умовах воєнного стану, необхідно щоб дана діяльність була належним чином організована. Для цього, з урахуванням оперативної обстановки, соціальних, політичних та економічних умов, що склалися, необхідно вжити заходів щодо розстановки особового складу поліцейських, забезпечення їх необхідними матеріальнотехнічними ресурсами, відпрацювати алгоритм дій поліцейських у надзвичайних ситуаціях, які можуть трапитися (захват будівель органів влади, особливо важливих об'єктів, заручників тощо). У зв'язку з цим потребує уваги здійснення ретельного планування дій поліцейських у відповідних ситуаціях [1, с. 11].

Піше патрулювання є одним із основних заходів поліцейської діяльності, який застосовується для забезпечення громадського порядку та безпеки в умовах воєнного стану.

Особливості здійснення пішого патрулювання в умовах воєнного стану полягають у таких аспектах:

Забезпечення безпеки патрульних. У умовах воєнного стану патрульні піддаються підвищеному ризику, оскільки можуть стати мішенню для

терористичних або диверсійних груп. Тому, при здійсненні пішого патрулювання необхідно дотримуватися таких заходів безпеки:

- патрулювання необхідно проводити у групах не менше двох осіб;
- патрулювання необхідно проводити у добре освітлених місцях;
- патрульні повинні бути озброєні та мати засоби індивідуального захисту;
- патрульні повинні бути у курсі актуальної обстановки в районі патрулювання.

В умовах воєнного стану важливо не лише забезпечити громадський порядок та безпеку, а й запобігти вчиненню злочинів, пов'язаних з воєнним станом, таких як мародерство, диверсії, шпигунство тощо. Тому, патрульні повинні бути уважними до підозрілих осіб і предметів.

Не менш важливою є взаємодія патрульної поліції з іншими правоохоронними органами, такими як військова поліція, СБУ, ДСНС тощо. Це дозволяє забезпечити більш ефективне забезпечення громадського порядку та безпеки.

Основні завдання, які вирішуються під час здійснення пішого патрулювання в умовах воєнного стану, такі:

- Забезпечення громадського порядку та безпеки. Патрульні повинні попереджувати та припиняти правопорушення, затримувати правопорушників, забезпечувати охорону громадських місць та об'єктів.

- Виявлення та попередження злочинів. Патрульні повинні бути уважними до підозрілих осіб і предметів, виявляти та припиняти злочини на стадії підготовки або вчинення.

- Забезпечення інформаційного забезпечення. Патрульні повинні збирати та надавати інформацію про обстановку в районі патрулювання, про правопорушення та злочини, що вчиняються.

Список використаних джерел:

1. Мінка Т.П. Забезпечення режиму воєнного стану органами Національної поліції. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. №1. URL: <http://surl.li/cgogu>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТІЙКОСТІ І ГОТОВНОСТІ ПОЛІЦІЙСЬКИХ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ З ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Савенко Дмитро Сергійович

курсант 2-го курсу факультету

підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бодирєв Дмитро Анатолійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У світовій практиці накопичено значний досвід у методиці професійної підготовки поліцейських, чия діяльність пов'язана з практичним застосуванням вогнепальної зброї. Сучасні наукові дослідження і освітні підходи дозволяють створити ефективні програми підготовки майстрів своєї справи. Однак історично склалося так, що методика бойової підготовки, включаючи вогневу підготовку, була розроблена переважно для чоловіків. Зараз же, у зв'язку зі змінами в усіх сферах сучасного суспільства, на фоні зростаючої вимоги до рівності між статями з урахуванням гендерного підходу, виникає необхідність адаптації цих методик до потреб жінок поліцейських.

Одними з основних труднощів з якими стикаються початківці-стрілки, є хвилювання на вогневому рубежі, відчуття небезпеки при обробці бойової зброї, а також бажання точно розташувати прицільні пристрої. Крім того, велике навантаження на м'язи кисті сильної руки під час стрільби можуть спричинити значні кутові відхилення зброї і відповідно, промахи. Для подолання психологічних труднощів важливо створити умови, в яких стрілець має чітке уявлення про свої рухи та розуміння впливу цих дій на результат стрільби [1, с. 47]. Важливо також враховувати наслідки натискання на спусковий гачок та правильно виконувати дії при прицілюванні. Бінокулярне прицілювання є складним елементом, який вимагає досвіду та вправності володіння зброєю. Воно підвищує гостроту зору та розширює візуальний контроль, але водночас вимагає великих психологічних зусиль від стрільця [3, с. 52].

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що вдосконалення методик підготовки поліцейських, зокрема жіночих, ураховуючи психологічні особливості та фізичні можливості, дозволяє досягати кращих результатів у стрільбі та підвищує загальну ефективність їхньої професійної діяльності.

Психологічна підготовка поліцейських є ключовим елементом їхньої професійної підготовки, оскільки визначає якість поведінки та ефективність дій у складних та стресових ситуаціях. Психологічна готовність співпрацівника поліції в сукупності з фізичною підготовкою визначає його здатність до успішного виконання завдань, незалежно від їх складності. У цьому науковому тексті розглянемо основні аспекти формування психологічної готовності працівників поліції, її вплив на прийняття рішень та поведінку у кризових ситуаціях, а також необхідність застосування гендерного підходу у цьому процесі [4, с. 5].

У процесі навчання необхідно створювати умови, що сприяють формуванню психологічної готовності у всіх категорій працівників поліції, незалежно від їх статевої приналежності та особистих характеристик. Важливо, щоб працівники мали впевненість у своїх силах та можливостях, були сміливими та рішучими в критичних ситуаціях [2, с. 49].

Прийняття рішень у критичних ситуаціях базується не лише на розумових операціях, але й на здатності вгадати задум злочинця та антиципувати його дії. У таких умовах дії працівника визначаються його здатністю до антиципації подій та швидкого реагування на зміни в ситуації. Однак критичні ситуації, постійна зміна обставин та емоційна напруженість можуть призвести до формування психологічних бар'єрів у взаємодії групи працівників, тому необхідно враховувати ці аспекти при формуванні психологічної готовності [5].

Застосування гендерного підходу у формуванні психологічної готовності дозволяє враховувати індивідуальні особливості та потреби працівників різної статі. Це передбачає не лише адаптацію методик підготовки, але і регулювання фізичного навантаження залежно від статі, щоб уникнути перевтоми та розвитку психологічних бар'єрів [1, с. 15].

Забезпечення якісного рівня психологічної підготовленості у працівника поліції є критично важливим для його успішної професійної діяльності. Формування психологічної готовності має враховувати індивідуальні особливості, гендерні відмінності та специфіку професійних завдань поліцейських. Такий підхід дозволить підвищити ефективність дій працівників у різних ситуаціях та забезпечити безпеку як для них самих, так і для громадян.

Список використаних джерел:

1. Інструкція із заходів безпеки при поводженні зі зброєю, затверджена наказом МВС України від 01.02.2016 № 70. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16>
2. Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затверджене наказом МВС України від 26.01.2016 №50. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16>
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
4. Савченко, М. С., С. В. Жуковський. Вогнева підготовка складова професійної підготовки поліцейського. Матеріали викладені у авторській редакції з незначними коректорськими правками 2020. С. 52.
5. Толкачов С. М., Ю. Ю. Пустовий, С. Д. Хара. Вогнева підготовка-складова професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції. 2022. С. 43.

РЕАЛІЗАЦІЯ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ткаченко Тарас Олександрович

Курсант 1 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції та підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Турчанікова Ганна Олександрівна

Ад'ютант кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Санкції у сучасному світі використовуються не лише як засіб зміни поведінки порушника, а й як реакція на вже вчинені дії, що порушують норми міжнародного права. Вони мають на меті не лише покарати за порушення, але й попереджати інших від подібних дій. Стягнення активів стало одним із найефективніших і значущих видів санкцій.

Цей вид санкцій був введений у травні 2022 року як реакція на воєнні злочини та масове знищення цивільних об'єктів на території України. Він передбачає конфіскацію власності тих, хто створив загрозу національній безпеці, суверенітету чи територіальній цілісності України, або суттєво сприяв цим діям.

Для застосування цієї санкції необхідно відповідне законодавство, а також попереднє блокування активів особи. Закон також визначає широкий перелік підстав для застосування цієї санкції, включаючи дії, що створюють загрозу національній безпеці чи сприяють вчиненню воєнних злочинів.

Такі санкції мають демонстративний характер, їхня мета - не лише покарати порушника, а й запобігти подібним діям у майбутньому. Це важливий елемент міжнародної політики, спрямований на збереження миру і безпеки в регіоні та світі загалом.

Суб'єктом, уповноваженим ініціювати санкцію у виді стягнення в дохід держави активів є Міністерство юстиції. Ця процедура передбачає подання відповідної позовної заяви до Вищого антикорупційного суду, якщо існують відповідні передумови, що були вказані вище. Однак, для того, щоб скласти таку позовну заяву, Мін'юст повинен розшукати та встановити приналежність активів підсанкційній особі [2, с. 62].

Відповідно до частини 8 статті 5 Закону, Міністерство юстиції здійснює заходи щодо виявлення та розшуку активів фізичних та юридичних осіб, зазначених у відповідних рішеннях РНБО щодо санкції у виді блокування. У цей процес можуть бути залучені інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Розуміючи важливість спілкування з іншими органами, особливо правоохоронними органами, Мін'юст прийняв низку спільних наказів, які визначають порядок отримання інформації, зокрема з Службою безпеки України, Офісом Генерального прокурора, Національним антикорупційним бюро України, Державним бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки, а також з Національним агентством з питань запобігання корупції та Агентством з розшуку та менеджменту активів. У них визначений порядок надання інформації на запити Мін'юсту, що сприяє ефективності цього процесу.

Варто зазначити, що законодавство не регулює порядок подання позовів про стягнення, тому Мін'юст самостійно визначає порядок та необхідність застосування

стягнення до конкретної особи. Це має свої переваги і недоліки. Позитивним є те, що процес ініціювання санкції є гнучким, адже Мін'юст може визначати, чи є достатньо доказів для задоволення позову, чи варто підготувати кращу доказову базу або виявити більше заблокованих активів. Однак, недолік полягає в тому, що Мін'юст може законно відмовлятися від подання позову про стягнення, що може створити додаткову суспільну напругу. Наприклад, активи російського олігарха Фрідмана були заблоковані, але позовна заява ще не подана, не дивлячись на громадський тиск [3].

Пріоритетною метою управління стягнутими активами є їх ефективна реалізація, що відповідно до законодавства призводить до перерахування коштів у Державний бюджет України і їхнього спрямування на фонд ліквідації наслідків збройної агресії. Цей механізм передбачає спеціалізоване використання коштів для відновлення національної інфраструктури та економіки. Однак існують проблеми у реалізації цієї стратегії.

На сьогоднішній день значна частина активів, підпадаючи під санкції, залишається нереалізованою через ряд факторів. Наприклад, лише один актив був виставлений на приватизаційний аукціон після двох років застосування механізму стягнення, і цей аукціон не відбувся через недостатню участь учасників. Така ситуація підкреслює проблеми управління процесом стягнення та публічного реалізації цих активів.

Однією з головних причин цих проблем є недостатня інституційна спроможність Фонду державного майна України (ФДМУ). Для успішної реалізації санкцій потрібно значне залучення кваліфікованих кадрів та спеціалізованих ресурсів, які на сьогоднішній день недоступні для ФДМУ. Також існують проблеми з регулюванням і управлінням цими процесами, оскільки багато процедур не мають належного спрощеного регулювання [1].

Для вирішення цих проблем необхідно зробити кроки удосконалення організаційної спроможності ФДМУ, вдосконалення нормативно-правової бази для реалізації санкцій стягнення та спрощення бюрократичних процедур. Це допоможе забезпечити ефективність управління стягнутими активами, що є важливим аспектом економічного розвитку та відновлення країни після складних періодів.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання управління активами, стягнутими в дохід держави: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2023 р. № 1233. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2023-%D0%BF#Text>
2. Климосюк А. Суб'єкти реалізації державної політики України. Публічне адміністрування та національна безпека. 2023. №11. С. 60-65
3. Не тільки Київстар та Альфа-Банк: ЦПК та Автомайдан звернулися до Мін'юсту щодо конфіскації 16 підприємств та іншої власності Фрідмана в Україні. URL: <https://antac.org.ua/news/ne-tilky-kyivstar-ta-alfa-bank-tspk-ta-avtomaydan-zvernulysia-do-min-iustu-shchodo-konfiskatsii16-pidpriemstv-ta-inshoi-vlasnosti-fridmana-v-ukraini/>

РОЛЬ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ БОЙОВОЇ ГОТОВНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОЦІНКА ЗНАЧЕННЯ СИСТЕМАТИЧНОЇ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анікеєв Владислав Віталійович

Курсант 2-го курсу

Факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бодирєв Дмитро Анатолійович

Старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

На сьогодні криміногенна ситуація в Україні наростає та стає загрозливою та ризиковою не лише для державних інститутів, але й для всього населення країни. Зокрема, в період воєнного стану правоохоронні органи працюють в посиленому режимі, а ситуаційні центри переведено на посилений варіант надання послуг. Цілодобовий збір та узагальнення інформації стали необхідні для забезпечення безпеки.

Поліція відіграє ключову роль у патрулюванні вулиць, перевірці документів у підозрілих осіб, і, в разі потреби, має право проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, а також службових приміщень і житла громадян. У таких умовах поліцейським доводиться бути постійно готовими до професійного втручання в будь-яку ситуацію, навіть поза виконанням службових обов'язків [1, с. 1776].

Незважаючи на свої зусилля, не всі правопорушення можуть бути припинені без застосування поліцейських заходів. Саме тому поліцейські, здійснюючи захист прав і свобод людини, змушені застосовувати у межах своїх повноважень запобіжні та примусові заходи, з метою запобігання загрозам у сфері публічної безпеки та порядку.

Відповідно до закону «Про Національну поліцію» найсуворішим заходом примусу є застосування вогнепальної зброї. Тому дотримання вимог законодавства працівниками поліції стає надзвичайно важливим для запобігання перевищенню повноважень та завданню шкоди громадянам. Такий підхід сприяє підтриманню балансу між ефективністю заходів безпеки та захистом прав і свобод громадян.

Стаття 46 чітко визначає ситуації, в яких поліцейські мають право використовувати вогнепальну зброю. Зокрема, це включає відбиття нападу на поліцейського чи його сім'ю, захист осіб від загрози життю чи здоров'ю, звільнення заручників, захист об'єктів під охороною та інші ситуації, що ставлять під загрозу життя та безпеку громадян та поліцейських [2, с. 192].

Також, статтею передбачено випадки, коли застосування вогнепальної зброї можливе без попередження, такі як спроба особи, яку затримує поліцейський, наблизитися з вогнепальною зброєю, збройний напад або раптовий напад з використанням техніки чи інших загрозливих засобів.

У мирний час поліцейські діють в межах визначених законом процедур, використовуючи різноманітні заходи примусу, такі як фізичний вплив, спеціальні

засоби і вогнепальна зброя. Однак в разі воєнного стану або необхідності відбиття нападу, поліцейські мають право використовувати різноманітні засоби примусу та підручні засоби для затримання осіб, які порушують закон або створюють загрозу громадській безпеці. У таких ситуаціях, закон дозволяє застосовувати заходи примусу без попередження та з використанням вогнепальної зброї відповідно до обставин.

Положення закону, яке регулює використання зброї поліцейськими, чітко визначає сферу застосування цього засобу, включаючи відповідальність за можливі наслідки, що можуть виникнути в результаті дотримання його вимог. Незаперечно, вогнепальна зброя, обладнана високою вражаючою здатністю, є предметом підвищеної небезпеки і вимагає уважного та компетентного обходження та використання [3, с. 200].

Необхідність теоретичних обґрунтувань та вдосконалення правового регулювання використання вогнепальної зброї поліцією, підвищення кваліфікації працівників у інтересах вдосконалення слідчої практики, пов'язана із сучасними реаліями і є важливою практикою в умовах воєнного стану. Під час повномасштабного вторгнення залишається невирішеним ряд питань, пов'язаних із підставами використання вогнепальної зброї та кваліфікацією дій поліцейських після застосування вогнепальної зброї.

Додатково, норми, що регулюють використання зброї поліцейськими, визначають перелік випадків, коли може бути застосована зброя, включаючи відповідальність за наслідки, які можуть виникнути внаслідок точного дотримання цих положень.

Оцінка значення систематичної вогневої підготовки для підвищення ефективності виконання завдань в умовах воєнного стану є ключовою складовою військового успіху та забезпечення безпеки країни. Систематична вогнева підготовка включає в себе комплекс заходів, спрямованих на підготовку військових підрозділів до ефективного та координованого виконання бойових завдань.

Перш за все, вона дозволяє військовим засвоювати та підтримувати високий рівень професійних навичок у вогневій боротьбі. Це охоплює не лише навички стрільби, а й уміння ефективно використовувати вогневу підтримку, маневрувати на полі бою та координувати дії з іншими військовими одиницями.

Далі, систематична вогнева підготовка сприяє формуванню командного духу та злагодженості військових колективів. Вона надає можливість не лише навчитися працювати разом, а й розвиває взаєморозуміння, віру в успіх та здатність вирішувати складні завдання у кризових ситуаціях. Крім того, систематична вогнева підготовка є важливим елементом психологічної підготовки військових. Вона допомагає зміцнювати волю якості, відповідальність за власні дії та вирішувати завдання навіть у стресових умовах бойових дій.

Список використаних джерел:

1. Ахтирський, В. М., Зеленський, Є. С. Активне та пасивне використання вогнепальної зброї. In *The 9 th International scientific and practical conference «Modern research in world science»*(November 28-30, 2022) SPC «Sci-conf. com. ua», Lviv, Ukraine. 2022. 1977 p.
2. Плахотний А. П. Проблемні питання щодо відмежування понять: застосування, активне застосування та використання вогнепальної зброї в законі про національну поліцію. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 3. С. 191 – 195.
3. Плахотний А. П., Карпенко О. М. Щодо розмежування понять «застосування» та «активне застосування» вогнепальної зброї поліцейськими національної поліції України. *Правовий часопис донбасу / law journal of donbass*. № 4(81). ч. 1. 2022. С. 200 – 203.

СЕКЦІЯ ІХ. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ПИТАННЯ ІНФОРМОВАНOSTІ ЩОДО БРОНХІАЛЬНОЇ АСТМИ

Коц Сюзанна Миколаївна

ORCID ID: 0000-0001-5016-7181

доцент, канд.біол.наук,

доцент кафедри анатомії та фізіології людини ім. Я.Р. Синельникова

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна

Коц Віталій Павлович

ORCID ID: 0000-0001-5365-9608

доцент, канд.біол.наук,

доцент кафедри анатомії та фізіології людини ім. Я.Р. Синельникова

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна

Коц Віталій Віталійович

здобувач DPh

факультету природничої, спеціальної та здоров'язбережувальної освіти

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна

Необхідно розширювати інформованість щодо актуальних питань здоров'я і питань профілактики [1-26]. Сьогодні ми з вами поговоримо про причини виникнення астми, про те, що таке астма, чим вона відрізняється від звичайного кашлю і чому від неї важко позбавитися.

У перекладі слово астма означає удушення, задуха, пов'язана із звуженням бронхів. Цей стан відомий з давніх-давен. Про нього йшла мова ще в працях Гіппократа. Але до 20 століття бронхіальна астма дійсно зустрічалася досить рідко. І справа тут не в екології. Все набагато простіше: раніше життя людей було набагато коротше, а основними ворогами людства були інфекції, які забирали багато життів. XX століття багато інфекцій людство поборолو. І саме у цей щасливий час на перший план вийшли інші соціально значимі захворювання - серцево-судинні, цукровий діабет, бронхіальна астма.

При бронхіальній астмі виникають приступи задухи. Людина може і зовсім не мати приступів, але при цьому мати бронхіальну астму, і незначні симптоми

Наприклад, людина відкриває пильну шафу - і починає кашляти. Це симптом обструкції, але вона не така сильна, щоб заставити навіть задуматися про цю проблему. Але задуматися над такими приступами кашлю потрібно. Адже бронхіальна астма - це хронічне запалення дихальних шляхів, яке згубно на них впливає. Наприклад, карієс - це також запалення. І людство навчилося чистити

зуби, щоб підтримувати порядок у роті, щоб карієс не руйнував зуби. До астми треба підходити приблизно так же.

Як же ж виглядає астма? Це запалення особливе, його часто називають імунним або алергічним, так як дуже часто пацієнти з астмою - алергіки, atopіки. Наприклад, алергіки на пилок. За якими ознаками, коли можна визначити чи запідозрити алергію на пилок? Найчастіше це поліноз (часто навесні). Для полінозу такими ознаками є: твій стан покращується, якщо ти знаходишся вдома;

- ти легше переносиш вихід на вулицю, коли йде дощ;
- загальне нездужання триває більше семи днів;
- вранці ти відчуваєш себе гірше, ніж ввечері;
- немає підвищення температури;
- дуже часто чхаєш;
- присутній зуд в носі, вухах та горлі (особливо у верхній частині ротової порожнини),

Алергічне запалення слизової оболонки призводить до появи характерних для астми симптомів: кашлю, особливо в нічний і ранковий час, задишка, свистячі хрипи, відчуття стиснення у грудях. В крайніх випадках з'являються напади утрудненого дихання. Чим більш виражене запалення, тим більш серйозні симптоми захворювання.

Причини виникнення бронхіальної астми невідомі повністю. А от пускові механізми розвитку захворювання можуть бути різними. Частіше за все - це поява в житті людини якогось алергена. Так, багато випадків бронхіальної астми реєструють навесні, коли в повітрі підвищується концентрація пилку рослин.

Але й інші, позасезонні алергени: домашня пилюка, шерсть, піт та клітини шкіри теплокровних тварин, плісняві грибки, харчові продукти, побутові запахи (наприклад, сильна реакція на запах жареної риби). Так, що бронхіальна астма може виникнути, на перший погляд, на пустому місці: завели вдома kota, переїхали в нову квартиру або навіть всього лише сходили в зоопарк, і будь-ласка, розвивається запалення.

Щоб боротися із захворюванням, звичайно необхідно звернутися до лікаря пульмонолога. Частіше за все лікування обмежується інгаляційною терапією. У хворого з бронхіальною астмою завжди повинні бути з собою препарати, які допомагають швидко відновити бронхіальну прохідність.

На жаль, астма хвороба практично постійна. Адже люди продовжують контактувати з алергенами і інфекціями, тому через час симптоми запалення проявляються знову. В більшості випадків людині приходится носити з собою інгалятор все життя, незалежно від того, чи знаходиться його захворювання в даний момент в загостренні чи ні. Але при цьому, треба звернути увагу - астма при правильному підході ніяким чином не шкодить людині вести активне життя.

Людині також необхідно займатися спортом. Багато дорослих в дитинстві хворіли астмою, і батьки відвели їх до спортивних клубів. Діти займаючись там, ні в якому разі не програвали іншим. Тільки треба і спортом і своїм здоров'ям дещо займатися більше, ніж іншим дітям. Циклічні види спорту, прогулянки, біг, спокійна хода, лижі - все це дуже добре впливає на стан бронхів. Головне вчасно виявити астму і своєчасно почати контролювати її.

Список використаних джерел:

1. Коц С.М., Коц В.П. (2016) *Фізіологія вищої нервової діяльності*. Навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

2. Коц С.М., Коц В.П. (2015) *Фізіологія людини*. Навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.
3. Коц С.М., Коц В.П., Коц В.В. Про важливість прояву позитивних емоцій. *Problems of the development of science and the view of society: the 11th International scientific and practical conference*. (р. 45-50), 21 – 24 March, 2023. Graz, Austria. International Science Group. 2023.
4. Коц В.П., Коц С.М. Вплив на психофізіологічні показники дітей з високою тривожністю програми відпочинку ПЗОВ. *Тенденції розвитку психології та педагогіки: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції*. (С. 44-49), 4-5 листопада, 2016, Київ, Україна.
5. Коц С.М., Коц В.П. Реалізація вирішення проблеми високої тривожності у дітей та підлітків педагогічним колективом у дитячому оздоровчому позаміському таборі. *Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції*. (С. 57-61), 21-22 серпня, 2015, Львів, Україна.
6. Коц СН, Коц ВП, Коваленко ПГ. (2021) Динаміка показників функціонального стану серцево-судинної системи дітей шкільного віку під впливом корекційного комплексу. *Природничий альманах (біологічні науки)*, 2021, №31:35-44.
7. Коц С. М., Коц В. П. (2013) Визначення показників функціонального стану дихальної системи. *Біологія та валеологія*. Випуск 15, 2013 : С.98-104.
8. Коц С. Н., Коц В.П. Сум, наслідки та психічне здоров'я. *Розвиток науки та техніки у сучасному світі: ХСІІІ Міжнародна науково-практична конференція*. (С. 43-49), 13 липня, 2022, Вінниця.
9. Коц С. Н., Коц В.П., Головка С.В. Порушення сну у молоді. *Scientific forum: theory and practice of research: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference*. (P 117-120). September 16, 2022. Valencia, Kingdom of Spain: European Scientific Platform. DOI: <https://doi.org/10.36074/scientia-16.09.2022>
10. Коц С.М., Коц В.П., Крат Є.С., Кобченко С.Р. До питання впливу на психічне здоров'я сучасних підлітків. *Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук ХХІ століття: матеріали ІІ Міжнародної наукової конференції*. (Т. 2, С.21-24.), 5 листопада, 2021 Рівне, Україна.
11. Коц С.М., Коц В.П., Зоренко М.В. Інтелектуальна діяльність та психічний стан. *Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки [зб. наук. пр.]: матеріали VII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (С.23-29), 26 листопада, 2021, Київ.
12. Kots S., Kots V., Luhanska V. A study of the level of personal anxiety in modern youth. *The World During a Pandemic: New Challenges for Science: The 18th International scientific and practical conference*. (с. 63-68), 19 – 20 April, 2021, Ottawa, Canada.
13. Коц С.М., Коц В.П., Яценко В. В. Вплив інтернет-мережі на складові емоційного інтелекту сучасної молоді. *Science and technology*. (С. 17-22), 11-12 october, 2021, Lublin, Poland.
14. Коц С.М., Коц В.П., Бойко К. Прихована депресія. *Martial Law — Challenges in Modern Science: mhe 31st International scientific and practical conference*. (P. 61-66) p.Warsaw. April 12-13, 2022. Warsaw: Myśl Naukowa, Poland.
15. Коц С.Н., Коц В.П. Особливості психофізіологічної емоційної компоненти та стресостійкість у студентів-спортсменів. Стратегічне управління розвитком фізичної культури та спорту: збірник доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. - Харків, 17-19 травня 2018 року. ХДАФК, 2018. С. 174-178.
16. Коц С.М., Коц В.П., Заскалько О.М. Профілактика сезонної депресії. *Priority Areas of Modern Science: XLI International Scientific and Practical Conference Great*. (С. 100-107), 21 - 22 November, 2022, Britain, Liverpool. https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/GB_22112022.pdf
17. Kots SM, Kots VP, Kovalenko PG. Depression does not have a face. *Sectoral research XXI: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference* (С. 63-66, Vol. 3), April 22, 2022. Chicago, USA. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/22.04.2022/734>

18. Коц С.М., Коц В.П., Бойко К.В., Бехтер А.А. Організація повноцінного сну. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень: матеріали II Міжнародної наукової конференції*. (С.58-61), 9 вересня, 2022, Рівне. Вінниця: Європейська наукова платформа, Україна.
19. Коц С. Н., Коц В.П., Коц В.В. Тривожність у підлітків та шляхи впливу. *Sectoral research XXI: characteristics and features: V International Scientific and Theoretical Conference*. (С.103-107), 30 січня, 2023. Чикаго.
20. Коц С.М., Коц В.П., Коц В.В. До питання профілактики негативних наслідків перевтоми. *Prospects of modern science and education : V Міжнародна науково-практична конференція*. (С. 57-63). 07-10 лютого 2023 р., Стокгольм, Швеція.
21. Коц СН, Коц ВП, Коваленко ПГ. Characteristics of the functional condition of the cardiovascular system of children 11, 12 years old. *Collective Scientific Monograph. Synthesis of medicine, pharmacy sciences and biological researches: analysis and trends*. №1, Dallas: Primedia eLaunch. 2021-2022. Р. 1-16. <https://doi.org/10.36074/smpsbr:at.ed-1.03>
22. Кондратенко АО., Коц ВП, Коц СМ. (2021) Дослідження рівня функціональних показників дихальної системи дітей шкільного віку. *Грааль науки*, 2021, Міжнародний науковий журнал, № 9:160-164.
23. Коц В.П., Земляна К.А., Коц С. М., Дослідження адаптаційного потенціалу у школярів. *Харківський природничий форум: матеріали II Міжнародної практичної конференції студентів, магістрантів*. (С.30-33). м. Харків, 18-20 квітня 2019 року. Вип. 2. Харків.
24. Коц С.М., Коц В.П. (2020) *Вікова фізіологія та вища нервова діяльність*. Навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.
25. Коц В. П., Коц С. М. (2016) Характеристика функціональних показників серцево-судинної системи організму дітей шкільного віку. *Біологія та валеологія*. Випуск 18, 2016 : С. 125-134
26. Коц С.М., Коц В.П., Коц В.В. До питання збереження психічного здоров'я. *Innovative scientific research: theory and practice : The 10th International scientific and practical conference*. (С. 59-66), November 21-24, 2023, Stockholm. International Science Group. 2023, Stockholm, Sweden.

СЕКЦІЯ Х. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

АДАПТИВНІСТЬ ІНТРОДУКОВАНИХ СОРТІВ ОЖИНИ ДО УМОВ ЦЕНТРАЛЬНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Шубенко Лідія Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0002-8938-9520

канд. с.-г. наук, доцент,

доцент кафедри генетики, селекції с.-г. культур

Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Леус Віталій Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-8938-9520

канд. с.-г. наук, доцент,

доцент кафедри плодоовочівництва та технології зберігання продукції рослинництва

Державний біотехнологічний університет, Україна

Серед поширених ягідних культур центрального Лісостепу України все більше застосування набуває найближчий родич малини – ожина (вид *Rubus L.*, підвид *Eubatus Focke*).

Потенційна продуктивність ожини в кілька разів перевершує малину і в сприятливих ґрунтово-кліматичних умовах досягає 25-30 кг з куща [1]. Ожина вимоглива до тепла. Для більшості сортів характерна низька зимостійкість, рослини сильно пошкоджуються при морозах $-18-25^{\circ}\text{C}$. Особливо нестійкі до низьких температур сорти зі сланкими пагонами, вирощування яких можливе лише при зимовому утепленні рослин. Серед пряморослих сортів ожини деякі витримують температуру до $-20 \dots -25^{\circ}\text{C}$ [2, 3].

Вивчення адаптаційних властивостей сортів ожини проходило протягом 2019-2022 рр. на дослідному полі НВЦ БНАУ. Об'єктами досліджень були 9 інтродукованих сортів ожини: Arapaho, Black Satin, Columbia, Natchez, Prime-Ark Freedom, Reuben, Smootstem, Thornfree, Triple Crown. Робота виконувалася з урахуванням основних положень «Методика державного сорто випробування сільськогосподарських культур на придатність до поширення в Україні...» [4].

Ожина вирощувалася в неукривній культурі, восени пагони знімали із шпалери і залишали вільно розміщуватися в просторі міжряддя. Схема розміщення рослин 3,0 x 1,5 м.

Зимовий період 2019-2020 рр. відзначився відсутністю низьких температур. Середня температура періоду спокою не опускалася нижче 0°C . У цей рік рослини ожини не пошкодились морозами. Часткове пошкодження пагонів у 2021-2022 рр. спостерігали у сортів Smootstem, Reuben, Thornfree. Найбільше пошкодились бруньки у сортів Reuben, Black Satin. Найменшу зимостійкість у період 2022-2023 рр. показали сорти Reuben, Smootstem, Thornfree, у яких підмерзання пагонів склало 4,0 бала, а підмерзання бруньок – 3,5 бала (рис. 1).

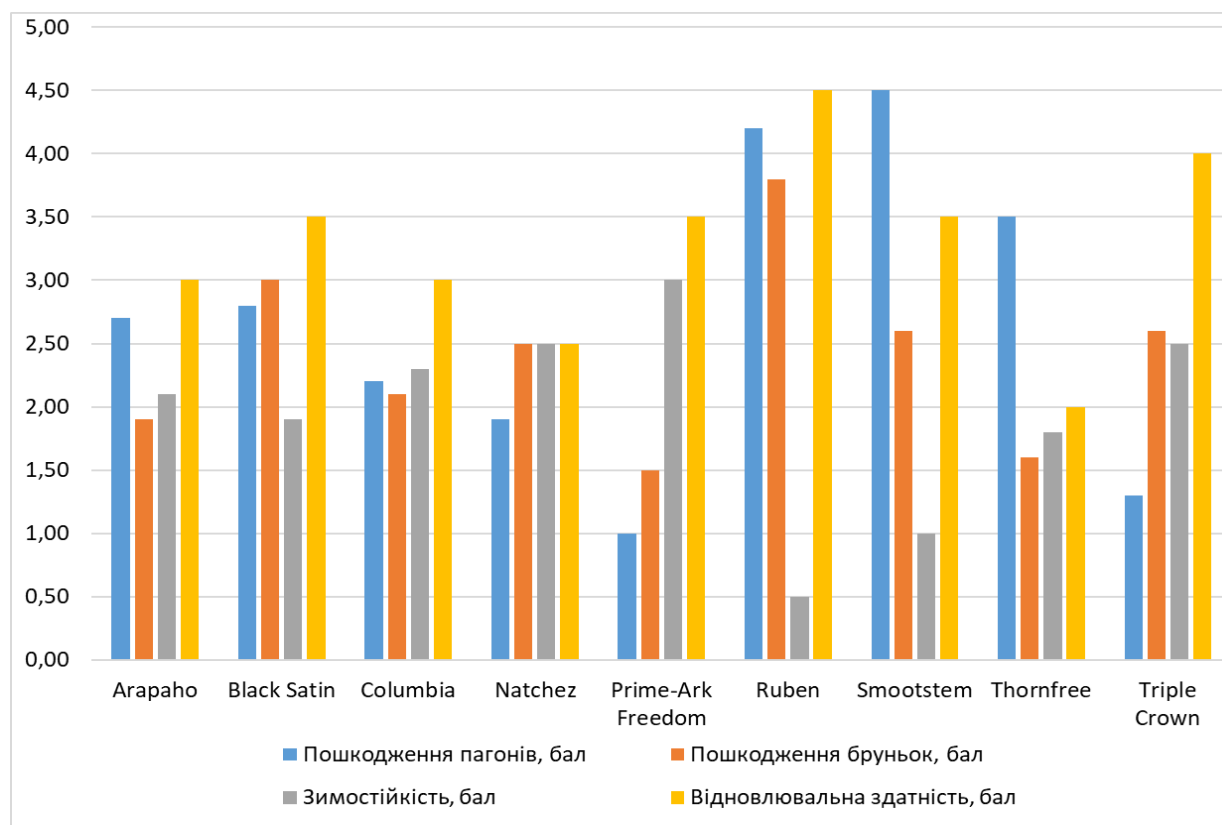

Рис. 1. Ступінь стійкості сортів ожини до зимових негативних температур (2019-2023 рр.)

Біологічної особливістю ожини є хороша відновлювальна здатність пагонів, що дозволяє з невеликої збереженої частини стебла формувати довгі сильно розгалужені пагони, які закладають плодові гілочки. За цим показником (4,0-5,0 балів) виділяються сорти Ruben, Triple Crown.

Отже, погодні умови 2019-2023 рр. дозволили об'єктивно оцінити інтродуковані сорти ожини на зимостійкість в природних умовах вирощування.

Список використаних джерел:

1. Шубенко Л.А., Сич З.Д. (2023) Продуктивність сортів ожини / *Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Основні, малопоширені і нетрадиційні види рослин – від вивчення до освоєння (сільськогосподарські і біологічні науки)»*. Т.2, 317-320
2. Телепенько Ю.Ю. (2018) Морозостійкість сортів ожини (*Rubus subg. Eubatus Focke*) в умовах Західного Лісостепу України. *Plant Varieties Studying and Protection*. Т. 14, (1), 124-131. doi: 10.21498/2518-1017.14.1.2018.126521
3. Шубенко Л.А. (2021) Зимостійкість ожини / *II Міжнародна науково-практична конференція «Аграрна освіта та наука: досягнення та перспективи розвитку»*, 133-132
4. Методика державного сортопробування сільськогосподарських культур на придатність до поширення в Україні (плодові, ягідні, горіхоплідні, субтропічні, виноград та шовковиця). (2005) *Охорона прав на сорти рослин: офіц. бюлетень*. (2), 161-232

КИСЛОТНІСТЬ ҐРУНТІВ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Задорожна Світлана Володимирівна

ORCID ID: 0000-0001-9461-7412

завідувач лабораторії аналітичного забезпечення агрохімічних досліджень

Кіровоградська філія державної установи

«Інститут охорони ґрунтів України», ДУ «Держґрунтохорона», Україна

Гульванська Наталія Леонідівна

ORCID ID: 0009-0009-5381-7878

завідувач лабораторії екологічної безпеки земель, довкілля та якості продукції

Кіровоградська філія державної установи

«Інститут охорони ґрунтів України», ДУ «Держґрунтохорона», Україна

Реакція ґрунтового розчину є однією з характеристик родючості ґрунту, яка суттєво впливає на його продуктивність. Засвоєння рослинами елементів живлення, інтенсивність мікробіологічної життєдіяльності, мінералізація органічних речовин, розкладання ґрунтових мінералів, коагуляція і пептизація колоїдів та інші фізико-хімічні процеси визначаються реакцією ґрунтового розчину [1, с. 284].

Кисла реакція ґрунтів – один з основних факторів, що перешкоджають отриманню високих врожаїв більшості сільськогосподарських культур. Більша частина сільськогосподарських культур дає найбільш високі врожаї в умовах слабокислої або нейтральної реакції середовища, тобто в інтервалі значень рН від 5,5 до 7 [2, с.196].

Вивчення складу ґрунтового розчину дає можливість зрозуміти характер ґрунтоутворюючого процесу, розробити схему агротехнічних заходів, які направлені на покращення ґрунтів та їх раціональне використання.

Використовувались матеріали агроекологічного моніторингу обстеження ґрунтів сільськогосподарського призначення Кіровоградської області за X (2011–2015) і XI (2016–2020) тури. Аналітичні дослідження ґрунту проводили згідно ДСТУ ISO 10390:2007 іонометричним методом визначення сольової витяжки в ґрунтах [3].

За даними ґрунтового обстеження 1959–1961 рр. в області налічувалось понад 50 ґрунтових відмін, однак з них лише три за своєю ґенезою відносились до кислих. Решта ґрунтового вкриття була представлена чорноземами, частка яких сягала 95% орних ґрунтів [4, с. 4].

В обстежених у XI турі районах виявлено 37,42 тис га кислих ґрунтів, що складає 9,13% від обстежених сільськогосподарських угідь. Порівняно з попереднім туром масова частка кислих ґрунтів зменшилась на 0,47% (рис. 1).

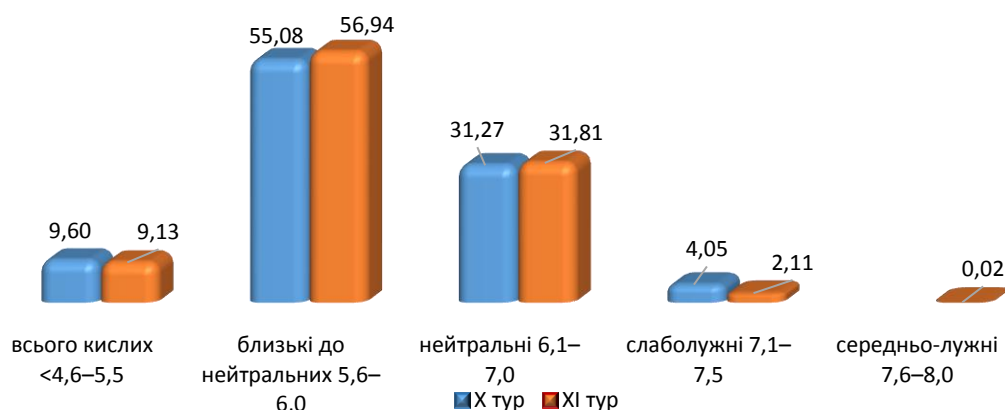

Рис. 1 Розподіл площ ґрунтів за реакцією ґрунтового розчину за X і XI тури, %

Частка близьких до нейтральних (рН 5,6-6,0) і нейтральних (рН 6,1-7,0) ґрунтів в розрізі районів склала в Х і ХІ турі відповідно 55,08% і 56,94% та 31,27% і 31,81%. Тобто зміни відбулися не суттєві.

Найбільша частка ґрунтів з близькою до нейтральної реакції ґрунтового розчину зафіксована в Долинському (70,85%), найменша – в Голованівському (23,53%) районах.

Слаболужні (рН 7,1-7,5) ґрунти займають незначні площі (Х тур – 4,05%, ХІ – 2,11%).

Ґрунти з середньолужною реакцією виявлені лише в Новомиргородському районі підчас проведення ХІ туру.

Середньозважена величина показника сольової кислотності ґрунтів області як в Х так і в ХІ турі залишилась без змін – 6,0 одиниць рН.

Висновки. Таким чином, агроекологічний моніторинг ґрунтів за реакцією ґрунтового розчину свідчить, що в Кіровоградській області основну частку ґрунтів складають ґрунти з близькою до нейтральної та нейтральною реакцією ґрунтового розчину, відповідно 86,35% у Х (2011-2015) та 88,75% у ХІ (2016-2020) турах.

Список використаних джерел:

1. *Городній М. М., Бикін А. В., Нагаєвська Л. М. Агрохімія / за ред. Городнього М. М. 3-є вид. К. : ТОВ «Алефа», 2003. 786 с.*
2. *Ткаченко М.А., Кондратюк І.М., Борис Н.Є. Хімічна меліорація кислих ґрунтів [Монографія]. Вінниця, ТОВ «ТВОРИ», 2019. 318 с.*
3. *ДСТУ ISO 10390:2007 Якість ґрунту. Визначення рН (ISO 10390:2005, IDT): ДСТУ ISO 10390:2007. [Чинний від 2009-10-01]. Київ : Держстандарт України, 2012. 4 с.*
4. *Довідник з агрохімічного стану ґрунтів Кіровоградської області / В. В. Литвиненко В. В. та ін. Кіровоград : Райдрукарня, 1997. 72 с.*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІНЕРАЛЬНОГО ЖИВЛЕННЯ СОНЯШНИКУ

Дроздовський Андрій Борисович

здобувач вищої освіти факультету агротехнологій та екології
Львівський національний університет природокористування, Україна

Огородник Наталія Зіновіївна

ORCID ID: 0000-0002-7428-9973

д-р. вет. наук, професор, завідувач кафедри тваринництва і кормовиробництва
Львівський національний університет природокористування, Україна

Проблема наукового дослідження щодо особливостей мінерального живлення соняшника має велике значення для розробки теоретичних засад використання добрив та препаратів з комбінованою дією. На жаль, сучасна наукова література ще не до кінця розкриває механізми впливу макро- та мікроелементів та показує їх взаємодію, у зв'язку із цим потребують ґрунтового вивчення особливості споживання рослинами соняшнику окремих елементів живлення [1].

Нітроген є вирішальним елементом для росту культури: його нестача призводить до зниження вмісту хлорофілу в листках, зміни їхнього кольору та є обмежуючим чинником, що впливає на розвиток рослин. Стимулююча дія Нітрогену на ріст вегетативної маси дозволяє швидше сформувати здорові міцні рослини. Проте надмірне внесення нітрогенвмістних добрив у ранньовесняний період призводить до переростання вегетативної маси рослин, що погіршує стійкість соняшнику до посухи. Тому, важливо вносити Нітроген відповідно до науково-обґрунтованих потреб рослин, особливо у період від середини до кінця їх вегетаційного періоду [2, 3].

У наукових працях уже давно висловлено теорію щодо антагонізму між протеїном і жиром у складі насіння соняшника. Розуміння механізмів формування окремих органів у рослин і їх фізіологічних потреб у елементах живлення є ключовим чинником для покращення якісних показників отриманої продукції. Досліджено, що врожайність олій з 1 га посівів залежить не лише від кількості вуглеводів, які можуть утворитись у листі, але й від здатності насіння перетворювати їх у жир. Тому, підживлення рослин Нітрогеном у пізні строки не пригнічують процесу накопичення жирів. Це важливо для розроблення оптимальної стратегії живлення соняшнику, що передбачає комплексні листові підживлення [4].

Необхідність забезпечення соняшнику Фосфором постає вже на початку вегетації рослин, при цьому дефіцит цього елемента ні за яких обставин не вдасться нівелювати пізніше. Навіть більше, недостатнє забезпечення культури Фосфором у цей період у подальшому може мати негативні наслідки для рослин. Тому, за умови недостатньої кількості Фосфору, його треба вносити під час або перед сівбою соняшника, адже роль цього елемента є важливою для закладання генеративних органів та продуктивності культури. Фосфор підвищує вміст вологи в клітинах та впливає на їхню еластичність. Окрім цього, він позитивно діє на стійкість рослин до низьких температур. Таким чином, Фосфор, у поєднанні з іншими регулюючими чинниками, можна розглядати як імуностимулювальний стресопротектор, що забезпечує оптимальний розвиток та підвищує врожайність рослин соняшнику [4, 5].

Щодо використання Калію рослинами соняшника, основне значення цього елемента полягає у синтезі та перенесенні вуглеводів. Щоб сформувати врожай на

рівні 20,0 ц/га, соняшник вилучає із ґрунту близько 250,0 кг Калію, 110,0 кг Нітрогену та 50,0 кг Фосфору. Незважаючи на великий обсяг Калію, який вилучається з ґрунту, рослини соняшника у переважній більшості не відчують дефіциту цього елемента, особливо це стосується їх вирощування на чорноземах, де вміст Калію дуже високий [6, 7].

Сульфур відіграє значущу роль у формуванні рослин та є одним із найважливіших елементів для мінерального живлення соняшника. Цей елемент є обов'язковим компонентом білків. Цікаво, що всі поліпептиди (складні білки) містять Сульфур, який слугує зв'язуючим містком між ланцюгами простих білків [8].

Кальцій бере участь у процесах поділу клітин. Дослідження показують, що за дефіциту Кальцію спостерігається руйнування ядерних оболонок та мембран протоплазми, що призводить до порушення засвоєння Фосфору через деградацію мітохондрій. Кальцій також забезпечує стабільність структури клітинних колоїдів, зменшуючи вміст води у протоплазмі та створюючи фізіологічну рівновагу катіонного складу середовища, що має велике значення для розвитку кореневої системи рослин [3, 9].

Магній є необхідним макроелементом для соняшника, оскільки входить до складу хлорофілу, без якого неможливі процеси асиміляції. Крім цього, Магній бере участь у метаболізмі Фосфору та функціонуванні ензиматичних систем, які відповідають за розщеплення вуглеводів у процесі дихання. Встановлено, що істотний дефіцит Магнію може призвести до утворення «мармурового» хлорозу листя [5, 8].

Серед низки мікроелементів, які можуть суттєво обмежити урожайність насіння соняшнику, можна відзначити Бор, Манган, Цинк, Кобальт, Купрам та Молібден [8].

Висновки. Загалом кожен із представлених мінеральних елементів відіграє ключову роль у живленні соняшнику і від їх достатнього надходження на різних етапах вегетації культури будуть залежати ріст та розвиток рослин, а в майбутньому і обсяги урожайності насіння й якісні показники продукції.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк М.М., Салатенко В.Н. & Чехов А.В. (2008) Олійні культури в Україні. Навч. носієник / за редакцією Салатенка В.Н. К.: Основа, 420.
2. Домарацький Є.О. & Добровольський А.В. (2017) Особливості водоспоживання соняшника за різних умов мінерального живлення. *Наукові доповіді НУБіП України*, 1 (65).
3. Бойко Г., Лось Л. & Вакуленко Р. (2001) Економічний спосіб внесення добрив. *Пропозиція*, 4, 56–57.
4. Добровольський А.В. & Домарацький Є.О. (2017) Особливості реалізації стимулюючої дії комплексних препаратів рослинами соняшника на початкових етапах органогенезу. *Аграрний вісник Причорномор'я*, 84, 39–45.
5. Бутенко А.О. (2003) Вплив мінерального живлення на продуктивність сортів і гібридів соняшника в умовах північно-східного регіону України. *Вісник Сумського НАУ*, 139–141.
6. Жемела Г.П. & Муратов А.Г. (1989) Агротехнічні основи підвищення якості зерна. К.: Урожай, 160.
7. Ткаліч І.Д., Ткаліч І.Ю. & Кохан П.О. (2014) Які культури виснажують ґрунт більше? *Пропозиція*, 1, 30–34.
8. Лихочвор В.В. & Петриненко В.В. (2006) Рослинництво. Сучасні інтенсивні технології вирощування основних польових культур. Львів. НВФ «Українські технології», 730.
9. Циліорик О.І. (2005) Продуктивність ланок сівозмін при різних системах удобрення в північній підзоні Степу України // автореф. дис. канд. с.-г. наук. Дніпропетровськ, 16.

СЕКЦІЯ XI. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ МОНІТОРИНГ МОРФОЛОГІЧНИХ ЗМІН КЛІНІЧНОГО АНАЛІЗУ КРОВІ КРОЛІВ ПРИ ОПЕРАТИВНОМУ ВТРУЧАННІ НА ШЛУНКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАЗМИ ЗБАГАЧЕНОЇ ТРОМБОЦИТАМИ

Коваленко Д.О.

ORCID ID: 0000-0002-3280-1473

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Науковий керівник: Малюк Микола Олексійович

доктор ветеринарних наук, професор,

завідувач кафедри хірургії і патофізіології ім.акад. І.О.Поваженка

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Метою дослідження було порівняти морфологічні зміни клінічного аналізу крові при оперативному втручанні на шлунку кролів з інтраопераційним використанням плазми збагаченої тромбоцитами.

Кількість лейкоцитів у тварин першої дослідної групи після оперативного втручання на шлунку з використанням плазми збагаченої тромбоцитами збільшилась в середньому: на 84,5% на першу добу, у 2,3 раза на третю добу, у 2,2 раза на сьому добу, на 75% на десяту добу та на 30,3% на чотирнадцяту добу.

У тварин першої дослідної групи спостерігався лейкоцитоз протягом усього 14-денного експерименту, а кількість еритроцитів практично не змінювалася після оперативного втручання на шлунку протягом всього експерименту.

Показник гематокриту підвищився на 5% на другу добу після оперативного втручання, а потім поступово повертався до попереднього рівня впродовж післяопераційного періоду.

Кількість тромбоцитів збільшилась на 37% через добу після оперативного втручання та на 41% в порівнянні з вихідним станом. Проте, на сьому добу вона знизилась на 32%, а на десяту і чотирнадцяту добу залишалась в межах референтних значень.

Зміни вмісту гемоглобіну у кролів першої групи вказували на його зниження через першу, третю та сьому добу, а потім поступове відновлення до вихідного рівня. На десяту та чотирнадцяту добу зниження вмісту гемоглобіну було мінімальним.

Лімфоцитопенія у післяопераційний період: на 62,23% в перший день, 57,44% в третій та сьомий день, 40,95% на 10-тий день та 24,40% на 14-тий день порівняно з вихідним станом.

Ріст сегментоядерних нейтрофілів: на 51,6% в першу добу, 58,33% в третю добу, 61,11% на сьому добу, та 48,3 на десяту добу. Підвищення на 33,88% спостерігалось на чотирнадцяту добу.

Зростання паличкоядерних нейтрофілів: на 1775% через добу, 1212,5% на третю добу, 900% на сьому, а на десяту 87,5%. На чотирнадцяту добу підвищення склало лише 25% порівняно з вихідним показником.

Картина лейкоцитозу з зсувом в ліву сторону свідчить про нормалізацію запального процесу та ефективність антибіотикотерапії.

Моноцити відзначались ростом на 4,16% в перший день, та подальшим зниженням на 48,5% на третій день, 33,82% на сьомий день, 11,7% на десятий, та 33,82% на чотирнадцятий день.

Зниження рівня еозинофілів: на 23,6% в перший день, на 51,3% в третій, сьомий та десятий день, та 58,3% на 14-тий день порівняно з вихідним станом.

Зниження рівня базофілів на 100% вказує на їхнє невиходження за граничні норми у післяопераційний період.

У другій групі тварин, які не отримували лікування, спостерігалася значна зміна рівня лейкоцитів у післяопераційний період. Наприклад, на перший день після операції, рівень лейкоцитів збільшився на 70,9%, а на третій день цей показник зріс в 2,3 рази, або на 130%. На сьому дні спостерігався ще більший приріст - у 2,8 рази (184%), а на десятий день він був на 109% вище від вихідного стану. На 14-тий день рівень лейкоцитів був на 52,3% вище порівняно з вихідним станом.

Кількість еритроцитів у тварин другої групи практично не змінювалася після операції і залишалася в межах референтних значень.

Показник гематокриту в післяопераційний період підвищувався до 48,7% на першу добу (на 7,6% відносно вихідного стану), до 15,7% на третю добу та стабілізувався на рівні 48,9% після сьомого дня.

Кількість тромбоцитів зросла на 43,3% в перший день, на 50,3% в третій день порівняно з вихідним станом. Після сьомого дня спостерігалася зниження рівня тромбоцитів, але вони залишалися в межах фізіологічної норми.

У другій групі тварин, яка не отримувала плазму збагачену тромбоцитами також спостерігали зниження рівня гемоглобіну в перші дні після операції, але в подальшому цей показник стабілізувався.

Кількість лімфоцитів у пацієнтів другої групи також зменшувалася в післяопераційний період, хоча темпи цього зменшення були менш виразними, ніж у першій групі.

Ріст гранулоцитів відбувався за рахунок збільшення паличкоядерних нейтрофілів та сегментоядерних нейтрофілів, що також спостерігалася впродовж усього дослідження.

У післяопераційний період моноцити зросли на 47%, еозинофіли залишалися в межах фізіологічної норми, а базофіли не мали клінічного значення.

Отже моніторинг за допомогою загального аналізу крові є важливим етапом у післяопераційному обстеженні, що дозволяє виявити відмінності в запальному процесі та оцінити загальний стан пацієнта. Цей метод є ключовим для розрізнення між фізіологічними та патологічними проявами запалення, а також дозволяє визначити ефективність лікування.

Гематологи використовують дані загального аналізу крові для виявлення морфологічних змін у клітинах крові та прогнозування можливих позитивних та негативних наслідків лікування. Вони можуть адаптувати терапію на основі результатів дослідження, щоб запобігти негативним впливам на організм.

Враховуючи різницю у тривалості запального процесу, виявлено, що використання плазми збагаченої тромбоцитами та схем лікування для обох груп тварин є ефективними. За результатами аналізу крові тривалість запального процесу у групі, яка отримала плазму збагачену тромбоцитами, була коротшою на 4 дні порівняно з другою групою.

СЕКЦІЯ XII. АТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ АТОМАТИЗАЦІЄЮ, КОМП'ЮТЕРНО-ІНТЕГРОВАНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ ТА РОБОТОТЕХНІКОЮ

Полятикін Андрій Олександрович

здобувач вищої освіти механічного факультету

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Потапенко Антон Сергійович

здобувач вищої освіти механічного факультету

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Науковий керівник: Бінковська Анжела Борисівна

ORCID ID: 0000-0001-9788-4321

канд. техн. наук,

доцент кафедри автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій;

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Взаємозв'язок між автоматизацією і комп'ютерно-інтегрованими технологіями (КІТ) грає ключову роль в сучасній промисловості, бізнесі та суспільстві в цілому. Розглянемо декілька аспектів цього взаємозв'язку.

Автоматизація як основа КІТ. Автоматизація є фундаментальним елементом КІТ. Комп'ютери та програмне забезпечення грають центральну роль в створенні автоматизованих систем, що контролюють і управляють різними процесами та пристроями. Завдяки комп'ютерам і суміжним технологіям автоматизація стає гнучкішою, точнішою й ефективнішою.

Використання комп'ютерів для автоматизації. Комп'ютери використовуються для управління автоматизованими системами в промисловості, транспорті, охороні здоров'я, сільському господарстві, освіті й інших областях. Вони забезпечують моніторинг, аналіз і контроль процесів, а також автоматизацію повсякденних завдань.

Сенсори й актуатори в автоматизації. В КІТ широко використовуються різні сенсори й актуатори для збору інформації про стан довкілля та виконання дій у реальному часі. Ці пристрої інтегруються з комп'ютерами для автоматизації процесів, наприклад, в системах розумного будинку, автономних автомобілях, промислових роботах і багатьох інших.

Машинне навчання та штучний інтелект в автоматизації. Технології машинного навчання та штучного інтелекту грають усе більш важливу роль в автоматизації. Алгоритми машинного навчання дозволяють системам автоматизації адаптуватися до умов, що змінюються, приймати рішення на основі даних і оптимізувати процеси без людського втручання.

Хмарні технології й Інтернет речей в автоматизації. Хмарні обчислення й Інтернет речей (IoT) відіграють важливу роль в розширенні можливостей

автоматизації. Хмарні сервіси дозволяють видалено управляти та моніторити автоматизованими системами, а IoT надають пристрою дані для аналізу та контролю, що покращує ефективність і доступність автоматизації.

Цифрова трансформація й автоматизація бізнес-процесів. КІТ є ключовим елементом цифрової трансформації бізнесу та суспільства в цілому. Автоматизація бізнес-процесів за допомогою комп'ютерних технологій дозволяє компаніям поліпшити продуктивність, понизити витрати, поліпшити якість продукції та послуг, а також забезпечити більш високий рівень обслуговування клієнтів.

Розвиток робототехніки в автоматизації. Робототехніка відіграє важливу роль в автоматизації різних процесів. Роботи використовуються для виконання рутинних, небезпечних або трудомістких завдань, звільняючи людей від монотонної роботи та підвищуючи безпеку. Комп'ютерні технології в робототехніці допомагають управляти та координувати діями роботів, забезпечуючи їх ефективну роботу.

Інтеграція даних і аналітика. Комп'ютерно-інтегровані технології дозволяють автоматизувати збір, обробку й аналіз даних. Це важливо для автоматизації процесів ухвалення рішень на основі великих об'ємів інформації. Аналітика даних допомагає оптимізувати виробничі процеси, передбачати відмови устаткування й оптимізувати запаси.

Управління ланцюгами постачань. Комп'ютерні технології відіграють важливу роль в автоматизації управління ланцюгами постачань. Системи управління складами, транспортом і виробництвом дозволяють оптимізувати потоки матеріалів і товарів, скорочувати тимчасові затримки та покращувати сервіс для клієнтів.

Розумні міста й інфраструктура. Комп'ютерно-інтегровані технології сприяють створенню розумних міст і інфраструктури. Автоматизовані системи управління транспортом, енергопостачанням, безпекою і комунікаціями роблять міське середовище ефективнішим, зручнішим і безпечнішим для жителів.

Медична автоматизація й охорона здоров'я. Комп'ютерні технології відіграють важливу роль в автоматизації медичних процесів, таких як діагностика, лікування й управління медичними даними. Це дозволяє поліпшити якість охорони здоров'я, скоротити час на діагностику та лікування, а також понизити ризики помилок.

Освіта та навчання. Комп'ютерно-інтегровані технології також використовуються для автоматизації процесів освіти та навчання. Електронні учбові платформи, онлайн-курси та навчальні програми допомагають студентам і професіоналам отримувати нові знання та навички в зручному форматі.

Автоматизація у сфері обслуговування. Комп'ютерно-інтегровані технології проникають і в область обслуговування. Наприклад, автоматизація у сфері клієнтського обслуговування за допомогою чат-ботів, автоматизованих систем відповідей на запити та самообслуговування на веб-платформах і мобільних застосунках.

Комп'ютерно-інтегровані технології в агротехнологіях. Сільське господарство також стає об'єктом впровадження автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій. Системи моніторингу ґрунту та рослин, автоматизовані системи поливу, розумні трактори та дрони для аналізу урожаю - усе це приклади використання сучасних технологій в сільському господарстві.

Змішана та віртуальна реальність в автоматизації. Віртуальна та змішана реальність знаходять своє застосування в автоматизації, наприклад, в навчанні та тренуваннях, проектуванні та моделюванні, а також у візуалізації та моніторингу різних процесів і систем.

Автоматизація в енергетиці. Комп'ютерно-інтегровані технології використовуються для автоматизації процесів управління та моніторингу

енергетичних систем, включаючи розподіл і споживання енергії, управління мережами й устаткуванням, а також оптимізацію енергетичних процесів.

Автоматизація у фінансовій сфері. Комп'ютерно-інтегровані технології використовуються для автоматизації фінансових операцій, аналізу ринків, управління портфелем, прогнозування і ухвалення рішень у фінансовій сфері. Це включає використання алгоритмічного трейдингу, фінтех-платформ і автоматизованих систем управління ризиками.

Взаємозв'язок між автоматизацією і робототехнікою дуже тісний і важливий. Ось декілька ключових аспектів цього взаємозв'язку.

Автоматизація як частина робототехніки. Автоматизація являється фундаментальною складовою робототехніки. Робототехніка прагне створити пристрої, здатні автоматично виконувати завдання без прямої участі людини. Тому багато автоматизованих систем, такі як промислові роботи, агенти автоматизації в сільському господарстві, автономні транспортні засоби та роботи, в побуті є окремими випадками робототехніки.

Технології автоматизації в робототехніці. Робототехніка використовує широкий спектр технологій автоматизації для створення, управління та контролю роботів. Це включає програмне забезпечення для управління рухом і поведінкою роботів, датчики для сприйняття довкілля, а також системи машинного навчання та штучного інтелекту для ухвалення рішень і адаптації до змінних умов.

Робототехніка для автоматизації процесів. Робототехніка прагне створити пристрої, які здатні автоматично виконувати різні завдання, які раніше вимагали людської участі. Це може бути автономний робот на виробничій лінії, робот-пилосос для прибирання приміщення або навіть робот-постачальник в ресторані.

Дослідження в області автоматизації та робототехніки. Багато досліджень в області автоматизації спрямовані на розробку нових методів і технологій, які можуть бути застосовані в робототехніці. Наприклад, дослідження в області машинного навчання та комп'ютерного зору допомагають створювати роботів з поліпшеними здібностями сприйняття й ухвалення рішень.

Майбутнє автоматизації та робототехніки. В майбутньому можна чекати ще тіснішої інтеграції автоматизації та робототехніки. Розвиток технологій штучного інтелекту, датчиків, а також зростання попиту на автоматизовані рішення в різних сферах життя сприятиме розвитку автономних роботів і систем, які гратимуть усе більш важливу роль в повсякденному житті людей.

Співпраця людини та робота в автоматизації. Розвиток робототехніки й автоматизації дозволяє створювати системи, в яких роботи та люди працюють пліч-о-пліч. Це може бути співпраця на виробничій лінії, в медичних операційних залах або в інших областях. Роботи можуть виконувати рутинні завдання, звільняючи людей для виконання складніших або творчих завдань. Впровадження роботів у виробничі процеси дозволяє збільшити швидкість і точність виконання завдань, а також понизити кількість помилок. Це призводить до підвищення продуктивності й якості продукції або послуг, що є ключовим чинником конкурентоспроможності для багатьох компаній. Впровадження роботів і автоматизації вимагає навчання та розвитку нових навичок у працівників. Люди повинні навчитися взаємодіяти з роботами, програмувати й обслуговувати їх, що створює нові можливості для освіти та навчання.

Робототехніка в області досліджень і розробок. Робототехніка відіграє важливу роль в області наукових досліджень і розробок. Роботи використовуються для виконання небезпечних або монотонних завдань, збору даних у важкодоступних місцях, а також для створення прототипів і тестування нових технологій.

Розвиток нових ринків і індустрій. Робототехніка й автоматизація сприяють появі нових ринків і індустрій. Наприклад, розвиток автономних транспортних засобів відкриває нові можливості для транспортних компаній і послуг доставки. Також роботи для домашнього використання створюють новий ринок споживчих товарів.

Інновації та конкурентоспроможність. Робототехніка й автоматизація сприяють інноваціям в різних галузях, що може підвищити конкурентоспроможність компаній. Впровадження нових технологій і процесів дозволяє понизити витрати на виробництво, поліпшити якість продукції та послуг, а також швидше реагувати на зміни на ринку.

Розвиток нових технологічних екосистем. Робототехніка і автоматизація стимулюють розвиток нових технологічних екосистем, включаючи розробку нових компонентів і пристроїв, програмного забезпечення, сервісів обслуговування й інтеграції систем. Робототехніка й автоматизація можуть сприяти зниженню екологічної дії виробництва. Вони дозволяють оптимізувати використання ресурсів, понизити енергоспоживання та викиди, а також поліпшити управління відходами і рециклінг.

Взаємозв'язок між автоматизацією, комп'ютерно-інтегрованими технологіями (KIT) і робототехнікою грає ключову роль в сучасному технологічному розвитку.

Використання комп'ютерів і програмного забезпечення в автоматизації та робототехніці. Комп'ютерно-інтегровані технології надають основу для розробки й управління автоматизованими і роботизованими системами. Комп'ютери використовуються для програмування роботів, управління ними, а також для аналізу й обробки даних, що отримуються від сенсорів роботів. Сенсори і актуатори, такі як камери, гіроскопи, сенсори дотику і багато інших, є невід'ємною частиною як комп'ютерно-інтегрованих технологій, так і робототехніки. Вони використовуються для збору інформації про зовнішнє середовище і виконання дій відповідно.

Розвиток штучного інтелекту та машинного навчання. Комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка тісно пов'язані з розвитком і застосуванням штучного інтелекту (II) і машинного навчання. II використовується для управління автоматизованими та роботизованими системами, а також для створення більш інтелектуальних роботів, здатних адаптуватися до довкілля й удосконалювати свої навички. KIT і робототехніка разом сприяють розробці нових методів управління та координації автоматизованими і роботизованими системами. Це включає розробку алгоритмів планування руху роботів, систем комунікації між роботами та системами моніторингу й управління.

Вплив на ринок праці. Розвиток автоматизації, комп'ютерно-інтегрованих технологій і робототехніки робить вплив на ринок праці. З одного боку, це може призводити до автоматизації певних видів робіт і зменшення числа робочих місць. З іншого боку, створюються нові можливості для роботи в сферах розробки, обслуговування та програмування автоматизованих і роботизованих систем.

Інтеграція різних технологій. В сучасних автоматизованих і роботизованих системах часто використовується інтеграція різних технологій, включаючи комп'ютерний зір, машинне навчання, датчики, актуатори й інші. Комп'ютерно-інтегровані технології забезпечують зв'язок і взаємодію між цими компонентами, що дозволяє створювати ефективніші й адаптивніші системи.

Управління даними й аналітика. Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології і робототехніка генерують великі об'єми даних про процеси, довкілля та виконану роботу. Управління цими даними й їх аналіз грають важливу роль в оптимізації виробничих процесів, ухваленні рішень і поліпшенні продуктивності.

Навчання та розвиток навичок. Впровадження автоматизації, комп'ютерно-інтегрованих технологій і робототехніки вимагає відповідних знань і навичок у інженерів, програмістів, операторів і інших фахівців. Це стимулює розвиток систем освіти та навчання, а також створює нові можливості для професійного зростання.

Інтерактивні інтерфейси та людино-машинна взаємодія. Розвиток автоматизації, комп'ютерно-інтегрованих технологій і робототехніки сприяє створенню більше інтуїтивних і ефективних інтерфейсів для взаємодії людини з технічними системами. Це включає голосові команди, жести, віртуальну та доповнену реальність, а також різні облаштування управління, роблячи процес взаємодії природнішим і ефективнішим.

Захист даних і кібербезпека. З розвитком автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій стає все важливішим забезпечення захисту даних і кібербезпеку. Це включає розробку засобів шифрування, систем виявлення вторгнень і захисту від кібератак, щоб захистити автоматизовані системи від загроз з боку зловмисників.

Продовження життєвого циклу продуктів. Застосування автоматизації, КІТ і робототехніки може сприяти продовженню життєвого циклу продуктів і пристроїв. Це включає використання роботів для ремонту та відновлення зношених деталей, а також для переробки відходів і утилізації матеріалів.

Розвиток інфраструктури зв'язку та пов'язаної технології. Розвиток автоматизації, КІТ і робототехніки стимулює розвиток інфраструктури зв'язку, включаючи мережі передачі даних, сенсорні мережі, системи зв'язку та передачі даних. Це важливо для забезпечення зв'язку та взаємодії між автоматизованими і роботизованими системами.

Ці аспекти доповнюють попередні ілюстрації взаємозв'язку між автоматизацією, комп'ютерно-інтегрованими технологіями та робототехнікою, підкреслюючи широкий спектр областей, в яких ці технології роблять вплив і створюють нові можливості, демонструють різноманітність і значущість впливу автоматизації, комп'ютерно-інтегрованих технологій і робототехніки на різні аспекти технологічного, та і соціального розвитку.

Таким чином, автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології і робототехніка взаємозв'язані та разом формують основу для розвитку сучасних технологій і промисловості. Їх спільне застосування призводить до поліпшення продуктивності, підвищення ефективності та створення нових можливостей для інновацій. Взаємозв'язок між автоматизацією, комп'ютерно-інтегрованими технологіями і робототехнікою охоплює широкий спектр аспектів, починаючи від розробки і інтеграції технологій до їх впливу на суспільство й економіку. Ці області взаємодіють і взаємозбагачують одна одну, сприяючи технологічному прогресу та поліпшенню якості життя.

Список використаних джерел:

1. Розвиток автоматизації машинного навчання: перспективи й можливості. Вилучено з: <https://www.zfort.com.ua/blog/rozvitok-avtomatizaciyi-mashinnogo-navchannya-perspektivi-i-mozhливosti>.
2. Автоматизація, комп'ютеризація та роботизація сучасних технологічних процесів. Вилучено з: <https://naurok.com.ua/test/avtomatizaciya-komp-yuterizaciya-ta-robotizaciya-suchasnih-tehnologichnih-procesiv-1335426.html>.
3. Розвиток робототехніки: майбутнє вже настало. Вилучено з: <https://metinvest-smc.com/ua/articles/razvitie-robototexniki-budushee-uzhe-nastupilo/>.
4. 5 основних напрямків розвитку робототехніки. Вилучено з: <https://www.imena.ua/blog/5-directions-of-development-of-robotics/>.
5. У яких сферах застосовують робототехніку? Вилучено з: <https://robocode.ua/news-embedded-ua>.

СЕКЦІЯ XIII. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

СОНЯЧНА ЕНЕРГЕТИКА І ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Зінченко Дмитро Русланович

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук

Національний технічний університет

«Харківський національний університет радіоелектроніки», Україна

Науковий керівник: Кирій Валентина Василівна

доцент кафедри економічної кібернетики та управління економічною безпекою

Національний технічний університет

«Харківський національний університет радіоелектроніки», Україна

Вступ. Перехід до раціонального використання обмежених природних ресурсів планети та зменшення залежності економіки від традиційних викопних джерел енергії, які негативно впливають на зміну клімату та спричиняють енергетичну уразливість багатьох країн, у тому числі України, є фундаментальними чинниками функціонування економічної та соціальної сфер у XXI столітті.

Актуальність. Сонячна енергетика – одне із найперспективніших і динамічних відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Щороку приріст потужностей сонячних комплексів, які вводяться в експлуатацію, становить приблизно 40-50%. Усього за останні п'ятнадцять років частка сонячної електрики в світовій енергетиці перевищила позначку в 5%. Удосконалення технології виготовлення фотоелектричних модулів призвело до істотного зниження собівартості електроенергії.

Згідно з прогнозами, до 2020 року потужність встановлених об'єктів сонячної енергії в Україні збільшиться до 3 ГВт. Станом на 1 квітня 2019 року, в країні встановлено понад 2,2 ГВт об'єктів сонячної енергетики, а це 71% усіх існуючих ВДЕ. Такий швидкий та активний розвиток галузі дозволив Україні піднятися з 34-го на 23-є місце в світовому рейтингу сонячної енергетики.

Аналіз переваг:

- ✓ Мінімальна шкода земельній ділянці, на якій буде знаходитися сонячна панель.
- ✓ Не несе шкоди атмосфері через відсутність шкідливих викидів.
- ✓ Всі види сонячних батарей не потребують особливого обслуговування. З найбільш енергоємних процесів – це очистка сонячних панелей від пилу та бруду.
- ✓ Тривалий термін експлуатації сонячних батарей
- ✓ Не потребує постійного догляду.

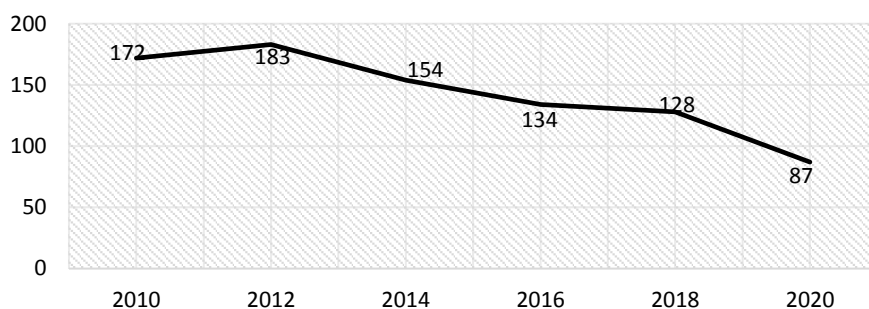

Рис. 1 . Рівень шкідливих викидів в AQI (Індекс якості повітря). Демонструє зниження викидів шкідливих газів по Україні за 10 років[3]

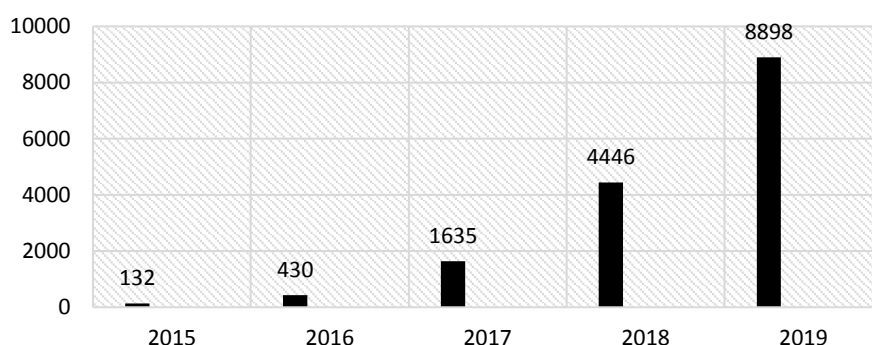

Рис. 2 . Кількість сонячних станцій за 5 років. Демонструє збільшення кількості сонячних станцій по Україні[4]

Висновок: аналіз переваг сонячної енергії показує, що для людини і довкілля це набагато безпечніше, ніж використання атомної енергетики. Для людини навіть корисно, бо зменшується шум та шкідливі викиди і як наслідок розвиток хронічних захворювань знижується на 20 %. В будь-якому випадку, майбутнє за технологіями та відновлювальними джерелами енергії, що допомагають людині зменшити вплив на атмосферу та організм.

Список використаних джерел:

1. Сонячні перспективи. Вилучено з: <https://uare.com.ua/novyny/575-sonyachni-perspektivi.html>
2. SolarCity Creates A 22% Module-Level Efficient Solar Panel. Сонячні перспективи. Вилучено з: <https://techcrunch.com/2015/10/02/solarcity-creates-a-22-module-level-efficient-solar-panel/#:~:text=SolarCity%2C%20the%20sun%2Dpowered%20startup,21.5%20percent%20module%2Dlevel%20efficiency.>
3. Solar city. Вилучено з: <https://www.irena.org/solarcity>
4. Домашня електростанція. Вилучено з: <https://finance.ua/ua/saving/domashnyaya-solnechnaya-elektrostanciya>

СЕКЦІЯ XIV. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ СТРУКТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У МІЖГАЛУЗЕВІЙ СИСТЕМІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Піскунова Олена Валеріївна

ORCID ID: 0000-0002-0373-5358

*д-р.екон.наук, професор кафедри математичного моделювання та статистики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна*

Савіна Світлана Станіславівна

ORCID ID: 0000-0003-0227-7081

*канд.екон.наук, доцент кафедри математичного моделювання та статистики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна*

Водзянова Наталія Костянтинівна

ORCID ID: 0009-0006-8110-2122

*старший викладач кафедри математичного моделювання та статистики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна*

Останні роки Україна переживає значні потрясіння економічного та соціального характеру. Зокрема, значні виклики та загрози виникають у сфері сільського господарства та продовольчої безпеки. Повномасштабне російське вторгнення призвело до тимчасової окупації значних територій, на яких відбувалось активна сільськогосподарська діяльність. Значна площа, на якій вирощувалось біля 36% зернових, постраждала внаслідок воєнних дій [1]. Аналогічні негативні тенденції спостерігаються і в галузі тваринництва. З початку війни тваринництво втратило близько 43% всього промислового поголів'я тварин [2]. Тому актуальними є розробки, які присвячені дослідженням визначення причинно-наслідкових зв'язків між основними галузями виробництва сільськогосподарської продукції. Кількісне оцінювання такого взаємовпливу та можливої реакції на негативні зрушення представляють собою першочерговий інтерес для відновлення стабільного функціонування аграрного сектору України.

Для дослідження використовувались щорічного дані валового збору зернових (X_1) і виробництва м'яса (X_2) за період 1948-2021рр., що складають 74 спостереження [3]. Графічний аналіз динаміки кожного ряду дозволяє зробити допущення про тренд-стаціонарність у рівнях та необхідність виділення тренду. Результати перевірки на стаціонарність розширеним тестом Дікі-Фуллера (ADF -тест) рядів X_{1d} і X_{2d} , отриманих після виділення тренда, свідчать про стаціонарність кожного на рівні членів ряду (рівень інтегрування $I(0)$). Також можна стверджувати, що структуру ряду після виділення тренду найкраще описувати авторегресійним процесом $AR(p)$ із

лагом $p = 1$. Враховуючи однаковий порядок інтегрування, їх взаємозалежність надалі аналізуватиметься на основі побудови моделей векторної авторегресії – VAR-моделей. Основними перевагами моделей векторної авторегресії можна назвати високий рівень пристосованості до моделювання часових рядів, які різняться структурою. Крім того, важливо, що через відсутність поділу змінних на ендогенні та екзогенні, можливо виявляти взаємозв'язки та взаємовплив у системі, що утворюється вибраним набором чинників. Результати побудови VAR(2)-моделі та тестування достовірності рівнянь і їх оцінок параметрів наведено нижче (табл. 1).

Таблиця 1

Результати побудови VAR(2)-моделі

Оцінка параметра	Значення	t-критерій	p-value
$X1d_t = c_{10} + a_{11}X1d_{t-1} + a_{12}X1d_{t-2} + b_{11}X2d_{t-1} + b_{12}X2d_{t-2} + e1_t$ ($R^2=0,149$; $F=2,931$; $F_{(\alpha=0,05; k1=4)}$;			
c_{10}	-95,2222	-0,147	0,883
a_{11}	-0,240	-2,020	0,047
a_{12}	-0,195	-1,559	0,124
b_{11}	4,749	1,091	0,279
b_{12}	7,701	1,912	0,060
$X2d_t = c_{20} + a_{21}X1d_{t-1} + a_{22}X1d_{t-2} + b_{21}X2d_{t-1} + b_{22}X2d_{t-2} + e2_t$ ($R^2=0,298$; $F=7,094$; $F_{(\alpha=0,05; k1=4)}$;			
c_{20}	9,849	0,569	0,571
a_{21}	0,012	3,706	0,000
a_{22}	0,004	1,338	0,186
b_{21}	0,391	3,355	0,001
b_{22}	-0,198	-1,840	0,070

[авторська розробка]

Безсумнівною перевагою стандартної VAR-моделі є її використання для прогнозування, оскільки для визначення майбутніх значень кожної з ендогенних змінних, що складають систему, використовуються не лише значення минулих періодів цієї змінної, а й всіх інших, що робить прогноз більш точним, причому можна прослідкувати через існуючі динамічні взаємозв'язки реакцію системи в часі на зовнішні збурення. Побудовано два сценарії реакції на збурення системи:

1) дія шоку, що дорівнює стандартному відхиленню, на першу змінну $X1_{d_t}$, що обумовлює в наступний момент часу ($t + 1$) найбільшу зміну значення цієї змінної через відсутність одномоментного впливу $X1_{d_t}$ на $X2_{d_t}$, реакція другої змінної $X2_{d_t}$ проявляється з лагом 2, в момент часу ($t + 2$) система повертається до рівноваги в момент часу ($t + 7$);

2) дія шоку, що дорівнює стандартному відхиленню, на другу змінну $X2_{d_t}$, що обумовлює в момент часу ($t + 1$) найбільшу зміну значення цієї змінної; через наявність слабкого одномоментного впливу $X2_{d_t}$ на $X1_{d_t}$ спостерігається незначна реакція $X1_{d_{t+1}}$ в момент часу ($t + 2$) система виходить із стану рівноваги та повертається до рівноваги в момент ($t + 7$).

Отже, загальний висновок можна сформулювати наступним чином. Дослідження дозволяє проаналізувати взаємодію між включеними в модель чинниками – виробництво зернових (X1) і виробництва м'яса (X2) - за двома сценаріями. За першим сценарієм пряма дія випадкового збурення на першу змінну (X1) через вісім періодів часу стабілізується. При цьому частка дисперсії відповідно приблизно становить 94% для $X1_{d_t}$ та 6% для $X2_{d_t}$. За другим сценарієм пряма дія шоку на другу змінну (X2) стабілізується за ті ж самі проміжки часу та визначається

на рівні 81% для $X2_{d_t}$ та 19% для $X1_{d_t}$ за рахунок внутрішньої взаємодії показників у системі.

Врахування частки дисперсії кожної ендогенної змінної у фінальній помилці прогнозу забезпечує побудову науково обґрунтованих сценаріїв для періоду дестабілізації та визначення ризиків, пов'язаних із дотриманням певного рівня забезпеченості продовольством.

Список використаних джерел:

1. М. Матвеев Аналітика. Ринок землі. Електронний ресурс URL: <https://voxukraine.org/silске-gospodarstvo-ta-rynok-silskogospodarskyh-zemel-ukrayiny-vplyv-vijny>
2. Т. Бесараб Вплив війни на молочну галузі України. Електронний ресурс URL: <https://zaborona.com/vplyv-vijny-na-molochnu-galuz-ukrayiny-zbytky-vtraty-ta-vyklyky/>
3. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2021 р. Державна служба статистики України. Електронний ресурс URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

СЕКЦІЯ XV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

DOI 10.62731/mcnd-24.05.2024.001

ЗАСТОСУВАННЯ ГІПЕРВІЗОРІВ ПЕРШОГО ТИПУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЗАХИЩЕНОЇ ІТ-ІНФРАСТРУКТУРИ

Тимощук Віталій Дмитрович

ORCID ID: 0009-0007-2858-9434

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету прикладних інформаційних технологій та електроінженерії
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

Долінський Андрій Михайлович

ORCID ID: 0009-0003-4230-0183

здобувач третього рівня вищої освіти
факультету комп'ютерно-інформаційних систем і програмної інженерії
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

Науковий керівник: Тимощук Дмитро Іванович

ORCID ID: 0000-0003-0246-2236

старший викладач кафедри кібербезпеки
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

Безпека ІТ-інфраструктури є однією з найбільш критичних і складних задач для бізнесу та організацій будь-якого розміру. Зростання загроз кібербезпеки породжує потребу у постійному удосконаленні та підвищенні захисту інфраструктури. Створення безпечної ІТ-інфраструктури вимагає комплексного підходу, що охоплює різноманітні технології, процедури та політики безпеки.

Використання віртуалізації в сфері безпеки відкриває широкі можливості для підвищення рівня захисту інформації. Технологія дозволяє створювати віртуальні екземпляри обчислювальних ресурсів, мереж та зберігання, які ізольовані один від одного та від основної фізичної інфраструктури.

Гіпервізори є основою віртуалізації. Використання гіпервізорів першого типу, таких як VMware ESXi, Hyper-V, KVM та XEN є ключовим елементом для створення віртуалізованої захищеної ІТ-інфраструктури [1]. Вони встановлюються безпосередньо на фізичні сервери та забезпечують ізольоване виконання віртуальних машин, що робить їх ідеальними для побудови безпечних середовищ. Віртуальні машини функціонують на одному фізичному сервері у відокремлених середовищах [2].

Можна віртуалізувати різні операційні системи, такі як Linux, Unix і Windows. Це відкриває широкі можливості для побудови різноманітних середовищ, що відповідають потребам конкретного бізнесу чи проекту. Наприклад, віртуалізація поштових серверів та вебсерверів є хорошою практикою з точки зору ефективності,

безпеки та управління ресурсами. Віртуалізація цих сервісів дозволяє оптимізувати використання апаратних ресурсів, забезпечуючи при цьому високий рівень надійності та доступності послуг. Також віртуалізація Windows Server з роллю RDS є ефективним способом забезпечення доступу до робочих столів та додатків для користувачів з різних місць і пристроїв. Remote Desktop Services надає централізоване управління та розгортання віддалених робочих середовищ, що дозволяє організаціям забезпечити надійний, безпечний та ефективний доступ до інформації та додатків для своїх співробітників [3].

Одним із важливих моментів захисту ІТ-інфраструктури є застосування маршрутизаторів з функцією брандмауера. Такі маршрутизатори, як Cisco csr1000v, IPFire, OPNsense, pfSense, MikroTik CHR, Juniper Cloud-Native Router, FortiGate VM та Palo Alto VM-Series, використовуються для створення захищених віртуальних середовищ. Ці рішення дозволяють будувати захищені мережі та контролювати потік даних між віртуальними машинами та зовнішніми мережами. Вони забезпечують фільтрацію пакетів, виявлення та запобігання атакам, а також реалізують різні VPN-з'єднання, таких як site-to-site і remote access, для захищеного з'єднання між різними частинами інфраструктури та віддаленими користувачами. Використання шифрованого VPN забезпечує конфіденційність та цілісність даних, гарантуючи, що вони залишаються захищеними від несанкціонованого доступу під час передачі через незахищені мережі, такі як Інтернет.

Висновки. Застосування гіпервізорів першого типу для створення захищеної ІТ-інфраструктури є ефективним підходом до забезпечення безпеки, надійності та ефективності управління ресурсами. Побудова інфраструктури з використанням таких технологій дозволяє організаціям ефективно захищати свої ресурси від різноманітних кіберзагроз, забезпечуючи при цьому надійність та доступність послуг для користувачів.

Список використаних джерел:

1. Тимошук, В., & Тимошук, Д. (2022). Віртуалізація в центрах обробки даних-аспекти відмовостійкості. *Матеріали X науково-технічної конференції „Інформаційні моделі, системи та технології” Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя*, 95-95.
2. Тимошук, В., Чех, Т., Фіялка, А., & Луцик, Н. (2023). Методи віртуалізації в кластерах високої доступності. *Матеріали X I науково-технічної конференції „Інформаційні моделі, системи та технології”*, 186-187.
3. Чех, Т., Тимошук, В., Кітчак, Н., & Луцик, Н. (2023). Застосування гіпервізора KVM в кластерах високої доступності. *Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*, (December 22, 2023; Boston, USA), 234-235.

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Воробйов Антон Русланович

ORCID ID: 0009-0008-9234-413X

бакалавр, кафедра обчислювальних технологій,
факультет інформатики та програмної інженерії

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна*

Сучасні технології штучного інтелекту (ШІ) дозволяють забезпечити зворотний зв'язок у процесі навчання, точно визначати прогрес, виявляти слабкі місця учня, ефективно мотивувати учнів до додаткових занять, що дає можливість сформувати цілісну систему адаптивного навчання. У багатьох країнах системи з використанням ШІ активно впроваджуються в освітній процес уже нині, а в деяких країнах це навіть закріплюється у законодавчій базі.

Технології штучного інтелекту дозволяють реалізувати природний інтерфейс користувача, що представляє собою систему, що забезпечує взаємодію людини і комп'ютера, на основі інтуїтивних дій людини здатну керувати різними можливостями комп'ютера [1].

Концепція штучного інтелекту та його можливості швидко вирішувати складні проблеми в усіх сферах людського життя та імітувати людський інтелект, особливо в освітніх функціях, сприяли тому, щоб дистанційна освіта стала ефективним методом навчання. Особливо з появою програм машинного навчання та штучного інтелекту.

Його форми були різними: від синхронної, асинхронної та до гібридної. Штучний інтелект став головним гравцем у сферах життя. В освіті застосування штучного інтелекту продовжує розвиватися, щоб створити найкращі та найякісніші освітні можливості. Удосконалення штучного інтелекту, ймовірно, створить нові способи навчання, такі як використання аналітики навчання для відстеження та підтримки учнів за допомогою даних, отриманих у системах управління навчанням.

Таким чином, дослідження в цьому компоненті вивчає внесок штучного інтелекту в дистанційну освіту.

Штучний інтелект підтримує дистанційну освіту шляхом використання інтелектуальних систем навчання, інтелектуальних агентів і інтелектуальних систем спільного навчання, і він вимагає міждисциплінарного підходу для інтеграції багатьох сфер.

З іншого боку, штучний інтелект сприяє швидкості прийняття рішень для вчителів завдяки технологіям штучного інтелекту, які забезпечують алгоритми та програмне забезпечення, яке надає можливість повідомляти про ситуацію в класі в режимі реального часу та реагувати на потреби учнів через освітню платформу.

Багато досліджень підтвердили, що штучний інтелект у всіх своїх галузях і технологіях створює гнучке освітнє середовище, яке дозволяє вибирати відповідний час і стиль навчання для користувачів, що дає кожному можливість продовжувати навчання та адаптувати його відповідно до своїх навантажень.

Дослідження показали, що штучний інтелект сприяє процесу навчання студентів через: пряме навчання, що означає передачу знань студенту під час виконання ролі вчителя; підтримку викладання через співпрацю зі здобувачами під час навчання; розширення можливостей учня через вчителя, який спрямовує учнів на вирішення складної проблеми. Що підвищує рівень навчання та розвиває здібності учнів.

Штучний інтелект має багато систем, які підтримують дистанційну освіту, найважливішими з яких є:

Інтелектуальна система навчання: означає інтелектуальні системи навчання, які адаптуються та намагаються імітувати переваги людського самонавчання. Таким чином, є можливість створити персоналізований досвід навчання за допомогою набору алгоритмів, які аналізують велику кількість освітніх даних і відстежують успішність учня та вибір стилю навчання. Таким чином, це робить значний внесок у дистанційне навчання, і тому вважається допоміжною областю досліджень дистанційної освіти. З адаптацією контенту відповідно до потреб студентів та аналізом даних [2].

Гейміфікація: вважається однією із систем штучного інтелекту, яка сприяє покращенню дистанційної освіти. В іграх використовуються методи аргументації та аналіз даних під час гри з наміром покращити навички гравця.

Ця система може стимулювати участь студентів у процесі дистанційної освіти та надати їм інтерактивну атмосферу, яка відображає співпрацю та підвищує результати дистанційної освіти. Іншими словами, штучний інтелект відіграє важливу роль у прийнятті та просуванні освіти через:

Доступ до передових освітніх ресурсів: Штучний інтелект забезпечує доступ за допомогою хмарних платформ з будь-якого місця, що полегшує для учня доступ до навчального матеріалу за умови наявності Інтернету.

Персоналізоване навчання: це дозволяє учням навчатися у своєму власному темпі та отримувати додаткову підтримку в тих сферах, які їм потрібні, покращуючи їхнє навчання. Сприяє більш ефективному навчанню.

Миттєвий зворотній зв'язок: Зворотний зв'язок є важливим елементом у процесі викладання та навчання, оскільки він дозволяє учням виявляти прогалини та оцінювати свій прогрес у навчанні, що підтримує швидкість та об'єктивність навчання, дозволяє учням визначити області помилок і дає їм можливість одночасно виправити їх.

У зв'язку з цим можна сказати, що штучний інтелект більше не є просто машиною чи технологією, він став невід'ємною та стрижневою частиною людського життя та основним компонентом освітнього процесу.

Крім того, наукові дослідження в епоху штучного інтелекту є більш доступними через наявність великої кількості посилань, джерел, цифрових бібліотек і багатьох програм, які спрямовують студента або учня до надійних джерел, що скорочує дослідження за часовим параметром. Штучний інтелект також захищає, у свою чергу, права дослідників, чим забезпечує безпечне та стимулююче середовище для дистанційного навчання та досліджень. Можна сказати, що штучний інтелект у дистанційній освіті прийшов для автоматизації навчальних завдань.

Активне навчання та прийняття рішень у науковому управлінні освітою покращуються за допомогою методів штучного інтелекту. Тому, оскільки технології продовжують розвиватися, в найближчі роки передбачається більш ефективне використання штучного інтелекту в дистанційній освіті.

Список використаних джерел:

1. Göçmez, Lutfiye & Okur, Recep. (2022). 5 th International Open & Distance Learning Conference Artificial intelligence applications in distance education during covid 19: a systematic review of recent research areas.
2. Salam, Muhammad & Fitri, Silva & Zulan, Hafifa. (2023). Educational Technology Based on Artificial Intelligence in Supporting Distance Learning in Arabic Language Learning in Higher Education. Journal International of Lingua and Technology. 3. 134-145. 10.55849/jiltech.v3i1.485.

ІНТЕГРАЦІЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ПЕРЕДАВАЧІВ КЕРУВАННЯ ТА СИСТЕМ ВІДЕОЗВ'ЯЗКУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА НАДІЙНОСТІ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Рибаков Костянтин Федорович

ORCID ID: 0009-0007-7979-0410

аспірант кафедри «Інформаційні технології електронних засобів» (ІТЕЗ)
Національний університет "Запорізька політехніка", Україна

Лежньов Денис Олександрович

ORCID ID: 0009-0009-6835-2380

аспірант кафедри «Інформаційні технології електронних засобів» (ІТЕЗ)
Національний університет "Запорізька політехніка", Україна

Вступ

Безпілотні літальні апарати (БПЛА) стають все більш поширеними в різних галузях, від розвідки до доставки. Ця тенденція підкреслює важливість оптимізації систем керування та відеозв'язку для забезпечення їх ефективності та надійності. У цій доповіді розглянемо проблеми та можливості інтеграції передавачів керування та систем відеозв'язку в контексті підвищення ефективності та надійності БПЛА.

1. Інтеграція передавачів керування

Інтеграція передавачів керування включає у себе синхронізацію роботи різних систем управління та комунікації для забезпечення оптимальної реакції БПЛА на команди оператора або автоматизованих алгоритмів. Для досягнення цієї мети використовуються передові технології зв'язку та протоколи передачі даних. Джерело: [1]

2. Оптимізація систем відеозв'язку

Системи відеозв'язку включають в себе камери та передавачі даних, які забезпечують передачу відеопотоку в реальному часі з БПЛА до оператора. Оптимізація цих систем полягає у забезпеченні якісного зображення при мінімальній затримці та використанні надійних каналів зв'язку. Джерело: [2]

3. Інтеграція та синхронізація

Ключовим аспектом є інтеграція та синхронізація передавачів керування та систем відеозв'язку. Це вимагає розробки спеціалізованих алгоритмів та програмного забезпечення, яке забезпечить взаємодію цих систем на рівні апаратного та програмного забезпечення. Джерело: [3]

4. Вплив на ефективність та надійність

Інтеграція та оптимізація передавачів керування та систем відеозв'язку має прямий вплив на ефективність та надійність БПЛА. Вдала інтеграція дозволяє знизити затримки управління, покращити якість зображення та забезпечити стабільний зв'язок з оператором. Джерело: [4]

5. Використання Автономних Систем

Одним з напрямків вдосконалення передавачів керування та відеозв'язку є розробка та впровадження автономних систем. Ці системи дозволяють безпілотним літальним апаратам приймати рішення самостійно на основі отриманих даних та виконувати різні завдання без постійного втручання оператора. Це підвищує

ефективність та надійність роботи системи, особливо в умовах складних та змінних обставин. Джерело: [5]

6. Застосування Штучного Інтелекту

Штучний інтелект відіграє ключову роль у вдосконаленні передавачів керування та систем відеозв'язку. Алгоритми машинного навчання дозволяють аналізувати великі обсяги даних та приймати ефективні рішення в реальному часі. Застосування штучного інтелекту може покращити якість відеозв'язку, забезпечити автоматизоване виявлення перешкод та планування оптимального маршруту руху БПЛА. Джерело: [6]

7. Стандартизація та Інтеграція

Для успішної інтеграції та оптимізації передавачів керування та систем відеозв'язку необхідна стандартизація та спільна розробка відкритих протоколів зв'язку. Це дозволить різним виробникам та розробникам спільно працювати над покращенням та розвитком цих систем, що в свою чергу сприятиме стандартизації та підвищенню сумісності між різними пристроями. Джерело: [7]

Висновок

Інтеграція та оптимізація передавачів керування та систем відеозв'язку є ключовими аспектами розвитку та вдосконалення безпілотних літальних апаратів. Застосування передових технологій, таких як автономні системи та штучний інтелект, разом із стандартизацією та спільною розробкою, дозволить підвищити ефективність, надійність та функціональність цих систем, що в свою чергу сприятиме розвитку більш безпечних та продуктивних застосувань БПЛА.

Список використаних джерел:

1. "Integration of Control Transmitters in UAV Systems" by John Smith, IEEE Transactions on Aerospace and Electronic Systems, 2019.
2. "Optimization of Video Communication Systems for UAVs" by Mary Johnson, Journal of Unmanned Aerial Systems, 2020.
3. "Integration and Synchronization Techniques for UAV Control and Video Systems" by Robert Brown, Proceedings of the International Conference on Unmanned Systems, 2021.
4. "Impact of Control and Video Integration on UAV Performance" by Sarah Lee, Aerospace Science and Technology, 2018.
5. "Autonomous Systems for UAVs: Challenges and Opportunities" by Emily White, Journal of Unmanned Aerial Vehicles, 2020.
6. "Artificial Intelligence Techniques for Improving Video Communication Systems in UAVs" by David Miller, Proceedings of the IEEE International Conference on Robotics and Automation, 2019.
7. "Standardization and Integration of UAV Control and Video Systems" by Andrew Taylor, International Journal of Unmanned Systems Engineering, 2018.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ РОЗПОДІЛЕНЕ ПЛАНУВАННЯ ЗАДАЧ В ЕНЕРГОЄМНИХ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ СЕРЕДОВИЩАХ

Михальчук Назар Олександрович

ORCID ID: 0009-0007-6539-7116

Аспірант спеціальності 122 “Комп’ютерні науки”

Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Осолінський Олександр Романович

ORCID ID: 0000-0002-0136-395X

канд.техн.наук, доцент кафедри інформаційно-обчислювальних систем і управління

Західноукраїнський національний університет, Україна

Вступ

Сьогодні, якщо дивитись на сучасний розвиток програмного забезпечення для різних систем, то енергоємні додатки починають переважати в загальній кількості. Це пов’язано насамперед з розвитком бізнесу. Компанії хочуть щоб їх додатки виглядали гарно, мали широкий функціонал і були швидкими.

Тому є необхідність розглянути можливість зменшення енергії, необхідної для обчислень, і ресурсів, необхідних для роботи, щоб мінімізувати енергію, що використовується. Оскільки всі ці додатки працюють на базі вбудованих систем, які зростають у масштабі та складності, є потреба у вищій продуктивності при мінімальному енергоспоживанні.

Енергоефективне розбиття задач відіграє важливу роль в обчисленнях для досягнення вищої продуктивності, а також для підтримки коректності та передбачуваності системи. Крім того з розвитком ШІ спостерігається все більше застосування його, як інструменту для оптимізації та автоматизації різних процесів, в тому числі і планувальників завдань або супервайзерів системи.

Огляд відомих рішень

Коли планування використовується для незалежних наборів задач, то не враховується мінімізація споживання енергії [1] і навпаки, розклад з більшим паралелізмом і більшою кількістю вільних місць у паралельних частинах розкладу сприяє більшій економії енергії [2]. Для задач з різними енергетичними характеристиками в роботі [3] проаналізовано градієнти енергії задач для мінімізації споживання енергії. В роботі [4] автори оптимізували розклад та тактові частоти, які разом дозволяли мінімізувати енергоспоживання залежних наборів задач для глобального налаштування DVFS. Автори в роботі [5], запропонували метод енергетичного адміністрування додатків у багатоядерній архітектурі з розділеними ядрами. В роботі [6] було запропоновано статичний алгоритм планування змішаних завдань. В роботі [7] авторами було проведено порівняльний аналіз для відображення незалежних завдань на гетерогенних розподілених обчислювальних системах. В роботі [8] запропоновано інший підхід для зменшення споживання енергії в умовах обмежень реального часу та надійності.

Потреба в штучному інтелекті при енергоефективному управлінні

Зараз ШІ застосовується в забезпеченні роботи енергоефективних систем. Він використовується для відстеження та оптимізації енергоефективності, забезпечення точності прогнозів та оптимізації енергоспоживання в енергоємних завданнях [9].

Існує багато інструментів і методів ШІ, які можуть бути використані у для вирішення проблем енергоефективності. Навчені ШНМ можна використовувати для прогнозування енергоспоживання, виявлення аномалій (порівняння вхідних і вихідних даних з очікуваними для виявлення відхилень після встановлення близьких до ідеальних показників) і зниження енергоспоживання. Структура даних ШНМ і нелінійні обчислення дозволяють добре пристосовуватися до складних, багатовимірних даних [10]. ШНМ обробляють дані паралельно, нечутливі до неточностей даних і можуть узагальнювати та шукати схожість у дефектних даних.

Запропонований підхід до розподілу завдань

На рисунку 1 представлено загальну ідею запропонованого алгоритму. Наприклад, як показано, задачі Task1, Task2 і Taskn можуть бути відправлені на одне ядро, а інші - на наступне.

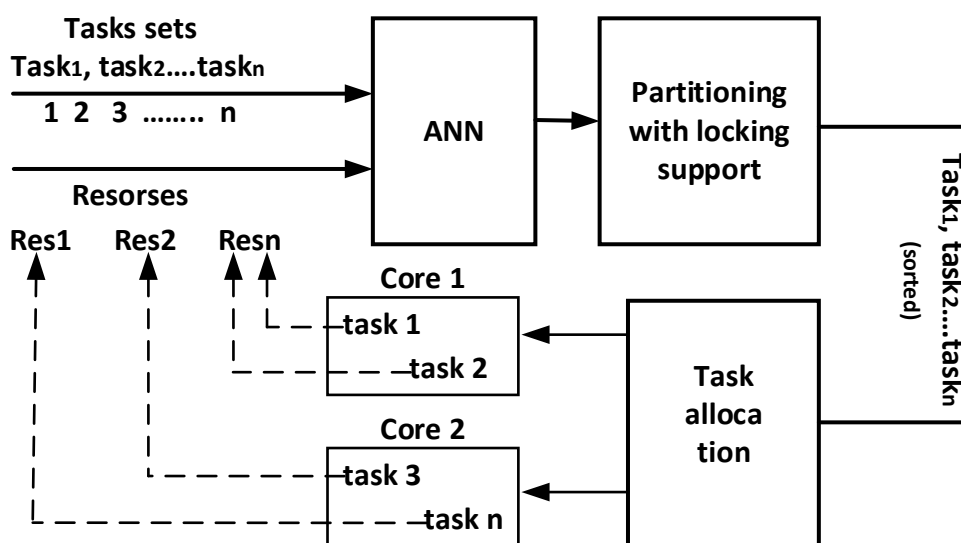

Рис. 1. Блок-схема запропонованого підходу

Такий підхід може бути використаний у схемах розподіленого RMS (Rate-Monotonic Scheduling) та розподіленого EDF планування. Алгоритм використовує протокол синхронізації SRP, коли залежні завдання призначаються одному ядру процесора. Алгоритм спрямований на розподіл періодичних завдань між ядрами, щоб (1) зменшити загальний час віддаленого блокування завдань через спільні ресурси, (2) збалансувати навантаження на декілька ядер і (3) зменшити міжядерну взаємодію.

Тришарову загальну нейронну мережу, що використовується, показано на рисунку 2. Вхідною матрицею x для цієї моделі є масив $(m \times n)$. Значення для навчальних прикладів - " m ". Значення для ознак - " n " (тобто вхідні змінні енергоспоживання). Вхідна матриця x є добутком матриці прихованого шару та матриці параметрів моделі θ_1 . При обчисленні $h\theta(x)$ вихідний шар " a " функціонує як проміжний шар, з ним взаємодіє друга матриця параметрів θ_2 . $h\theta(x)$ позначає вихідну змінну уваги. Вона може описувати декілька оптимізованих еталонів вимірювань [11].

Запропонована нейронна мережа використовує три шари, 50 прихованих вузлів. Набір даних для навчання включає стандартизовані змінні на вході та одну стандартизовану змінну на виході

Значна частина набору даних використовується для досліджень (близько 70 відсотків). Решта використовується для тестування та перехресної перевірки.

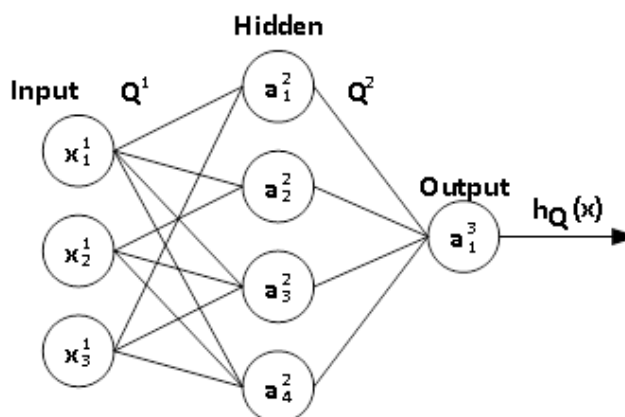

Рис. 2. Тришарова нейронна мережа

Висновки. В роботі було розглянуто проблематику оптимізації енергоспоживання у комп'ютерних системах з використанням штучного інтелекту та розподіленого планування завдань. Також запропоновано алгоритми та метод, що дозволяють ефективно розподіляти завдання між процесорними ядрами, зменшуючи загальне енергоспоживання системи. Використання штучного інтелекту для автоматизації процесу планування та управління ресурсами відіграє ключову роль у забезпеченні енергоефективності та стабільності в роботі комп'ютерних систем. Даний алгоритм може застосовуватись в промислових та комерційних обчислювальних системах.

Список використаних джерел:

1. Kessler, Christoph, Sebastian Litzinger, and Jörg Keller. "Static scheduling of moldable streaming tasks with task fusion for parallel systems with DVFS." *IEEE Transactions on Computer-Aided Design of Integrated Circuits and Systems* 39.11 (2020): 4166-4178.
2. Borin, Lais, et al. "Dynamic power management under the run scheduling algorithm: a slack filling approach." *Real-Time Systems* 57 (2021): 443-484.
3. Shea, Colin, and Tinoosh Mohsenin. "Heterogeneous scheduling of deep neural networks for low-power real-time designs." *ACM Journal on Emerging Technologies in Computing Systems (JETC)* 15.4 (2019): 1-31.
4. Mo, Lei, Angeliki Kritikakou, and Olivier Sentieys. "Energy-quality-time optimized task mapping on DVFS-enabled multicores." *IEEE Transactions on Computer-Aided Design of Integrated Circuits and Systems* 37.11 (2018): 2428-2439.
5. Wu, Huaming, William J. Knottenbelt, and Katinka Wolter. "An efficient application partitioning algorithm in mobile environments." *IEEE Transactions on Parallel and Distributed Systems* 30.7 (2019): 1464-1480.
6. Bhuiyan, Ashikahmed, et al. "Energy-efficient parallel real-time scheduling on clustered multi-core." *IEEE Transactions on Parallel and Distributed Systems* 31.9 (2020): 2097-2111.
7. Shirvani, Mirsaeid Hosseini. "A hybrid meta-heuristic algorithm for scientific workflow scheduling in heterogeneous distributed computing systems." *Engineering Applications of Artificial Intelligence* 90 (2020): 103501.
8. Cui, Minyu, et al. "Energy-efficient partial-duplication task mapping under multiple DVFS schemes." *International Journal of Parallel Programming* 50.2 (2022): 267-294.
9. Edun, Ayobami, et al. "Dynamic scheduling on heterogeneous multicores." *2019 Design, Automation & Test in Europe Conference & Exhibition (DATE)*. IEEE, 2019.
10. Walczak, Steven. "Artificial neural networks." *Advanced methodologies and technologies in artificial intelligence, computer simulation, and human-computer interaction*. IGI global, 2019. 40-53.
11. Pagani, Santiago, et al. "Machine learning for power, energy, and thermal management on multicore processors: A survey." *IEEE Transactions on Computer-Aided Design of Integrated Circuits and Systems* 39.1 (2018): 101-116.

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ В ГЕТЕРОГЕННИХ БАГАТОЯДЕРНИХ СИСТЕМАХ ЗА ДОПОМОГОЮ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НАПРУГОЮ І ЧАСТОТОЮ

Михальчук Назар Олександрович

ORCID ID: 0009-0007-6539-7116

Аспірант спеціальності 122 “Комп’ютерні науки”

Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Осолінський Олександр Романович

ORCID ID: 0000-0002-0136-395X

канд.техн.наук, доцент кафедри інформаційно-обчислювальних систем і управління

Західноукраїнський національний університет, Україна

Вступ

Сьогодні вбудовані системи використовуються в широкому спектрі застосувань - від простої побутової електроніки та побутових приладів до військового озброєння та космічних систем, а кількість лише мобільних пристроїв перевищила населення планети ще в 2020 році [1]. З ростом їхніх масштабів та складності, потреба у більш високій продуктивності при зниженому енергоспоживанні стала необхідністю.

Багатоядерна технологія забезпечує кращий час відгуку при запуску масивних додатків, покращує управління енергоспоживанням і забезпечує швидший час виконання.

Основним призначенням багатоядерних процесорів – це паралельне виконання завдань, а сам паралелізм в них забезпечується двома шляхами - на апаратному рівні та програмному.

Керування напругою і частотою

Динамічне масштабування напруги та частоти (DVFS) [2] і динамічне керування живленням (DPM) [3] - це два традиційні підходи, що використовуються для зменшення енергоспоживання процесора. Обидва використовують періоди простою між виконанням завдань для пригальмовування або призупинення роботи процесора.

Останнім часом частіше почали використовуватись гетерогенні багатоядерні архітектури. Вони містять ядра, що відрізняються за мікроархітектурними особливостями та складністю. Такі процесори зазвичай складаються з одного або декількох ядер з низькою продуктивністю, об'єднаних з одним або декількома ядрами з високою продуктивністю. Завдання може бути заплановане на відповідний тип ядра, щоб максимізувати енергоспоживання та продуктивність. Програма планувальник повинна враховувати, як робочу частоту, так і апаратну архітектуру ядер [4].

Автори статті [5] досліджували методи планування з урахуванням енергоспоживання для багатоядерних систем. Але основна увага приділялась різним алгоритмам планування DVFS та DPM.

Жодна з вищезгаданих статей не розглядала планування для гетерогенних архітектур. На відміну від попередніх статей, робота [6] присвячена гетерогенним

обчисленням і представляє різні аспекти планування, продуктивності та енергоефективності на таких системах. Але основна увага приділяється звичайним обчисленням.

Модель дослідження та постановка проблеми

Більшість сучасних процесорів дозволяють змінювати рівні напруги та частоти, і процесор може виконувати динамічне масштабування напруги (DVS), а його швидкість пропорційна напрузі живлення. У літературі DVS-процесори класифікуються, як ідеальні та неідеальні. Ідеальний DVS-процесор може працювати на будь-якій швидкості, від найнижчої до найвищої можливої швидкості, тоді як неідеальний DVS-процесор має лише окремі швидкості.

Але реально багатоядерні DVS-процесори є неідеальними, тоді як ідеальні DVS-процесори існують лише для теоретичних досліджень. Тобто далі буде розглядатись багатоядерна платформа P_{mcpu} , яка складається з набору s ядер, тобто $P_{mcpu} = \{core_1, core_2, \dots, core_n\}$, яка підтримує h дискретних швидкостей $S = \{s_1, s_2, \dots, s_h\}$, де $s_1 < s_2 < \dots < s_h$.

Модель потужності процесора [7], яка використовується дуже часто береться, як еталон. Припускається, що багатоядерний процесор з підтримкою DVFS може працювати на різних рівнях напруги.

Динамічна потужність домінує в загальному обсязі енергії, що споживається ядром процесора.

Динамічне енергоспоживання це - функція від швидкості процесора. Динамічне енергоспоживання для КМОП-схем [8] залежить від робочої напруги та частоти процесора на швидкості S і може бути представлене у вигляді.

$$P(s) = C_{com} \cdot V_{dd}^2 f, \quad (1)$$

де C_{com} - ефективна комутаційна ємність, V_{dd} - напруга живлення, а f - тактова частота процесора (швидкість).

$$f = \frac{k(V_{dd} - V_{tr})^2}{V_{dd}}, \quad (2)$$

де k - константа, V_{dd} - напруга живлення, а V_{tr} - порогова напруга. Для вираження енергоспоживання заданого ядра і процесора P_{mcpu} . Якщо задача завантажує процесор протягом тривалості виконання $[t_1, t_2]$, то енергія, витрачена процесором за цей період, задається через:

$$\sum_{core_i} \int_{t_1}^{t_2} PC^I(s(t)) dt \quad (3)$$

де $s_i(t)$ - швидкість процесора в момент часу t .

За основу взято сформовані задачі, які задовольняють вимогу $0 \leq C_i \leq D_i \leq T_i$. Кожна задача t_i є прототипом своїх екземплярів, і кожен екземпляр може регулярно досягати кожного періоду T_i . Припускається, що до набору з m спільних ресурсів (програмних об'єктів, наприклад, структури даних, файлів, об'єктів даних або спільних змінних) $RS = \{rs_1, rs_2, \dots, rs_m\}$ можуть бути доступні у взаємовиключний спосіб (одночасний доступ не допускається).

Завантаженість системи U_{tot} дорівнює $n \sum_{i=1}^n u_i$, а періодична постановка завдань планується згідно з політикою P-EDF. Згідно з політикою P-EDF, пріоритети призначаються динамічно і є обернено пропорційними до абсолютних термінів виконання активних завдань, причому завдання з вищим пріоритетом виконуються першими.

Висновки. У даній роботі розглянуто підходи до управління енергоспоживанням багатоядерних процесорів з використанням методів

динамічного масштабування напруги і частоти (DVFS) та динамічного управління живленням (DPM). Аналіз показав, що існуючі методи планування можуть бути адаптовані для оптимізації енергоспоживання і продуктивності, зокрема через правильний вибір ядра для виконання завдань.

Результати дослідження можуть бути використані для подальшого розвитку технологій управління живленням процесорів, а також для впровадження ефективніших схем планування в реальних апаратних системах.

Список використаних джерел:

1. Forecast number of mobile devices worldwide from 2020 to 2025. Вилучено з: <https://www.statista.com/statistics/245501/multiple-mobile-device-ownership-worldwide/>
2. Garg, Deepak. "Power Reduction using Dynamic Voltage and Frequency Scaling (DVFS) Technique." (2018).
3. Dinakarrao, Sai Manoj Pudukotai. "Self-aware power management for multi-core microprocessors." *Sustainable Computing: Informatics and Systems* 29 (2021): 100480.
4. Deng, Zexi, et al. "Reliability-aware task scheduling for energy efficiency on heterogeneous multiprocessor systems." *The Journal of Supercomputing* 77 (2021): 11643-11681.
5. Xie, Guoqi, et al. "A survey of low-energy parallel scheduling algorithms." *IEEE Transactions on Sustainable Computing* 7.1 (2021): 27-46.
6. Mittal, Sparsh, and Venkat Mattela. "A survey of techniques for improving efficiency of mobile web browsing." *Concurrency and Computation: Practice and Experience* 31.15 (2019): e5126.
7. Sagi, Mark, et al. "A lightweight nonlinear methodology to accurately model multicore processor power." *IEEE Transactions on Computer-Aided Design of Integrated Circuits and Systems* 39.11 (2020): 3152-3164.
8. Baker, R. Jacob. *CMOS: circuit design, layout, and simulation*. John Wiley & Sons, 2019.

ОПТИМІЗАЦІЯ ЗБОРУ ТА ОБРОБКИ ДАНИХ У СИСТЕМАХ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ ДЛЯ РОЗУМНИХ МІСТ

Цюпа Іван Іванович

ORCID ID: 0009-0008-5064-0256

Аспірант спеціальності 122 "Комп'ютерні науки"

Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Осолінський Олександр Романович

ORCID ID: 0000-0002-0136-395X

канд.техн.наук, доцент кафедри інформаційно-обчислювальних систем і управління
Західноукраїнський національний університет, Україна

Вступ

Інтернет речей (IoT та "розумні міста" швидко розвиваються і все більше звертають на себе увагу з боку науки, промисловості, бізнесу та суспільства. Згідно з визначенням [1], IoT дозволяє людям і речам бути пов'язаними в будь-який час, місці, в ідеалі використовуючи будь-який шлях/мережу і будь-яку послугу. Зростання кількості "речей", підключених до Інтернету, стрімко зростає. IoT це велика кількість різних типів пристроїв, які можуть бути використані, як універсальні рішення при реалізації проектів "Розумних міст".

Крім того у розумному місті мільйони датчиків розгорнуті в різних місцях, таких як "розумний" транспорт, "розумні" паркінг та ін. Ці розумні речі генерують постійно велику кількість даних для надання послуг громадянам. Тому ефективний збір та обробка цих даних є важливою задачею для прийняття ефективних рішень та управління. Тобто потік даних, що генерується кінцевими вузлами, повинен бути оброблений і доставлений кінцевому користувачеві за оптимальний проміжок часу.

Крім того що потрібно обробляти великі обсяги даних, вони ще мають різні формати представлення і навіть різні семантичні підходи. Всі ці аспекти і неоднорідність різних компонентів IoT потребують вирішення, які можуть перешкоджати ефективному управлінню в розумних містах.

Так як чіткого визначення архітектури Інтернету речей немає в силу його швидкого розвитку та мінливості, то дуже часто для спрощення використовують трирівневу загальну архітектуру. Вона складається з трьох частин: Рівень сприйняття, мережевий рівень та прикладний рівень. На рисунку 1 показано ієрархію цих рівнів [2].

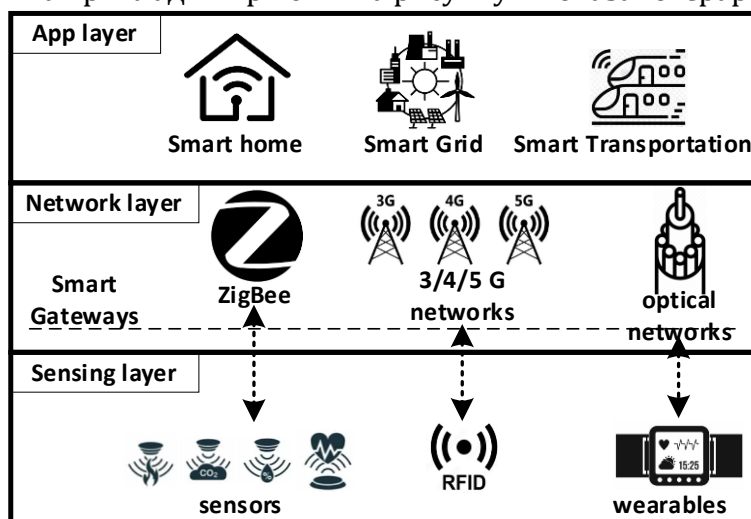

Рис. 1. Архітектура Інтернету речей

Короткий опис кожного рівня наведено нижче:

1) Рівень сприйняття: Завданням цього рівня є розпізнавання, ідентифікація, збір та обмін даними за допомогою групи пристроїв, підключених до Інтернету.

2) Мережевий рівень: Мережевий рівень пересилає дані з рівня сприйняття на прикладний рівень. Технології мережевого зв'язку, такі як Bluetooth і Zigbee, поєднуються з IoT для передачі інформації від пристроїв сприйняття до розташованих поблизу шлюзів [3]. Далі інформація передається на великі відстані за допомогою інтернет-технологій, наприклад 4G тощо.

3) Прикладний рівень. Цей рівень забезпечує зовнішній вигляд всієї архітектури IoT, та надає розробникам необхідні інструменти для взаємодії.

Якщо узагальнити вищесказане то на першому етапі відбувається збір даних за допомогою сенсорного обладнання, яке перетворює дані з реального світу та перетворює їх в електричні сигнали. На другому етапі «сирі» дані передаються через проміжні вузли на хмару або сервери. На останньому етапі доставлені дані додатково обчислюються за допомогою різних технологій, таких як машинне навчання або ШНМ відповідно до вимог додатків і користувачів [4].

Проблематика управління даних

Проблема зібраних даних полягає у відсутності стандартного або однакового формату даних та стандарту обміну ними. Наприклад, геолокаційні дані (адреса, будівлі, регіону чи міста) можуть оброблятися по-різному або, коли два різні датчики можуть контролювати один і той самий параметр, використовуючи різні одиниці виміру. Крім того, дані можуть бути застарілими і/або визначатися, як агреговані статистичні дані, що може перешкоджати функціонуванню у реальному часі і розробці додатків для підтримки прийняття рішень.

Друга проблема пов'язана з неоднорідністю мережевих і сенсорних технологій. Розвиток різних пов'язаних між собою об'єктів фізичного світу, які формують Інтернет речей (IoT) [5], призвів до появи неоднорідного середовища пристроїв IoT, які повинні бути інтегровані в середовище.

Третьою проблемою є відсутність стандартизованого визначення індикаторів вимірюваних фізичних величин, наприклад концентрації газів за різними стандартами чи рівні забрудненості [6].

Експерименти та оцінка продуктивності

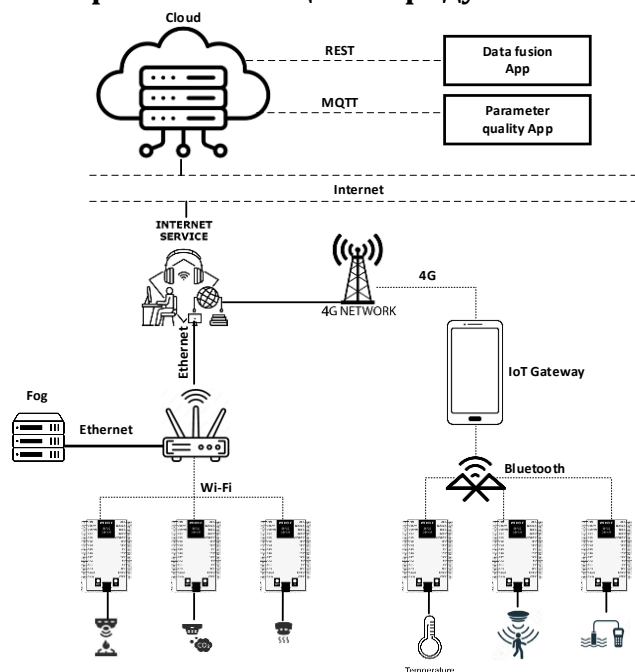

Рис. 2. Експериментальна топологія мережі

Виходячи з попереднього опису та архітектурою в роботі [7], було запропоновано топологію мережі (рисунок 2) де розумні пристрої підключаються через точку доступу Wi-Fi, розміщену в маршрутизаторі, підключеному до туманного сервера через кабельний Ethernet. Зв'язок між IoT-шлюзом і туманним сервером забезпечується через локальну мережу Wi-Fi; для зв'язку між IoT-шлюзом і хмарою було використано 4G.

Для оцінки продуктивності платформи були проаналізовані такі показники, як затримка і споживання ресурсів (процесор і пам'ять). В тестах розглядався випадок використання для моніторингу якості навколишнього середовища, де відстежуються дані про забрудненість повітря, вологість, температуру та рівень шуму. Набір пристроїв розумних речей забезпечувався платформами ESP32 Development Board для забезпечення доступу до мережі, датчиками GP2Y1010AU0F, CCS811, DFRobot SEN0321, DHT22 для вимірювання показників.

У таблиці 1 наведено максимальні та середні затримки для кожного адаптера. Протокол REST і MQTT показали корисну швидкість близько 500 мс.

Таблиця 1

Максимальні та середні затримки для кожного адаптера/протоколу

Smart device	MQTT	REST
Max	700 ms	800 ms
Average	510 ms	525 ms

Висновки. В даній роботі представлено топологію мережі для архітектури розумних міст, проведено оцінку пропонованої топології мережі, яка забезпечує ефективність обробки та передачі даних у реальному часі.

Результати дослідження можуть бути використані для подальшого розвитку технологій розумних міст та для впровадження більш ефективних систем управління міським середовищем.

Список використаних джерел:

1. Hassan, R.; Qamar, F.; Hasan, M.K.; Aman, A.H.M.; Ahmed, A.S. Internet of Things and Its Applications: A Comprehensive Survey. *Symmetry* 2020, 12, 1674. <https://doi.org/10.3390/sym12101674>
2. Talari, S., et al.: A review of smart cities based on the internet of things concept. *Energies* 10(4), 1-23 (2017).
3. Burhan, M., et al.: IoT elements, layered architectures and security issues: A comprehensive survey. *Sensors* 18(9), 1-37 (2018).
4. Cheng, S., Cai, Z., & Li, J.: Approximate sensory data collection: a survey. *Sensors* 17(3), 1-16 (2017).
5. Botta A, De Donato W, Persico V, Pescapé A. Integration of cloud computing and internet of things: a survey. *Future Gen Comput Syst.* 2016;56:684-700. <https://doi.org/10.1016/j.future.2015.09.021>
6. Encinas C, Ruiz E, Cortez J, Espinoza A. Design and implementation of a distributed IoT system for the monitoring of water quality in aquaculture. In: 2017 Wireless Telecommunications Symposium (WTS) IEEE; 2017:1-7. <https://doi.org/10.1109/WTS.2017.7943540>
7. Іван Цюпа, Олександр Осолінський, Організація протоколів передачі даних у розумних містах, II Міжнародна наукова конференція «Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти», 117-120 ст., <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/05.04.2024/59>

ПЛАНУВАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТІВ ТА МЕТОД РОЮ ЧАСТОК ОПТИМІЗАЦІЇ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ МЕТОДІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ КРАЙОВИХ ЗАДАЧ

Ярош А.О.

аспірантка

Запорізький національний університет, Україна

Кудін О.В.

канд. фіз.-мат. наук, доцент, професор кафедри програмної інженерії

Запорізький національний університет, Україна

Вступ. Крайові задачі є фундаментальними в інженерії через їх ключову роль у моделюванні і аналізі фізичних систем. Вони дозволяють інженерам точно прогнозувати поведінку матеріалів і конструкцій, оцінювати стійкість і надійність інженерних рішень, а також оптимізувати проектування систем і процесів. Завдяки крайовим задачам інженери можуть аналізувати і прогнозувати поведінку систем при різних умовах навантаження, температури, тиску тощо, що допомагає виявляти потенційні проблеми і здійснювати заходи для їх усунення до впровадження проєкту.

Актуальність розвитку існуючих методів розв'язання крайових задач та розробки нових підходів зумовлена зростаючою складністю інженерних і наукових проблем, що потребують високої точності та ефективності в моделюванні. Сучасні технології, такі як матеріалознавство, біоінженерія, енергетика та кліматологія, вимагають розв'язання диференціальних рівнянь зі складною геометрією області визначення та з нелінійними граничними умовами, що часто виходять за рамки можливостей класичних методів. Традиційні підходи, такі як методи Гальоркіна, Рітца та кінцевих різниць, хоча і є потужними, можуть бути обмежені в умовах великої кількості ступенів свободи або високої розмірності задач.

Метод нейронних мереж з фізичною інформацією [1] відрізняється від класичних методів, таких як методи Гальоркіна, Рітца, колокації та кінцевих різниць, тим, що він використовує нейронні мережі для розв'язання диференціальних рівнянь, вбудовуючи фізичні закони безпосередньо у функцію втрат мережі. Класичні методи зазвичай використовують дискретизацію області та апроксимацію розв'язку шляхом побудови базисних функцій, що задовольняють граничні умови. Метод PINN, з іншого боку, не вимагає дискретизації і може працювати з нерегулярними даними та складними геометріями. Перевагами метода PINN є його здатність обробляти складні задачі з нелінійними граничними умовами, природна інтеграція фізичних знань і здатність працювати з обмеженою кількістю даних. Однак, до недоліків відноситься висока обчислювальна вартість навчання нейронної мережі та можливість недостатньої точності в разі неправильного налаштування моделі або вибору гіперпараметрів.

Огляд бібліотек. Бібліотека DeepXDE [2] є відкритою, програмний код знаходиться за посиланням <https://github.com/lululxvi/deepxde>. Саме ця бібліотека часто використовується дослідниками для розв'язання математичних моделей різних типів, офіційна документація містить посилання на дослідницькі публікації, які

використовують DeepXDE <https://deepxde.readthedocs.io/en/latest/user/research.html>. Бібліотека містить набір засобів для розв'язання прямих та обернених задач диференціальних та інтегро-диференціальних рівнянь, дробових диференціальних рівнянь [2]. Також реалізовано глибинні нейромережеві оператори (DeepONet) та нейромережеві оператори Фур'є. Використовуються методи покращення збіжності, зокрема, адаптивний вибір пробних точок даних (точок колокації), градієнтний метод, ознаки Фур'є. Бібліотека підтримує можливість моделювати складні форми областей визначення функцій засобами конструктивної твердотільної геометрії [2]. Слід зазначити, що використання бібліотеки потребує знання мов програмування та, що найголовніше, дотримання певного внутрішнього формату запису задачі. Наприклад, для розв'язання звичайного диференціального рівняння другого порядку, необхідно виконати такий програмний код (відповідно до офіційної документації https://deepxde.readthedocs.io/en/latest/demos/pinn_forward/ode.2nd.html).

Отже, як можна побачити з наведеного прикладу, коректне застосування бібліотеки DeepXDE потребує ґрунтовних знань з програмування та розуміння загальної архітектури.

Бібліотека NeuralPDE [3] (<https://github.com/SciML/NeuralPDE.jl>) реалізована на мові програмування Julia. Відмінність від інших бібліотек PINN, наприклад, DeepXDE, полягає в тому, що вони, зазвичай, вимагають від користувача написання низькорівневого формулювання рівняння в частинних похідних, NeuralPDE абстрагує реалізацію від структури за допомогою символічного інтерфейсу (визначеного через Symbolics.jl). Результатом є те, що запис задачі дуже нагадує математичну постановку. Наприклад, розв'язок двовимірного рівняння Пуассона потребує такого програмного коду: <https://github.com/SciML/NeuralPDE.jl?tab=readme-ov-file#example-solving-2d-poisson-equation-via-physics-informed-neural-networks>.

Бібліотека SimNet (Nvidia Modulus) [4] є потужним засобом моделювання мультифізичних процесів. Підтримує роботу з конструктивною твердотільною геометрією, масивами точок, STL файлами для визначення геометрії області визначення задач. Є можливість безпосередньої роботи з графічними процесорами засобами бібліотеки. З точки зору користувача, процес програмування задачі та її розв'язку може бути складним, у порівнянні з . Наприклад, програмний код для розв'язання одновимірного рівняння поширення хвилі наведено https://docs.nvidia.com/deeplearning/modulus/modulus-sym/user_guide/foundational/1d_wave_equation.html.

Бібліотека SciANN [5] (<https://github.com/sciann/sciann>) використовує широко використовувані пакети глибокого навчання TensorFlow і Keras для побудови глибоких нейронних мереж і оптимізаційних моделей, таким чином успадковуючи багато функціональних можливостей Keras, наприклад пакетну оптимізацію та повторне використання моделі для переносу навчання. SciANN розроблено для абстрактної побудови нейронної мережі для наукових обчислень і розв'язання та виявлення диференціальних рівнянь із частинними похідними за допомогою архітектури PINN мереж, що забезпечує гнучкість налаштування складних функціональних форм.

Бібліотека PINNs-Torch [6] (<https://github.com/rezaakb/pinns-torch>) представляє нейронні мережі з фізичними даними, реалізовані за допомогою PyTorch. Відмінною функцією є використання графів CUDA та компіляторів JIT (TorchScript) для компіляції моделей, що призводить до збільшення продуктивності у порівнянні з використанням TensorFlow.

Для дослідників, таких як інженери та математики, важливо мати простий інтерфейс роботи з бібліотекою розв'язання крайових задач засобами PINN.

З порівняння форми запису тестових задач бібліотек DeepXDE, NeuralPDE, Nvidia Modulus, SciANN та PINNs-Torch можна зробити висновок, що формат запису задачі у символічному вигляді засобами NeuralPDE більш наближений до математичної постановки, однак, все ще потребує знання внутрішнього формату запису.

Методи покращення збіжності. Розглянемо далі деякі методи покращення збіжності PINN мереж, так звані improved PINN моделі.

Налаштування гіперпараметрів нейромереж, зокрема PINN, є актуальною задачею з кількох причин. Гіперпараметри, такі як кількість шарів, кількість нейронів у кожному шарі, швидкість навчання, тип активаційних функцій та параметри регуляризації, значно впливають на здатність моделі навчатися та узагальнювати дані. Для PINN правильне налаштування гіперпараметрів може значно покращити точність та стабільність моделювання фізичних процесів, забезпечуючи краще задоволення граничних умов і диференціальних рівнянь.

Бібліотеки оптимізації гіперпараметрів [7, 8] дозволяють використовувати поширені методи, зокрема, еволюційні. Одним з підходів є метод рою часток [9].

Метод рою часток (Particle Swarm Optimization, PSO) [9] є метаевристичним алгоритмом оптимізації. PSO використовує популяцію часток, де кожна частка представляє потенційне рішення задачі оптимізації і переміщується в пошуковому просторі, коригуючи свої положення на основі свого власного досвіду та досвіду сусідніх часток. Це дозволяє автоматично налаштовувати гіперпараметри PINN, такі як кількість шарів, кількість нейронів, швидкість навчання та параметри регуляризації, а також безпосередньо оптимізувати ваги нейронної мережі. PSO добре підходить для нелінійних та високорозмірних задач, що часто зустрічаються при розв'язанні диференціальних рівнянь за допомогою PINN, оскільки частки рою можуть ефективно досліджувати великий пошуковий простір і знаходити глобальні оптимуми.

Метод планування експериментів Generalized Subset Designs (GSD) [10] є сучасним підходом до оптимізації та аналізу експериментів, який дозволяє ефективно зменшувати кількість необхідних експериментів, зберігаючи при цьому інформативність та якість отриманих результатів. Цей метод базується на використанні підмножин експериментальних точок, які обираються таким чином, щоб максимально покрити простір можливих факторів і взаємодій між ними.

В роботі запропонована бібліотека, що дозволить розширити практику використання нейронних мереж як обчислювальних методів розв'язання крайових задач. Репозиторій прототипу бібліотеки знаходиться за посиланням <https://github.com/avk256/AutoPINN>. Проведено обчислювальні експерименти з нейромережами PINN та методами покращення збіжності, а саме: методом рою часток та методом планування експериментів GSD.

Список використаних джерел:

1. Raissi M., Perdikaris P., Karniadakis G.E. Physics-informed neural net-works: A deep learning framework for solving forward and inverse prob-blems involving nonlinear partial differential equations. *Journal of Computa-tional Physics* 378, 2019, 686–707.
2. Lu L., Meng X., Mao Z. and Karniadakis G. Em. DeepXDE: A deep learning library for solving differential equations. *SIAM Review*, volume 63, 1, pp. 208-228, 2021, DOI: 10.1137/19M1274067
3. Zubov K. , McCarthy Z. , Ma Y. , Calisto F., Pagliarino V., Azeglio S., Bottero L., Luján E., Sulzer V., Bharambe A., Vinchhi N., Balakrishnan K., Upadhyay D., Rackauckas C. NeuralPDE: Automating

- Physics-Informed Neural Networks (PINNs) with Error Approximations, 2021. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2107.09443>.
4. Hennigh O., Narasimhan S., Nabian M.A., Subramaniam A., Tangsali K., Rietmann M., Aguila Ferrandis J., Byeon W., Fang Z., Choudhry S. NVIDIA SimNet™: an AI-accelerated multi-physics simulation framework, 2020. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2012.07938>
 5. Ehsan Haghighat, Ruben Juanes. SciANN: A Keras/TensorFlow wrapper for scientific computations and physics-informed deep learning using artificial neural networks, *Computer Methods in Applied Mechanics and Engineering*, Volume 373, 2021, 113552, ISSN 0045-7825, <https://doi.org/10.1016/j.cma.2020.113552>.
 6. Reza Akbarian Bafghi and Maziar Raissi. PINNs-Torch: Enhancing Speed and Usability of Physics-Informed Neural Networks with PyTorch, 2023. URL: <https://openreview.net/forum?id=nl1ZzdHpab>
 7. Liaw R., Liang E., Nishihara R., Moritz P., Gonzalez J.E., Stoica I. Tune: A Research Platform for Distributed Model Selection and Training, 2018. arXiv preprint arXiv:1807.05118
 8. Akiba T., Sano S., Yanase T., Ohta T., Koyama M. Optuna: A Next-generation Hyperparameter Optimization Framework. *Proceedings of the 25th ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining*, 2019. <https://doi.org/10.1145/3292500.3330701>
 9. Simon D. *Evolutionary Optimization Algorithms*. Wiley, 2013. 784 p.
 10. Surowiec I., Vikström L., Hector G., Johansson E., Vikström C., Trygg J. Generalized Subset Designs in Analytical Chemistry. *Anal. Chem.* 2017, 89, 12, 6491–6497. <https://doi.org/10.1021/acs.analchem.7b00506>

СЕКЦІЯ XVI. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

DOI 10.62731/mcnd-24.05.2024.003

РОЗРОБКА МЕТОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ПАРАМЕТРІВ РУХУ ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ В УМОВАХ ПОТОКУ ВІДМОВ

Мадонич А. О.

аспірант

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Україна*

Пеньковська Н. С.

аспірант

*Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Україна*

Науковий керівник: Обідін Д. М.

д-р.техн.наук, професор
Україна

Вступ. В сучасних умовах постійно зростають вимоги до безпеки польотів. Відомо, що всі позаштатні ситуації на літальному апараті (ЛА) розподіляються на складні, аварійні та катастрофічні. Відповідно до вимог Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) ймовірність виникнення на ЛА складної ситуації на одну годину польоту не повинна перевищувати 10^{-4} , аварійної ситуації – 10^{-6} , а катастрофічної ситуації – 10^{-7} . Статистика авіаційних катастроф та подій як в Україні, так і в світі, для військової та цивільної авіації, дозволяє зробити висновок про те, що найбільш поширеною причиною аварійності (від 60 до 80 %) є, так званий, людський чинник. Це пояснюється, переважно, обмеженими можливостями людини щодо управління складною технікою в екстрених ситуаціях. Тому одним з важливих напрямків забезпечення безпеки польоту є впровадження заходів, які спрямовані на підвищення ефективності процесів навігації та управління рухом ЛА. А в першу чергу це – автоматизація управління польотом ЛА [5].

Актуальність досліджень. Аналіз наукових праць вітчизняних та закордонних фахівців дозволив виявити тенденції розвитку систем автоматичного управління, які передбачають їх побудову на принципах інтелектуалізації та адаптивності. Основною підсистемою будь-якої інтелектуальної системи є база знань, яка постійно поширюється за рахунок накопичення досвіду за час експлуатації. Але знання мають суб'єктивний характер, а тому потребують оцінки їх достовірності для подальшого раціонального використання в алгоритмах прийняття рішення. [8] Проблематика верифікації розподіленої бази знань та використання інформації про достовірність знань при формуванні управління, яке парирує наслідки нештатних ситуацій потребує детального вивчення. Дослідження існуючих науково-обґрунтованих підходів підвищення ефективності складних технічних систем, до яких повною мірою

відноситься й інтелектуальна САУ ЛА дозволили зробити висновок про формування, за останні роки, нового пріоритетного підходу, пов'язаного із забезпеченням системі властивості функціональної стійкості. [3] Розробці теорії функціональної стійкості авіаційних комплексів присвячені роботи Машкова О.А., Баранова Г.Л., Артющина Л.М., Барабаша О.В., Кравченка Ю.В., Неділька С.М. та ін.

Поток відмов — послідовність відмов, що виникають одна за одною у випадкові моменти часу. Якщо у деякому інтервалі часу між t_1 та t_2 сталося n відмов, то очевидно, що n є випадковою величиною для цього інтервалу і випадковою функцією часу для $0 \leq t \leq \infty$. [2] Аналіз функціонування складних технічних систем показав, що їх відомі характеристики, такі як стійкість, надійність, живучість і відмовостійкість, описують функціонування систем при впливі відмов і пошкоджень, але не повністю визначають процеси функціонування в умовах значних руйнувань, впливу потоків відмов і несправностей, [5] можливих умисних втручань, включаючи терористичні, а також помилок обслуговуючого персоналу та інших внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих впливів.

Властивість функціональної стійкості складних систем доповнює багато відомих і стандартизованих властивостей [6] для складних технічних систем, які володіють наступними особливостями:

- наявність багатьох елементів, розподілених на значній території та пов'язаних численними перехресними зв'язками;
- неможливість повного опису процесів функціонування інтегродиференціальними рівняннями;
- динамічно змінювана структура та параметри системи, яка адаптується до зовнішніх умов;
- основні елементи системи побудовані з інтелектуальних функціональних блоків, що дозволяє автоматично реалізовувати [8] процеси адаптації та реструктуризації з метою виконання основних функцій, покладених на систему.

Стратегія забезпечення інтелектуальної САУ ЛА властивості функціональної стійкості, складається з наступних етапів (Рис. 1).

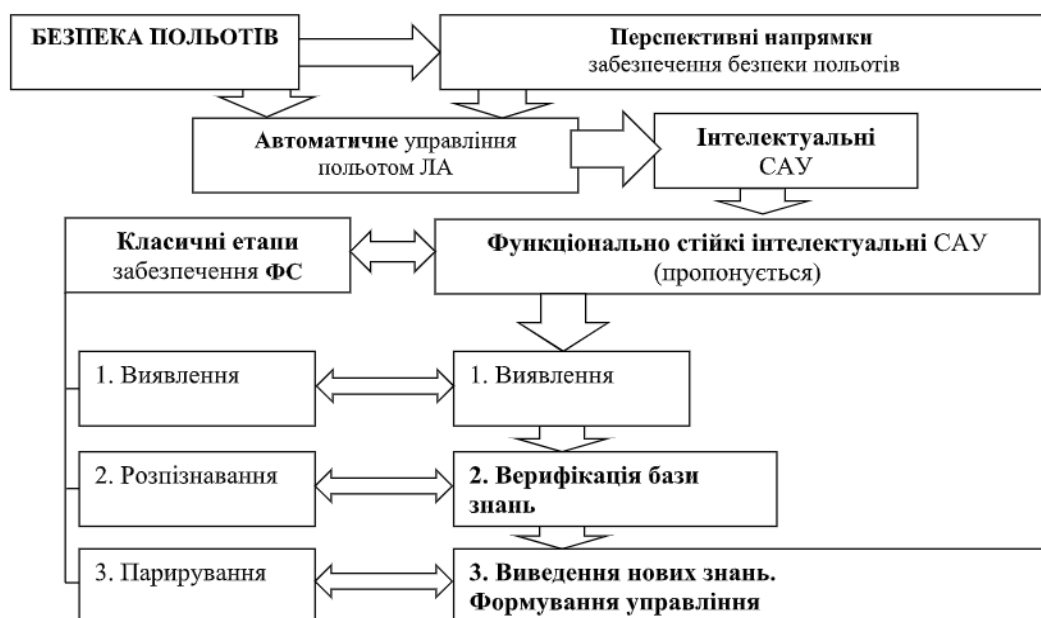

Рис. 1. Стратегія забезпечення властивості функціональної стійкості для інтелектуальної САУ ЛА

Постановка задачі. Метою даного дослідження є метод забезпечення функціональної стійкості параметрів руху літального апарату в умовах потоку відмов.

Для досягнення поставленої мети визначені наступні часткові задачі дослідження: проаналізувати існуючі практичні та науково-методологічні підходи щодо побудови інтелектуальних систем управління літальним апаратом; розробити теоретичні основи забезпечення функціональної стійкості інтелектуальних систем автоматичного управління літальним апаратом; розробити алгоритми інтелектуальної децентралізованої верифікації.

Очікувані результати досліджень. Дослідження дозволять отримати наступні результати:

- забезпечити властивість функціональної стійкості процесів навігації і управління рухом в перспективних інтелектуальних системах автоматичного управління літальних апаратів;
- підвищити показники функціональної стійкості перспективних інтелектуальних САУ ЛА, що забезпечить надійність вирішення спеціальних задач навігаційно-пілотажним комплексом ЛА та дозволяє говорити про підвищення ефективності управління рухом літального апарата за рахунок перерозподілу наявної інформаційної надмірності та інформаційних ресурсів САУ в процесі функціонування та використання методів нечіткої логіки при пошуку рішень в екстремальних ситуаціях виникнення збоїв та некоректностей в розподілених базах знань;

Висновки. Використання поняття функціональна стійкість для забезпечення параметрів руху ЛА на даний час не отримало достатньо широкого використання і є досить актуальним. Інтелектуальні системи управління ЛА можуть бути використані як на пілотованих ЛА так і на БПЛА цивільного і військового призначення. Зокрема на пілотованих ЛА такі системи можуть бути корисними при відмовах пілотажно-навігаційних систем і інших факторах, що потенційно можуть призвести до помилок пов'язаних з людиною. У контексті безпілотних літальних апаратів такі системи грають одну з головних ролей у забезпеченні ефективності і надійності їх використання. В обох випадках використання подібних систем здатні значно підвищити безпеку польотів і економічну ефективність.

Список використаних джерел:

1. Степанковський Ю.В. Дослідження динаміки літака Лабораторний практикум Електронне видання. – К.: НТУУ «КПІ», 2011
2. Розрахунок параметра потоку відмов відновлюваного об'єкта з урахуванням тривалості ремонтів Орест Лозинський, Сергій Щербовських
3. М.А.Калашник, Д.М. Обідін ФУНКЦІОНАЛЬНА СТІЙКІСТЬ ПІЛОТАЖНО-НАВІГАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТА НА ОКРЕМИХ РЕЖИМАХ ПОЛЬОТУ
4. Машков О.А. Применение теории функционально устойчивых систем для решения задач навигации и управления объектами вида «макросистема» /О.А. Машков, О.А.Кононов// Системи управління, навігації та зв'язку". – К.: ЦНДІ УїН, 2007. – Вип 3, – С.15–19.
5. Обідін Д.М. Аналіз теперішніх та перспективних науково-методичних підходів щодо побудови авіаційних комплексів та систем / Д.М.Обідін // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. –Харків: ХУПС, 2014
6. ДСТУ 2860-94 Надійність техніки. Терміни та визначення
7. Д.М. Обідін МАТЕМАТИЧНА ФОРМАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ ЛІТАЛЬНИМИ АПАРАТАМИ
8. Калашник Г.А. Забезпечення стійкого функціонування засобів навігації літальних апаратів під впливом зовнішніх дестабілізуючих факторів / Г.А. Калашник, Д.М. Обідін, М.А. Калашник // Системи обробки інформації. – 2016 22
9. Кравченко Ю.В. Функціональна стійкість – властивість складних ТС / Ю.В. Кравченко, О.В. Барабаш // Труды академії, № 40. – К.: НАОУ, 2002
10. Неділько С.М. Основи теорії функціональної стійкості автоматизованої системи управління повітряним рухом / С.М. Неділько. – Кіровоград: ДЛАУ, 2011

СЕКЦІЯ XVII. СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

ВПЛИВ СУРЖИКУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ: ЗАНЕПАД ЧИ НОВЕ ЯВИЩЕ?

Парфьонов Ілля Олегович

курсант 1 курсу, навчальної групи КП-331,
факультет підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Царьова Ірина Валеріївна

професор кафедри українознавства та іноземних мов,
доктор філологічних наук, професор
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Суржик – це елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно без дотримання норм літературної мови. Первісно термін «суржик» (без додаткових визначень) вживався переважно щодо українсько-російського суржику. Суржик з'являється тільки тому, що наш мозок так обробляє інформацію. Тобто характер суржику формується нами залежно від емоцій, ситуацій, досвіду та інших причин. Співбесідник може зрозуміти суржик, якщо він живе на тій самій території, що й ви. Наприклад, мова може сильно відрізнятися між містами; наприклад, людина з Дніпра не одразу зможе зрозуміти людей у Львові.

Термін «**суржик**» запозичений з сільськогосподарської лексики – це суміш різних зерен. Мішанина з пшениці, вівса, жита, ячменю тощо, або борошно з такого ж зерна. Суржик – це побутова мова, у якій штучно поєднуються елементи двох мов, без дотримання якихось літературних норм.

Україна постійно перебувала під окупацією Росії, з 1709 по 1991 рік. Протягом цього часу Росія намагалася знищити українську мову та українську ідентичність. Основний вплив на Україну здійснив Радянський Союз, який вижимав з України останні краплі. Росія змогла всунути в голови людей думку, що українська мова – це мова села, бути селянином не було престижно, а жити в місті – було модно, у місті було все. Тому нарешті люди почали відмовлятися від української мови, але повністю не змогли і виникали суржикові варіанти.

Зараз суржик з'являється у мовленні тому, що люди мають неповне знання української та російської мови, або тому, що вдома ми розмовляємо російською, на вулиці та в інших місцях – українською. Ми не встигаємо переключитися між мовами, або починаємо забувати слова й замінюємо їх по змісту з інших мов.

Суміш української та російської мови проглядається на сході та північному-центрі України. Суміш української та польської мови проглядається на заході та центрі України. Це розділення можна прослідити по річці Дніпро, тому що вона є природним бар'єром між державами, досить складним для перетину. Таким чином, Україна була розділена на дві половини річкою Дніпро: одну половину захопила Росія, а іншу – Польща.

Варто зауважити, що українська мова зазнавала впливу багатьох інших мов, таких як польська, турецька, німецька тощо. Проте, це не є нічим поганим; навпаки, такий вплив збагачує мову. Однак заміна великої кількості українських слів російськими призвела до суттєвого порушення мовного коду нації. Саме етимологія терміну «суржик» допомагає зрозуміти суть поняття: це суміш зерен жита й інших злаків, щось неоднорідне і нечисте.

Юрій Шевельов, відомий мовознавець-славіст, вперше почув термін «суржик» для позначення «мішанини мов у східноукраїнському селі» від свого студента-харків'янина у тридцятих роках. Суржик використовують для написання текстів (і це ще одна характерна відмінність від піджинів чи койне). Він служить стилістичним інструментом: ефект комічного легко досягається, якщо вправно інкрустувати навіть найсерйозніший текст реплікою суржику. І цим користуються досить вправно й завзято.

Чи є щось подібне у світі? У Білорусі є суміш білоруської та «великого і могутнього», яку називають «трасянкою». Там не злаки змішували, а корм для худоби. Суміш англійської та іспанської мов називають «спенглішем». У багатьох колишніх колоніальних країнах місцеві мови піддалися значному впливу мови колонізаторів. Однак такого глибокого і всепроникаючого впливу, як у випадку української мови з боку російської, немає ніде в світі. Саме тому явище суржику є унікальним. Чи росіяни розуміють суржик? Росіяни суржик розуміють десь так, як і літературну українську мову. Тобто майже ніяк.

Отже, суржик, як і багато інших явищ, має і позитивні, і негативні аспекти, і думки тут розділені. Деякі люди стверджують, що суржик сприяє загибелі української мови, оскільки він порушує норми літературної мови та може сприяти зниженню її престижу. Інші вважають, що суржик збагачує українську мову, вносячи в неї нові вирази та конструкції, а також дозволяючи виражати емоції більш експресивно.

У літній період 2004 року в Києві відбувся імпровізований «Суд над суржилом», організований Асоціацією захисту української культури «Український світанок». Суржика звинуватили у «проституції, державній зраді, розтлінні молоді, забрудненні довкілля». Початково його засудили, але потім виправдали, визнавши, що «суржик є безневинним покручем. Дозволяється спілкуватися ним всім суржиконосцям». Суржик зазвичай використовують у деяких випадках: 1) старше покоління, яке не може повністю перейти на українську мову, оскільки вони розмовляли всім життям на російській. Тому вони починають змішувати мови через неможливість згадати слова або як з'єднати речення; 2) для кращого вираження емоцій. Українською мовою можна передати емоції, але іноді хочеться щось нового, незвичайного. Наприклад, слово «відвратительно» одразу виражає своє значення та емоції, пов'язані з об'єктом, про який воно вживається.

Список використаних джерел:

1. Суржик. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%>
2. Суржик і чистота, або Чому це «відвратительно». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3408444-surzik-i-cistota-abo-comu-ce-vidvratitelno.html>
3. Чим унікальний український суржик. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/blogs-50642420>

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

DOI 10.62731/mcnd-24.05.2024.004

ETNOLINGWISTYCZNE ASPEKTY WSPÓLISTNIENIA JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO I POLSKIEGO – WZAJEMNE ODDZIAŁYWANIE I WZORCE JĘZYKOWE NA PRZYKŁADZIE FRAZEOLOGIZMÓW

Sloiko Diana Serhiivna

Studentka pierwszego roku licencjatu
Dziennikarstwo i Komunikacje Społeczne
Uniwersytet Szczeciński, Polska

Opiekun naukowy: Krzanowska Agnieszka

Doktor Nauk Humanistycznych w zakresie filologii słowiańskiej
Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet Szczeciński, Polska

***Adnotacja:** Artykuł skupia się na rozszerzonej analizie frazeologizmów w języku polskim i ukraińskim, co dało możliwość porównania obu języków, wyjaśnienia ich różnorodności, podobieństw i funkcjonowania. Analiza pokazała znaczną wspólność między dwoma językami, co można zauważyć w poszczególnych przykładach.*

Wstęp: Język to podstawowe narzędzie, służące do komunikowania pomiędzy różnymi grupami w społeczeństwie. To cała historia, dzięki której ciągle powstają frazeologizmy, dialekty oraz różnorodne neologizmy.

Rozwój języków nigdy się nie kończy, stare zostaje zastąpione nowym, a to znaczy, że słownictwo nabywa nowego znaczenia. Ponadto istnieje pojęcie, które określa przynależność każdego z języków do określonej grupy. Jedną z takich grup to rodzina indoeuropejska, do której należą języki albański, germański, indo – aryjski, romański, słowiański i wiele innych.

Znaczące miejsce wśród innych grup zajmuje słowiańska. Jest to największa grupa etnolingwistyczna w Europie. [1] Współczesne języki słowiańskie (np. czeski, słowacki, polski, ukraiński) powstały w wyniku rozpadu pierwotnego języka prasłowiańskiego. Łączą ich takie wspólne cechy, jak: wybitnie fleksyjna morfologia – większość języków słowiańskich ma 6 lub 7 przypadków; podział czasowników na dokonane i niedokonane (leksykalny aspekt), obecność fonemicznej palatalizacji.

Wszystkie języki słowiańskie mają wspólne powiązanie. Jednak szczególną uwagę warto zwrócić na współlistnienie takich dwóch języków jak polski i ukraiński, które są ściśle powiązane, ale równocześnie posiadające własną ścieżkę rozwoju historycznego. [2] Pod względem słownictwa, przybliżonego ukraińskiemu, jest polski, który zajmuje drugie miejsce (70% powszechnego słownictwa).

Analiza skupia się na porównaniu frazeologizmów w obu językach, co może pomóc w wyjaśnieniu ich znaczenia, różnorodności, pochodzenia, różnic oraz podobieństw. Cel polega na interpretowaniu, dotyczącego funkcjonowania dwóch języków poprzez analizę frazeologizmów. Ponadto zwrócić uwagę na popularność danego aspektu języka i jego zanikanie we współczesnym świecie.

Analiza wybranych jednostek frazeologicznych zostanie poprzedzona próbą ich zdefiniowania.

Frazeologia. Definicja:

Związkiem frazeologicznym nazywano powtarzalne połączenia wyrazowe, składające się z co najmniej dwóch elementów, których znaczenie nie jest sumą znaczeń poszczególnych składników.

W językoznawstwie funkcjonują następujące sposoby klasyfikacji związków frazeologicznych, mianowicie: **Podział formalny** w centrum zainteresowania stawia część mowy, którą można uznać za ośrodek frazeologizmu. Centrum wyrażenia stanowi rzeczownik (np. biały kruk 'osobliwość'), zwrotu – czasownik (np. dolewać oliwy do ognia 'podsycać spór'), a fraza ma postać zdania lub jego równoważnika (np. wyszło szydło z worka 'stały się jawne uprzednio ukryte intencje działania'). Zwrot, podobnie jak czasownik, może przybierać różne formy gramatyczne, np. dolał oliwy do ognia, doleją oliwy do ognia itp.

Podział semantyczny opiera się na łączliwości, stopniu zespolenia poszczególnych składników. Związki stałe (idiomy) mają kształt niezmienny, nie dopuszczają żadnych modyfikacji w swej budowie, np. połączenie pójść po rozum do głowy nie może zostać uzupełnione żadnym elementem (*pójść po rozum do swojej głowy).

Zakres jednostek, zaliczanych do frazeologii, bywa różny, poczynając od idiomów (trzymać język za zębami), przez stałe porównania (biały jak ściana), inne stałe związki wyrazowe (w związku, wziąć udział, podjąć decyzję) czy kolokacje (popęlić błąd, wygłosić przemówienie), aż po utarte formuły (m.in. powitania) i szablonowe zwroty (czy mogę prosić o...). Kompetencja frazeologiczna jako część kompetencji językowej zakłada wiedzę i sprawności dotyczące podsystemu leksykalnego, a jako część kompetencji komunikacyjnej – wiedzę i sprawności leksykalno-komunikacyjno-kulturowe. [3]

Źródłem frazeologii mogą być literatura, religia, historia, mitologia, Internet, język potoczny. A jej najważniejszą funkcją jest wzbogacenie języka oraz dążenie do wzbogacenia i urozmaicenia treści przekazu.

Prezentacja głównego materiału: We frazeologii widoczne są efekty ważnego etapu rozwoju historyczno-kulturowego narodów i ich języków. Oczywiście, w obu językach frazeologia ma różnorodne konstrukcje o różnych znaczeniach i strukturach. Pewne z nich są podobne ze względu na pochodzenie, wskutek czego nie jest na tyle widoczna różnica pomiędzy dwoma językami (np. bać się jak ognia / бояться як вогня). Ponadto są frazeologizmy, które różnią się, na przykład, doborem składników, ale ich odmienność nie jest na tyle kardynalna, więc nie byłoby to przeszkodą w porozumiewaniu obu narodów (np. robota nie zajac, nie ucieknie / робота не вовк - в ліс не втече). Istnieje również i taka grupa frazeologizmów, dla których nie można wyznaczyć odpowiedników w obu językach, co stanowi dość istotny problem w poprawnym odbieraniu informacji (np. jak sójka za morze / як чумак по сіль - chociaż mają one to samo znaczenie).

Wspólnym obszarem dla obu krajów jest też tematyka związana z biblizmami, które weszły do języków jako cytaty biblijne. Liczne biblizmy to związki mające tożsame strukturalnie i leksykalnie odpowiedniki w wielu językach europejskich. Motyw zbłąkanej owieczki / заблукана вівця występujący w Biblii, np.: „Błądź jak owca, która zgineła; / szukaj swego sługi, bo nie zapominam o Twoich nakazach” (Biblia, ST, PS 119, 176); „Wszyscyśmy pobłądzili jak owce, / każdy z nas obrócił się ku własnej drodze, / a Jahwe zwał na Niego / winy nas wszystkich” (ST, Iz 53,6), stał się podstawą utworzenia

frazeologizmu zbłąkana owieczka, oznaczającego grzesznika, kogoś, kto odstąpił od przyjętych zasad (NSF: 332) [3]. Oprócz tego w danym obszarze przeplatają się inne biblizmy w obu językach:

Берегти як зіницю ока → **strzec jak źrenicy oka** (Księga Psalmów 17:8 “Strzeż mnie jak źrenicy oka; w cieniu Twych skrzydeł mnie ukryj [4].

Не біжи поперед батька в пекло → **Nie rzucać pereł przed wieprze** (Mt 7,6 “Nie dawajcie psom tego, co święte, i nie rzucajcie swych pereł przed świnię, by ich nie podeптаły nogami, i obróciwszy się, was nie poszarpały”) [5]

Ważną część stanowi też tworzenie idiomów o różnym charakterze. W obu językach znajdują się idiomy, które mają podobny skład leksykalny lub w ogóle nie mają nic wspólnego.

Pierwsza grupa prezentuje podobne cechy leksykalne w obu językach:

Жити як кіт з собакою → Żyć jak pies kotem

Шукати вчорашнього дня → Szukać wczorajszego dnia

Następna grupa idiomów z różnym składem, ale mająca to samo znaczenie:

Вийти сухим з води → Spaść na cztery łapy

Комар носа не підточить → Mucha nie siada

W takim porównaniu można zauważyć podobne formy w języku polskim i ukraińskim z równoczesną różnicą sposobu ich tworzenia.

Znaczącą rolę także odgrywają przysłowia, które cieszą się ogromną różnorodnością w obu językach. Odzwierciedlają kulturowe i historyczne aspekty społeczeństwa oraz pomagają w rozwoju kultury mowy. Do porównania wzięto kilka z nich:

Grupa pierwsza z podobnymi cechami tworzenia przysłów:

Загоїться, поки весілля скоїться → Do wesela się zagoi

Знати щось як свої п'ять пальців → Znać coś jak własną kieszeń

Grupa odróżniająca przysłowia w obu językach, mające jednakowe znaczenie:

Як гукаєш, так і відгукується → Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie

Язык до Києва не доведе → Koniec języka za przewodnika

Ponadto z wybranych do analizy przysłów do jednego nie udało się znaleźć polskiego odpowiednika, mianowicie: Моя хата скраю - нічого не знаю.

W językach naturalnych występują stałe połączenia wyrazowe właściwe dla poszczególnych języków. Niektóre z nich mogą mieć wykładniki formalne wskazujące na ich narodowy charakter. We frazeologii polskiej występują takie jednostki jak: Polak potrafi, (po)rozmawiać jak Polak z Polakiem / dogadać się jak Polak z Polakiem [3]. Natomiast w języku ukraińskim odnalazły się następujące jednostki: Нема на світі другої України, немає другого Дніпра; Без верби і калини немає України. To wskazuje na to, że różnią się między sobą ze względu na ich korzenie kulturowe, historyczne i społeczne, które nadają językowi szczególne znaczenie.

Pomimo podobieństw istnieje też inna odmienna grupa, która ze względu na rozwój słownictwa coraz bardziej staje się popularna lub znika w ogóle z języka i zostaje zastąpiona innymi odpowiednikami. Istotną różnicę można zauważyć we frazeologizmach, które są w zaniku w jednym języku, natomiast w innym są powszechnie używane. [6] Anna Kamieńska podaje w swoim “Słowniczku zapomnianych frazeologizmów” związki frazeologiczne, które zostały uznane za nieobecne w użyciach współczesnych:

Ані слуху, ані дychу → Ні слуху, ні духу

Чувати як грох при дрозді → Як горох при дорозі

Хоч сидіти і плачати → Хоч сидіти і плачати

Natomiast w języku ukraińskim takie jednostki są szeroko wykorzystywane.

Na dodatek jedna z cech, łącząca większość języków, wśród których znajdują się też ukraiński i polski, to błędy ortograficzne, których się dopuszcza podczas wykorzystywania poszczególnych frazeologizmów. Jest to istotny problem, ponieważ w życiu codziennym

słyszemy częściej niepoprawne związki frazeologiczne, które weszły w język i wypierają formy prawidłowe.

W języku polskim można natknąć się na popełnienie takich błędów frazeologicznych, jak: [7] Między Bogiem a prawdą (poprawną formą tego powiedzenia jest *Bogiem a prawdą* i oznacza to *mówiąc szczerze, prawdę mówiąc*). Chodzi tu o zapewnienie, że ktoś kieruje się prawdą i powołuje się przy tym na Boga; Od stóp do głowy (*od stóp do głów*, a nie *od stóp do głowy*). Związek ten oznacza *całkowicie, zupełnie, cała postać od góry do dołu*; Osiąść na laurach (poprawną formą tego związku frazeologicznego jest *spocząć na laurach*). Oznacza to zaprzestać działania, zadowolając się dotychczasowymi osiągnięciami; Poddawać coś w wątpliwość (należy zastąpić wyrażeniem podawać coś w wątpliwość). Oznacza ono zakwestionowanie prawdziwości czegoś.

Natomiast w języku ukraińskim można wskazać następujące błędy, które powstały pod wpływem języka rosyjskiego, określanego często jako surżyk w odniesieniu do użycia frazeologizmów: під відкритим небом (poprawna forma tego wyrazu - просто неба), прийшло в голову (zamienić trzeba na спало на думку), прийняти міри (poprawnie brzmi вжити заходів), в кінці кінців (lepiej użyć зрештою), приймати участь (powinno być брати участь).

Co się tyczy błędów, to ich pojawienie się w słownictwie jest wywołane różnymi przyczynami, jednak są różne dla obu języków. Oczywiście, rusycyzmy w języku polskim są też obecne, jednak ich dominacja jest bardziej widoczna w języku ukraińskim.

Wnioski: Podsumowując, daje się zauważyć znaczną liczbę wspólnych cech we frazeologii polskiej i ukraińskiej. Taka obserwowana dominacja podobieństw podkreśla nie tylko wspólne korzenie języków i ich bogactwo, ale także ich wzajemne oddziaływanie i wpływ na siebie.

Jednak mimo wielu podobieństw obecne są też różnice w tworzeniu frazeologizmów, ich brzmienie, struktura czasami nie miały nic ze sobą wspólnego, co wskazuje na odrębny rozwój języków, które pozostają na swoim kursie, przecinając się w odpowiednich momentach.

Ponadto każdy z języków jest unikalny, posiada swoje własne leksemy, właściwie tylko jednemu z nich i nie odnajdują się w innych słownikach poza granicami kraju.

Dzięki takiej analizie można lepiej zrozumieć nie tylko strukturę i funkcję frazeologizmów w obu językach, ale także głębsze znaczenie kulturowe i społeczne. Porównując frazeologizmy, możemy dostrzec, jak ludzie w różnych krajach wyrażają podobne myśli i uczucia w sposób charakterystyczny dla swojej kultury. To także zachęca do dalszych badań nad wpływem historii, tradycji i współczesnych trendów na język i jego wyrażenie w formie frazeologizmów.

Bibliografia:

1. *Języki słowiańskie*. Wikipedia. https://pl.m.wikipedia.org/wiki/Języki_słowiańskie
2. *Ukrayins'ka mova* (Українська мова). Wikipedia. https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Українська_мова
3. Awramiuk, E., Frąckiewicz, M. K., Szerszunowicz, J. (2017). *Frazeologia w kształceniu językowym*. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
4. *Księga Psalmów 17*. W: Biblia Tysiąclecia. (2003). *Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*. Wydawnictwo Pallottinum. <https://biblia.deon.pl/rozdziel.php?id=850>
5. *Ewangelia wg św. Mateusza 7*. W: Biblia Tysiąclecia. (2003). *Biblia Tysiąclecia - Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*. Wydawnictwo Pallottinum. <https://biblia.deon.pl/rozdziel.php?id=250>
6. Korpysz, T. (2016). *Frazeologizmy zapomniane? Idziemy*, 582(48). <http://www.idziemy.pl/porady/jezyk/frazeologizmy-zapomniane->
7. Wojtysiak, L. (2023). *Błędy frazeologiczne – które popełniamy najczęściej?* Content Writer - koretka & redakcja. <https://contentwriter.pl/bledy-frazeologiczne/>

FOSTERING COLLABORATION AND KNOWLEDGE EXCHANGE FOR GLOBAL INNOVATION AND SCIENTIFIC GROWTH

Tovma Viktoriia Ruslanivna

Student Faculty of Hotel and Restaurant Business
State University of Trade and Economics, Ukraine

Supervisor: Yuliia Oleksandrivna Yuvkovetska

PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Foreign Philology and Translation
State University of Trade and Economics, Ukraine

Facilitating collaboration and knowledge exchange for global innovation and scientific advancement plays a crucial role in today's world, where the pace and scale of change are exceptionally high. Modern society is experiencing rapid technological progress, which creates enormous potential for scientific growth and innovation. However, this potential can only be realized through effective collaboration and knowledge exchange among various actors in scientific and technical activities. Collaboration among scientists, research institutions, companies, and government agencies enables the pooling of diverse resources and ideas to create new technologies, products, and solutions that contribute to scientific progress and social development.

One of the key advantages of collaboration is the opportunity for knowledge and experience sharing among different entities. This exchange stimulates the innovation process by combining different approaches and perspectives. For example, scientists can leverage knowledge from other scientific fields or practices to address complex challenges they face. Moreover, experience sharing helps avoid research duplication and more efficiently utilize resources [1].

Another important advantage of collaboration is the increased scale of research and innovation. When different organizations combine their efforts, they can undertake more ambitious projects and tackle more complex problems that require significant investments of time and resources. For instance, global scientific projects in the field of health can bring together researchers from different countries to address issues such as pandemics or the development of new treatment methods.

Additionally, collaboration fosters the creation of more effective innovation ecosystems. With openness and interaction among different entities, conditions are created for faster technology transfer from laboratories to practice, contributing to economic growth and improved quality of life.

The role of international cooperation in ensuring global innovation and scientific development should also be considered. In a world where problems and challenges are inherently international, cooperation between countries becomes extremely important. International scientific and technological projects allow countries to combine efforts to address common issues such as climate change, energy security, global health, and more [2].

However, there are certain challenges and limitations to collaboration and knowledge exchange. One of them is the issue of confidentiality and intellectual property protection. During collaboration between different entities, questions may arise regarding ownership and rights to the obtained results, especially in research areas where innovation and new technologies are key assets. Mechanisms for protecting intellectual property and regulating

relationships between collaboration participants are necessary to ensure fair benefit sharing and stimulate further research and innovation.

Another challenge is cultural and language barriers. In a world where collaboration often occurs among representatives of different countries and cultures, difficulties in communication and understanding may arise. It is important to develop communication and collaboration mechanisms that ensure effective interaction among participants from different cultural and linguistic backgrounds.

Financial constraints are also a significant issue. Collaboration and research often require substantial investments, which may not always be accessible to all participants. Mechanisms for funding and supporting research that provide equal access to resources and increase collaboration opportunities are needed.

Ethical issues and responsibility in scientific activities are another important aspect. During collaboration and knowledge exchange, situations may arise that require careful ethical analysis and consideration of consequences for society and the environment. These aspects need to be taken into account when planning and executing research and innovation projects [3].

In conclusion, facilitating collaboration and knowledge exchange for global innovation and scientific growth is a key element of modern scientific and technological progress. By pooling efforts and expertise from various entities, significant achievements can be made in various fields, contributing to the overall well-being and development of humanity. Developing mechanisms for collaboration and knowledge exchange should be a priority task for the scientific community, businesses, and government agencies to create resilient and innovative solutions for the benefit of the entire world.

References:

1. Fostering Collaboration and Knowledge Exchange. Graham Boeckh Foundation. URL: <https://grahamboeckhfoundation.org/en/what-we-do/collaboration-knowledge/>
2. Gregory A. Aarons, Chariz Seijo, Amy E. Green, Joanna C. Moullin, Henna Hasson, Ulrica von Thiele Schwarz, Sigrid James, Mark G. Ehrhart, Simon Ducarroz, Nick Sevdalis and Cathleen Willging. Fostering international collaboration in implementation science and research: a concept mapping exploratory study. BMC Res Notes. 2019. C. 1-6.
3. Pérez Jolles M, Willging CE, Stadnick NA, Crable EL, Lengnick-Hall R, Hawkins J, Aarons GA. Understanding implementation research collaborations from a co-creation lens: Recommendations for a path forward. Front Health Serv. 2022. C. 1-14.

КОМУНІКАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ФАНФІКШЕНУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Белік Софія Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету систем та засобів масової комунікації
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Гудошник Оксана Василівна

ORCID ID: 0000-0002-5941-4502

канд. філол. наук, доцент кафедри масової та міжнародної комунікації
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Фанфікшен (від англ. «fan» – фанат та «fiction» – вигадка) – творчість фанатів, заснована на інтерпретації канонічних історій. Найпопулярнішим видом фанфікшену є фанфіки, тобто фанатська література. Це історії, що доповнюють оригінальний твір (книгу, фільм, виставу, пісню тощо) або змінюють його, фікрайтери (автори фанфіків) створюють нові сюжетні варіанти чи власні оригінальні історії тощо. Зазвичай, ця діяльність є некомерційною, але вплив нових медіа, створення сайтів з можливістю обміну файлами, а потім фанфікшен-платформ, поява та поширення фанонів (прийнятий спільнотою відхід від канону) радикально змінили уявлення про можливості фанфікшен-ком'юніті [1; 2].

У науковому осмисленні фан-культури виділяють три хвилі: перша пов'язувалась із теорією інтертекстуальності та літературоцентричним підходом до фанфіків; на наступному етапі увага акцентувалась на нових медіа, які уможливили створення простору об'єднаних субкультур з власною комунікацією, медіаефектами та впливами, наприклад, на жанр наукової фантастики; третя хвиля презентувала різновекторний дискурс досліджень фан-спільнот, фанону, питань авторства тощо [3]. «Золоту еру» фанфікшену пов'язують із відкриттям сайту Archive of Our Own (AO3), який водночас виконує роль архіву, форуму й фан-платформи, об'єднує на сьогодні більше 7 млн користувачів, 65 тис. фандомів, у вільному доступі презентує майже 13 млн робіт. Зреалізовані в концепції сайту принципи самоорганізації та партисипації, активне спілкування фікрідерів та фікрайтерів засвідчила появу нового альтернативного медіа, із власними комунікативними практиками [4], колективною творчістю як системоформувальним чинником [5]. Подальша потужна медіатизація фанфікшену зумовлювалась комунікацією всередині фандомів та створенням власних оригінальних продуктів: відомими стали створені на основі фанфіків книги Е. Л. Джеймс «П'ятдесят відтінків сірого», додзінсі в Японії, Південній Кореї та Таїланді, фан-комікси у США та Британії, кіноадаптації фанфіків – фільм «Після», окремі серії відомого серіалу «Надприродне» тощо.

Сучасний український фанфікшен представлений сайтами Fanfics.ua, ФУМ та Букнет. Останній є платформою самвидавної літератури загалом, тож фанфіки є лише одним із представлених жанрів. Особливістю цих платформ є комунікація виключно українською мовою, представлені також переклади фанфіків з англійської та інших мов. На своїх роботах автор може поставити особливу помітку про заборону перекладу тексту російською та його розміщення на російськомовних платформах.

Сайти фанфікшену активно підтримують розвиток української мови. Так, у структурі сайту ФУМ використовуються новотвори на позначення іншомовних запозичень. «Фандоми» (об'єднання фанатів певного твору) перейменовані на

«фанхати», «лайк» – «вподобайка», «лінк» – «покликання», «комікс» – «мальопис» тощо; на Fanfics.ua «теги» мають назву «мітки». Популяризуються й норми нового українського правопису у роботах та розділах сайтів: мітологія, міт, радости, незалежності тощо. На думку дослідників, це є наслідком процесів «локалізації» фанатської творчості, який проявляється у видозміні характеристик та форм класичного фанфікшену та «підлаштуванні» їх під конкретні країни» [4]. У такий спосіб об'єднання фанатів наголошують на важливості культури та мови під час війни і роблять це за допомогою фанфіків.

Сайти поділено на розділи та категорії за типом фандомів: книги, фільми, серіали, ігри, манга, мальописи, аніме, відомі люди, міти, легенди, казки, вистави, телешоу тощо. Також сайти мають форуми, на яких можна поспілкуватися на цікаві теми; зручна навігація спрощує пошук фанфіків за назвою, фандомом, мітками, тематичним спрямуванням чи пейрингом (персонажі, що утворюють пару). Аудиторні показники сайтів засвідчують початкову динаміку розвитку спільноти. Так ФУМ має 13483 зареєстрованих користувачів з найчастотнішим оновленням фандому «Гаррі Поттер». Але найбільш вподобаним фанфіком є «Ліхтар», написаний за серіалом «Козаки. Абсолютно брехлива історія». Сайт Fanfics.ua містить 455 фандомів, серед яких за кількістю робіт найбільшими є «Оріджинали» (3 476) та «Гаррі Поттер» (1 167).

Показовою для локальних фандомів є поширення оригінальних робіт. Оріджинали – твори, у яких персонажі, події та сюжет придумані автором, але за своєю структурою та способом написання наслідують фанфікшен-літературу. Якщо на вже згадуваному АОЗ тип фанфіку «Original Work» представляє 0,5% контенту, на національних ресурсах ця кількість коливається між 10–20%. Оріджинали можуть бути монетизовані як, наприклад, на сайті «Букнет», де автори саме таких робіт (не написаних за мотивами інших творів) встановлюють ціну за доступ до текстів.

Серед української фанфікшен-спільноти багато фандомів, присвячених національній тематиці: «ЗСУ», «Історія України», «Українська література», «Україномовний сегмент Ютубу», «Слов'янська мітологія». А на Fanfics.ua є окремий розділ «Щоденники війни», у якому, за задумом, публікуватимуться особистісні історії. Однак розділ ще не має доданих робіт, а твори такої тематики викладаються у вищезазначених фандамах або ж серед оріджиналів із міткою «Війна в Україні».

У фандомі «ЗСУ» популярними персонажами є Привид Києва та оборонці острова Зміїний, які стають новими національними мітами (фанфіки «Ластівка», «Привид Києва» та «Острів Зміїний»). В «Історії України» найбільша кількість робіт присвячена періоду Української Народної Республіки та її головним діячам: Грушевському, Петлюрі та Винниченку («Щоденники Винниченка: невидане», «Мовчазний злочин совітів»). Оріджинали з міткою «Війна в Україні» здебільшого містять історії від імені військових або їхніх рідних, тут частими є мітки «Жорстокість», «Біль», «Кров», «Страх», «Самовизначення», «Трагедія» («Реалії сьогодення», «Пам'яті 24.02.22», «Ангели боронять горизонт»).

Також українські фікрайтери звертаються до слов'янської мітології. Поширеними є образи Чорнобога та Білобога як таких, що допомагають українцям впродовж усієї історії: УНР, Помаранчева революція, Революція гідності, російсько-українська війна тощо («Бути там, де і ти»).

Однак найбільшим фандомом українського простору є «Українськомовний сегмент Ютубу». За частотністю фанфіки з пейрингом «Женя Янович/Спартак Субота» конкурують з «Телебаченням Торонто». Популярність зазначених тем пояснюється загальною медіатизацією фанфікшену, інтересом до медійних сюжетів

та популярних медіаперсон: Саша Гонтар, Макс Щербина, Сергій Чирков, Анатолій Остапенко («Анатолій Остапенко, я прошу твоєї допомоги», «Пошуки рідної людини»). У фанфіках уявляють їх у реальному житті, творчо інтерпретують відношення до сім'ї, війни, стосунків та інших сфер життя звичайної людини. Так медійна діяльність команди «Торонто» перетворюється на реалізований мовою фанфікшену близький українському читачеві простір повсякдення війни.

Українські фандоми представлені й у зарубіжному фанфікшн-просторі на платформах АОЗ, Fanfiction.net та Wattpad. Зазвичай це оріджинали на основі реального досвіду: історія індійської студентки, що намагалася виїхати з України 24 лютого («The way I left: from the view of a medical student in the ukraine war»), британця, який товаришував з харків'янином і згодом отримав повідомлення про його загибель («My personal story of the ukraine war»). Користується популярністю фандом, присвячений Володимирі Зеленському. Здебільшого фанфіки про нього описують воєнні події, а самого Президента зображують як незламного лідера України («The Easter Miracle», «An absence at your centre»).

У воєнному тематичному дискурсі відзначимо високу рефлексивність українського фанфікшену, звернення до складних питань самовизначення, що постають перед нацією: хто ми є? яка наша роль у цьому світі? що робитимемо далі? У пошуку відповідей автори звертаються до вже знаних образів української історії, створюють нові національні міти («Привид Києва», «Острів Зміїний»), намагаються зробити ближчими до себе знаних медіаперсон з ютубу. Сучасний український фанфік може трактуватись як творчий артефакт війни, а з огляду на емоційну залученість фанатів, як окремий фандом, контекстно зрозумілий лише українцям. Він виступає проявом різних напрямів глокалізації – тема війни через глобальний фанфікшен набуває міжнародного інтересу й одночасно стає «кодом» внутрішньої цілісності та емпатичного залучення національної спільноти.

Серед традиційних для фанфікшену каналів комунікації відзначимо форуми, де користувачі обмінюються улюбленими фанфіками, пропонують власні ідеї для написання творів, обговорюють складнощі в написанні робіт. Коментарі та спілкування на форумах фанфікшен-сайтів виконують функції соціальної взаємодії, обміну інформацією. Так читачі висловлюють своє відношення до робіт, а автор формує уявлення про себе як фікрайтера завдяки оцінці творів.

У сучасному українському фанфікшен-просторі з'явилися нові канали представлення, обговорення й поширення контенту. Так, в українськомовному ютубі серед каналів, присвячених літературі та хобі, є відео з читанням фанфіків, їх обговоренням та дискусіями щодо фанфікшену в культурі. На каналі «ПРОЛІТ» (@prolit_) показовою стала дискусія навколо фанфіків і визнання їх вдалою формою самореалізації з високим потенціалом [6], «Вероліса» [7] закликає фікрайтерів та читачів припинити використовувати російський Ficbook.net і переходити на українські та зарубіжні ресурси. Однак більшість відео присвячені читанню фанфіків на різні теми, серед найпоширеніших: еротичний фанфікшен, фанфіки за «Гаррі Поттером», найкращі/найгірші фанфіки українською.

Ще одним каналом фанфікшен-комунікації стала платформа ТікТок, де автори можуть рекламувати свої фанфіки чи телеграм-канали, присвячені фандому або пейрингу. Поширеними стали відео з потрапляннями до Гогвортсу (жанр фанфікшену, у якому людина потрапляє до іншого світу). Одним із підвидів таких відео є шифтінг (усвідомлені сновидіння) з описом досвіду входження в подібний стан. Завдяки шифтінгу фанати можуть потрапити до Гогвортсу «насправді», поспілкуватися з улюбленими персонажами та відчути себе магом. Популярними

також є відео із використанням масок з персонажами у межах гри. Так створюються нові історії з альтернативними сюжетами та героями.

Висновки.

У просторі сучасного українського фанфікшену ми визначили декілька особливостей. Фанфікшен для українців є формою саморефлексії, інструментом просування національної мови та культури, можливістю відволіктися від війни завдяки хобі та відчуттю причетності до спільноти; зарубіжній аудиторії він презентує війну через авторські роздуми, оцінки, емоції та історії очевидців.

Український фандом більш рефлексивний та направлений на самопізнання, тоді як зарубіжний зосереджений на персонажах. Бажанням унезалежнитися від канону та самореалізуватися пояснюється поширення жанру оріджинали. Національні фандоми локалізуються й завдяки персонажам історії України, слов'янській міфології та створенню сучасних національних міфів; під час війни вони більше тяжіють до історичних тем та зосереджені на осмисленні національної культури. Це може бути пов'язано з тим, що для українців фанфікшен став засобом дестигматизації страшних травм воєнного повсякдення. Тож українська фанфікшен-простір зосереджується на пошуках себе і вибудовуванні локального контенту з урахуванням глобальних тенденцій, серед яких – використання медіаплатформ задля комунікації, поширення власних робіт й обговорення загальної проблематики сучасної фан-культури.

Список використаних джерел:

1. Jamison A. Why Fanfiction is Taking Over the World? Dallas, TX: BenBella Books, Inc, 2013.
2. Booth P. Digital Fandom 2.0. New Media Studies. London : Peter Lang Inc, 2017.
3. Gooch B. The communication of fan culture: the impact of new media on science fiction and fantasy fandom. [Undergraduate Thesis]. Atlanta: Georgia Institute of Technology, 2008. Вилучено з: <https://repository.gatech.edu/entities/publication/6ed00d24-b42b-4b1b-af78-acefe56e8f60>
4. Гудошник О., Яровкіна В. Фанфікшен як альтернативні медіа: сучасні комунікативні практики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Журналістика*. 2021. Випуск 1. № 1. С. 43–48. <https://doi.org/10.23939/sjs2021.01.043>
5. Jenkins H. Textual poachers: Television fans and participatory culture. New York: Routledge, 1992.
6. *ПРОЛІТ*. Звідки взялася фанатська література? І чому ми всі її любимо або ненавидимо. Вилучено з: <https://www.youtube.com/watch?v=2kCtBStW-7U>.
7. *Вероліса*. Де читати фанфіки українською? / чому українці досі сидять на фікбуці? Вилучено з: <https://www.youtube.com/watch?v=8ETl7dv5GDg>.

НІМЕЦЬКА (АВСТРІЙСЬКА) ЛЕКСИКА В ДІАЛЕКТНОМУ ВОКАБУЛЯРІ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ

Шетеля Ярослав Михайлович

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», Україна*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Історія будь-якої етнічної культури в різні періоди характеризується розмаїттям форм аксіологем, множинністю ціннісних детермінант соціуму. Це твердження особливо актуальне для культури народів, які через історичні обставини зазнали потужного впливу з боку інших споріднених етносів. Провідником культурного впливу часто є мова, а сам він часто здійснюється в умовах диглосії. Наприклад, така ситуація історично склалася на Закарпатті, слов'янське населення якого тривалий час перебувало під впливом германської культури в її австрійському вияві, і цей вплив позначився, зокрема, на лексиконі українських говірок закарпатського ареалу.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблем діалектного мовлення – один із магістральних напрямів мовознавства, який ніколи не втрачав своєї актуальності. Студії вітчизняних і зарубіжних славістів ґрунтовно описують склад діалектного словника, системну організацію говірок на всіх ярусах, генезис наріч і їхню історію. Окремий тип наукових розвідок із діалектології (зокрема, й української) являють дослідження, зорієнтовані на характеристику результатів міжмовної взаємодії в діалектному мовленні та виділення запозичень у говірках і вивчення їхньої ролі в усному місцевому мовленні (пор., ще: [7]). Зокрема, до праць такого роду належать: Лизанець П. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР (Ч. I–III: Угорські запозичення в українських говірках Закарпаття; Будапешт; Ужгород, 1976); Csörey L. Magyar szók a rutén nyelvből // Nyelvtudományi közlemények XVI. Budapest, 1881. P. 270–294. Але головним чином нас цікавлять студії з акцентом на германській лексичній інфільтрації в закарпатські говірки, пор., наприклад, публікації О. М. Гвоздяк [1; 2; 3; 4; 5; 14].

Близьке коло питань розглядається іншими науковцями, з-поміж яких Л. Владимир, О. М. Гвоздяк, Й. Ебнер, М. Кирилюк, Ф. Куль, Н. Максименко, Г. Мелік, М. Медвідь, О. Пискач, Е. Стародимова, І. Чолос, Є. Циганенко, М. Шін, Й. Шрамл, С. Штефуровський, Л. Шмідзен, Л. Фелдес та ін. Вони також зосереджують увагу на вивченні різних аспектів функціонування німецької (австрійської) лексики на Закарпатті. Тут потрібно згадати українських науковців, які досліджували власне питому вагу австрійської лексики в українських говірках: йдеться про Д. Костюка, В. Лопушанського, Т. Пиц, Н. Нечаєвої та деяких ін.

Знайомство зі спадком науковців, які безпосередньо чи опосередковано порушували окреслену проблему, засвідчує, що в науці немає *цілісного й системного дослідження*, в якому би висвітлювалися проблеми функціонування австрійської лексики в усному діалектному побуті українців Закарпаття.

Мета статті – окреслити окремі ракурси вивчення австрійської лексики в усному діалектному мовленні українців Закарпаття.

Основні тези дослідження

1.1. Історичні передумови. Австрійська лексика в закарпатському діалектному ареалі з'явилася після того, коли наприкінці XVIII – початку XIX століття на території Закарпаття почали заселятися біженці зі сусідніх країн. З плином часу тут виникли німецькі поселення, які облаштовували свій побут, а також намагалися зберегти мову, звичаї, традиції. Міграція здійснювалася різними шляхами. Так, у верхів'ях ріки Тересви оселилися вихідці з верхньої Австрії. На подарований у свій час графському дому Шенборнів території Мукачівсько-Чинадіївської домінії, що належала Ференцу Ракоці II, оселилися вихідці зі східної Франконії, південної Богемії, південної Баварії та Швабії. До того ж німці зі східної Галичини та Угорщини утворили невеликі німецькомовні поселення в Ужгороді, Мукачеві, Рахові, Т.-Бистрій, Т.-Реметі, Перечині, Кобилецькій Полянні.

Переселенці зі сусідніх регіонів Західної Європи, німці й австрійці, жили спочатку замкнуто, залишаючись більше століття одномовними, і тільки опосередковано контактували з місцевим українським та угорським населенням. Усне спілкування німців і австрійців відбувалося завдяки економічним зв'язкам, організації торгівлі з іншими країнами. По селах, з огляду на обмежені релігійні, етнокультурні й господарські контакти, майже не укладалися міжетнічні шлюби за винятком тих місць, де німецьке населення вже через 3–4 покоління асимілювалося з навколишнім міським населенням і помітно не відрізнялося від нього своїм культурним розвитком.

1.2. Лінгвальні умови. Дослідження українсько-німецько-австрійських мовних контактів на Закарпатті доводить різноплановість запозичень у діалекти засобом поєднання тих чи тих висловлювань, що виникали на основі запозичень із мови-джерела. Німецькі запозичення, які Н. Головачок відносить до «діалектних українізмів», – це: а) лексеми, що позначають предмети побуту; б) терміни сільського господарства, ремісництва, будівництва; в) назви одягу, взуття, аксесуарів; г) терміни торгівлі, грошові позначення, назви міри; г) назви свояцтва; д) характеристики особи за внутрішніми якостями; е) назви флори і фауни; є) терміни військової справи; ж) назви суспільно-політичних понять; з) назви ознак і дій тощо [3, с. 16].

За такого підходу варто зазначити, що значна більшість німецько-австрійських лексичних елементів з'явилася в українському діалектному середовищі Закарпаття через усні «канали», тобто шляхом безпосередніх мовних контактів місцевого українського населення краю з австрійцями та угорцями й словаками, яки або говорили німецькою мовою, або були ретрансляторами німецьких культурних понять.

Відзначимо, що сама австрійська лексика може бути посередником запозичення в українські закарпатські говірки французьких та італійських слів. Наприклад, місцеві австрійці скажуть *die Marillen* замість *die Abrikosen* 'абрикоси' або *die Schale* замість *die Tasse* 'горнятко'. Так само й з кулінарною термінологією: замість очікуваного австрійського *der Berliner* ми почуємо на Закарпатті *der Krapfen* 'булочка', 'пампук' або *die Fisolen* замість *die Bohnen* 'квасоля', 'боби'.

1.3. Характеристика германізмів за типом запозичення. У науковій літературі виділяють два типи запозичень: прямі та опосередковані. До прямих належать запозичення, які потрапили в українське діалектне мовлення Закарпаття унаслідок безпосередніх мовних зв'язків українців із носіями німецького (австрійського) мовлення. Це переважно побутова та сільськогосподарська лексика (таблиця 1).

Таблиця 1

**Прямі запозичення, які потрапили в українське усне діалектичне мовлення
Закарпаття**

<i>Українське</i>	<i>Закарпатське діалектне</i>	<i>Німецьке</i>
сумка, портфель	та́шка	Tasche
шуфляда	шухляда	Schublade
праска	бі́глязь	Bügeleisen
занавіски	фі́рганг(к)и	Vorhang
костюм	а́нцуг(к)	Anzug
носки	штрі́мфлі	Strümpfe
сніданок'	фр́іштик	Frühstück

Інша група німецьких запозичень потрапила в український діалектний словник Закарпаття через посередництво угорської мови (таблиця 2).

Таблиця 2

**Опосередковані запозичення, які потрапили в українське усне діалектичне
мовлення Закарпаття**

<i>Українське</i>	<i>Закарпатське діалектне</i>	<i>Німецьке</i>
Сухарі	прі́злі	Brösel, угор. prészli
Сокира	ба́лта	Beil, угор. balta
Лікарня	ко́ргаз	Kurhaus, угор. korház
Лихорадка	герту́ка	Hektik, угор. hektika
Картопля	кру́мплі	Grundbeeren, угор. krumpli
Помідори	параді(у)́чкі	Paradiespfel угор. (paradicsom)
Тарілка	та́нір	Teller, угор. tanyer
Пончик	фа́нки	Pfannkuchen, угор. fank
Носильщик	тро́угер	Träger, угор. tróger

Висновки. Отже, вивчення австрійської лексики в усному діалектному мовленні українців Закарпаття становить певний науковий інтерес для дослідників. Запозичення зазнають асимілятивних змін, прилаштовуючись до мови реципієнта, тим самим вони стають органічним складником нової мовної системи.

Перспективи наукових розвідок можуть бути пов'язані з подальшим вивченням і узагальненням досвіду використання німецької (австрійської) лексики в різних регіонах Закарпаття, різними віковими групами населення.

Список використаних джерел:

1. Гвоздяк О. М. Фонетичні та морфологічні особливості німецьких запозичень в українських говірках Закарпаття // Проблеми романо-германської філології: Матеріали міжнародної наукової конференції «Міжмовні та міжлітературні контакти: теорія і практика». Ужгород : Закарпаття, 2000. С. 88–92.
2. Гвоздяк О. М. Шляхи засвоєння німецької побутової лексики в українських говірках Закарпаття // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія: Всеукр. збірник наукових праць. Черкаси : ЧПІ, 2001. Число п'яте. С. 105–108.
3. Гвоздяк О. М. Адаптація запозичень з німецьким етимологом в українські говірки Закарпаття (приголосні) // Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових праць [відп. ред. Фабіан М. П.]. Випуск 8. Ужгород : Папірус-Ф, 2010. С. 93–99.
4. Гвоздяк О. М. Фонетичне засвоєння запозичень з німецьким етимологом в українських говірках Закарпаття (голосні) // Ювілейний збірник на честь 80-річчя від дня народження професора Петра Лизанця. Ужгород: Патент, 2010. С. 167–176.

5. Гвоздяк О. М. Фонетична адаптація німецьких запозичень в українських говірках Закарпаття // Актуальні питання гуманітарних наук. 2016. Вип. 16. С. 159–164.
6. Головчак Н. Про інтерлінгвальні контакти в умовах мультинаціонального Закарпаття // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2013. С. 15–19.
7. Пискач О. Архаїзація лексики в сучасній закарпатській говірці // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць. Ужгород, 2008. Вип. 11. С. 165–168.
8. Hvozdyak O. Deutsches Lehngut in den ukrainischen Mundarten Transkarpatiens // Interethnische Beziehungen im rumänisch-ungarisch-ukrainischen Kontaktraum vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart. Satu Mare ; Tübingen, 1999. S. 404–422.

ПРИЙОМИ ОПАНУВАННЯ ЛЕКСИКИ ЗА ФАХОМ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ТЕХНІЧНОМУ ЗВО

Мірошниченко Ірина Григорівна

ORCID ID: 0000-0002-7538-1608

канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов

Український державний університет науки та технологій, Україна

Поповнення словникового запасу з іноземної мови є надзвичайно важливим для сучасних студентів-інженерів через кілька причин: по-перше, технічна спеціальність вимагає розуміння та використання складної термінології, яка є важливою для успішної роботи в галузі; по-друге, інженери повинні бути здатними ефективно спілкуватися з колегами та клієнтами з усього світу, а для цього необхідний розширений словниковий запас. Володіння фаховим вокабуляром дає змогу спеціалістам краще розуміти та використовувати технічну лексику в практичних ситуаціях, що підвищує їхню професійну конкурентоспроможність.

Лексична компетентність у володінні іноземною мовою охоплює здатність розпізнавати, розуміти, використовувати та відтворювати різноманітні слова й вирази в мовленні. Вона вимагає знання значень широкого спектру лексичних одиниць, правильного вживання їх у різних контекстах, а також уміння добирати мовленнєві засоби для досягнення певних комунікативних цілей. Ця компетентність визначає рівень засвоєння слів і виразів, який є достатнім для ефективного спілкування і розуміння фахових текстів. Український дослідник Ю. В. Гнаткевич визначає лексичну навичку як «автоматизовану внаслідок спеціальних вправ і здійснену в мовленнєвому процесі актуалізацію лексичної одиниці, що ґрунтується на складній структурі сформованих у вербальній пам'яті асоціативних умовних зв'язків між формальною та понятійною стороною лексичної одиниці та між самими лексичними одиницями» [1, 231].

Учені-методисти однастайні в тому, що формування вміння використовувати запас професійної термінології іноземною мовою є ключовим аспектом підвищення комунікативної професійної компетенції студентів. Показником засвоєння лексичних навичок є здатність ефективно використовувати термінологію у професійних ситуаціях. Високий рівень лексичної компетентності виявляється в легкому володінні розмаїттям словникового запасу як у прямому, так і побічному професійному спілкуванні. Інтеграція вивчення іншомовної лексики з професійними завданнями та проектами сприяє швидшому розвитку мовленнєвих здібностей. Це відбувається через використання нових слів у реальних ситуаціях, пов'язаних із професійною діяльністю студентів [4].

Для опанування іншомовної лексики за спеціальністю для здобувачів технічних університетів сучасна методика залучає широку палітру методів та прийомів. На *етапі ознайомлення* використовують ті з них, які спрямовані на ефективне вивчення та запам'ятовування слів. Найпоширенішим є прийом читання текстів, що містять нову лексику, завдяки чому студенти опановують її у відповідному контексті. Слухання аудіозаписів або перегляд відеоматеріалів дає змогу ознайомитися з вимовою та вживанням виучуваних слів. У цьому підході зреалізовано ідеї контекстуального навчання – засобу навчання, який базується на конкретних ситуаціях із певною специфікою (у нашому разі – технічною), де використано необхідний набір термінів.

Крім того, використання карток з виучуваними словами та їхніми значеннями є ефективним методом для активного засвоєння лексики та перевірки знань. Важливо використовувати асоціації або асоціативні зображення, щоб створити зв'язок між новими словами й поняттями. Нарешті, використання словників, як електронних, так і друкованих, є важливим засобом для пошуку відповідників у рідній мові та прикладів уживання термінів у іноземній. Загальна комбінація цих методів сприяє активізації ознайомлення студентів із новою іншомовною лексикою та допомагає їм успішно її запам'ятовувати.

На *етапі закріплення* вивченої лексики важливо регулярно повторювати та рефлексувати засвоєні терміни, щоб забезпечити їхнє надійне місце в довгостроковій пам'яті. Для цієї активності бажано використовувати автентичні матеріали, де нові слова інтегровані в контекст наукових статей, технічних документів, оглядів нових технічних продуктів, проєктних робіт або досліджень, що допомагає студентам краще розуміти значення та застосування цих термінів.

Проведення занять, де студенти мають писати короткі есе, огляди на технічну тематику, укладати презентації або проводити дискусії на теми, пов'язані з їхньою спеціальністю, сприяє закріпленню лексики через практичне використання. Викладач має ретельно продумувати теми таких завдань, адаптуючи їх до рівня володіння мовою та програмних вимог.

Використання сучасних комп'ютерних програм та онлайн-платформ для навчання іноземних мов дає змогу здобувачам освіти більш ефективно закріплювати нову лексику через інтерактивні уроки з автентичними відео- та аудіозаписами, програми для вивчення слів, віртуальні навчальні середовища тощо. У нагоді стануть Quizlet, LearningApps, WordWall. Доцільно рекомендувати студентам платформи Mixxer, Speaky, Meetup, TalkAbroad, які призначені для організації реальних зустрічей у мережі, де учасники можуть обмінюватися знаннями з мови та культури.

Розробка завдань, які вимагають від студентів використання нової лексики для розв'язання проблем, створення проєктів або підготовки доповідей, сприяє глибшому засвоєнню та застосуванню апарату термінів. Так, наприклад, використання вебквестів під час занять іноземною мовою дає змогу студентам застосовувати свою уяву та розвивати навички взаємодії та комунікації, які прямо пов'язані з їхньою майбутньою професійною діяльністю. Викладач моделює різноманітні ситуації, що мають професійне значення, у яких випробовують вивчені моделі мовленнєвої та фахової взаємодії. Застосування інтерактивного методу разом із мультимедійними засобами сприяє розвитку навичок міжособистісного спілкування і відтворює різні професійні ситуації або ролі [2]. Тому викладач створює можливості для студентів використовувати технічну лексику в контексті дискусій, презентацій, діалогів тощо.

Отже, у розпорядженні сучасного викладача іноземних мов наявний широкий вибір педагогічних прийомів, які забезпечують ефективне формування лексичної компетенції у студентів технічних спеціальностей. Інтеграція вивчення іншомовного фахового вокабуляру з ситуаціями майбутньої професійної діяльності студентів, наприклад, через проєкти, дискусії, діалоги, інтерактивні завдання, покликана не тільки закріпити нові слова та вирази, але й удосконалити навички комунікативної компетенції, підвищити мотивацію студентів до вивчення мови, оскільки вони бачать прямий зв'язок між своїми навчальними досягненнями та майбутньою кар'єрою.

Список використаних джерел:

1. Гнаткевич, Ю. В. (1999) Навчання лексичного аспекту чужоземної мови у вищих навчальних закладах. Київ: Просвіта. 317 с.

2. Павлова, О. О. (2022) Сучасні підходи до викладання іноземної мови в немовному ЗВО. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 84, 200–206.
3. Пушкар, О. (2014) Сучасні підходи та методи навчання англomовної професійно орієнтованої лексичної компетентності у немовному вищому навчальному закладі. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 10, (Ч. 2).
4. Чиханцова, О. А. (2015) Значення іншомовного професійного спілкування для студентів немовних ВНЗ. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*, 12, 127–141. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2015_12_12.
5. Alharbi, K. (2023). Enhancing technical vocabulary acquisition: a multimedia strategic approach for English for specific purposes during COVID-19. *Interactive Learning Environments*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/10494820.2023.2205902>

РЕКЛАМНИЙ ПРОДУКТ У КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ: ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА ЖИТОМИРЩИНІ

Федько Ілона

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Башманівський Валерій

кандидат філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Туристична галузь займає вагомі позиції у сучасному глобалізованому просторі, активно впливаючи на свідомість реципієнта та розвиваючи його світоглядний потенціал. Реципієнти постійно зустрічаються з великою кількістю рекламних повідомлень щодо сучасного туризму, які стимулюють їх до реалізації додаткових можливостей для поглибленого вивчення світу та духовного збагачення. На сучасному етапі розвитку людства постала потреба вивчення культурної спадщини свого народу, що і викликало активний інтерес до культурних пам'яток, а особливо тих, які мають безпосереднє відношення до місця проживання громадян на певній території. Відповідно, інтерес суспільства до історичних пам'яток, бажання громадян відчувати себе повноправними господарями своєї землі, розуміння специфіки території своїх громад, географічні, історичні та інші знакові позиції сприяють активізації розробки туристичних маршрутів, надаючи основу для ефективних рекламних кампаній.

Питання впливу рекламної продукції на споживача завжди цікавили науковців, серед яких М. Біль, О. Мульська, А. Бондаренко, О. Воскресенська та інші. У наукових працях знайшли своє відображення питання щодо передумов виникнення, принципів функціонування підприємств сфери туризму, класифікація їх форм і видів, організації діяльності у ринкових умовах, методології розробки і реалізації державної та регіональної туристичної політики, особливостей обліку та аналізу результатів роботи, планування фінансово-господарської діяльності, світового досвіду організації туризму. Зазначена проблематика висвітлюється у наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних учених як М. Бондаренко, О. Вуйчик, В. Герасименко, В. Єрмаченко, М. Колосінська, Л. Коржилов, Д. Соловйов, В. Шиманська та ін. Загалом, дослідженням питання туризму у загальноукраїнському контексті займалися Р. Кожухівська та В. Непочатенко у своїх працях вони наголошують, що туризм в Україні є сферою соціально-економічного комплексу, яка в багатьох країнах перетворилася у велику індустрію, що стрімко розвивається. Цю думку підтримують Н. Погуда та О. Розметова, які у своїх працях знову ж таки сказали, що Володіючи значними природними ресурсами, вдалим географічним розташуванням країни, великою кількістю туристичних атракцій, маючи висококваліфікований персонал, долаючи інфраструктурні та інвестиційні проблеми, туризм може розвиватися за оптимістичним сценарієм розвитку. Не менш активно, питання туризму вивчається не лише на державному рівні, а й на регіональному. Так, Житомирщина багата на історичні пам'ятки, музеї та чудову природу. Наприклад, маєтки Терещенка, що знаходяться у смт Червоне Бердичівського району та м. Андрушівка, Національний музей космонавтики ім. С.П. Корольова, «Житомирські мальдіви» та ін. Серед

краєзнавців нашої області, які досліджували, збирали і публікували матеріали, присвячені визначним місцям Житомирщини, хочемо відзначити таких, як І. Ярмошик, М. Костриця, Г. Мокрицький, Л. Монастирецький, П. Білоус, В. Єршов, В. Шиманська, Р. Кондратюк, В. Вітренко, М. Врублевський та ін. У студії «Конкурентоспроможність туристичного комплексу Житомирщини» В. Шиманська зазначає, що перспективний розвиток туристичного комплексу Житомирщини повинен ґрунтуватися на трьох складових: інвестиціях, інноваціях та інформаційних комунікаціях. Без широкого залучення зовнішніх інвестиційних потоків, реалізації державних інвестиційних проектів та активізації внутрішнього інвестиційного капіталу нереально розбудувати ефективний регіональний міжгалузевий туристичний комплекс. Без запозичення туристичних інновацій та переходу на прогресивні європейські стандарти гостювого й рекреаційного сервісу неможливий розвиток конкурентоспроможного на міжнародному ринку туристичного сектора Житомирщини.

Це не може не цікавити сучасних фахівців із реклами. Адже туристична галузь не буде спроможною реалізувати свій потенціал без належної інформаційної підтримки. Саме ці функції і беруть на себе рекламні агенції Житомирщини. Так, на сайті рекламної компанії «Радуга», зустрічаємо рекламу віртуального 3-D туру Національним музеєм космонавтики С.П. Корольова. Зазначений рекламний матеріал, є вдалою, на нашу думку, спробою інформування туристів про цікаві музейні експонати. «Журнал Житомира» також підготував на своєму сайті ряд інформаційних матеріалів щодо туристичних місць Житомирщини. Така рекламна кампанія є цікавою для споживачів завдяки невеликій кількості тексту та добре підібраних якісних фото. Цікавим рішенням Житомирської облдержадміністрації було оголошення конкурсу на розробку туристичного логотипу та брендбуку області. Вважаємо, що такі кроки сприятимуть збільшенню туристичного, інвестиційного потенціалу та покращенню туристичного іміджу області через популяризацію власного туристичного бренду.

Отже, реклама є важливою складовою комунікаційного процесу у сучасному глобалізованому просторі та вагомим інструментом для впливу на реципієнтів. Вважаємо, що лише плідна співпраця із рекламними агенціями сприятиме реалізації розвитку туристичної галузі на Житомирщині.

Список використаних джерел:

1. Кожухівська Р., Непочатенко В. Digital-технології як основа розвитку туристичної діяльності в Україні. Економіка і держава. 2020. № 7. С. 93–98. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2020/15.pdf.
2. Погуда Н., Розметова О. Сучасний стан туристичного ринку України: оцінка та перспективи розвитку. Ефективна економіка. 2018. № 10. URL: <http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/efektyvna-ekonomika/article/view/1517>.
3. Шиманська В. Конкурентоспроможність туристичного комплексу Житомирщини. Економіка, управління, інновації. 2010. № 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DO_WNLOAD=1&Image_file_name=PDF/eui_2010_2_52.pdf.
4. <https://raduga-duga.com.ua/portfolio/virtualnij-3-d-tur-nacionalnim-muzejem-kosmonavtiki-im-s-p-korolova/>
5. <https://zhzh.com.ua/oblast/turistichni-ta-unikalni-miscia-zhitomirshchini-iakim-pozazdriat-inozemci.html>

РОЛЬ ОСВІТИ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ

Олійник Ірина Зеновіївна

*Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна*

Освіта та наукові дослідження відіграють невід'ємну та визначну роль у сучасному світі, впливаючи на його розвиток та прогрес у різних сферах. Ці два ключові компоненти взаємодіють та взаємопідтримуються, створюючи основу для інновацій, змін та досягнень. Розглянемо докладніше, як освіта та дослідження формують сучасний науковий ландшафт і сприяють прогресу суспільства. Перш за все, освіта виступає як каталізатор для розвитку наукового потенціалу суспільства. Вона забезпечує молоде покоління необхідними знаннями, навичками та компетенціями для подальшої активної участі в наукових дослідженнях та інноваційних проектах. Здобуття якісної освіти стимулює критичне мислення, творчість та ініціативу, що необхідно для успішної роботи в галузі науки та технологій. Освічена спільнота сприяє розвитку наукових досліджень, а результати досліджень знову ж таки впливають на якість освіти, розвиваючи її та збагачуючи зміст навчального процесу. Така взаємодія створює благоприятну атмосферу для наукового прогресу та інновацій, що має вирішальне значення для розвитку сучасного суспільства. Ось деякі ключові аспекти ролі освіти та досліджень:

1. Створення інтелектуального капіталу: Освіта є основою для формування інтелектуального потенціалу суспільства. Вона надає людям не лише знання, а й навички, необхідні для розвитку та успіху у різних сферах життя.

2. Розвиток науки і технологій: Наукові дослідження є основою для технологічного прогресу та інновацій. Вони допомагають розширити наші знання про світ і створити нові технології, що полегшують життя людей і вирішують глобальні проблеми.

3. Забезпечення культурної різноманітності: Освіта сприяє збереженню і передачі культурних традицій та цінностей, що зміцнює культурну різноманітність суспільства. Освітні програми у сфері культурології, етнології, мовознавства, літератури та історії сприяють розумінню різноманітних культурних традицій та цінностей. Програми обміну студентами та викладачами між країнами допомагають підтримувати взаєморозуміння та співпрацю між різними культурами.

4. Підтримка економічного зростання: Освічені працівники створюють основу для стабільного економічного зростання, створюючи нові ринки і підприємства та підвищуючи продуктивність праці. Наукові дослідження створюють нові знання і технології, які можуть бути використані для розробки нових продуктів, послуг та процесів. Це стимулює інновації в економіці і сприяє виникненню нових галузей та підприємств. : Освічені працівники мають більше знань, навичок і кваліфікації, що дозволяє їм бути більш продуктивними на робочому місці. Це призводить до зростання виробництва та підвищення ефективності виробництва.

5. Покращення якості життя: Наукові дослідження в галузі медицини, охорони здоров'я, екології та інших сфер сприяють покращенню якості життя і тривалості людського життя. Наукові дослідження в галузі медицини та охорони здоров'я допомагають виявляти нові методи діагностики, лікування та профілактики різних хвороб, що призводить до покращення здоров'я та загального самопочуття населення. Розвиток нових технологій, які сприяють автоматизації, ефективності та комфорту в повсякденному житті, також важливий для покращення якості життя. Це

може включати розробку нових енергоефективних технологій, інтелектуальних систем управління будівлями, медичних пристроїв тощо.

6.Підготовка науковців та фахівців: Університети та вищі навчальні заклади готують майбутніх науковців та фахівців у різних галузях знань, надаючи їм теоретичні знання, практичні навички та методи дослідження, необхідні для успішної роботи у вибраній сфері.

7.Підготовка громадян для глобального співробітництва: Освічені люди здатні ефективно співпрацювати з представниками інших культур і країн, що сприяє вирішенню глобальних проблем і конфліктів. Важливою частиною підготовки науковців є участь у дослідницьких програмах та проектах, які дозволяють студентам отримати практичний досвід у проведенні досліджень та виявленні нових знань.

Отже, роль освіти та наукових досліджень у формуванні наукового потенціалу світу не може бути переоцінена. Вони є двигуном для прогресу, який сприяє створенню нових знань, розвитку технологій та досягненню важливих цілей суспільства.

Список використаних джерел:

1. "The Role of Education in Economic Development: Theory, History, and Current Returns" by Eric A. Hanushek and Ludger Woessmann .
2. "The Importance of Education in Economic Development" by Thanh Le.
3. "The Impact of Research Universities on Regional Economies: The Concept of University Economic Development" by Walter W. McMahon.

СТИЛІСТИЧНІ ФІГУРИ ЯК ЗАСІБ УВИРАЗНЕННЯ МОВЛЕННЯ У ПОВІСТІ ДЖЕРОМА К. ДЖЕРОМА «ТРОЄ У ЧОВНІ» ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Мордан Еліна

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Білецька О.В.

кандидат філологічних наук, доцент

в.о. декана факультету філології, психології та іноземних мов

доцент кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

1. *Вступні зауваження.* Переклад зарубіжної літератури став невід'ємною складовою соціокультурного досвіду, що сприяє сталому розвитку людської культури через літературний простір. Значний вплив на успіх перекладу, завдяки належному сприйняттю та розумінню тексту, мають стилістичні фігури, які й створюють ефект увиразнення мовлення.

Актуальність пропонованої роботи зумовлена необхідністю більш детального аналізу використання стилістичних засобів у «Троє у човні» Джерома К. Джерома, завдяки якому можна дослідити їхню роль у створенні гумористичного ефекту та формуванні образів персонажів. Обрана тема видається актуальною в контексті перекладу, адже саме відтворення стилістичних фігур та інших засобів вираження комічного у мові перекладу становить одну з найпоширеніших проблем у сучасному перекладознавстві.

Мета дослідження полягає у виявленні засобів творення комічного у повісті Джерома К. Джерома «Троє у човні» та визначення прийомів і особливостей їхнього відтворення українською мовою.

Об'єкт дослідження – стилістичні фігури у повісті Джерома К. Джерома «Троє у човні».

Предмет дослідження – спосіб відтворення таких одиниць в україномовному перекладі.

2. *Теоретичні засади дослідження.* Стилiстичнi фiгури – це синтаксичнi конструкцiї, якi використовуютьсiя для посилення виразностi та експресивностi висловлювання, надання йому особливого стилiстичного забарвлення. Вони привертають увагу читача або слухача, викликають певнi емоцiї, почуття, асоцiацiї, змушують замислитись над сказаним. Як влучно зазначає В. Бабиц, «стилiстичнi фiгури допомагають яскравiше, повнiше, емоцiйнiше передати думку, загострити її смисл або прикрасити» [1].

Стилiстичнi фiгури рiзноманiтнi за своєю структурою та функцiями. Вони можуть базуватися на повторах (анафора, епiфора, рефрен), зiставленнi або протиставленнi (антитеза, оксиморон), нанизуваннi однорiдних елементiв (полiсиндетон, амплiкацiя) тощо. Фiгури здатнi уповiльнювати або прискорювати темп мовлення, створювати ритмiчностi.

Стилiстичнi фiгури виконують цiлий спектр важливих функцiй: видiляють ключовi моменти висловлювання, передають авторське ставлення до зображуваного,

відтворюють внутрішній світ персонажів, увиразнюють стильову домінанту тексту. Майстерне використання цих засобів є ознакою художньої довершеності твору, високої культури мовлення автора.

Водночас їх надмірність або стереотипність можуть зіпсувати естетичне враження, знизити стилістичну вартість тексту.

Переклад стилістичних фігур потребує застосування різноманітних перекладацьких трансформацій. Трансформації – це міжмовні операції вираження смислу, перебудови мовних елементів і перетворення мовних одиниць. Вони допомагають адаптувати текст оригіналу до норм та традицій цільової мови.

Аналіз стилістичних фігур у повісті «Троє у човні». Метафора – це слово або вислів, ужиті в переносному значенні для означення предмета або явища на основі подібності. Наприклад, коли один із героїв, Гарріс, намагається прочитати напис на дорожньому знаку, використовується метафора "revels in tombs, and graves, and epitaphs", що підкреслює дивакуватість та ексцентричність Гарріса, його нездорове захоплення похованнями та надгробками. Перекладач вдається до деметафоризації, замінюючи образний вислів "revels in tombs" нейтральною фразою: «Але ж Гарріс просто впадає у екстаз від могил, склепів, епітафій і надмогильних написів, тож сама думка, що йому не вдасться побачити могилу місіс Томас, зводила його з розуму». Хоча втрачається метафоричність, загальний зміст передано правильно.

Антитеза – це стилістична фігура контрасту, що полягає в зіставленні слів або словосполучень, протилежних за значенням. Яскравим прикладом ситуативної антитези є фрагмент: "I had always thought sleeping in a boat, the fresh air, the rocking movement would make one sleep well. Trying to sleep in a rowing boat, even on the quietest night, is an experience of the most maddening, soul-destroying kind". Перекладач Ю. Лісняк досить вдало відтворює цю антитезу українською мовою: «Я завжди думав, що спати в човні – на свіжому повітрі, та ще й під заколисування хвиль, – чудово. Намагатися заснути в човні, навіть найспокійнішої ночі, – це найбільш збуджуючий, руйнівний для душі досвід».

Порівняння – це стилістичний засіб, який полягає у зіставленні одного предмета з іншим для того, щоб глибше розкрити, яскравіше змалювати його. Цікавим є порівняння, що характеризує зовнішність одного з героїв – Джорджа: "He is as good as a clock, is George, and very handsome". Ю. Лісняк перекладає зовнішність так: «Джордж точний, як годинник, і дуже гарний». Порівняння відтворено дослівно, зберігається його структура та зміст.

Епітет – це художнє означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття, дії. Особливо майстерно письменник використовує епітети для змалювання річки Темзи: "the golden, glittering Thames", "the graceful, willowy Thames", "the silvery Thames". Зокрема, Ю. Лісняк пропонує такий переклад: «золота, блискуча Темза», «граціозна, гнучка, мов верба, Темза», «срібляста Темза». Як бачимо, тут збережено і семантику, і стилістичне забарвлення епітетів, здатність викликати яскраві емоційні асоціації [4].

Гіпербола – це стилістична фігура явного і навмисного перебільшення для підсилення виразності і емоційності висловлювання. Одним із найяскравіших прикладів гіперболізації є опис страждань героя від холоду: "I was afraid I should have died of cold. It began to be serious. I was so chilled I could scarcely get my hands out of my pockets". Ю. Лісняк пропонує такий переклад: «Я боявся, що помру від холоду. Це вже не жарти. Я так змерз, що ледве міг вийняти руки з кишень». Як бачимо, тут збережено і семантику, і прагматику Джеромових гіпербол, їхню здатність викликати у читача посмішку та співчуття водночас. Щоправда, вираз "It began to be serious"

перекладач замінює розмовним «Це вже не жарти», дещо послаблюючи ефект нагнітання, градації відчуттів.

Повість Джерома К. Джерома «Троє у човні» – яскравий зразок гумористичної літератури, в якій стилістичні фігури відіграють ключову роль у створенні комічного ефекту. Метафори та порівняння у повісті часто мають іронічний характер, висміюючи вади та недоліки персонажів. [3] Наприклад, зіставлення героя з тріскою "He was more like a discontented codfish than anything else" створюють комічний ефект.

Художній переклад – це відтворення засобами рідної мови єдності змісту і форми оригіналу. При цьому перекладач намагається зберегти стилістичні функції мовних засобів, їхнє емоційно-експресивне забарвлення. Переклад стилістичних фігур у повісті «Троє у човні» вимагає від перекладача ґрунтовних знань обох мов, розуміння культурного контексту, а також творчого підходу та вміння відтворювати образність і виразність оригіналу [2].

3. Висновки. Стилiстичнi фiгури є ключовим засобом створення гумористичного ефекту у повісті «Троє у човні». Метафори, порівняння, антитези, гіперболи, епітети допомагають увиразнити оповідь, надати їй експресивності, підкреслити комізм ситуацій та характерів персонажів. При перекладі стилістичних фігур необхідно зберігати їхнє прагматичне навантаження, відтворювати іронічну та сатиричну тональність твору. Перекладачам вдається адекватно передати гумористичний ефект повісті. Незважаючи на окремі труднощі та розбіжності, українським перекладачам вдається майстерно відтворити стилістичне багатство та гумористичний ефект повісті «Троє у човні», зробивши її надбанням вітчизняної літератури.

Список використаних джерел:

1. Бабич В. М. Стилiстичнi фiгури у художньому тексті: функціонально-прагматичний аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2018. № 34. С. 110-113.
2. Голубовська І. О., Покулевська А. І. Метафоричний потенціал повісті Дж. К. Джерома «Троє в одному човні» та особливості його актуалізації в українському художньому перекладі. Мовні і концептуальні картини світу. 2019. Вип. 63. С. 44-52.
3. Ткаченко Л. В. Іронія та сатира в романах Джерома К. Джерома. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2018. Т. 29 (68). № 1. С. 204-208.
4. Швець Н. В. Функції епітетів у повісті Джерома К. Джерома «Троє у човні». Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. 2018. № 27. С. 152-158.

ФЕМІНІТИВИ

Горіна Валерія Ігорівна

здобувачка вищої освіти

навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Козубай Інна Віталіївна

старший викладач

кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Фемінітиви, або номіна фемінативна, становлять важливу категорію слів української мови, що відображають жіночий рід та створюються за допомогою суфіксальних змін, відповідно до відповідних чоловічих форм (маскулінитивів). Вони охоплюють назви жінок, а також іноді самиць тварин та слова спільного роду. Українська мова, подібно до інших мов, переживає процес активного розвитку цієї категорії слів, який зумовлений як зовнішніми, так і внутрішніми факторами мовної еволюції.

Дослідники вважають фемінітиви однією з найдинамічніших груп слів української мови. Ця динаміка пояснюється впливом як зовнішніх чинників, таких як соціокультурні та політичні зміни, так і внутрішніх, пов'язаних з мовною системою та способом сприйняття гендерних ролей у суспільстві. Фемінітиви не лише відображають статеві аспекти мовлення, а й сприяють змінам у мовній ідентифікації жінок, активізуючи їхню участь у мовленні та суспільних дискусіях [1, с. 9]. З розвитком теорії гендеру та фемінізму фемінітиви стали предметом все більшої уваги як дослідників, так і активістів. Теорія гендеру та гендерна лінгвістика наголошують на ролі мови у конструюванні гендерних норм та нерівностей у суспільстві. Фемінітиви, як один із мовних інструментів, відіграють важливу роль у цьому процесі [2, с. 45].

На прикладі країн з розвинутою системою гендерно-чутливих мовних реформ розробляються методи впровадження non-sexist language у слов'янські мови, такі як українська, російська та чеська. Ці реформи спрямовані на створення мовних умов для рівноправного визнання статевих різниць та уникнення стереотипів у мовленні. Українська мовна ситуація також відображає потребу в розвитку фемінітивів. Соціальні та національно-мовні аспекти спільно впливають на процес формування фемінітивів в українській мові. Крім того, ідеї мовної рівноправності жінок стають важливим фактором у цьому контексті.

У мовах, де відсутній граматичний рід, як у англійській, вживання фемінітивів обмежується в основному назвами посад та професій. Однак у мовах, де присутній рід, як українська, фемінізація професійних назв є актуальною для забезпечення рівноправ'я у мовленні та підвищення видимості жінок у суспільстві. Усе це свідчить про значущість та актуальність дослідження та розвитку фемінітивів у сучасній лінгвістиці та соціальних науках. Розуміння їхньої ролі та динаміки розвитку сприяє створенню більш рівноправного та гендерно чутливого суспільства [3, с. 39].

Фемінітиви, як назви жіночого роду, є важливою складовою української мови, відображаючи гендерний аспект лексики та відповідаючи на змінні соціокультурні реалії. Розвиток фемінітивів відбувався впродовж історії української мови, від початку свого виникнення до сучасності. У цьому тексті ми детально розглянемо

етапи розвитку фемінітивів, їхню динаміку та значення у вітчизняній лексикографії [4, с. 10].

У XVI-XVII століттях: У перших українських словниках, зокрема в «Лексисі» Лаврентія Зизанія (1596), зазначено лише обмежену кількість фемінітивів, що включають горбата, дочка, медведиця, молодиця, невістка, скорчена, сляка. Проте, загалом кількість жіночих назв поступово збільшувалась у цей період.

Фемінітиви стають більш продуктивними, активно вживаючись усною мовою, хоча їхнє занесення до писемних джерел було повільним. Протягом цього періоду зростає якість та кількість фемінітивів.

Період фемінізації та українізації. Під впливом нових соціокультурних реалій, зокрема з появою жінок у нових професіях, збільшується кількість фемінітивів. Проте зі зростанням кількості жінок у відповідних сферах діяльності, спостерігається знову заміна фемінітивів чоловічими формами.

Фемінітиви зазнали активного вживання та занесення до словників. У радянській лексикографії фемінітиви часто маркувалися як розмовні або зневажливі форми.

Відновлення інтересу до фемінітивів та їхнього вивчення. Поява нових лексикографічних робіт, таких як «Словотворчість незалежної України 1991—2011» Анатолія Нелюби та «Вебсловник жіночих назв української мови» Олени Синчак.

Роль фемінітивів у лексикографії

- Фемінітиви відображають мовні практики різних історичних періодів та соціокультурні зміни у суспільстві.

- Фемінітиви заносилися до словників як складові активного словника, що відображає мовність певного періоду.

- В деяких випадках політичні дискусії стосовно фемінітивів відображалися у лексикографічних роботах [2, с. 4].

Розвиток фемінітивів у вітчизняній лексикографії є важливим аспектом вивчення української мови та культури. Вони відображають еволюцію мовної системи та соціокультурні зміни в українському суспільстві. Дослідження фемінітивів допомагає краще зрозуміти роль мови у формуванні гендерних стереотипів та гендерної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Брус Марія Петрівна. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування. 2019. С. 32.
2. Дацишин, Христина. Засоби масової інформації і динаміка мовної норми: новітні фемінітиви як відображення суспільних викликів сьогодення. Вісник Нац. університету Львівська політехніка 2020. С. 183-191.
3. Касім, Галина Юріївна. Нові фемінітиви в сучасних українських ЗМІ. Одеський національний університет імені ІІ Мечникова, 2018. С. 22.
4. Слободзян, Л. А. Фемінітиви в українській мові. actual problems of modern science, technologies development and management. 2022. С. 321.

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗАХИСТ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ

Кісєль Олена Вікторівна

канд.філос.наук, доцент кафедри філософії
*КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради», Україна*

Великодна Євгенія Миколаївна

канд.філос.наук, доцент,
доцент кафедри управління інформаційно-освітніми проектами
*КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради», Україна*

Криворізька гімназія № 15 ім. М.Решетняка при побудові освітнього простору керується визначенням здоров'я як багатогранного поняття, що включає соматичний, фізичний, психічний і духовно-етичний (психологічний) аспекти. Головне завдання діяльності шкільної психолого-методичної служби закладу є своєчасна діагностика психологічних утруднень дитини; позитивний характер корегувальних цілей, тобто не усунення відхилень, а створення умов для самоактуалізації особистості. Глибоко переконані, що саме додаткова освіта є невід'ємною частиною загальної середньої освіти, яка дозволяє організувати діалогічну взаємодію педагога з дитиною, створити ситуацію вибору в освітньому процесі, надати всім дітям права на творчість, стимулювати самопізнання.

Починаючи з 1996 р. робота педагогічного колективу проводиться в аспекті завдань міжнародного проекту «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю». Школа стала одним з «піонерів» в українській освітній практиці у галузі розвитку освітньої мережі шкіл сприяння здоров'ю. Починаючи з 2002 р. школа продовжувала участь у експерименті на Всеукраїнському рівні, розробляючи нові технології з виховання фізично та психологічно здорового школяра, які вже втілені у практичну діяльність педагогічним колективом. Актуальність педагогічної інновації полягає у створенні, організації комплексу психолого-педагогічних умов для досягнення нової якості загальної середньої освіти, яка відповідатиме світовим стандартам, освітнім потребам учнів. Тобто створення системи виховання фізично та психологічно здорового здобувачів освіти, що спирається на професійну кооперацію педагогів гімназії, фахівців психологічної служби та керівників центру дитячої творчості гімназії. Саме центр дитячої творчості гімназії (ЦДТ) є невід'ємною частиною навчального закладу і займає частину першого поверху гімназії. У центрі дитячої творчості застосовують психотерапію мистецтвом на заняттях. Згідно міжнародної класифікації психотерапія мистецтвом представлена у ЦДТ за чотирима напрямками: арт-терапією (психотерапією за допомогою образотворчого мистецтва), драматерапією (психотерапією за допомогою сценічної гри), танцювально-руховою

терапією (психотерапією за допомогою руху і танцю) і музичною терапією (психотерапією за допомогою співу і музики) У ЦДТ працюють високо кваліфіковані фахівці з вищою освітою та великим досвідом роботи. Методичну підтримку та безпосередню участь в організації занять беруть психологи гімназії наукові координатори КЗВО «ДАНО»ДОР», які, крім вищої психологічної освіти, мають підготовку в галузі арт-терапії.

Загальною метою нашої експериментальної роботи є застосування методів художньо-естетичного розвитку, експресивних психотехнік та елементів арт-терапії в аспекті профілактики та корекції відхилень у психологічному здоров'ї дітей, що відвідують гуртки у центрі дитячої творчості. Концепція освітньої діяльності закладу побудована на:

- принципі художньої педагогіки та арт-терапії в освіті;
- системному підході, що реалізується в груповому творчому процесі за експресивними методами самовираження, які мають глибинно-психологічну орієнтацію;
- положенні про цілісне вивчення психіки суб'єкта в єдності свідомої та несвідомої сфер;
- тезі про суперечливу сутність психіки та активний характер несвідомого, що специфічно впливає на художні здобутки дітей та підлітків.

Концептуальні основи експериментальної діяльності передбачають такі завдання:

- проведення семінарів на базі шкільного центру здоров'я, що здійснює методологічне та методичне керівництво, надає необхідну підтримку педагогам та керівникам центру дитячої творчості у здійсненні експерименту;
- залучення батьків до експериментальної роботи шляхом підвищення їх психологічної культури та грамотності;
- моніторинг емоційно-вольових, інтелектуальних та соціально-психологічних особливостей учнів, з метою визначення оптимальних умов розвитку особистості в освітньому процесі та в аспекті корекційно-розвивальній роботі;
- апробація системи художньо-естетичного виховання, у тому числі:
 - 1) залучення дітей у різні форми художньо-естетичної діяльності, («Школа радості» для дошкільнят, гуртки ЦДТ, волонтерський рух, агітбригади для старшокласників;
 - 2) апробація та відпрацювання системи танцювально-рухових методів самовираження, гармонізації образу себе на заняттях хореографічних студій та уроках хореографії;
 - 4) апробація та відпрацювання системи інноваційних методів музичної педагогіки та елементів музикотерапії;
 - 5) вивчення вікової специфіки впливу експресивних методів, в умовах тренінгових груп.

Виходячи з цього, реалізація завдань проєкту в аспекті управлінської моделі передбачено:

- створення необхідних правових, матеріальних, фінансових, кадрових, організаційних, мотиваційних та інших умов ефективної реалізації освітнього процесу;
- формування здоров'язберігаючого педагогічного середовища;
- організацію моніторингу психологічного здоров'я учасників педагогічного процесу;
- виявлення й обґрунтування вимог до системи керування школою сприяння здоров'ю, що забезпечують її здатність створювати умови для ефективної підготовки випускників до самостійного життя;

- розробка концепції системи керування якістю додаткової освіти дітей у шкільному центрі дитячої творчості.

В організацію навчального процесу гімназії покладено системно-діяльнісний підхід, який:

- сприяє розкриттю у кожній дитині творчого потенціалу та розвитку його потреб й здібностей у перетворенні оточуючої дійсності та самого себе;

- пробуджує діяльнісний початок, який пронизує всі ступені навчання та всі форми роботи з дітьми, який дозволяє будувати навчальний процес у формі діалогу і творчо як для вчителя, так і для учня;

- системно-діяльнісний підхід створює такі умови, що кожна дія вчителя та учня на уроці, керівника гуртка та вихованця на занятті у центрі дитячої творчості сприяє реальному вираженню інтересів та бажань з обох боків у досягненні результату засобами трудових зусиль, за допомогою волі та наполегливості вдосконалювати свої знання, уміння, навички, здібності у розвитку індивідуальності. Велика роль у особистісно-орієнтованому розвитку відводиться батькам учнів.

Системний підхід припускає дві важливі умови вирішення проблем, що стоять на шляху досягнення головної мети: збереження й зміцнення здоров'я учнів. Перше - взаємозв'язок проблем і шляхів їхнього вирішення. Друге - багаторівнева структура кожної із проблем, що відповідає характеру розв'язуваних завдань і розподілу сфер відповідальності. У закладі створена психолого-методична служба, основні напрямки діяльності якої направлені на: 1. Підвищення психологічної компетентності педагогів, як планова робота з:

- виходу за межі функціонального розуміння людини («Учень, студент») до цілісного, системного бачення його;

- розвитку здатності співвідносити свої педагогічні дії (впливу) із закономірностями розвитку дитини;

- розвитку здібностей до проектування розвиваючого освітнього середовища;

- надання допомоги учням у професійному самовизначенні і професійної самореалізації.

2. Розробка, апробація і впровадження в практику навчання діагностичного інструментарію, що дозволяє відстежувати розвиток дитини у процесі навчання (через визначення рівнів його актуального розвитку, зони найближчого розвитку і зони саморозвитку).

3. Психологічне забезпечення методичної роботи шляхом спільної з учнями діяльності по встановленню внутрішньої структури навчальних предметів з точки зору розвитку дитини і зміна цієї структури разом з методами навчання.

4. Надання оперативної психологічної допомоги учасникам освітнього процесу.

Концептуальною основою експериментальної діяльності стали принципи художньої педагогіки масової естетичної освіти та принципи застосування арт - терапії в освіті. У зв'язку з цим, освітня програма закладу передбачає:

- формування у дітей раціональних стилів регуляції на вегетативному, емоційному, когнітивному, мотиваційно-вольовому й комунікативному рівнях;

- створення умов для самокомпенсації вже сформованих порушень і відхилень психосоматичного здоров'я;

- перетворення дитини в суб'єкт свого оздоровлення.

Таким чином, головне завдання реалізації здоров'язберігаючих технологій – є організація освітнього простору на всіх рівнях, при якій якісне навчання, розвиток, виховання учнів не супроводжуються завданням збитків їхньому здоров'ю.

СЕКЦІЯ XX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

TEACHING CAT TOOLS: ENHANCING EFFICIENCY AND ACCURACY IN TRANSLATION WORKFLOWS

Alla Olkhovska

Doctor of Pedagogy, Full Professor
at Mykola Lukash Translation Department
V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

The adoption of Computer-Assisted Translation (CAT) tools has revolutionized translation workflows, offering translators powerful resources to enhance their efficiency and accuracy. This conference paper delves into the importance of teaching CAT tools in translation education and the significant impact these tools have on streamlining translation processes.

The primary objective of this study is to explore the role of CAT tools in enhancing efficiency and accuracy in translation workflows and to discuss effective strategies for teaching CAT tools in translation education programs. By examining the benefits, challenges, and best practices associated with CAT tool training, this research aims to illuminate the transformative potential of incorporating CAT tools into the curriculum.

The investigation into the role of teaching CAT tools in enhancing efficiency and accuracy in translation workflows has yielded key insights into the impact of these tools on translators' productivity and the overall quality of translations. The results and subsequent discussion shed light on the benefits, challenges, and strategies associated with integrating CAT tools into translation education.

Efficiency Gains. One of the primary outcomes of teaching CAT tools has been a significant boost in translation efficiency. Translators equipped with CAT tools experience faster translation speeds, optimized term consistency, and increased productivity due to features like translation memory and glossaries. The discussion explores how CAT tools streamline repetitive tasks, automate routine processes, and empower translators to handle more extensive translation projects efficiently.

Accuracy Improvements. Teaching CAT tools has also led to notable enhancements in translation accuracy. By utilizing features such as spell check, grammar check, terminology management, and concordance search, translators can ensure greater precision and consistency in their translations. The discussion delves into how CAT tools enable translators to maintain high standards of accuracy, adhere to client-specific terminology, and enhance the overall quality of translated content.

Challenges Faced. Despite the advantages of CAT tools, translators encounter several challenges when learning and using these tools. Challenges include the initial learning curve associated with mastering new software, adapting to interface complexities, managing and leveraging translation memories effectively, and ensuring consistency across translations. Additionally, issues such as compatibility concerns, file format limitations, and the need for ongoing maintenance of translation memories pose challenges to translators using CAT tools.

Strategies for Optimization. To address the challenges posed by CAT tools, translators and educators have developed strategies to optimize the use of these tools effectively. Strategies include providing comprehensive training on CAT tool functionalities, offering hands-on practice sessions, creating customized workflows tailored to specific translation projects, and encouraging collaboration and knowledge sharing among translators. The discussion emphasizes the importance of continued learning, feedback mechanisms, and peer support in maximizing the benefits of incorporating CAT tools into translation workflows.

Reaping the Benefits. Overall, the results and discussion support the conclusion that teaching CAT tools is instrumental in enhancing efficiency and accuracy in translation workflows. By equipping translators with the technical skills, knowledge, and strategies needed to leverage CAT tools effectively, educators can empower students to excel in translation projects, meet client expectations, and navigate the dynamic demands of the translation industry with confidence and proficiency.

In conclusion, teaching CAT tools plays a vital role in equipping translation students with the skills and tools necessary to excel in the modern translation industry. By integrating CAT tool training into translation education programs, educators can empower students to enhance their efficiency, accuracy, and productivity in translation workflows. The insights gained from this study can inform curriculum development, training methodologies, and pedagogical approaches to ensure that students are well-prepared to leverage CAT tools effectively throughout their translation careers.

АКТУАЛЬНІ ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, ЯК АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Браткова Любов Бориславівна

ORCID ID: 0000-0003-3548-559X

Асистентка кафедри педіатрії

Одеський національний медичний університет, Україна

Лотиш Надія Григорівна

ORCID ID: 0000-0002-0569-5855

канд.мед.наук, доцентка кафедри педіатрії

Одеський національний медичний університет, Україна

Кравченко Тетяна Юріївна

ORCID ID: 0000-0002-2700-8323

канд.мед.наук, доцентка кафедри педіатрії

Одеський національний медичний університет, Україна

Федін Максим Володимирович

ORCID ID: 0000-0001-8856-393X

канд.мед.наук, доцент кафедри педіатрії

Одеський національний медичний університет, Україна

Павлова Вікторія Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-9996-391X

Асистентка кафедри педіатрії

Одеський національний медичний університет, Україна

Академічна доброчесність- це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Принципи академічної доброчесності регламентовані на законодавчому рівні України. Відповідні норми вказані у законі України про освіту та Законі Україну про вищу освіту[2-4]. У межах історичного контексту слід зазначити, що ще у стародавньому світі, особливо серед лікарів, академічна доброчесність виражалася через етичні кодекси та присяги, які підкреслювали важливість чесності, конфіденційності та відданості добру пацієнтів. Один із найвідоміших прикладів — Присяга Гіппократа, яка досі вважається основоположним документом медичної етики[4].

Гіппократ, якого часто називають "батьком медицини", жив у Греції у V столітті до нашої ери. Його присяга - це обітниця, дана лікарями, що вони будуть виконувати

свої обов'язки етично та чесно. У цьому документі міститься заклик не шкодити пацієнту, зберігати медичні таємниці та передавати медичні знання лише гідним. Гален, ще один видатний лікар античності, який жив у II столітті нашої ери, також підкреслював важливість етики в медицині. Він наполягав на необхідності постійного навчання та вдосконалення у медичній практиці, підкреслюючи, що лікар повинен працювати на благо пацієнтів, використовуючи весь свій досвід та знання. У ісламській медичній традиції, яка розвивалася згодом, також існували власні правила академічної доброчесності та медичної етики. Тексти, такі як "Коран" та роботи ісламських вчених, закликали до чесності, справедливості та милосердя у лікуванні та дослідженнях[6].

Ці давні вирази лікарів та етичні кодекси лягли в основу сучасної академічної доброчесності та медичної етики, нагадуючи про важливість відповідальності, чесності та етичної поведінки у науковій та лікувальній практиці. В епоху Просвітництва, з появою наукового методу, академічна доброчесність стала ще більш актуальною. Встановлення точності фактів у викладенні наукових експериментів визнавалися фундаментальними для наукового прогресу. У період Індустріальної революції і з розвитком технологій виникла потреба в стандартизації наукових досліджень та публікацій, що також сприяло зміцненню академічної доброчесності [7].

У XX столітті, з розширенням доступу до вищої освіти та розвитком наукових досліджень, питання академічної доброчесності набули ще більшої актуальності. Були створені різноманітні організації та кодекси, спрямовані на запобігання плагіату, фальсифікації даних та інших порушень [8].

У XXI столітті, з розвитком Інтернету та цифрових технологій, академічна доброчесність стикається з новими викликами, такими як електронний плагіат. Однак технології також пропонують нові інструменти для виявлення та запобігання академічним порушенням[9].

Академічна доброчесність має на меті формування чесності та етичної поведінки, що вбачає залучення студентів та викладачів до розуміння та дотримання високих етичних стандартів у навчанні, наукових дослідженнях та публікаціях. Запобігання плагіату, фальсифікації даних, допомога на іспитах, подання робіт інших як своїх та інші види обману сприяє попередженню академічного шахрайства. [10].

Розвиток критичного мислення та навичок дослідження заохочує здобувачів до самостійного аналізу, критичної оцінки джерел інформації та розробки власних аргументованих висновків.

Якість освіти та наукових досліджень забезпечується підтримкою стандартів, які гарантують надійність і вірогідність наукових результатів та освітніх досягнень. Захист авторських прав та інтелектуальної власності досягається вихованням поваги до чужої праці та відповідального використання інтелектуальних ресурсів [11].

Підтримка наукової спільноти, що втілюється у створенні середовища, де кожен учасник відчуває відповідальність за дотримання і підтримку принципів академічної доброчесності. Створення системи оцінки та контролю досягається розробкою і впровадженням механізмів оцінки та контролю за дотриманням академічної доброчесності на всіх рівнях освітнього процесу.

Завдання академічної доброчесності є фундаментальними для забезпечення якості освіти та наукових досліджень, формування професійної та моральної відповідальності серед студентів і науковців

Розмірковуючи про доброчесність маємо дати визначення, що ж вважається НЕ доброчесністю. Академічна недоброчесність у житті здобувача медичної освіти може

мати серйозні наслідки, оскільки вона підриває основу медичної етики та професіоналізму, що є критично важливими для майбутньої практики. Ось кілька основних видів академічної недоброчесності, з якими може зіткнутися здобувач медичної освіти [11].

Першим і тим, що найчастіше зустрічається, є плагіат. Це використання чужих робіт без належного визнання авторства: копіювання текстів з наукових статей, книг, інтернет-ресурсів без цитування або навіть подання чужих ідей як власних. Друге-фальсифікація та вигадкування даних. Створення або зміна даних у лабораторних роботах, дослідженнях або звітах, щоб результати виглядали краще, ніж вони є насправді[12-14].

Окремо слід відмітити, що співучасть у недоброчесності теж є злочином. Це може бути допомога іншим здобувачам у вчиненні академічних порушень, наприклад, надання власних робіт для копіювання або сприяння у підготовці до іспитів недоброчесним шляхом. Обман або шахрайство полягають у використанні заборонених матеріалів або пристроїв, заміна осіб під час онлайн-іспитів. Неналежна або неповна вказівка джерел інформації, які були використані при підготовці академічних робіт, призводить до порушень цитування джерел. Використання робіт з "банків робіт": подання робіт, куплених або взятих з інтернет-ресурсів, що спеціалізуються на продажі академічних робіт, як своїх власних[3, 5, 11].

Важливо розуміти, що академічна недоброчесність не лише шкодить репутації здобувача, але й підриває довіру до медичної професії в цілому. Медичні установи та університети часто мають сувору політику та наслідки для випадків академічної недоброчесності, включаючи дисциплінарні заходи, які можуть вплинути на подальшу кар'єру здобувача медичної освіти.

Формування принципів академічної доброчесності у здобувачів медичної освіти вимагає комплексного підходу, що включає різноманітні методи та інструменти. Слід зазначити декілька ключових механізмів, серед яких перше- це орієнтація на етику в навчальному плані, що включає інтеграцію питань та проблем академічної доброчесності у курси медичної освіти, забезпечення дискусій та аналізу складних етичних дилем. Необхідно розробляти «Кодекси доброчесності», які знайомлять здобувачів медичної освіти з основними принципами академічної та професійної етики, та до яких вони зобов'язуються дотримуватися[11, 13-14].

Проведення спеціалізованих тренінгів, семінарів та воркшопів з академічної доброчесності, плагіату, цитування та дослідницької етики для широкого загалу здобувачів дозволить більш детально ознайомитися із цим питанням. Також слід заохочувати усі види менторства та наставництва. Залучення досвідчених викладачів і професіоналів як менторів надає приклад для наслідування та підтримує у здобувачах освіти формування етичних засад. Враховуючи виклики, із якими стикається академічна спільнота, слід в використовувати спеціалізовані програми для перевірки наукових робіт на плагіат [10-12].

Залучення здобувачів медичної освіти до самостійної розробки правил сприяє зростанню їх відповідальності. Використовуючи систему винагород і відповідальності за дотримання принципів доброчесності підвищує відчуття відповідальності за їх порушення [11, 15-16].

Використання практичних вправ, таких як організація практичних занять, де здобувачі можуть вчитися працювати з даними чесно, аналізувати та представляти результати досліджень, сприяє підтриманню засад доброчесності. Розвиваючи критичне мислення у здобувачів медичної освіти, що передбачає самостійний аналіз, оцінку замість бездумного копіювання інформації, також йде на користь дотримання

добросовісних засад. Необхідно також чітко окреслювати можливі штрафні наслідки за порушення принципів академічної доброчесності. Вони можуть бути різні, в залежності від політики конкретної освітньої установи та тяжкості порушення. Наприклад, попередження (вербальне або письмове і встановлення наслідків подальших порушень), зниження оцінки (автоматичне зниження оцінки за завдання, курс або іспит, де було виявлено порушення), анулювання роботи (повне анулювання результатів за завдання або іспит, в яких було встановлено порушення), відрахування з курсу (навіть без можливості повторного проходження).

Дотримання принципів академічної доброчесності є критично важливим, бо сприяє чесності та прозорості в освітньому процесі та наукових дослідженнях, забезпечуючи вірогідність та достовірність результатів. Це створює надійну основу для навчання, наукового пошуку та інновацій. [6,12,13].

Добросовісність у навчанні та дослідженнях підтримує довіру суспільства до академічних інституцій та їхніх випускників. Це визначає цінність дипломів, ступенів та наукових звань, а також сприяє здоровому науковому діалогу та співпраці. [10].

В основі медичної та будь-якої іншої професії лежить етика. Притримуючись принципів академічної доброчесності під час навчання, ми закладаємо основу для майбутньої професійної медичної діяльності, заснованої на етиці, чесності та відповідальності. Принципи академічної доброчесності спонукають здобувачів до самостійного аналізу, дослідження та висновків, розвиваючи навички критичного мислення. Це не тільки підвищує академічні стандарти, але й готує здобувачів до вирішення складних проблем у реальному житті.

Таким чином, дотримання академічної доброчесності не лише забезпечує справедливість та рівність у навчальному середовищі, але й готує морально стійких, відповідальних і компетентних фахівців, здатних забезпечити позитивний вплив на суспільство та професійну сферу [2,16].

Список використаних джерел:

1. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 "Академічна доброчесність" Закону України "Про освіту" // Шкільна бібліотека плюс. – 2019. – № 3/4 (Лют.). – С. 9–21.
2. Про Рекомендації щодо запобігання академічного плагіату та його виявлення в наукових роботах : лист МОН України від 15.08.2018 року № 1/11-8681 // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – 2018. – № 9. – С. 85–89.
3. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти : лист МОН України від 23.10.2018 № 1/9-650 // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – 2018. – № 11. – С. 41–77.
4. Красюк Т. В. Розмежування аморального проступку та порушення академічної доброчесності: правові проблеми / Т. В. Красюк, І. Е. Щеглаков // Право та інновації. – 2019. – № 4. – С. 40–49.
5. Єсипенко Д. Плагіат: толерований і токсичний / Дмитро Єсипенко // Дивослово. – 2019. – № 2. – С. 55–59.
6. Бойчук Д. Перевірка на плагіат: власний досвід / Дмитро Бойчук // Освіта України. – 2019. – № 25 (24 черв.). – С. 7.
7. Молчанова Т. Плагіат як явище у науковому просторі / Тетяна Молчанова // Дзвін. – 2021. – № 7. – С. 197–200.
8. Гвоздецька Б. Чинники недобросовісної поведінки студентів у навчальному процесі / Богданна Гвоздецька // Вища школа. – 2019. – № 10. – С. 55–65.
9. Гречаник О. Є. Академічна доброчесність учасників освітнього процесу / О. Є. Гречаник // Управління школою. – 2020. – № 7/9. – С. 24–33.
10. Горбань Ю. Бібліотека у грі: навчання інформаційної грамотності та запобігання плагіату / Ю. Горбань, О. Скаченко // Бібліотечний вісник. – 2019. – № 5. – С. 26–33.

11. Телегіна Л. П. Аналіз основних складових запровадження Закону України "Про освіту" / Л. П. Телегіна // Педагогічна майстерня. – 2019. – № 3(Берез.). – С. 4–11
12. Хамітов Н. Воля до наукової новизни як умова неможливості плагіату / Назін Хамітов // Вища освіта України. – 2018. – № 2. – С. 13–18.
13. Хома О. Ефективний опір науковця за умов морального розпаду наукових спільнот / Олег Хома // Філософська думка. – 2018. – № 1. – С. 47–52.
14. Дем'янчук О. О., Адамович І. В. Теоретичні засади використання інтерактивних технологій в навчальному процесі. Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2020. Випуск 1 (46). – С.160-163.
15. Міжгалузові диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень 120 11. Рожнова Т. Є., Вадзюк С. Н., Наконечна С. С., Ратинська О. М. Інтерактивні методи навчання – шлях до підвищення ефективності освітнього процесу у медичних закладах вищої освіти // МЕДИЧНА ОСВІТА. 2020. № 1. С.51-59.
16. Шевчик Л. О. Застосування квесту як технології практико-орієнтованого навчання студентів медичних вишів / Л. О. Шевчик, Н. Я. Кравець // Медична освіта. – 2018. – № 3. – С. 78–81

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ КОГНІТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З ДИСЛЕКСІЄЮ

Шевченко Ольга Євгенівна

здобувач вищої освіти факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Криворотько Анастасія Олександрівна

ORCID ID: 0000-0003-0218-2752

старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

З розвитком науки і технологій все більше постає потреба у використанні інноваційних освітніх методів задля досягнення вищих результатів у розвитку, навчанні та вихованні дітей. Актуальним це є і в сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами, що мають порушення процесу читання – дислексію.

Дана тема є важливою для практичного застосування в освітньому процесі учнів з дислексією, з метою покращення процесу навчання та поліпшення когнітивних навичок, що в подальшому буде основою успішного формування дитини як особистості та індивідуальності. Застосування інтерактивних технологій, з метою розвитку та покращення когнітивних навичок, є дієвим методом, так як використання традиційних методів у навчанні не завжди є результативними та не підходять для дітей з особливими освітніми потребами. Для учнів з дислексією необхідно застосовувати окремий, індивідуальний розгляд контексту навчання, що буде адаптований з урахуванням дієвих методів та спрямованостей на поліпшення навичок і умінь, що в результаті сприятиме формуванню компетентностей.

У ході даного дослідження ми спираємось на розроблення таких науковців: Шеремет М.К., Ільяна В.М., Мартиненко І.В., Конопляста С.Ю., які вивчали дислексію, як порушення писемного мовлення; Пометун О.І., Комар О.А., Єрмоленко А.Б. – інтерактивні технології в освіті; Перепада О.М., Колеснікова А.В., Шевченко Н.Ф., Євтушенко С.К., Шестопалова Л.Ф., Міщенко Т.С. – когнітивні навички та їх особливості у дітей з дислексією.

Визначення дислексії, з логопедичної точки зору, зазначається як часткове порушення процесу оволодіння читанням, що є зумовленим не сформованістю вищих психічних функцій та проявляється в численних, повторювальних помилках, які виявляються під час читання та під час автоматизації процесу читання цілими словами, що в результаті часто супроводжується недостатнім, або ж помилковим розумінням прочитаного [1]. З психологічної точки зору, дислексію визначають як стійкі та вибіркові стани, до основних проявів яких відносять нездатність оволодіти навичкою читання і письма [2]. Дислексія є досить розповсюдженим порушенням писемного мовлення, яке перешкоджає правильному сприйняттю деяких фонем, що в результаті є бар'єром до безпомилкового і суцільного опанування письма та читання. Характерним є те, що дитина має збережений інтелект і в неї відсутні порушення аналізаторів: слухового та зорового. Та згідно із зазначеними визначеннями й особливостями дитина здатна добре, в міру свого віку, володіти усним мовленням, на відміну від сприйняття інформації в результаті прочитання тексту, що викликає багато проблем і труднощів в процесі подальшого навчання та розвитку.

Для дітей з дислексією є характерною нерівномірність розумового розвитку, також в більшості випадків притаманні вторинні порушення в розвитку провідних психічних процесів. Передумовами інтелекту та провідними процесами, що страждають найбільше є: пам'ять, увага, сприймання, зорово-просторова орієнтація та мовленнєві навички. Загалом такі особливості є причинами утруднень під час навчання [1; 2].

Психологічні процеси, що напряду пов'язані зі сприйняттям, увагою, мисленням, пам'яттю та розумінням інформації є когнітивними навичками людини [3]. Завдяки ним дитина на шляху свого навчання вчиться пізнавати світ та досліджувати нове, також вивчає базові предмети, аби в результаті це призвело до формування умінь, а в подальшому – компетентностей учня. Оволодіння такими психічними процесами для дитини з особливими освітніми потребами при дислексії є основою успішної соціалізації, що в подальшому буде також сприяти більш якісному та комфортному навчанню. Аби дитина здобула базові знання з навчальних дисциплін та власний досвід, необхідно докладати велику кількість зусиль. Важливим є розвиток правильного функціонування когнітивної сфери, так як це є здатністю до розуміння й сприйняття інформації.

Задля подальшого якісного поліпшення когнітивних навичок у дітей з дислексією, з використанням інтерактивних технологій, варто детальніше розглядати функціонування психічних пізнавальних процесів у таких дітей. Для більшого розуміння кожної складової когнітивної сфери усі її компоненти можна об'єднати у такі групи навичок, що мають свою характеристику і певні особливості функціонування у дітей з дислексією:

- Порушення структурних компонентів уваги, такі як швидкість, точність та динаміка. В результаті це впливає на зниження працездатності уваги у таких дітей.
- Труднощі у запам'ятовуванні та відтворенні часової послідовності подій, дій, слів.

- Характеризуються порушенням окремих операцій мислення. При дислексії спостерігається відставання в оволодінні просторовими та вербально-понятійними позначеннями.

- Мовлення та комунікація. Діти з дислексією стикаються з проблемою оволодіння та відтворення вербальних стимулів, дій, звукових ритмів. Також відбувається зниження рівня узагальнення, порушення здатності до встановлення простих та складних аналогій.

- Просторова уява та сприйняття. Дітям з порушенням писемної сторони мовлення притаманне порушення процесів, які відповідають за просторову орієнтацію та динамічний праксис. Під поняттям динамічного праксису насамперед об'єднують певні рухи, їх організацію та послідовність. Ця група навичок відповідає за можливість змінювати один вид діяльності на інший, при цьому міняючи дії та рухи, що зазвичай викликає утруднення у дітей з дислексією [3; 4].

Всі ці складові когнітивної сфери треба розвивати задля подальшого повноцінного розвитку дитини, що має дислексію.

Використання інтерактивних технологій в навчанні є інноваційним та дієвим способом, аби діти з дислексією мали змогу на більш якісний та результативний розвиток та поліпшення когнітивних навичок. Інтерактивні методи орієнтовані на реалізацію самостійності, пізнавальних інтересів і потреб особистості, тому особлива увага приділяється організації процесу ефективної багатосторонньої комунікації [5]. Важливим є створення належних умов для спілкування дітей з дислексією, так як це буде сприяти розвитку мовлення, мислення, уваги та уяви в дітей.

Інтерактивна технологія навчання містить певні компоненти, що можуть сприяти поліпшенню кожної частини когнітивної сфери у дітей з дислексією, а саме:

- Чітко сплановані цілі навчання – зрозумілий якісний та кількісний очікуваний результат процесу, впровадження та застосування якого насамперед сприяє більшій концентрації дитини на поставлених цілях, що в результаті підвищує рівень її уваги.

- Спеціально відібраний та структурований зміст навчання. Дотримання правильності цього компоненту слугує більшому розумінню матеріалу, який вивчає дитина, що в результаті призведе до покращення процесу мислення учня з дислексією.

- Інтерактивні форми, методи і прийоми, за допомогою яких організовується навчання і стимулюється активна діяльність здобувачів освіти. Правильне застосування цієї частини інтерактивних технологій буде забезпечувати більший інтерес до інформації яка вивчається. В ході запровадження інтерактивних методів відбувається поліпшення пізнавальної діяльності, сприйняття, мислення, розвивається пам'ять та увага.

- Розумові і навчальні дії та процедури у вигляді системи пізнавальних завдань. За допомогою цього компоненту здобувачі освіти загалом можуть досягти запланованих результатів, тобто в даному випадку здійснити поліпшення когнітивних навичок, для подальшого успішного навчання [7].

Метод інтерактивних технологій включає в себе такий факт, що той хто навчається, є учасником, який здійснює щось: говорить, управляє, пише, малює тощо. Тобто дитина не виступає тільки слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається, створює це. Суть інтерактивних технологій в навчанні полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учнів [6]. Ці основні визначення методу інтерактивних технологій якраз пояснюють необхідність їх використання для дітей з дислексією з метою розвитку когнітивних навичок. Будучи активними учасниками, вони вчать краще розуміти інформацію, концентруватись, бути уважними.

Інтерактивні технології в навчанні є певною організацією засвоєння знань і формування певних умінь та навичок, через сукупність організованих навчально-пізнавальних дій, що полягають в активній взаємодії учнів між собою та побудові міжособистісного спілкування з метою досягнення запланованого результату, наслідком застосування яких є поліпшення когнітивних навичок у дітей з дислексією. Інтерактивні методи об'єднують низку взаємопов'язаних дій вчителя й учнів, спрямованих на виконання освітньої, розвивальної, виховної і контрольної функцій. Такі технології передбачають організацію спільного навчання, коли індивідуальні завдання переростають у групові, кожний член групи робить унікальний внесок у спільні здобутки, зусилля кожного члена групи потрібні та незамінні для успіху всієї групи [7; 8].

Здійснюючи комунікацію в групах, як один з способів інтерактивних технологій в навчанні, діти з дислексією поліпшують свої комунікативні навички в декілька етапів. Першочергово відбувається отримання знань, а саме пізнання різної інформації, фактів, термінології. Наступним є розуміння значення отриманої інформації, повідомлення. Надалі здійснюється застосування отриманих знань, тобто уміння брати й застосовувати в новій ситуації принципи або процеси, що раніше вивчалися, без зовнішньої вказівки. Застосування інтерактивних технологій з такою метою є тією важливою частиною формування когнітивних навичок, що так важливі для подальшої соціалізації та здобуття освіти дітьми з дислексією [6].

Висновки. Використання інтерактивних технологій є більш новим способом навчання, що наразі в сфері освіти займає визначне місце на рівні з традиційними методами. Інтерактивні методи навчання з усіма своїми цілями та засадами сприяють поліпшенню функціонування навичок когнітивної сфери, що є дещо порушеними у дітей з дислексією; сприяють покращенню процесів пам'яті, уваги, мислення, мовлення та сприйняття у дітей з порушенням навику читання.

Список використаних джерел:

1. Ільяна В.М. Дислексія: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. Київ, 2023. 158 с.
2. Логопедія. Підручник. Третє видання, перероблене та Доповнене / за ред. М.К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2014. 627 с.
3. Колеснікова А.В. Розвиток когнітивних навичок. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості*: зб. наук. матеріалів IV міжнар. наук.-практ. конф. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. С 118-121.
4. Перепада О.М. Особливості когнітивних порушень у дітей з грду та дислексією. *Всник Національного університету оборони України*, 2020. 56(3). С 88–95. Комар О.А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: дис. ... док-ра пед. наук: 13.00.04 / Уманський державний педагогічний ун-т. Умань, 2011. 512 с.
6. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. К., 2007. 141 с.
7. Єрмоленко А.Б. Інтерактивні технології навчання: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО, 2022. 37 с.
8. Прохоренко Л.І., Бабяк О.О., Баташева Н.І., Душка А.Л., Недозим І.В., Омельченко І.М., Орлов О.В. Навчання дітей з порушеннями когнітивного розвитку в умовах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник / за ред. В.В.Засенко, Л.І.Прохоренко. –2020. – 435 с.

ГРА ЯК ДІАГНОСТИЧНА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Федорова Анастасія Олександрівна

Здобувач вищої освіти

Факультету психології та спеціальної освіти

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Зимівець Наталія Володимирівна

ORCID ID: 0000-0003-1853-7159

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Анотація. Стаття присвячена вивченню ефективності використання гри як діагностичної методики розвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Висвітлено актуальність проблеми діагностики та розвитку мовлення у дітей дошкільного віку, обґрунтовано важливість розвитку цих навичок на ранніх етапах життя. Описано сутність гри, її ролі в розвитку дитини. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розглянуто переваги використання гри як засобу стимулювання мовленнєвої активності дітей. Виділено ключові аспекти, такі як розвиток комунікативних навичок, вимови, лексики та граматики через ігрову діяльність. Обґрунтовано доцільність використання гри як методу діагностики та розвитку мовлення. Висвітлено значення адаптації ігор до індивідуальних потреб кожної дитини та організації мовленнєвих завдань у межах ігрового процесу. Зроблено висновки про необхідність використання гри як ефективного інструменту для діагностики та розвитку мовлення в педагогічній практиці.

Актуальність. Мовлення відіграє важливу роль як засіб спілкування, так і інструмент для набуття та збереження знань. Високий рівень розвитку мовлення є ключовим елементом для повноцінного психічного розвитку особистості, що служить своєрідним фундаментом для усіх аспектів її життя. Рівень мовленнєвого розвитку відображає не лише особистісні характеристики, але й є важливим показником культурного та духовного прогресу суспільства в цілому.

Враховуючи значення мовлення як засобу спілкування та пізнання, процес його розвитку набуває першочергового значення в сучасній дошкільній освіті. Відповідно до законодавчих норм України, зокрема закону «Про дошкільну освіту», «Базового компоненту дошкільної освіти», дошкільна освіта має бути модернізована та спрямована на покращення методів формування та розвитку культури мовленнєвої комунікації.

У цьому контексті використання ігор є пріоритетним інструментом у вирішенні завдань розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Цей підхід дозволяє забезпечити комплексну та ефективну освітню діяльність у дошкільних закладах, сприяє активному включенню дітей у процес навчання, розвиває їхні мовленнєві навички та стимулює мовленнєвий розвиток у захоплюючій та цікавій формі.

Постановка проблеми. Мовленнєва та комунікативна здатність у дітей формується внаслідок нормального розвитку, який обумовлений мовленнєвим досвідом та впливом мовлення оточуючих, особливо дорослих. Цей процес вимагає наявності достатньої практики в мовленні, отримання знань з виховання та навчання. Мовлення не є вродженою здібністю, а є результатом поступового розвитку

в ході онтогенезу, що відбувається паралельно з фізичним та когнітивним ростом дитини. Воно служить не лише інструментом спілкування, а й індикатором загального рівня розвитку особистості.

Своєчасна діагностика мовленнєвої діяльності дитини дошкільного віку є ключовою умовою її подальшого розвитку, оскільки дозволяє вчасно виявляти потенційні проблеми та недоліки у мовленнєвому процесі, що дозволяє прийняти необхідні корекційні заходи та спрямувати зусилля на максимально ефективне формування мовленнєвих навичок. Тому, дослідження ефективних методик діагностики та розвитку мовлення дошкільнят є актуальним напрямом досліджень.

Мета статті – теоретично обґрунтувати гру як ефективний метод діагностики та розвитку мовлення у дітей дошкільного віку.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема розвитку мовлення у дітей дошкільного віку залишається актуальною й продовжує привертати увагу українських науковців, серед яких можна відзначити А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калмикову, К. Крутій, Н. Луцан, Т. Пироженко та інших.

Особливості та ключові аспекти впливу ігрової діяльності на розвиток дитини стали предметом напрацювань Ф. Шіллера, Г. Холла, З. Фрейда, Ф. Бейтендейка, О. Бондаренка, Л. Божович, Л. Венгер, З. Богуславської.

Гру як метод діагностики та розвитку мовлення досліджували Я. Коменський, С. Русова, К. Ушинський, Л. Артемова, А. Бондаренко, Г. Григоренко, О. Сорокіна, О. Усова, Т. Маркова, В. Захарченко та ін.

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження в галузі педагогіки та психології переконливо свідчать про те, що гра виступає як провідний вид діяльності у дітей дошкільного віку. Це пояснюється тим, що гра найбільш наближена та цікава для дитини, оскільки вона виникає з її власних інтересів та потреб, що формуються в результаті взаємодії з оточуючим середовищем.

Л. Древняк виокремила підходи відомих науковців до тлумачення сутності гри. Так, її визначають як [1]:

- тип діяльності, в якому мотивація знаходиться у самому процесі;
- усвідомлену діяльність, що складається з осмислених дій, об'єднаних мотивами;
- активність дитини, у якій вона засвоює соціальний досвід, розширює свої орієнтації та виражає себе;
- діяльність, в якій мета самої гри є цінністю, що знаходиться в самому процесі, а не за його межами.

На основі розглянутих підходів до тлумачення сутності гри, можна зробити висновок, що гра є складним та багатограним явищем, яке виявляється не лише як тип діяльності, але й як засіб відтворення соціальних відносин та усвідомленої діяльності. Вона відображає активність дитини у процесі засвоєння соціального досвіду та вираження самої себе. Мета гри полягає в самому процесі, а не в досягненні певного результату за його межами.

Гра є особливим методом навчання та виховання, що дозволяє передавати знання та формувати новий досвід. Ігровий підхід сприяє значним та поступовим змінам у психіці та особистості дошкільника, готуючи його до переходу до нових видів активності, зокрема, навчальної. У процесі гри чітко проявляється пізнавальна, активна та комунікативна діяльність дитини, що визначає основу мовленнєво-ігрової діяльності [3].

Мовленнєво-ігрову діяльність Х. Сайко окреслює як процес, що вимагає використання раніше засвоєних знань, мовленнєвих навичок та умінь у нових умовах

та обставинах [3]. Під час такої діяльності діти уточнюють та поглиблюють свої знання, ґрунтуючись на власних уявленнях про предмети. Важливим аспектом мовленнєво-ігрової діяльності є її різноманітність, що включає в себе різні види ігор, текстів, діалогів, рухливих вправ та інших інтерактивних форм, де дитина активно бере участь у взаємодії та спілкуванні.

Мовленнєво-ігрова діяльність створює можливість для використання мовних засобів у різних ситуаціях, розвиває уяву, креативність та адаптаційні навички. Крім того, вона сприяє формуванню комунікативних умінь та навичок, таких як вміння слухати інших, виражати свої думки чітко та лаконічно, вирішувати конфлікти шляхом мовленнєвого спілкування.

Ігри виникають з потреби у спілкуванні. У ході ігрового спілкування виникають два типи відносин між дітьми: реальні та ігрові. Проте рівень активності в мовленнєвому спілкуванні під час гри неоднаковий у всіх дітей. Взаємини між дітьми виникають в межах невеликої групи. У такій «мікрогрупі» існує лідер та діти, що виконують роль підлеглих. Саме тому лідери більш активно залучені до мовленнєвої діяльності під час гри, тоді як інша частина дітей може бути менш активною. Отже, у процесі гри діти впливають на розвиток мовлення один одного, і цей вплив може бути як позитивним, так і негативним, залежно від створених у процесі гри взаємовідносин [1].

Окремі аспекти взаємозв'язку ігрової та мовленнєвої діяльності висвітлено в напрацюваннях зарубіжних дослідників З. Мухторової та А. Джураєвої [5]. Так, вони зазначають, що ігрова діяльність має значний вплив на розширення словникового запасу дітей, уточнення значень слів, а також розвиток та закріплення навичок зв'язного мовлення шляхом активної взаємодії та використання нової лексики. Ігри також надають можливість дітям практикувати та вдосконалювати свої навички вимови звуків у веселому та динамічному середовищі, застосовувати граматичні правила та структури під час гри.

Отже, мовленнєва та ігрова діяльність є взаємообумовленими процесами, а тому доцільно розглянути гру як діагностичну методику розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Цей підхід дозволяє не лише спостерігати за мовленнєвими навичками дітей, а й встановлювати їхні можливості в опануванні мовленнєвої діяльності.

Л. Калмикова називає метою діагностування мовлення дошкільників «...з'ясування можливостей опанування ними мовленнєвої діяльності та встановлення рівнів їхнього мовленнєво-діяльнісного розвитку» [2, с.29].

Ефективність використання гри як методу діагностики та розвитку мовлення зумовлене тим, що завдання ставиться перед дітьми у формі гри. Це допомагає дітям виконувати його без зайвого напруження, витрачаючи мінімум енергії. У процесі гри діти активно взаємодіють, а конкретні дії стимулюють їх мовленнєву активність, сприяючи водночас розвитку самої гри. Використання гри для розвитку особистості дитини має значний потенціал. Саме в ігровій діяльності можна спостерігати, як проявляються та формуються вищі психічні процеси, які характерні для дошкільного віку [2].

Під час гри діти розвивають загальномовленнєві навички, такі як культура слухання, запитування, висловлювання, обґрунтування думок і доведення своїх поглядів. Гра стимулює дитину виражати свої думки якнайчіткіше та найповніше, намагаючись бути зрозумілим оточуючим [5].

Спеціально створені ігри для окреслених цілей можуть стимулювати увагу та зацікавленість дитини, а також допомагати збільшити її мотивацію та концентрацію.

Цей підхід дає можливість здійснювати оцінку та розвиток мовленнєвих навичок у природній ігровій атмосфері, що є більш зручним та комфортним для дитини [4].

Робимо висновок, що використання ігор є ефективним методом діагностики та розвитку мовлення у дітей дошкільного віку з ряду причин.

По-перше, ігри створюють невимушену та сприятливу атмосферу, в якій дитина відчуває себе комфортно. Це дозволяє їй більш вільно та відкрито виражати свої думки та вміння у мовленні.

По-друге, ігровий підхід дозволяє оцінювати та розвивати різні аспекти мовлення, такі як лексика, вимова, граматики, синтаксис та комунікативні навички, через різноманітні ігрові сценарії та завдання.

По-третє, ігри можуть бути адаптовані до потреб конкретної дитини та враховувати її індивідуальні особливості та рівень розвитку мовлення. Це дозволяє отримати більш об'єктивні та персоналізовані результати діагностики.

По-четверте, ігровий підхід може виявити важливі відомості про здатність дитини до спілкування, рівень самовираження та вміння розвивати мовлення в різних ситуаціях.

Важливим є уточнення Х. Сайко щодо наповнення та змісту ігор для мовленнєвого розвитку. Так, кожна гра має включати певний навчальний і виховний зміст, ігрові дії, організаційні та ігрові відносини, а також завдання, що відповідає темі заняття. Пізнавальний і виховний зміст визначають мету ігрової діяльності, тобто те, що педагог прагне досягти у процесі корекції та розвитку мовлення дитини дошкільного віку через гру. Ціль конкретизується у формі ігрового завдання, яке не лише цікаве для дитини, але й сприяє її розвитку [3].

Щодо класифікації ігор, виділяють фонетичні, лексичні, синтаксичні ігри та ігри-діалоги, кожна з яких має свою конкретну мету. Наприклад, фонетичні ігри спрямовані на формування правильної вимови, лексичні - на розширення словникового запасу, синтаксичні - на удосконалення навичок будування різноманітних речень, а ігри-діалоги сприяють розвитку діалогічного мовлення [3].

Сюжетно-рольові, дидактичні ігри, зокрема словесні та вербальні, а також ігри, що базуються на вмісті художніх творів (театралізовані вистави, драматизації, інсценування), мають особливий вплив на розвиток мовлення у дітей, наголошує Л. Древняк. У таких іграх мовленнєва активність дитини стимулюється, а мовленнєві дії супроводжуються грою. Діти використовують усі форми усного мовлення: розмовне спілкування, діалоги, монологи, пояснення, описи, розгорнуті міркування, розповіді. Вони приймають на себе ролі батьків, вихователів, учителів, героїв художніх творів та казок; контролюють своє мовлення, оцінюють і контролюють мовлення інших гравців та персонажів; використовують приказки, образні вислови, загадки, вірші та порівнюють нормативні та ненормативні вирази [1].

Як ефективний засіб для діагностики та корекції мовлення виокремлюють ігрові мовленнєві ситуації. Мовленнєва ситуація представляє собою динамічну систему взаємодії між співрозмовниками, що ґрунтується на відтворенні об'єктів та подій з навколишнього світу. Це спонукає до цілеспрямованої діяльності у вирішенні мовленнєво-мислительних завдань [3].

Ігрові мовленнєві ситуації поділяють на дві основні групи: ситуації, які сприяють розвитку діалогічного та монологічного мовлення. Перша група включає в себе ситуації діалогічного мовлення, такі як ігрові мовленнєві ситуації діалогу, трилогу та полілогу. Друга група охоплює ігрові мовленнєві ситуації, що сприяють розвитку монологічного мовлення, такі як ситуації опису, розповіді, обговорення та пояснення [3].

Загалом, в дошкільній педагогічній літературі описано різноманітні ігрові мовленнєві вправи, спрямовані на розвиток мовлення у дітей [3]:

- вправи для розвитку звукової культури: тренувальні, імітаційні та артикуляційні. Наприклад: «Знайди місце звука в слові», «Хто як кричить?»;
- вправи для збагачення словника, включаючи словесні та словниково-логічні. «Хто що робить?», «Коли це буває?», «Назви одним словом»;
- вправи для розвитку граматично правильного мовлення, такі як композиційні, трансформаційні та вправи на складання речень з важкими словами. Наприклад: «Знайди пару», «Відгадай за описом», «Чиї діти?».
- вправи для розвитку діалогічного мовлення, такі як реплікові вправи, питально-відповідні та умовні бесіди. Наприклад: «Як можна дізнатися?», «Розпитай у товариша»;
- вправи для розвитку монологічного мовлення, включаючи описові, репродуктивні, ситуативні, дискусивні та композиційні вправи. Наприклад: «Склади речення», «Відгадай де це було».
- комунікативно спрямовані вправи, які сприяють розвитку комунікативних навичок. Наприклад: «Як ти розумієш це слово?», «А що якщо б ...».

Визначено, що гра є безмежним джерелом для діагностики та розвитку мовлення дитини. Спілкування з дорослими та однолітками під час гри дозволяє дитині не лише використовувати мовленнєві навички у практичних ситуаціях, а й вчитися адаптуватися до різних способів спілкування та різноманітних мовленнєвих моделей. Контакт з однолітками стимулює розвиток соціальних навичок та вмінь співпрацювати, в той час як спілкування з дорослими дозволяє дітям вчитися виражати свої думки та ідеї відповідним чином.

Проте, ефективність її використання залежить від дотримання методичних умов її організації. До таких умов відносять [1]:

1. взаємозв'язок основних напрямів роботи (літературно-мовленнєвого, мовленнєво-творчого, театрального-ігрового);
2. комплексне вирішення завдань щодо мовлення (розвиток словника, вдосконалення вимови, формування інтонаційної виразності, вивчення граматичних норм);
3. раціональне поєднання різних типів та видів занять (фронтальні, групові, індивідуально-групові) інтеграція різних видів художньої діяльності дитини (образотворчої, музично-ритмічної, мовленнєвої, театралізованої);
4. занурення дітей в активну театральну діяльність на основі інформаційно-змістової обізнаності;
5. адекватне використання театральних форм в навчально-виховному процесі та планування різних їх видів з урахуванням частоти;
6. особиста зацікавленість вихователя у певному виді дитячої діяльності.

Створення сприятливого середовища для активного спілкування включає в себе не лише вибір відповідних ігор та завдань, але й створення атмосфери відкритості та довіри. Також важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та адаптувати ігри та завдання до їхніх потреб та рівня розвитку мовлення.

Висновок. У сучасному педагогічному та психологічному дослідженні дитячого мовлення особлива увага приділяється використанню гри як ефективного інструменту його діагностики та розвитку. Гра є спонтанним та найбільш природним видом діяльності у дітей дошкільного віку. З цієї причини вона виявляється не лише цікавою для дитини, але й надзвичайно ефективною у сприянні її мовленнєвому розвитку.

Педагогічні ігри сприяють формуванню різноманітних мовленнєвих навичок у дітей, таких як лексика, вимова, граматики, синтаксис та комунікативні навички. У процесі гри діти активно взаємодіють, що стимулює їх мовленнєву активність та сприяє розвитку самої гри. Крім того, гра сприяє розвитку загальномовленнєвих умінь та навичок, таких як культура слухання, запитування, висловлювання думок і доведення своїх поглядів.

Використання ігор для діагностики та розвитку мовлення у дітей дошкільного віку має ряд переваг. По-перше, гра створює невимушену та сприятливу атмосферу, що сприяє вільному вираженню дитиною своїх думок та вмінь у мовленні. По-друге, вона дозволяє оцінювати та розвивати різні аспекти мовлення через різноманітні ігрові сценарії та завдання. По-третє, ігри можуть бути адаптовані до потреб конкретної дитини, що дозволяє отримати більш об'єктивні та персоналізовані результати діагностики.

Ефективність використання гри як методу діагностики та розвитку мовлення залежить від якості її організації. Важливо, щоб гра мала певний навчальний та виховний зміст, що спрямовується на досягнення конкретних цілей у розвитку мовлення дитини. Такий підхід до організації гри сприяє не лише розвитку мовлення, але й загальному психічному розвитку дитини дошкільного віку.

Отже, на основі аналізу наукової літератури можна зробити висновок, що гра є ефективним інструментом для діагностики та розвитку мовлення дитини, який потребує відповідної підготовки та організації.

Список використаних джерел:

1. Древняк Л. Вплив ігрової діяльності на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку як наукова проблема. Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації : матеріали конференції (м. Кривий Ріг, 11 - 12 травня 2023 р.). Кривий Ріг : КДПУ, 2023. С.52-58.
2. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. Київ: Видавничий дім «Слово», 2016. 384 с.
3. Сайко Х. Я. Особливості застосування гри в системі формування лексичної компетентності дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Молодий вчений. 2017. № 3. С. 466-470.
4. Гладуш В.А., Зимівець Н.В., Бондаренко З.П., Ніколенко Л.М. та ін. Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості. Дніпро: ЛІРА, 2020. 384 с.
5. Elo Ch., Inkinen M., Autio E., Virkki J., & Vihriälä T. The Role of Games in Overcoming the Barriers to Paediatric Speech Therapy Training. *Games and Learning Alliance*. 2022. pp.181-192.
6. Muxtorova Z. S., Djurayeva A. V. The role of games in the development of speech in preschool children. *Uzbek Scholar Journal*. 2024. №27. Pp. 44-48.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Чулакова Дар'я Володимирівна

студентка 3 курсу

факультету Соціальної педагогіки та психології

Запорізький національний університет, Україна

Порушення інтелектуального розвитку – це стійке, виражене, системне порушення пізнавальної діяльності, яке виникає внаслідок органічного ураження кори головного мозку.

Залежно від природи та глибини порушення інтелектуального розвитку у дітей дошкільного віку можуть виникати різноманітні специфічні ускладнення під час засвоєння знань та навичок [1].

Тобто, це порушення інтелектуальної, мовленнєвої, особистісної сфер розвитку, внаслідок якого мисленнєва, мотиваційна, пізнавальна, емоційно-вольова діяльності формуються на низькому рівні.

Успішність навчального процесу залежить від повноти та способу надання орієнтовної основи дій (системи умов і ознак, від яких залежить правильність виконання дій), а також від поетапного переходу від практичних дій з предметами, оперування образами, до дій у мовленні та свідомості. Як зазначали вітчизняні вчені В. Бондар, М. Матвєєва, С. Миронова, М. Супрун, В. Синьов, О. Хохліна та ін. специфіка формування розумових дій у дітей з порушеним інтелектом полягає в сповільненості переходу від одного етапу на інший. Така дитина потребує більше часу для удосконалення практичної дії до такої міри, щоб її можна було перевести на рівень оперування образами. Нами також враховано те, що засвоєння понять дітьми з інтелектуальними порушеннями помірного ступеню, може бути недоступним, оскільки через вузькість інтелектуального простору втримується менша кількість дій.

Концепція розвивального навчання найповніше відповідає завданням корекційно-розвивального навчання дітей з інтелектуальними порушеннями (І. Песталоцці, А. Дістервега, К. Ушинського, Л.С. Виготського, Л.В.Занкова, Д.Б. Ельконін, В.В. Давидов), також технології саморозвитку дітей М. Монтессорі.

Процес засвоєння знань відбувається ефективніше, якщо в ньому реалізуються не тільки змістові, а й операційні міжпредметні зв'язки, адже повноцінне засвоєння знань можливе лише в тому випадку, якщо цей процес протікає на основі цілеспрямованого формування операційних структур розумової діяльності (В. Бондар, Л. Вавіна, Л.Виготський, І. Єременко, В. Липа, Г. Мерсіянова, В. Синьова, М. Супрун, В. Панок, А.Обухівська, О. Хохліна) повноцінне засвоєння знань можливе лише в тому випадку, якщо цей процес протікає на основі цілеспрямованого формування операційних структур розумової діяльності (В. Бондар, Л. Вавіна, Л. Виготський, І.Єременко, В. Липа, Г. Мерсіянова, В. Синьова, М. Супрун, В. Панок, А.Обухівська, О. Хохліна).[2]

Одним із ефективних методів є психологічне моделювання конкретної ситуації (навчання, інформаційний пошук, взаємодія) за допомогою просторових знаків та символів. Автором враховано, що організація розвиваючого навчання передбачає створення умов для оволодіння прийомами розумової діяльності дітьми цієї категорії. Це не лише забезпечує новий рівень засвоєння, але й дає змогу ефективно застосовувати знання у практичних ситуаціях, що сприятиме їхній соціалізації.

Введення ігрових прийомів на корекційно-розвивальних заняттях має відповідати віковим особливостям дітей, їх прагненням та інтересам. Ігрові прийоми надають заняттям цікавої форми роботи, допомагають активізувати довільну увагу, зосередитися.[2]

На даний час, в умовах запровадження концепції Нової української школи відбувається процес модернізації освіти дітей з інтелектуальними порушеннями, якому сприяють розробка та впровадження Державних стандартів початкової та базової освіти, типових освітніх програм навчання, визначення змісту корекційно-розвиткової роботи як в умовах системи спеціальної освіти, так і в умовах інклюзивного навчання.

Життєва компетентність осіб з порушеннями інтелектуального розвитку розглядається як здатність цілісно реалізовувати на практиці знання, уміння, навички, досвід і цінності, набуті та необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні, праці.

В умовах запровадження концепції Нової української школи відбувається процес модернізації освіти дітей з інтелектуальними порушеннями, якому сприяють розробка та впровадження Державного стандарту початкової освіти, типових освітніх програм навчання, визначення змісту корекційно-розвиткової роботи як в умовах системи спеціальної освіти, так і в умовах інклюзивного навчання. Життєва компетентність осіб з порушеннями інтелектуального розвитку розглядається як здатність цілісно реалізовувати на практиці знання, уміння, навички, досвід і цінності, набуті та необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці.

Сучасні технології навчання учнів з інтелектуальними порушеннями спрямовано на підготовку школярів до самостійної життєдіяльності, успішної подальшої соціально-трудової адаптації, розвиток їхніх пізнавальних здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб.

Згідно із Законом України «Про освіту», на основі Державного стандарту й Типової освітньої програми заклади освіти, наукові установи та інші суб'єкти освітньої діяльності можуть розробляти освітні програми – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів, індивідуальних проектів, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання. Освітні програми можуть відрізнятися від Типової освітньої програми послідовністю викладання навчального матеріалу, обсягом його вивчення, наявністю додаткових компонентів змісту або використанням оригінальних форм, методів і засобів навчання [3;4;5;6].

Слід зазначити, що вибір форм і методів навчання, розподіл годин за темами вчитель визначає самостійно, враховуючи пізнавальні здібності та можливості учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення корекційно-розвивальних завдань та орієнтовних очікуваних результатів, зазначених у програмі.

Упродовж навчання в початковій школі учні навчаються способам самоконтролю, що сприяє вихованню відповідальності, розвитку інтересу, своєчасному виявленню прогалин у знаннях, уміннях, навичках та їх корекції.

У програмах, окрім традиційних навчальних предметів, вперше представлено інтегровані курси для навчання молодших школярів з інтелектуальними порушеннями, а саме: «Навчання грамоти», «Я досліджую світ», «Мистецтво», «Технології», що дає змогу вчителю самостійно обирати й формувати інтегрований та автономний спосіб подання змісту освітніх галузей, добирати дидактичний інструментарій, орієнтуючись на індивідуальні пізнавальні запити і можливості учнів

(рівень навченості, актуальні стани потреб, мотивів, цілей, сенсорного та емоційно-вольового розвитку).[7]

Особливого значення у дидактико-методичній організації навчання надається його зв'язку з життям, практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях.

Обмеженість відповідного досвіду учнів з порушеннями інтелектуального розвитку потребує постійного залучення й аналізу їхніх вражень, чуттєвої опори на результати дослідження об'єктів і явищ навколишнього світу. Педагогічна стратегія, яка опирається на наслідувальні механізми у розвитку пізнавальних процесів молодших школярів, і передбачає пріоритетне використання наочності, зорових опор, зразків, алгоритмів, поетапного контролю, збагачується полісенсорним підходом, що зумовлює активізацію пізнавально-комунікативної діяльності учнів, сприймання ними властивостей і якостей предметів і явищ природного і соціального оточення, здійснення пошукової діяльності, що в цілому сприяє ефективному формуванню ключових та предметних компетентностей учнів.[7]

Отже, зважаючи на всі вищезазначені психолого-педагогічні положення, сучасна система корекційно-розвивальної допомоги дітям з порушеннями інтелектуального розвитку, потребує вагомих формацій аби повною мірою реалізувати свій корекційно-розвивальний потенціал, набутти системності та поетапності. Використання педагогами інноваційного змісту Типових освітніх програм навчання молодших школярів з інтелектуальними порушеннями в закладах загальної середньої освіти сприятиме забезпеченню передумов для цілеспрямованого взаємозв'язку навчання та розвитку учнів, формування їхньої життєвої компетентності. Найціннішим результатом Нової української школи для дітей з особливими освітніми потребами є забезпечення сприятливих умов для розвитку кожної дитини, її творчих здібностей та пізнавальних можливостей.

Список використаних джерел:

1. Технології навчання з інтелектуальними порушеннями тяжкого та помірного ступеня. Н.Грицюк URL: https://znayshov.com/FR/21639/Visnik_2_2023-34-42.pdf
2. Теоретичні засади вивчення корекційно-розвивальної допомоги дітям з порушеннями інтелектуального розвитку ТД Каменщук. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 5-6, 2021*
3. Типова освітня програма початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 1 класів з інтелектуальними порушеннями [Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/71142>]
4. Типова освітня програма початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 2 класів з інтелектуальними порушеннями [Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/716955/>; <http://ispukr.org.ua/?p=4091#.XYEvqUYDMw>]/
5. Типова освітня програма початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 3 класів з інтелектуальними порушеннями [Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/718310/>; <http://ispukr.org.ua>]
6. Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями / навчально-методичний посібник /авт.: О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Бобренко, І. Гладченко, О. Мякушко, С. Трикоз, І. Сухіна, Н. Ярмола. За ред.: О. Чеботарьової, І. Сухіної – К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. – 450с.
7. Сучасні технології навчання дітей з інтелектуальними порушеннями в Новій українській школі. О.Чеботарьова. URL:https://lib.iitta.gov.ua/720527/1/Сучасні%20технології%20навчання%20дітей%20з%20інтелектуальними%20порушеннями%20в%20Новій%20Українській%20Школі_104-108.pdf

КОЛАБОРАТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ГІМНАЗІЇ

Левченко Фессалоніка Григорівна

ORCID ID: 0000-0003-4295-2934

кандидат педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу STEM-освіти
Інститут педагогіки НАПН України, Україна

Інноваційні перетворення, що постійно відбуваються в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти, зокрема, гімназій, викликані появою нових технологій, підходів в освіті. Зміна ролі вчителя і надання переваги тим технологіям, що сприяють розвитку компетентностей учнів сприяють впровадженню нових підходів.

Таким підходом у XXI сторіччі є колаборативне навчання.

Колаборативне навчання (або як його ще називають «навчання у співробітництві») є одним із засобів інноваційно-творчого вдосконалення освітнього простору завдяки якому створюються умови для саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації особистості. Таке навчання у співробітництві визначається як спільна організація навчання, за якої студенти з різними здібностями та інтересами співпрацюють у малих групах із метою завершення проекту чи вирішення проблеми [2].

Це такий освітній підхід, при якому учні працюють разом у малих групах або командах над спільними завданнями чи проектами з метою досягнення спільної мети. Цей підхід базується на принципі, що активна взаємодія між учасниками групи сприяє глибшому засвоєнню знань і розвитку важливих навичок, таких як комунікація, співпраця, критичне мислення та вирішення проблем.

Суттєвими перевагами колаборативного навчання є: розвиток соціальних та комунікативних навичок; підвищення мотивації та залученості учнів у навчальний процес; зміцнення навичок критичного мислення та вирішення проблем; підготовка до реальних життєвих ситуацій та майбутньої професійної діяльності.

Зупинимося також на ключових аспектах колаборативного навчання таких, як:

- **спільна діяльність**, коли учні активно взаємодіють між собою, обмінюються ідеями, інформацією та ресурсами, вносячи свій вклад у загальний процес, що підсилює розуміння матеріалу;
- **спільна відповідальність**, коли усі члени групи несуть відповідальність за досягнення спільної мети та результатів. Відповідальність розподіляється рівномірно, що стимулює кожного учасника до активної участі;
- **рівноправність у співпраці**: рівні можливості для висловлення своїх ідей та пропозицій для всіх учасників цього виду навчання, а також створення атмосфери взаємоповаги та довіри, де кожна думка цінується;

Колаборативна співпраця включає взаємне залучення учасників до взаємодії за допомогою координованих зусиль для розв'язання проблемних ситуацій [1].

- **розвиток соціальних та комунікативних навичок**: сприяє розвитку навичок ефективного спілкування, лідерства, вирішення конфліктів та кооперації. Учні вчаться слухати один одного, аргументувати свої позиції та приходити до консенсусу.

Найбільш вживаними формами і методами у процесі колаборативного навчання є: групова робота (організація роботи в малих групах); проектне навчання

(особливості організації проектів, які вимагають співпраці); дебати та дискусії (створення умов для активного обговорення та обміну думками; розвиток аргументаційних навичок); інтерактивні технології (використання цифрових платформ для колаборації (Google Classroom, Microsoft Teams тощо); інтерактивні дошки та онлайн-інструменти для спільної роботи).

Для успішної реалізації цього підходу важливою є роль вчителя. Роль вчителя у колаборативному навчанні є багатогранною та вимагає від педагога виконання ряду функцій, які сприяють створенню ефективного, інтерактивного та підтримуючого навчального середовища. Вчитель у такій системі виступає не лише як джерело знань, але й як фасилітатор, організатор, наставник та мотиватор. Ефективне виконання цих ролей сприяє створенню сприятливого навчального середовища, що сприяє активному залученню учнів, розвитку їхніх знань та навичок, а також підготовки до реальних життєвих викликів.

Отже, колаборативне навчання є ефективним і інноваційним підходом в освіті, який сприяє не лише академічному розвитку учнів, але й формуванню важливих соціальних та життєвих навичок. Його впровадження в освітній процес допомагає створити сучасне ефективне навчальне середовище, що базується на інноваціях XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Лещенко М.П. Колаборативний підхід до розвитку ІКТ-компетентностей учителів і учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Інформаційні технології і засоби навчання. 2012. №5 (31). URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua>.
2. Srinivas H. Collaborative Learning. Collaborative Learning Structures and Techniques. Texas: Teaching Resource Center. URL: <http://www.gdrc.org/kmgmt/c-learn/methods.html>.

МОТОРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Короткова П.І.

І курс бакалавр, факультет психології та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Криворотько А.О.

старший викладач
кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Синдром Дауна найпоширеніша генетична аномалія, спричинена присутністю додаткового генетичного матеріалу у хромосомі 21. За даними статистичних документів, ця патологія зустрічається з частотою 1:700. Як відмічають спеціалісти, у дітей із синдромом Дауна спостерігаються порушення в стані здоров'я та розвитку. Найбільш характерними для цих дітей є відхилення з боку фізичного розвитку, патологія слуху, зору, м'язової системи, вроджені вади серця, порушення інтелекту різного ступеня, часто виникають захворювання щитовидної залози, системи травлення тощо [1].

Раннє втручання важливе для максимально можливого розвитку та підтримки дітей з синдромом Дауна, зокрема, у сфері моторики. Діти з синдромом Дауна часто мають затримки у розвитку великої моторики, такі як ходьба та координація рухів. Система раннього втручання може включати фізіотерапію та вправи для покращення м'язового тону, стійкості та силових навичок.

Діти з синдромом Дауна часто мають проблеми з сенсорною інтеграцією, тобто обробкою сенсорної інформації. Програми раннього втручання можуть включати вправи та активності, які стимулюють різні сенсорні системи та сприяють кращій інтеграції інформації.

Важливо, щоб батьки брали активну участь у програмах раннього втручання та були включені у процес розвитку своєї дитини. Підтримка сім'ї є важлива для успіху коригування моторного розвитку. Тому, раннє втручання є одним із важливих факторів.

Вагомого значення в житті дітей із синдромом Дауна в період формування особистості набуває позитивний досвід перебування в дитячому дошкільному закладі [4]. Дослідники Л. Божович, О. Запорожець, М. Лісіна та інші зазначають, що становлення особистості її всебічний розвиток зумовлюється особливостями спілкування і взаємодії з дорослими та однолітками. Зокрема вченими з'ясовано, що саме це впливає на розвиток власне навичок спілкування і комунікативний розвиток, у тому числі й оволодіння рецептивним та зв'язним мовленням; на формування допитливості; на розвиток емоційно-вольової сфери тощо [2].

У дошкільному віці потрібно вчити дитину аналізувати, порівнювати предмети за кольором, формою, розміром; необхідно звертати увагу дитини на характерні ознаки пір року, явищ природи, добових змін. Дитину слід навчати класифікувати та узагальнювати предмети побуту, овочі, фрукти, посуд тощо. Потрібно розвивати в дитини дрібну моторику, вміння утримувати олівець, пензлик, ручку. Для цього потрібно залучати дитину до різних видів діяльності у процесі виготовлення цікавих виробів з паперу, пластиліну, глини, солоного тіста, природних матеріалів за зразком та аналогією [4].

У дошкільному віці дуже важливо стимулювати моторний розвиток у дітей з синдромом Дауна через різноманітні ігри та вправи. Від успішного становлення ігрової діяльності залежить психічне здоров'я і подальший розвиток дитини, як з нормою інтелекту, так і дитини з інтелектуальними порушеннями, зокрема дитини з синдромом Дауна. У дітей з синдромом Дауна є потенціал для розвитку ігрової діяльності, за умови організації спеціального корекційного навчання, з урахуванням особливостей психічного розвитку даної категорії дітей. Тому роботу з формування ігрової діяльності дітей з синдромом Дауна необхідно починати з раннього дитинства. Розглянемо декілька вправ.

Вправи на координацію: збір дрібних предметів, зав'язування та розв'язування шнурівок, ігри з молоточком (б'ючи по предметах іграшковим молотком, дитина розвиває точність рухів рук, набуває стабільність корпусу і плечей. Існують різні іграшки подібного типу: музичні, конструктори, стукалки.)

Вправи для роботи з гіперчутливістю:

1. Робота з тістом, пластиліном. На першому етапі тісто можна м'яти, розкачувати, тикати пальчиком. Потім в шматок тіста або пластиліну можна вдавлювати палички або якісь макаронні вироби (їжачок), гудзики (очі, квіти);

2. Малювання пальчиками. Дуже подобається дітям такі роботи, як робити відбиток своєї долоні або ніжки, малювати пальчиком по розсипаній манній крупі, малювати крейдою на дошці і попросити дитину стерти це пальчиками, що буде стимулювати її моторику рук та пальців.

Вправи для розвитку дрібної моторики:

1. Пальчикова гімнастика, яка сприяє підвищенню тактильної чутливості і розвитку необхідної рухливості і гнучкості пальців. Ці вправи можна поєднати з віршами;

2. Нарізання різних видів паперу з використанням безпечних ножиць поки дитина вчиться контролювати свою моторику;

3. Прості конструктори, з яких можна збирати різні фігури;

4. Закопувати і відкопувати дрібні іграшки з піску, але тільки руками. Можна просівати пісочок через сито, щоб знайти іграшку, яка «сховалася» [3].

Отже, стимулюючи моторний розвиток через різноманітні ігри та вправи, діти з синдромом Дауна зможуть покращити та удосконалити свою дрібну та велику моторику. Важливо пам'ятати про індивідуальний характер кожної дитини та підбирати завдання та методи, які найкраще відповідають потребам і можливостям.

Список використаних джерел:

1. Медико-психологічний супровід дітей раннього віку з синдромом Дауна: методичні рекомендації. Міністерство охорони здоров'я України. Харків, 2014. 45 с.
2. Медведева Т.П. Розвиток пізнавальної діяльності дітей з синдромом Дауна: посібник для батьків. Моноліт, 2007. 80 с.
3. Розвиваючі ігри та вправи для дітей з Синдромом Дауна. Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Турійської селищної ради Волинської області, 2020. URL: <https://turiysk.irc.org.ua/news/21-09-54-02-11-2020/>
4. Чеботарьова О. В., Гладченко І. В., Василенко-ван де Рей А., Ліщук Н. І. Дитина із синдромом Дауна. Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 48 с.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Давиденко Тетяна Володимирівна

І курс, бакалавр, факультет психології та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Криворотько Анастасія Олександрівна

старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління, й зокрема дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, завжди було надважливим. В сучасних умовах, коли Україна бореться за своє право на існування, це питання стає особливо актуальним. Відповідальність за долю країни лежить на всьому суспільстві й діти з порушеннями інтелектуального розвитку є його невід'ємною частиною. Вони як і всі інші, мають право на формування патріотичних почуттів, любові до Батьківщини та поваги до її історії та культури.

Головна мета національно-патріотичного виховання, що зазначається на сайті Міністерства освіти і науки України – формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації, збереження культури, відчуття гордості, відчуття себе невід'ємної частини країни, готовність і прагнення до захисту інтересів держави [3].

Відомі українські педагоги О. Захаренко і В. Сухомлинський метою виховання ставили розвиток духовно освіченої особистості на основні осмислення національної культурної ідеї, засвоєння загальнолюдських та національних ідеалів. На основі цих знань вони запропонували підходи до виховання. Зокрема В. Сухомлинський провідним завданням школи вважав виховання почуття патріотизму, яке розглядав як почуття любові до Батьківщини з одночасним поєднанням любові до рідних, рідної мови, місця проживання, до природи та усвідомлення патріотичного обов'язку перед своїм народом. Як вони зазначали, «надзвичайно важливо, щоб люди, які віддали своє життя в ім'я високих, шляхетних ідей, були ідеалом для наших вихованців» [4, с. 273].

Головним у патріотичному вихованні учнів з порушеннями інтелектуального розвитку є свідоме виховання поваги до країни, засвоєння і розуміння знань про історію народу, його багатонаціональну культуру, традиції, звичаї, обряди, символи та розуміння їх сутності. Н. Кравець зазначає, що робота з художньою літературою спрямована на формування всіх сторін особистості з особливими потребами. Моральні цінності, закладені в художній літературі, стають орієнтирами на все подальше життя. Саме під час діалогу двох суб'єктів: читача і автора через книгу відбувається процес соціалізації особистості, її прилучення до духовно-моральних цінностей суспільства, ознайомлення з його традиціями [2].

Важливим напрямом патріотичного виховання є ознайомлення учнів з народознавством, тобто вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу, його мови, оскільки основним завданням патріотичного виховання є виховання любові до рідного краю, формування духовно-моральних відносин, виховання почуття поваги до народної культури, тому значна роль належить творам усної народної творчості: казкам, легендам, пісням, думам, переказам, які відображають подвиги народних героїв, борців за свободу і незалежність країни.

Отже, враховуючи надзвичайну важливість національно-патріотичного виховання підростаючого покоління, уроки української літератури та самостійне читання художньої літератури учнями в позаурочний час сприяють формуванню національно-патріотичних почуттів в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, забезпечуючи їх виховання як свідомих, патріотичних громадян України.

Таким чином, самореалізація кожної людини, незалежно від віку, передбачає формування низки морально-етичних якостей, які в кінцевому підсумку формують справжніх громадян цілої країни.

За своєю природою патріотизм є багатограним і дуже складним для вивчення та розуміння. Завдання, які стоять перед спеціальною школою, щоб привити дітям почуття патріотизму, любові до батьківщини, поваги до своїх рідних і близьких є одними з найважливіших в освітній програмі України [1].

Список використаних джерел:

1. Боришевський М.В. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості. Освіта і виховання особистості: наук.-метод. збірник. К., 1997. С. 21-25.
2. Кравець Н. П. Творчий розвиток учнів з особливими освітніми потребами як один із шляхів їх соціалізації. *Topical issues of social pedagogy: Collective monograph*. CARICOM, Barbados, 2017. С. 79-99.
3. Національно-патріотичне виховання, Міністерство освіти і науки України URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/pozashkilna-osvita/vikhovna-robota-ta-zakhist-prav-ditini/natsionalno-patriotichne-vikhovannya>
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / ред. Н. Борсукова. К.: Анта, 2012. 537 с.

ОБГОВОРЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЛАРИНГЕАЛЬНОЇ МАСКИ AMBU AURAFLEX З ЛІКАРЯМИ-ІНТЕРНАМИ ТА ЛІКАРЯМИ ПРАКТИЧНОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Курсов Сергій Володимирович

д-р мед. наук,

професор кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Скоропліт Сергій Миколайович

асистент кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Феськов Олександр Ернстович

канд. мед. наук,

доцент кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Ambu® AuraFlex™ - це одноразова гнучка ларингеальна маска, яка спеціально розроблена для анестезіологічного забезпечення ЛОР, офтальмологічних, стоматологічних та інших операцій на голові та шиї [1]. Це надгортанний провідник повітря 1-ої генерації. Тобто, без захисту від аспірації та без можливості проведення інтубації трахеї всліпу [1, 2]. Тим не менш, це надзвичайно важливий девайс для забезпечення оперативних втручань в тих галузях хірургії, де звичайні девайси для забезпечення прохідності дихальних шляхів можуть суттєво заважати роботі хірурга, знаходячись часто в полі самого оперативного втручання. Анестезіолог, в свою чергу, повинен підтримувати ефективне функціонування цих девайсів, і тому втручається в зону операційного поля. Виготовлення довгих та гнучких дихальних трубок, прохідність яких забезпечується армуванням трубки, серйозно вирішує зазначену проблему. Отже надгортанний провідник повітря Ambu® AuraFlex™ створений саме для застосування в умовах операційної, хоча, зрозуміло, може бути задіяний, наприклад на театрі військових подій. Проте вірогідність таких обставин є дуже незначною.

Мета роботи: ознайомлення студентів, лікарів-інтернів та лікарів практичної охорони здоров'я з будовою надгортанного провідника повітря Ambu® AuraFlex™, з відрізненням його від інших ларингеальних масок та з показаннями для його застосування.

Матеріали і методи. Для навчання використані фантоми Ambu різних розмірів (імітація голови і шиї дорослого пацієнта та дитини), надгортанних провідників повітря Ambu® AuraFlex™, презентація слайдів на екрані за допомогою комп'ютера та мультимедійного проектора, мішок для імітації роздування легень, ручний дихальний апарат, шприц для роздування манжеток провідників повітря Ambu® AuraFlex™.

Результати та обговорення. Головними перевагами надгортанного провідника повітря Ambu® AuraFlex™ є наступні: 1) висока гнучкість посиленої (армованої) дихальної трубки дозволяє позиціонування подалі від операційного поля без втрат ущільнення; 2) інтегрована пілотна трубка полегшує роботу хірургів та зменшує ризик перерізання пілотної трубки під час операції; 3) посилена дротом

дихальна трубка без перегинів усуває ризик оклюзії дихальних шляхів; 4) в спеціальному наборі присутній повний асортимент потрібних розмірів девайсів – від розміру 2 до розміру 6; 5) тонка і м'яка на дотик манжета з поверхнею Easy Glide для легкого та плавного введення та видалення; 6) посилений наконечник полегшує введення та запобігає згинанню під час введення та легке, швидке та точне позиціонування; 7) провідники повітря мають мітки глибини для візуального контролю правильності розташування маски девайса; 8) девайс є упакованим стерильним і готовим до використання; 9) девайс має кольорове кодування упаковки та інструкції щодо використання; 10) матеріал, з якого вироблено девайс, не містить натурального каучукового латексу [2].

Будова девайса аналогічна до конструкції класичної ларингеальної маски. Основними складовими конструкції є армована дихальна трубка, що щільно з'єднана безпосередньо з самою ларингеальною маскою, яка має роздувну манжету для покращення герметизації. Девайс оснащений стандартним 15 мм конектором для під'єднання до дихальної апаратури. Загальний вид надгортанного провідника повітря Ambu® AuraFlex™ демонструється на рисунку 1.

Рис.1. Демонстрація девайса Ambu® AuraFlex™ в двох проекціях [2].

Sanuki T. et al (2011) були проведені порівняльні дослідження ефективності застосування Ambu AuraFlex та класичної гнучкої ларингеальної маски, використовуючи спроби на манекенах. У цьому дослідженні порівнювали Ambu AuraFlex і ларингеальну маску для дихальних шляхів (LMA) Flexible щодо часу, необхідного для введення на манекені студентами-стоматологами, які ніколи не користувалися ларингеальними масками. Оцінювалася успішність встановлення обох девайсів. Крім того, було досліджено коментування кожного з учасників на зручність встановлення кожного пристрою. Суб'єкти склалися з 30 студентів-стоматологів, які вставили кожен дихальний пристрій у манекен. Вимірювали час, необхідний для введення, і показники успіху. Потім суб'єктів попросили оцінити легкість введення кожного пристрою за допомогою 100-мм візуальної аналогової шкали (від 0 мм = надзвичайно легко до 100 мм = надзвичайно важко). Результати показали, що час введення був коротшим при використанні Ambu AuraFlex ($26,6 \pm 7,1$ секунди), ніж з LMA Flexible ($30,3 \pm 6,8$ секунди; $p = 0,045$). Рівень успішного введення за допомогою Ambu AuraFlex (28 із 30 спроб, 93,3%) був вищим, ніж за допомогою LMA Flexible (23 із 30 спроб, 76,7%), хоча різниця не була статистично значущою

($p = 0,145$). Введення Ambu AuraFlex вважалося менш складним (медіана, 41 мм; 10-90-й процентиль, 18-78 мм), ніж введення LMA Flexible (60 мм; 42-82 мм; $p = 0,004$), що оцінено за допомогою 100-мм візуалізованою аналоговою шкалою. Отже девайс Ambu AuraFlex здається більш корисним для недосвідчених користувачів, оскільки він дозволяє швидше та легше забезпечувати прохідність дихальних шляхів, ніж LMA Flexible [3].

Характеристики провідників повітря Ambu® AuraFlex™ різних розмірів показано в таблиці 1 [2].

Таблиця 1

Характеристики провідників повітря Ambu® AuraFlex™ різних розмірів

Розмір	2	2,5	3	4	5	6
Колір упаковки	рожевий	бузковий	зелений	жовтий	синій	червоний
Маса пацієнта	10 – 20 кг	20 – 30 кг	30 – 50 кг	50 – 70 кг	70 – 100 кг	> 100 кг
Мах. об'єм манжетки	10 мл	14 мл	20 мл	30 мл	40 мл	50 мл
Мах. тиск в манжетці	60 мбар	60 мбар	60 мбар	60 мбар	60 мбар	60 мбар
Мах. діаметр трубки	5,5 мм	5,5 мм	7,0 мм	7,0 мм	8,0 мм	8,0 мм
Маса девайса	22 г	25 г	34 г	39 г	49 г	54 г
Внутрішній об'єм	8,0±0,3 мл	8,6±0,8 мл	13,2±0,8 мл	13,6±1,2 мл	17,6±1,5 мл	18,5±0,8 мл
Можливе падіння тиску	0,8 мбар	0,7 мбар	0,8 мбар	0,7 мбар	0,6 мбар	0,6 мбар
Мін. міжзубний проміжок	17 мм	20 мм	21 мм	24 мм	27 мм	29 мм
Довжина дихального шляху	21,2±1,3 см	21,2±1,3 см	23,7±1,4 см	23,7±1,4 см	26,2±1,6 см	26,2±1,6 см
Розмір конектора	15 мм	15 мм	15 мм	15 мм	15 мм	15 мм
Умови зберігання	Для всіх девайсів від 10°C (50°F) до 25°C (77°F)					

Взято з джерела [2].

Заключення. Девайс Ambu® AuraFlex™ є надгортанним провідником повітря 1-ої генерації і не має захисних складових для зменшення ризику аспірації. Відсутня можливість інтубації трахеї всліпу через девайс Ambu® AuraFlex™. Зазначений пристрій застосовується в умовах операційної для зменшення потреб маніпулювання

анестезіолога в зоні хірургічного втручання, а отже він забезпечує більш комфортні умови роботи хірурга. Наявність армування дихальної трубки запобігає ризику її перегину, не зважаючи на її велику довжину. За своєю будовою цей провідник повітря є нічим іншим, як ларингеальною маскою з довгою та армованою дихальною трубкою. Для лікарів екстреної медичної допомоги застосування надгортанного провідника повітря Ambu® AuraFlex™, практично, не має сенсу. Хоча він може бути використаний для забезпечення прохідності дихальних шляхів у випадках відсутності інших пристроїв.

Список використаних джерел:

1. Ambu. (2024) Ambu® AuraFlex™. *AMBU: Forever Forward*. Cited 16.05.2024. <https://www.ambu.com/airway-management-and-anaesthesia/clinical-evidence/ambu-aura-flex>
2. Ambu. (2024) Ambu® AuraFlex. *AMBU: Ideas That Work for Life*. Cited 16.05.2024. <https://www.ssemmthembu.co.za/images/PDFs/Ambu/Aura%20Flex%20Datasheet.pdf>
3. Sanuki T., Nakatani G., Sugioka S., Daigo E. & Cotani J. (2011) Comparison of the Ambu AuraFlex with the laryngeal mask airway Flexible: a manikin study. *J Oral Maxillofac Surg.* 69(7), e269 – e272. DOI: 10.1016/j.joms.2011.02.117

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЄКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Деревянчук Олександр Володимирович

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри професійної та технологічної освіти і загальної фізики
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Попович Мирослав Михайлович

викладач вищої категорії, викладач-методист
Чернівецький транспортний фаховий коледж, м. Чернівці, Україна

Калинюк Максим Анатолійович

здобувач освіти
кафедри професійної та технологічної освіти і загальної фізики
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Сучасний світ демонструє стрімкий розвиток цифрових технологій, що спричиняє значні зміни у всіх аспектах людської діяльності, включаючи освітній процес. В умовах цифровізації освіти, заклади освіти стикаються з необхідністю не тільки інтегрувати сучасні технології у навчання, але й розробляти новітні підходи до підготовки майбутніх фахівців, здатних ефективно функціонувати у цифровій економіці [1]. Особливо важливою є роль самостійної роботи здобувачів освіти у цьому контексті, адже саме вона може бути оптимізована за допомогою впровадження проєктних технологій. Ці системи відкривають нові можливості для підвищення якості навчання та ефективності освітнього процесу. Освіта в Україні переживає значні трансформації, переходячи від традиційних методів до інноваційних, із застосуванням цифрових технологій [2; 3; 4; 6]. Це сприяє створенню нової реальності, яка стане основою суспільства майбутнього і зумовлює появу нових форм підготовки фахівців, з акцентом на самостійну роботу та практичне застосування інновацій у педагогічній діяльності.

Важливість самостійної роботи здобувачів освіти також підкреслюється в державних документах, що регулюють освітню діяльність. Наприклад, у Законі України «Про освіту» зазначено, що одним із принципів державної політики у сфері освіти є розвиток самостійності та відповідальності здобувачів освіти [5].

Формування самостійності в роботі, також є важливим аспектом розвитку культури праці, оскільки воно сприяє підвищенню ефективності, відповідальності та інноваційності працівників [8].

Для реалізації цього принципу заклади передвищої освіти розробляють і впроваджують різні форми і методи самостійної роботи здобувачів освіти такі як:

- Робота з підручниками та іншими джерелами інформації;
- Виконання практичних завдань і проєктів;
- Написання рефератів та доповідей;
- Участь у наукових дослідженнях;
- Стажування в компаніях та організаціях.

Важливо, щоб самостійна робота здобувачів освіти була не лише об'ємною, але й змістовною та різноманітною. Таким чином, здобувачі освіти можуть максимізувати свій потенціал і підготуватися до майбутнього життя.

Викладачі відіграють ключову роль у заохоченні здобувачів освіти до самостійної роботи. Вони можуть ефективно стимулювати таку роботу наступним чином: формувати чіткі і цікаві завдання; підтримувати здобувачів освіти в процесі виконання завдань; оцінювати результати самостійної роботи та надавати ефективний зворотній зв'язок; створювати освітнє середовище, яке сприяє [7] навчанню та дослідженням.

Таким чином, самостійна робота здобувачів освіти є невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу. Вона відіграє важливу роль у підготовці фахівців до професійної діяльності, а також у розвитку їхньої особистості.

Найбільш ефективним способом організації самостійної роботи здобувачів освіти є виконання індивідуального або колективного проєкту.

Для вибору типу проєкту (індивідуальний чи колективний) потрібно застосовувати диференційований підхід, коли здобувачі освіти з високим рівнем знань можуть обирати індивідуальні проєкти, а здобувачі освіти з достатнім та середнім рівнем знань можуть працювати над колективним проєктом. Але в такому випадку слід чітко визначити роль кожного здобувача освіти для того, щоб надалі можна було об'єктивно оцінити внесок кожного в даний проєкт.

Щоб здобувачам освіти було простіше і комфортніше працювати над індивідуальним чи колективним проєктом слід поділити даний проєкт на етапи, які будуть збігатися з темами практичних робіт. Таким чином, при виконанні практичної роботи в аудиторії здобувачі освіти, на прикладі однієї предметної області, проєктують базу даних, а під час самостійної роботи – проєктують базу даних з індивідуального проєкту. Прикладом таких проєктів є інтелектуальні системи автоматичної обробки зображень транспортних засобів [9; 10], сегментації [9; 11], фільтрації [12], виділення контурів [13], підвищення контрасту [14], аналізу профілів [15], розпізнавання зображень та нечіткої логіки [16; 17], аналізу даних [18; 19; 20].

Список використаних джерел:

1. The Future of Jobs Report 2023. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/>
2. Balovsyak, S., Derevyanchuk, O., Kravchenko, H., Ushenko, Y., Hu, Z. (2023). Clustering Students According to their Academic Achievement Using Fuzzy Logic. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*. 2023. Vol. 15, № 6. P. 31–43. DOI: <https://doi.org/10.5815/ijmecs.2023.06.03>
3. Derevyanchuk O.V., Kovalchuk V.I., Kramar V.M., Kravchenko H.O., Kondryuk D.V., Kovalchuk A.V., Onufriichuk B.V. Implementation of STEM education in the process of training of future specialists of engineering and pedagogical specialties. *Proceedings of SPIE*. 2024. Vol. 12938. P. 214–217. DOI: <https://doi.org/10.1117/12.3012996>
4. Kovalchuk V., Androsenko A., Boiko A., Tomash V., Derevyanchuk O. Development of Pedagogical Skills of Future Teachers of Labor Education and Technology by means of Digital Technologies. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. V. 22, № 9. P. 551–560.
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Ковальчук В.І., Бирка М.Ф. Методичні рекомендації до курсу «Інформаційні технології» у ПТНЗ. Професія – «Кравець», (форма навчання – ТУ). – К.:ТОВ «Майстерня книги»; 2010. – 136 с.
7. Ковальчук В.І. Створення сприятливого навчального середовища. Тренінги. / за заг. ред. В. Ковальчука, упорядкування Л. Галіцина – К.: Шк. світ, 2011. – 128 с.

8. Ковальчук В.І. Формування самостійності в роботі, як компонента культури праці. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2003. №5. С. 71–92.
9. Balovsyak, S., Derevyanchuk, O., Kovalchuk, V., Kravchenko, H., Ushenko, Y., Hu, Z. STEM project for vehicle image segmentation using fuzzy logic. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*. 2024. V. 16, № 2. P. 45–57. DOI: <https://doi.org/10.5815/ijmecs.2024.02.04>
10. Shkurat O. et al. Image Segmentation Method Based on Statistical Parameters of Homogeneous Data Set. *Advances in Intelligent Systems and Computing*. 2020. Vol. 902. P. 271–281. DOI: [10.1007/978-3-030-12082-5_25](https://doi.org/10.1007/978-3-030-12082-5_25)
11. Tereikovskiy I., Zhengbing Hu, Chernyshev D., Tereikovska L., Korystin O., Tereikovskiy O. The Method of Semantic Image Segmentation Using Neural Networks. *International Journal of Image, Graphics and Signal Processing (IJIGSP)*. 2022. Vol. 14, № 6, P. 1–14. DOI: [10.5815/ijigsp.2022.06.01](https://doi.org/10.5815/ijigsp.2022.06.01)
12. Balovsyak S.V., Odaiska Kh. S. Automatic Determination of the Gaussian Noise Level on Digital Images by High-Pass Filtering for Regions of Interest. *Cybernetics and Systems Analysis*. Vol. 54, № 4. P. 662–670. 2018. DOI: [10.1007/s10559-018-0067-3](https://doi.org/10.1007/s10559-018-0067-3)
13. Derevyanchuk O.V., Kravchenko H.O., Derevyanchuk Y.V., Tomash V.V. Recognition images of broken window glass. *Proceedings of SPIE*. 2024. Vol. 12938. P. 210–213. DOI: <https://doi.org/10.1117/12.3012995>
14. Balovsyak, S., Odaiska, Kh., Yakovenko, O., Iakovlieva, I. Adjusting the Brightness and Contrast parameters of digital video cameras using artificial neural networks. *Proceedings of SPIE*. 2024. Vol. 12938. P. 129380I-1–129380I-4. DOI: <https://doi.org/10.1117/12.3009429>
15. Balovsyak S. V., Derevyanchuk O. V., Fodchuk I. M. Method of calculation of averaged digital image profiles by envelopes as the conic sections. *Advances in Intelligent Systems and Computing (AISC)*. 2019. Vol. 754. P. 204–212. DOI: [10.1007/978-3-319-91008-6_21](https://doi.org/10.1007/978-3-319-91008-6_21).
16. Fayek A. R. Fuzzy Logic and Fuzzy Hybrid Techniques for Construction Engineering and Management. *Journal of Construction Engineering and Management*. 2020. Vol. 146, № 7. P. 1–12. DOI: [10.1061/\(ASCE\)CO.1943-7862.0001854](https://doi.org/10.1061/(ASCE)CO.1943-7862.0001854).
17. Balovsyak S., Derevyanchuk O., Kravchenko H., Ushenko Y., Hu Z. Clustering Students According to their Academic Achievement Using Fuzzy Logic. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*. 2023. Vol.15, № 6. P. 31–43. DOI: [10.5815/ijmecs.2023.06.03](https://doi.org/10.5815/ijmecs.2023.06.03).
18. Lytvyn V., Lozynska O., Uhryn D., Vovk M., Ushenko Y., Hu Z. Information Technologies for Decision Support in Industry-Specific Geographic Information Systems based on Swarm Intelligence. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*. 2023. Vol. 15, № 2. P. 62–72. <https://doi.org/10.5815/ijmecs.2023.02.06>
19. Sun Fayou, Hea Choon Ngo, Yong Wee Sek. Combining Multi-Feature Regions for Fine-Grained Image Recognition. *International Journal of Image, Graphics and Signal Processing (IJIGSP)*. 2022. Vol. 14, № 1. P. 15–25. <https://doi.org/10.5815/ijigsp.2022.01.02>
20. Prokipchuk, O., Vysotska, V., Pukach, P., Lytvyn, V., Uhryn, D., Ushenko, Y., Hu, Z. Intelligent Analysis of Ukrainian-language Tweets for Public Opinion Research based on NLP Methods and Machine Learning Technology. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*. 2023. Vol. 15, № 3. P. 70–93. <https://doi.org/10.5815/ijmecs.2023.03.06>

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ З ЕКОЛОГІЇ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Муляр Наталія Михайлівна

ORCID ID: 0000-0002-9989-8417

викладач вищої кваліфікаційної категорії предметної комісії математичної та природничо-наукової підготовки, фізичного виховання
Прилуцький технічний фаховий коледж, м. Прилуки, Україна

Освіта відіграє ключову роль у досягненні сталого розвитку, забезпечуючи людей знаннями, навичками та цінностями, необхідними для підтримки збалансованого економічного, соціального та екологічного прогресу. Сталий розвиток, що визначається як розвиток, який задовольняє потреби сучасності, не загрожуючи здатності майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби, потребує всебічного підходу до виховання екологічної свідомості та відповідальності в суспільстві. Основні принципи сталого розвитку включають економічну ефективність, соціальну справедливість та екологічну стійкість. Ці принципи можуть бути ефективно впроваджені через освітні програми, які сприяють розумінню важливості збереження ресурсів, зменшення відходів, захисту біорізноманіття та адаптації до змін клімату. Освіта стимулює зміни в поведінці, спрямовані на підтримання довгострокового добробуту планети й людства.

Концепція «освіта для сталого розвитку» передбачає інтеграцію економічних, соціальних та екологічних аспектів у навчальні плани, що допомагає студентам зрозуміти взаємозв'язки між цими сферами. Освіта для сталого розвитку ґрунтується на міжнародних ініціативах, таких як Програма дій «Адженда 21» та Цілі сталого розвитку (ЦСР), визначені ООН. Ці документи закликають до впровадження освітніх програм, які сприяють розвитку критичного мислення, здатності до вирішення проблем та активної громадянської позиції.

Інтеграція принципів сталого розвитку в освітні програми включає міждисциплінарний підхід, що дозволяє студентам отримати цілісне уявлення про виклики та можливості сталого розвитку. Використання інноваційних методів навчання, таких як проєктне навчання, інтерактивні методи й цифрові технології, сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу та залученню здобувачів освіти до активної участі у вирішенні екологічних проблем. Практичне впровадження освіти для сталого розвитку на глобальному рівні демонструє успішний досвід багатьох країн, таких як Швеція та Німеччина, які активно залучають місцеві громади та громадські організації до підтримки екологічної освіти. Міжнародна співпраця та обмін досвідом є важливими елементами у розвитку ESD, оскільки вони сприяють адаптації найкращих практик та інновацій.

Особливе значення освіта для сталого розвитку набуває в контексті повоєнної відбудови України. Війна спричинила значні екологічні проблеми, такі як забруднення, деградація земель та втрати біорізноманіття. У цьому контексті освіта може відіграти вирішальну роль у відновленні довкілля та забезпеченні сталого розвитку країни. Упровадження освітніх програм, спрямованих на підготовку фахівців-екологів та підвищення екологічної свідомості населення, є ключовим елементом у відбудові та майбутньому процвітанні України.

Війна завжди має руйнівні наслідки для суспільства, і освітня система не є винятком. Військові конфлікти не тільки порушують навчальний процес, але й

створюють значні виклики для екологічних програм, які спрямовані на сталий розвиток. Війна в Україні стала яскравим прикладом того, як збройний конфлікт може вплинути на освіту та екологічну свідомість населення. За словами В. Літвінової, заступниці Генерального прокурора України, «природу називають мовчазною жертвою війни, а скоєні проти неї злочини матимуть довготривалі наслідки. Не лише в Україні – довкілля не має кордонів. Державна екологічна інспекція України оцінює збитки довкіллю в 52 млрд доларів» [1].

Перш за все, війна призводить до руйнування освітньої інфраструктури. Школи, університети та інші навчальні заклади стають мішенями обстрілів, що робить їх непридатними для проведення занять. Внаслідок цього тисячі дітей та студентів змушені переривати своє навчання або продовжувати його в екстремальних умовах. Утрата доступу до освіти негативно впливає на якість навчання та знижує мотивацію учнів.

По-друге, війна спричиняє значні людські втрати та вимушене переселення населення. Багато викладачів та учнів стають біженцями або внутрішньо переміщеними особами, що ще більше ускладнює процес навчання. Вимушене переселення призводить до дезінтеграції освітніх колективів та втрати цінних кадрів, які могли б сприяти розвитку освіти та екологічних програм.

Що стосується екологічних програм, війна також має руйнівний вплив. Воєнні дії призводять до значного забруднення довкілля, знищення природних ресурсів та деградації екосистем. Знищення інфраструктури, використання зброї й техніки, а також воєнні дії спричиняють забруднення ґрунтів, водних ресурсів та атмосфери. Це ускладнює реалізацію екологічних програм, спрямованих на захист навколишнього середовища та сталий розвиток. В умовах війни пріоритети держави зміщуються на забезпечення безпеки й виживання, що призводить до скорочення фінансування освітніх та екологічних програм. Недостатність ресурсів для підтримки закладів освіти й екологічних ініціатив ускладнює їхнє ефективне функціонування й розвиток. Багато проєктів вимушено припиняються або відкладаються на невизначений термін. Однак, попри ці виклики, війна також може стати стимулом для інновацій та реформ у сфері освіти та екології. В умовах кризи зростає розуміння важливості сталого розвитку та екологічної освіти. З'являються нові ініціативи, спрямовані на відновлення та розвиток освітньої інфраструктури, впровадження дистанційного навчання та використання цифрових технологій. Громадські організації та міжнародні партнери активно долучаються до підтримки освітніх та екологічних програм, що сприяє їхньому відновленню й розвитку.

Процес розроблення освітніх програм з екології для сталого розвитку має враховувати такі аспекти:

- *Принципи розроблення ефективних програм (міждисциплінарний підхід, орієнтування на практичне застосування, активна участь територіальної громади, інноваційність освітнього процесу, сталість і тривалість програм).*
- *Інтеграція міждисциплінарного підходу в навчальні програми екологічного спрямування.*
- *Упровадження практичних занять та польових досліджень.*
- *Використання інноваційних форм, методів і технологій навчання.*

Серед форм формування в здобувачів освіти екологічної компетентності в контексті подолання екологічних наслідків війни дослідник С. Толочко визначає: 1) навчально-дослідницьку діяльність (соціальні дослідження; проєктні завдання; екопрактикуми); 2) природоохоронну діяльність (екологічні акції; посадка зелених насаджень; догляд за рослинами й тваринами); 3) науково-дослідну роботу

(реферати, участь у дослідницько-експериментальних конкурсах; виконання лабораторних, практичних завдань); 4) навчально-просвітницьку діяльність (захист екопроектів; складання звернень до жителів територіальної громади) [6, с. 234].

Науковцями С. Толочко та Н. Бордюг розкрито питання інтеграції міждисциплінарного підходу в навчальні плани та програми, «деталізовано опис компетентнісного потенціалу екологічної компетентності та вимог до обов'язкового навчання учнів у розрізі 9 галузей освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізичної культури. Визначено роль наскрізної лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток» у формуванні соціальної активності, розвитку відповідальності та екологічної свідомості, що покликане забезпечити дбайливе ставлення до довкілля з усвідомленням важливості сталого розвитку для збереження навколишнього середовища й суспільства» [7, с. 189].

Отже, освіта для сталого розвитку є фундаментальною складовою у досягненні екологічно, економічно та соціально збалансованого майбутнього. Вона формує основу для виховання відповідальних громадян, здатних приймати екологічно обґрунтовані рішення та активно сприяти сталому розвитку своїх громад і планети загалом. Хоча війна має негативний вплив на освітню систему й екологічні програми, проте також відкриває можливості для інновацій і реформ. Важливо, щоб після завершення збройного конфлікту були докладені всі зусилля для відновлення освіти та екологічних ініціатив, що стане запорукою сталого розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Літвінова В. Російські злочини на українській землі: як війна впливає на наше довкілля. Інтерфакс-Україна. Інформаційне агентство. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/896719.html>
2. Муляр Н. М. Знаннєвий та діяльнісний компоненти екологічної компетентності здобувачів освіти. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*: матеріали III Міжнар. наук. конф. (Львів, 15 квітня 2022). Львів, 2022. Т. 2. С. 58–60.
3. Муляр Н. М. Особливості формування екологічної компетентності здобувачів освіти засобами економічної географії. *Recent Advances in Global Science: proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference* (Vilnius, 15 August 2022). Vilnius, 2022. С. 76–80.
4. Муляр Н. М. Екологічні проблеми Чернігівщини в контексті воєнних викликів. Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень: матеріали IV Міжнар. наук. конф. (Житомир, 10 лютого 2023). Житомир, 2023. Т. 2. С. 166–168.
5. Толочко С. В. Мотивація як важлива соціальна навичка та складова екологічної компетентності дітей та учнівської молоді. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2020. № 24 (1). С. 203–215.
6. Толочко С. В. Науково-методичні засади формування в старшокласників екологічної компетентності в умовах подолання екологічних наслідків війни. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2023. С. 224–242.
7. Толочко С. В., Бордюг Н. С. Реалізація компетентнісного потенціалу формування екологічної компетентності в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. № 49. С. 189–195.
8. Tolochko S., Bordiug N., les T. Content, forms and methods of building the environmental competence of education recipients on the basis of axiology. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2022. № 2(47). P. 20–26.

ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУ СПІВПРАЦІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ З ВЧИТЕЛЕМ ТА МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ ВИРІШЕННЯ

Онищенко Катерина Сергіївна

студентка

Український державний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна

Анотація. У статті висвітлені проблеми процесу співпраці асистента вчителя з вчителем та можливі варіанти вирішення.

Вступ. Особливе навчальне середовище, спеціально підібрані стратегії навчання, психологічний супровід та командний підхід – це фактори, від яких залежить, чи матиме потрібний ефект робота класу інклюзивного типу. Найважливіша роль у цьому належить учителю та його помічнику – асистенту, які є найважливішою ланкою в організації інтегрованого та інклюзивного навчання. «Вони організовують та забезпечують оптимальні умови навчання, сприятливу атмосферу в учнівському колективі, спосіб викладання навчального матеріалу, який би залучав до діяльності, був захоплюючим та не обтяжуючим чи виснажливим для «особливої» дитини, стимулював засвоєння інформації, сприяв застосуванню знань, умінню пов'язувати їх з життям, оцінюванню учнівських досягнень в різний спосіб» [8, с. 276].

Посада асистента вчителя є відносно новою у нашій країні, тому є ряд проблем, з якими стикаються фахівці у своїй співпраці, тим паче зараз, під час повномасштабної російсько-української війни.

Аналіз досліджень та публікацій показує, що проблеми співпраці асистента вчителя з учителем досліджуються українськими науковцями, серед яких Кравчук О., Шелепко Г., Литвяк Д. М., Зленко Л. О., Семко О., Яковлева С. Д., Слободянюк Г.В. та інші.

Мета статті висвітлити сучасні проблеми співпраці асистента вчителя з вчителем та дослідження шляхів їх подолання.

1. Проблема безпеки в умовах військового стану і, відповідно, посилення ролі асистента вчителя.

Тому функції асистента вчителя, визначені у посадовій інструкції, затвердженій керівником закладу, а можуть розширюватися згідно з «Примірним положенням про команду психолого-педагогічного супроводу дитини», серед яких [7]:

- організація дистанційного навчання разом з учителем/ями з використанням комп'ютерних технологій;
- надання додаткових пояснень дитині щодо виконання матеріалу, який вивчається, та завдань в окремій онлайн кімнаті, забезпечення перевірки виконання таких завдань;
- асистування вчителю під час проведення дистанційних занять, зокрема допомога вчителю під час парної та групової роботи в ZOOM-конференціях;
- додаткові пояснення, пошук індивідуального підходу для дітей, яким проблемно опановувати матеріал, зокрема з психологічною травмою, а також у разі перебування дітей за межами України чи на тимчасово окупованих територіях.

Окрім цього, в разі сигналу повітряної тривоги вчителю та асистенту вчителя слід одразу перервати освітній процес і разом з дітьми організовано переміститися

до споруд цивільного захисту. Якщо є можливість – продовжувати освітній процес в укритті. Після того, як загроза минула і прозвучав сигнал відбою тривоги, слід повернутися до закладу освіти та відкоригувати подальший процес навчання [4].

2. Відсутність можливості провести комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дітей, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або закордоном та не мають змоги виїхати в Україну. У такому випадку вивчається рівень розвитку та можливостей окремої дитини в залежності від її місця навчання. Якщо це інклюзивний клас чи група – цим займається команда психолого-педагогічного супроводу. Якщо це спеціальні заклади освіти – має бути психолого-педагогічний консиліум. На основі отриманих даних складається індивідуальна програма розвитку.

У випадку, коли немає можливості офлайн провести таку оцінку розвитку дитини між рівнями освіти, можна робити це онлайн, залучаючи фахівців ІРЦ, які були відповідальні за проведення первинної оцінки розвитку конкретної дитини, спостерігали та контролювали її прогрес та забезпечували супровід під час освітнього процесу. Для дітей, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях чи закордоном і вперше потребують такої оцінки – слід дотримуватися чіткої інструкції щодо проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини та отримання висновку ІРЦ, яку можна знайти на офіційному сайті МОН [5].

3. Відсутність роздаткових матеріалів та брак кадрів для їх підготовки. Таку проблему відмітили 92% респондентів згідно онлайн-опитування ГО «Смарт Освіта» [6].

В той же час, у штаті кожної школи з інклюзивним видом навчання має бути вчитель зі спеціальної освіти, разом з яким інші педагоги розробляють індивідуальний навчальний план. Саме цей фахівець відповідальний за підготовку роздаткових матеріалів, спеціальних посібників та домашніх завдань [3, с. 29].

Також ми згодні з думкою, що діти, які не мають особливих потреб, можуть сприяти створенню «ситуації успіху» для однокласників та допомогти в реалізації їхнього потенціалу. Тобто, школярів можна залучати у процес виготовлення спеціального наочного матеріалу, навчальних посібників, навчального приладдя, іграшок тощо. До того, учні можуть бути учасниками обговорень стосовно позаурочних заходів, спрямованих на покращення процесу соціалізації дітей з ООП [1, с.169].

4. Нерозуміння, як налагодити комфортну роботу між вчителем та асистентом вчителя, зокрема – процес розподілу своїх обов'язків. Часто буває, що хтось бере на себе більше чужих обов'язків, і це не дивно, адже таке явище, як інклюзивна освіта в українському освітньому просторі відносно новий. Тому коли серед учнів з'являється дитина з особливими освітніми потребами потрібно вносити корективи в освітній процес, а це означає перерозподіл та додавання нових обов'язків як вчителю, так і його асистенту.

Саме тому налагодження співпраці вчителя та асистента починається з обговорення від загального до конкретного. Тобто, від організаційних моментів та основних правил роботи – до таких нюансів, як початок уроку чи спілкування з батьками. Крім того, важливо обговорити, яка загальна стратегія викладу навчальної програми, питання конфіденційної інформації, проблемні ситуації та які конкретні ролі й завдання виконуватиме асистент педагога. Основна ціль такої комунікації – це досягнення компромісних рішень.

Спільна відповідальність асистента вчителя та вчителя сприятиме ефективному розвитку стосунків між ними. Та найвища відповідальність за такі стосунки та збереження цілісності професії вчителя покладається на директора, як на лідера освітнього процесу. Саме він може розробити чіткі посадові інструкції для всіх працівників та дати приклад, як вчителі мають оцінювати роботу асистентів [2, с. 39].

Таким чином, сприяти вирішенню даних проблем може запровадження наступних процесів:

- налагодження продуктивної та плідної роботи з фахівцями інклюзивноресурсних центрів та командою школи;
- розробка та виготовлення роздаткових матеріалів та підручників для навчання дітей з ООП;
- систематичне та чітке навчання роботи в інклюзивному класі (з обов'язковими практичними частинами);
- забезпечення обладнанням та ресурсними кімнатами.

А також в контексті нашої теми та мети важливими будуть тренінги за такими напрямками:

- налагодження комунікації між вчителем та асистентом вчителя;
- особливості організації роботи дітей із різними нозологіями (технології навчання);
- ведення документації;
- розробка презентацій та інших видів наочних матеріалів (адаптація та модифікація матеріалів);
- робота із проблемною поведінкою.

Висновки. Отже, злагоджена співпраця асистента вчителя та вчителя є вкрай важливою для забезпечення отримання гідної освіти для всіх дітей, включаючи учнів з ООП. Саме тому вирішенням проблем такої співпраці сприятиме тісна та чесна комунікація вчителя та його асистента стосовно розподілу обов'язків і всіх робочих процесів, зворотній зв'язок, проходження тренінгів, а також пошук компромісів заради досягнення спільної мети.

Список використаних джерел:

1. Кравчук О., Шелепко Г. Організація інклюзивного навчання у системі управління діяльністю в закладі освіти. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Збірник наукових праць. Умань. 2022. (1)7. С. 165-171.
2. Литвяк Д. М., Зленко Л. О. Співпраця вчителя та асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі. Методичні рекомендації. Чернігів, 2023. 66с.
3. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.
4. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 06.09.2022 №1/10258-22. URL: https://oplatforma.com.ua/files/articles/15645/Robota_z_OOP_2022_Pedrada.pdf
5. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023-2024 навчальному році. Лист міністерства освіти і науки України. Київ, від 31 серпня 2023 року, №1/13094-23. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20232024-navchalnomu-roci>
6. Семко О. Про які проблеми говорять асистенти вчителів? Результати онлайн-опитування. Презентація. Смарт-освіта. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/Pro-yaki-problemy-govoryat-asystenty-vchyteliv.pdf>
7. Що у Методичних рекомендаціях щодо організації освітнього процесу дітей з ООП у 2022/2023 навчальному році. Педрада. Платформа Освіта. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/15645-metodichni-rekomendatsii-shchodo-organizatsii-osvitnogo-protsesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-rotsi>
8. Яковлева С. Д., Слободянюк Г.В. Взаємодія вчителя та асистента вчителя початкових класів інклюзивної освіти у світлі концепції «Нова українська школа». Науковий вісник Херсонського державного університету. 2019. №4. С. 275-282.

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ

Кубікова Катерина Олегівна

аспірантка 3 року навчання

кафедри професійної освіти і технологій сільськогосподарського виробництва

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна

Останні роки система освіти фокусує увагу на розвитку основних компетентностей людини під час здобуття освіти. Освіта набула компетентнісної спрямованості. У законі «Про освіту», Концепції «Нова Українська школа» та державній програмі «Вчитель» наголошено на формуванні зразкового вчителя який є творчою та активною людиною [1; 2; 8]. Формування активної професійної позиції вчителя біології неможливе без постійного розвитку та творчого самовизначення. Сучасний учитель біології націлений на сприйняття та засвоєння нових педагогічних технологій та їх активне залучення у навчально-виховний процес [10].

В сучасних умовах розвитку освіти зростає роль вчителя як майстра своєї справи. В цьому аспекті науковий інтерес мають праці В. Ковальчука [4; 5; 6; 7], Н. Калініченко [3], Л. Островська, [9] Л. Павленко [10].

В. Ковальчук зазначає, що педагогічна майстерність залежить від особистості вчителя, а саме: набору вмінь, навичок, загальнолюдських якостей, які сприяють високому рівню самоорганізації у професійній діяльності. Розглядаючи педагогічну майстерність з технологічної точки зору вона представляє собою систему, основними складовими якої є висока загальна культура, гуманістична орієнтованість, професійні знання та вміння, творчість і педагогічні здібності. Оцінити рівень володіння педагогічною майстерністю можливо через аналіз показників ефективності, таких як покращення якісних і кількісних характеристик навчальної діяльності учнів, скорочення часу досягнення навчальних цілей, міцність засвоєння знань, полегшення навчання, задоволеність учасників навчального процесу та їхнє ставлення до навчання. Тобто педагогічну майстерність можна розглядати як постійний процес розвитку професійних та особистісних якостей педагога, що дозволяють йому ефективно виконувати свої професійні обов'язки. Педагогічна майстерність - це високе мистецтво навчання і виховання, доступне кожному вчителю, який працює з відданістю. У педагогічному дискурсі існують різні погляди на сутність професійної майстерності, однак передусім вона вимагає від учителя високого рівня педагогічної культури, що об'єднує педагогічний та історико-культурний досвід і регулює педагогічну взаємодію. У структурі професійної компетентності учителя вирізняють професійні психологічні та педагогічні знання, вміння, позиції та особистісні якості [7].

Майстерність вчителя можна розглядати як з боку його здібностей у розв'язанні головних педагогічних завдань, рівні організації навчально-виховного процесу, вмінні впроваджувати нові технології навчання у освітній процес, вмінні керувати собою під час уроку, проявляти творчість та креативність. Ми можемо розглядати майстерність учителя як найвищий рівень педагогічної діяльності.

Якщо педагогічна майстерність виступає комплексом властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі, то її елементом є педагогічна техніка. Педагогічна техніка

означає вміння використовувати свій психофізичний потенціал як знаряддя виховного впливу. Це набір прийомів контролю над собою (своїм тілом, настроєм, мовленням, увагою та увагою) і методи впливу на інших (через словесні та невербальні засоби). Елементи педагогічної майстерності розкривають системність цього явища у педагогічній практиці. Високий рівень майстерності приносить нові якості до всієї роботи педагога: формується професійна позиція, яка об'єднує в собі найвищі рівні спрямованості, знань і готовності до дії; розвинуті знання стають інструментом для самоаналізу та виявлення потенціалу для саморозвитку; високий рівень здібностей спонукає до самовдосконалення особистості, а удосконалення педагогічної техніки стає пошуком результату, який відповідає поставленій меті [9].

Майстерність вчителя біології формується під впливом освітнього середовища. Формування інноваційної поведінки, педагогічної творчості та креативності вчителя також підпадають під вплив освітнього середовища. Оточення повинно демонструвати приклади креативної поведінки та її результатів. У наукових джерелах наголошують на таких критеріях готовності педагога до інноваційної діяльності:

- розуміння важливості інновацій;
- готовність до творчої діяльності, спрямованої на нововведення у сфері освіти;
- впевненість у позитивних результатах нововведень;
- узгодженість особистих цілей з інноваційною діяльністю;
- готовність до вирішення творчих викликів;
- здатність до професійної рефлексії.

Професійне зростання вчителів біології ефективно при наявності добре підготовлених, креативних керівників освітніх установ, методистів та менторів; створенні в колективі комфортного психологічного клімату, умов праці, належного рівня шкільної культури та матеріальної і моральної мотивації діяльності педагогів [3].

Акцентуючи увагу на розвитку творчості та креативності вчителів біології, зауважимо, що педагогічна творчість - це комбінація особистісних та професійних якостей педагога. Для успішного виконання педагогічних завдань важливо, щоб педагог вмів ефективно керувати своїм тілом, знімати м'язове напруження під час проведення педагогічних дій, контролювати свій психічний стан, викликати відповідні почуття та володів технікою інтонації для передачі різних емоцій. Павленко Л. А., зауважує на тому, що педагогічна творчість формується на основі практичного досвіду, але не кожен досвід сприяє творчості. Педагогічна творчість є певною моделлю організації компетентності педагога, яка відображає науково обґрунтований набір професійних знань, вмінь та навичок [10].

Ковальчук В. І. в своїх працях виокремлює технології та методи розвитку педагогічної майстерності. Серед них виділив теоретично орієнтовані методи, такі як лекції, семінари, доповіді і інші; практично орієнтовані методи, такі як тренінги, імітаційні та неімітаційні ігри, дискусії, "круглі столи" тощо; квазіпрофесійні методи, такі як навчальна практика, а також самостійна робота, яка включає аналіз біографій видатних педагогів, аналіз педагогічних ситуацій з їхньою участю, перегляд відповідних відеоматеріалів з подальшим аналізом, реферування, підготовку творчих проєктів та інше. Особливе значення у методиках розвитку педагогічної майстерності мають методи її діагностики, такі як тестування, анкетування, професійні випробування тощо [4].

Розглянемо актуальні методи розвитку професійної майстерності вчителів біології. Використання тренінгів є ефективним способом професійного розвитку, це

обумовлено можливостями форми проведення самого тренінгу, що спонукає учасників до розвитку навичок міжособистісної взаємодії, професійних здібностей та зміни стереотипів, які можуть заважати особистості ефективно справлятися з нестандартними ситуаціями у професійній діяльності. Тренінги також надають можливість самореалізації у майбутній професії та у спілкуванні. Вони спрямовані на допомогу в усвідомленні власних недоліків у розвитку вербальних і невербальних навичок, виявленні та оцінці потенційних можливостей, а також реалізації отриманих знань на практиці. Тренінг використовує різноманітні методи роботи, такі як аналітичні вправи, психотренінги, експертна робота та оцінка власної діяльності, щоб стимулювати бажання до самовдосконалення. Цінність тренінгів для системи вищої освіти полягає в тому, що вони дозволяють підвищити ефективність процесу професійної підготовки, зберігаючи час і простір, завдяки повній відповідності принципам особистісно орієнтованого навчання. Педагогічні тренінги дозволяють на практиці вивчити, як функціонують психічні процеси, відібрати та розробити ефективні методи викладання, вдосконалити навички педагогічної рефлексії, розуміти індивідуальні особливості учнів та позитивно сприймати їх самовираження та самоствердження. Також тренінги допомагають розвивати гнучкість у спілкуванні та адаптувати форми поведінки відповідно до ситуації. Цікавими для розвитку педагогічної майстерності є дискусії як засіб відпрацювання різних технік висловлювання своєї думки або відстоювання своєї позиції. Також педагоги під час професійного розвитку не нехтують використанням інтерактивних технологій, таких як ігри. Гра є особливою діяльністю, що відображає фізичний стан та соціальні установки людини на даний момент, відповідає життю групи або груп, членом яких є вчитель. В науково-педагогічній літературі ми також бачимо активне використання лекцій-прес-конференцій які спрямовані на розгляд ціннісно-сміслових аспектів педагогічної роботи.

Суть цього методу полягає в наступному: після визначення теми лекції метнор – педагог пропонує учасникам у письмовій формі задавати питання з даної теми. Протягом декількох хвилин учасники формулюють запитання, які їх цікавлять найбільше, і задають їх педагогу. Потім педагог сортує запитання за змістом і починає лекцію. Під час лекції він створює зв'язний текст, в якому відповідає на ті запитання, що найбільше цікавлять слухачів. Вибір лекцій-прес-конференцій як методу інформування про ціннісно-сміслові аспекти педагогічної роботи визначається їхньою перевагою порівняно з традиційними лекціями. Цей метод дозволяє оновити знання, забезпечити високий рівень співтворчості між учасниками та викладачем, раціонально використати час та активізувати самостійну пізнавальну діяльність слухачів [5].

Педагогічна майстерність педагога є інтегративною якістю яка є поштовхом до професійних здобутків. Інтегративна якість включає п'ять компонентів: *інтенціональний, фаховий, процесуальний, ціннісний та психофізичний*. Іntenціональний компонент охоплює такі характеристики педагогічної майстерності, як активна зацікавленість у власному професійному розвитку, відчуття професійної самореалізації та глибоке переконання у правильності обраної професії. Фаховий компонент включає уміння виконувати професійні завдання, знання теорії та сучасних підходів, розуміння ключових понять у своїй галузі та формування професійного мислення. Процесуальний компонент описує організаційно-комунікативні навички, володіння педагогічними методиками, здатність до педагогічної імпровізації та використання різних методів навчання. Ціннісний компонент включає в себе такі цінності, як толерантність, справедливість,

вимогливість та здатність до професійної рефлексії. Психофізичний компонент визначається психічною стійкістю, адекватністю емоційних реакцій, здатністю до саморегуляції та відповідністю стану здоров'я вимогам професії [6].

Отже, розвиток педагогічної майстерності вчителя біології тривалий процес який реалізується в процесі професійної діяльності в умовах освітнього середовища закладу освіти. Успішний вчитель біології повинен постійно вдосконалювати свої методи та підходи до навчання, використовувати інноваційні технології та інтерактивні методи, щоб зробити навчання цікавим та захопливим для учнів. Відкритість до нових ідей, вміння творчо підходити до вирішення педагогічних завдань та готовність до постійного самовдосконалення є важливими складником успішного викладання. Крім того, важливою частиною розвитку педагогічної майстерності є співпраця з колегами, участь у професійних спілках та обмін досвідом з іншими вчителями. Це дозволяє вчителю не лише вчитися від інших, але й ділитися своїми знаннями та досвідом з іншими педагогами.

Список використаних джерел:

1. Державна програма "Вчитель" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-tipovi-programi-pidvishchennya-kvalifikaciyi-vchiteliv-ta-kerivnikiv-zzso-yaki-vprovadzhuyut-derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>.
2. Закон "Про освіту".[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Калініченко Н. Використання педагогічного досвіду вчителів біології в практиці підготовки майбутнього вчителя освітньої галузі "природознавство". *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 132. С. 163-167.
4. Ковальчук В. І. Методи розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання у післядипломній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* / [ред. кол. : Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя. 2015. Вип. 40. С. 143–150.
5. Ковальчук В. І., Бірюк М. В. Роль інноваційних технологій навчання у розвитку педагогічної майстерності педагога професійного навчання. *Молодий вчений*. 2019. №4. С. 262-267.
6. Ковальчук В. І. Розвиток педагогічної майстерності педагога вищої школи в умовах змін. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Людина, суспільство, держава у філософському дискурсі: історія і сучасність" 18-19 травня 2017 р.* Київ: Міленіум, 2017. С. 169–170.
7. Ковальчук В.І. Сутність та структура педагогічної майстерності вчителя *Вища освіта України. - Тематичний випуск Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. Додаток 2 №3, том II (27). Київ, 2011. С.210-223.
8. Концепція НУШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
9. Островська Л. Педагогічна майстерність як головна складова педагогічної дії. *Actual Problems in the System of Education General Secondary Education Institution*. 2022.
10. Павленко Л. А. Педагогічна компетентність як основа педагогічної творчості вчителя біології. Запоріжжя, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp12/pavlenko_L_A.pdf

РОЛЬ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Дацко Д.Ю.

студентка першого курсу

Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара, м. Дніпро, Україна

Криворотько А.О.

старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти

Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара, м. Дніпро, Україна

Естетичне сприйняття відіграє ключову роль у формуванні ставлення до реальності, як початкове усвідомлення явищ. Це проявляється у загальній уважності, в здатності відзначати красу і приділяти їй увагу. Те, як саме сприймається ця краса, залежить від індивідуальних особливостей кожної дитини.

Основна мета естетичного виховання – це організація діяльності учнів, спрямованої на освоєння та формування естетичних понять, суджень, ідеалів тощо. При формуванні естетичної культури у дітей з інтелектуальними порушеннями необхідно враховувати особливості їхнього естетичного сприймання. Це пов'язано з тим, що вони мають невеликий життєвий досвід і відчують труднощі в аналізі, порівнянні та розрізненні красивого і потворного. Хоча з віком можна спостерігати покращення, це часто пов'язано з активізацією пізнавальних процесів, а не з розвитком естетичного сприйняття. Наприклад, їхні естетичні судження можуть бути обмеженими лише до «подобається» або «не подобається», не враховуючи глибини та складності художньої цінності [4].

Для школярів з порушенням інтелекту важливу роль естетичного виховання відіграють такі предмети: географія, природознавство та історія. Тому, що саме під час їх вивчення перед учнями оживають яскраві картини життя людей різних епох і культур, їхні погляди, звичаї та краси природи. Але діти з особливими потребами не здатні самостійно сприймати цю естетику, тому для вчителя важливо розвивати та покращувати спостережливість учнів з самого початку навчання [3].

Предмети естетичного циклу, такі як музика, образотворче мистецтво та література, також мають важливе значення у формуванні естетичного смаку учнів.

Художня література, зокрема, є найбільш розповсюдженим засобом формування естетичного розвитку серед учнів. Читання художніх творів, організація самостійного читання та творчі завдання сприяють розумінню естетичних цінностей та розвитку емоцій. Розвиваючи навички виразного та правильного читання, також стимулюється і розвиток зв'язного усного мовлення [3].

І. Дмитрієва наголошує на необхідності проведення аналізу виразних засобів художнього твору шляхом порівняння ознак предметів, явищ, актуалізації уявлень, пояснення метафор та порівнянь через вербальну комунікацію учнів [2].

Музичне мистецтво сприяє вихованню естетичних почуттів, формуванню поглядів, переконань та духовних потреб учнів з інтелектуальними порушеннями. Музика має величезний вплив на емоційний стан та настрій дитини, вона та пісні задовольняють природні потреби людини, які проявляються вже з раннього віку. Зайняття музикою надають можливість для розвитку музичного сприйняття та творчих здібностей. Це особливо важливо для дітей з інтелектуальними відхиленнями, оскільки їхні виконавські здібності часто обмежені.

Образотворча діяльність є однією з найбільш доступних форм творчості для учнів з інтелектуальними порушеннями. Такі заняття дозволяють ефективно розвивати у учнів почуття прекрасного, формувати уявлення про візуальне мистецтво, поглиблювати розуміння ролі мистецтва в житті людей. Такі заняття сприяють розвитку адекватного емоційно-естетичного сприйняття предметів і явищ навколишнього світу та творів образотворчого мистецтва, підтримують інтерес до художньої творчості, а також розвивають здатність до сприйняття, розуміння та відтворення художніх образів [3].

Згідно з Т. Борщагівською, різні форми мистецтва, такі як картини, художні ілюстрації, прикладне мистецтво, архітектура та скульптура, відіграють важливу роль у естетичному вихованні дітей. Вона стверджує, що робота з художніми зображеннями та відтворенням має бути інтегрована в кожний урок, особливо перед натуральним, декоративним та тематичним малюванням [1].

Для творчого процесу важливо створити комфортну обстановку, де діти можуть вільно експериментувати: сидіти за столами по-різному, стояти за ними, малювати на мольбертах або дошці, відвідувати книжковий куточок чи полицю з іграшками, дивитися у вікно на хмари. На таких заняттях не потрібно вимагати строгих відповідей від дітей: розмова повинна бути живою та природною, оскільки накладання формальних обмежень на процес художньої діяльності протирічить його творчому характеру. Важливо також дозволяти дітям відповідати без підняття руки, давши можливість вільно висловити свої думки. Таким чином, створення вільної, невимушеної атмосфери допомагає розвивати мистецьку творчість у дітей [4].

Отже, естетичне сприйняття учнів з інтелектуальними порушеннями є важливою частиною педагогічної роботи, яка входить до єдиного корекційно-виховного процесу, який спрямований на формування інтелектуальної та емоційної чутливості до краси. Врахування індивідуальних особливостей психофізичного розвитку кожної дитини із порушеннями інтелекту, а також застосування творчого підходу у навчанні та вихованні учнів даної категорії сприятиме їхньому естетичному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Борщагівська Т. А. Театралізовані ігри як засіб розвитку творчих здібностей дошкільнят. *Палітра педагога*. 2003. № 1. С. 21–25.
2. Дмитрієва І. В. Шляхи естетичного виховання розумово відсталих школярів. *Дефектологія*. 2006. №3. С. 35–39.
3. Ярмоленко Н. В. Особливості естетичного розвитку учнів з порушеннями інтелекту. *Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців : збірник наукових праць*, м. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021. Вип. 9, т. 1. С. 343–347. URI: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/11102>
4. Афанасьєва А.О., Гладуш В.А. Естетичне виховання дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями помірного ступеня. *Електронне науково-практичне видання «Науковий вісник УМО»*. 2021. Вип.1. С.1-12. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/vypuski/1_2021/Афанас_ева_А.О.pdf

РОЛЬ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Хілобок А.С.

студентка першого курсу

Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара, м. Дніпро, Україна

Криворотько А.О.

старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти

Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара, м. Дніпро, Україна

Одним з найважливіших напрямів сучасної освіти є вдосконалення системи освіти трудового навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Його мета полягає у розвитку здатності учнів вирішувати практичні завдання та виконувати різноманітні види діяльності, пов'язані зі сферами народного господарства, враховуючи їхні можливості.

Основна роль корекційно-розвивальної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями полягає в спеціально спрямованому трудовому навчанню. Трудова підготовка дітей сприяє їх соціально-трудовій реабілітації і дає можливість таким дітям займатися професійною діяльністю, яка існує на сьогоденному ринку праці і є основою для досягнення їхньої спроможності до праці [1].

Головне завдання трудового навчання – підготовка особистості до самостійного виконання кваліфікованої праці в сучасних умовах, а також її участі в суспільно-корисній та продуктивній діяльності. Все це можливо завдяки раціональній організації системи трудового навчання для дітей з порушеннями у розвитку, яка враховує їхні особливості та використовує компенсаційний підхід, спираючись на їхні сильні сторони.

Зміст навчання працездатності учнів з порушеннями інтелекту виокремлюється у таких видах діяльності як: самообслуговування, навчання, суспільно-корисна праця. Правильно організоване трудове виховання, а також безпосередня участь дітей у праці виступає дієвими чинниками фізичного розвитку, морального та інтелектуального зростання особистості, формування самостійного виконання різних видів діяльності [2].

Трудове навчання, констатує В. Мачіхіна, впливає на формування вольової та емоційної сфери дітей з порушеннями інтелекту. Деякі діти, які раніше були нерішучими, можуть стати більш активними та цілеспрямованими під час трудових занять. Успіхи в роботі підвищують їх впевненість, самооцінку та мотивацію для досягнення високих результатів. Проте не всі діти з порушенням інтелекту однаково оволодівають трудовими навичками, тому ефективність трудового виховання залежить від індивідуальних особливостей кожної дитини [3].

У процесі трудового навчання дітей з порушеннями інтелекту, за словами Г. Мерсіянової, особливу важливість мають передбачливість і самоконтроль. Коли дитині успішно вдається виконати потрібне завдання правильно, вона відчуває велике задоволення, що сприяє формуванню власної гідності [3].

Трудова діяльність дітей з порушеннями інтелекту залежить від таких чинників, як рівень їхніх здібностей, особливостей розвитку, підтримки від оточення, доступності адаптованих матеріалів і методик, а також відповідності навчального середовища їхнім потребам [2].

Дослідження провідних педагогів, наприклад, Ф. Фребеля, М. Монтесорі та Ж. Декролі, щодо впливу трудового навчання на розвиток особистості, виокремлюють позитивні зміни у психофізичному розвитку дітей різного віку. Підкреслюючи важливість праці, автори звертають увагу на зростання пізнавальних здібностей, координацію їх рухів, які поступово удосконалюються у зв'язку з формуванням вольової та емоційної сфери, соціально-значущої мотивації, а також здійсненні соціальної адаптації [1].

Проблема формування самостійності підкреслена у спадщині видатних педагогів-класиків, таких як Я. Коменський, К. Ушинський, Й. Песталоцці, А. Макаренко тощо [1]. Сучасні українські науковці, серед яких В. Давидов, О. Савченко та М. Данилов, приділяють особливу увагу цій проблемі, як у навчальній так і в позанавчальній діяльності [2].

Під час трудового навчання учнів з порушеннями інтелекту важливо враховувати процес формування трудових навичок. Розвиток цих навичок, як динамічних рефлексивних систем потребує науково обґрунтованого підходу, який враховує специфіку конкретної трудової діяльності та індивідуальні особливості кожної дитини. Згідно з дослідженнями С. Косилова, такий підхід не лише сприяє утворенню свідомих уявлень та понять, але й забезпечує збереження у нервовій системі реакцій на подразники, які виникають в процесі рефлексивного, не передбачуваного інструкцією пошуку [1].

Загалом, трудове навчання дозволяє створити дітям з інтелектуальними порушеннями умови для активного та ефективного розвитку, а також підвищує їхню самооцінку та віру у власні здібності. Трудова діяльність дітей з порушеннями інтелекту відіграє важливу роль у їх соціалізації та є міцним фундаментом у вихованні громадянської позиції, дисциплінованості, моральної зрілості, а також у підготовці до самостійного життя і праці в колективі.

Список використаних джерел:

1. Чеботарьова О.В. Теорія і практика трудового навчання учнів з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту: монографія/ за ред. О.І.Симоненка. Київ, 2020. С.1-344 URL: https://lib.iitta.gov.ua/731147/1/%D0%A7%D0%B5%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9E.%D0%92._%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%8F_2020.pdf
2. Ніколенко Л.Н. Формування самостійності учнів з вадами інтелекту засобами трудового навчання, 2014. С.1-9. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DO WNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apko_2014_4_30.pdf
3. Бояр Н.Б. Соціалізація здобувачів освіти з особливими освітніми потребами на уроках трудового навчання С.11-16. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/24fe54c8-ca87-4f0d-924d-69bdd46c4318/content>
4. Чеботарьова О.В. Методична система трудового навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку С.143-158. URL: https://www.academia.edu/105832623/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%90_%D0%A1%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%9C%D0%90_%D0%A2%D0%A0%D0%A3%D0%94%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%93%D0%9E_%D0%9D%D0%90%D0%92%D0%A7%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF_%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%86%D0%92_%D0%97_%D0%9F%D0%9E%D0%A0%D0%A3%D0%A8%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%D0%9C%D0%98_%D0%86%D0%9D%D0%A2%D0%95%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E_%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%92%D0%98%D0%A2%D0%9A%D0%A3

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

Толочко Світлана Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-9262-2311

доктор педагогічних наук, професор,

головний науковий співробітник

Інститут проблем виховання

Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Сучасна Україна стикається із численними екологічними проблемами, що є викликом для суспільства і зокрема для молодого покоління. Формування екологічної компетентності старшокласників під час здійснення освітнього процесу набуває особливої важливості в умовах екологічної кризи, викликаній воєнними діями на території країни. Це дозволяє не лише підготувати здобувачів освіти до активної участі у вирішенні екологічних проблем у майбутньому, але й формує їхню відповідальність за стан довкілля вже нині.

Відповідно до Закону України «Про освіту», «освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей» [2].

Освітній процес у закладах освіти здійснюється згідно з прийнятими навчальними планами й програмами. «Освітня програма – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання» [2].

Воєнні дії в Україні докорінно змінили екологічну ситуацію та викликали необхідність оновлення програм з екології відповідно до реалій.

Ефективні програми екологічного спрямування, створені закладами або Міністерством освіти і науки України, повинні визначати прогрес у навчанні кожного предмета на всіх етапах формальної освіти та водночас містити наскрізний характер, забезпечуючи інтегрованість і результативність освітнього процесу.

Принципи розроблення ефективних програм екологічного спрямування

Розроблення ефективних програм екологічного спрямування є ключовим елементом у забезпеченні сталого розвитку та збереженні навколишнього середовища. Такі програми повинні базуватися на кількох основних принципах, які гарантують їхню результативність і тривалу дієвість. Наведемо основні принципи розроблення ефективних програм екологічного спрямування:

- **міждисциплінарний підхід.** Екологічні проблеми часто є комплексними і потребують знань з різних галузей, таких як біологія, хімія, фізика, економіка та соціальні науки. Інтеграція цих знань у програму дозволяє створити цілісне розуміння проблеми та розробити ефективні стратегії її вирішення;

- **орієнтація на практичне застосування.** Теоретичні знання мають підкріплюватися практичними заняттями, лабораторними дослідженнями, польовими експедиціями та проектною діяльністю. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу і дозволяє студентам набувати реальних навичок для вирішення екологічних проблем;

– **принцип активної участі громади.** Залучення місцевих громад до екологічних програм допомагає виявити реальні проблеми, з якими стикаються люди, і розробити більш релевантні рішення. Крім того, це сприяє підвищенню екологічної свідомості та активності населення;

– **використання інноваційних методів навчання.** Упровадження сучасних технологій, таких як цифрові платформи, віртуальна реальність та інтерактивні інструменти, робить навчання більш цікавим і ефективним. Інноваційні методи сприяють кращому засвоєнню матеріалу та залученню студентів до активного навчального процесу;

– **глобальна перспектива.** Екологічні проблеми часто мають глобальний характер, тому програми повинні враховувати міжнародний контекст і сприяти співпраці з іншими країнами. Це включає участь у міжнародних проєктах, обмін досвідом і знаннями, а також інтеграцію глобальних екологічних стандартів і практик;

– **сталість і тривалість програм.** Програми повинні бути розраховані на довгострокову перспективу та мати чіткі механізми оцінки ефективності й корекції. Це дозволяє забезпечити їхню тривалу дієвість та адаптацію до змінних умов.

Інтеграція міждисциплінарного підходу в навчальні програми екологічного спрямування, на нашу думку, є ключовим аспектом сучасної екологічної освіти, спрямованої на забезпечення сталого розвитку. Цей підхід передбачає об'єднання знань і методів з різних навчальних предметів для всебічного вивчення екологічних проблем та розроблення ефективних рішень.

Одним з головних аргументів на користь міждисциплінарного підходу є **комплексний характер екологічних проблем.** Забруднення навколишнього середовища, зміна клімату, утрата біорізноманіття та виснаження природних ресурсів мають багатогранну природу. Тому для їхнього розуміння й вирішення необхідно залучати знання з біології, хімії, фізики, географії, соціології, економіки та інших галузей. Це дозволяє здобувачам освіти отримати цілісне уявлення про проблеми та причини, а також розробляти комплексні й ефективні стратегії їхнього вирішення.

Інтеграція міждисциплінарного підходу в навчальні програми вимагає розроблення курсів, факультативів, які поєднують різні навчальні предмети. Наприклад, курс з екологічної хімії може включати елементи біології та фізики для кращого розуміння хімічних процесів у навколишньому середовищі. Аналогічно курс з екологічної економіки може включати знання з екології та соціології для аналізу впливу економічної діяльності на довкілля і суспільство.

Практичні заняття та проєкти є важливим елементом міждисциплінарного підходу. Вони дозволяють здобувачам освіти застосовувати теоретичні знання на практиці, працювати над реальними екологічними проєктами та розвивати навички критичного мислення, командної роботи й вирішення проблем. Наприклад, учні можуть розробляти проєкти з відновлення екосистем, дослідження впливу забруднення на здоров'я людей або розроблення екологічно чистих технологій.

Співпраця між вчителями різних предметів також є ключовим аспектом міждисциплінарного підходу. Вони повинні працювати разом над розробленням навчальних планів, що включають елементи різних наук, та проводити спільні заняття, щоб забезпечити цілісність навчального процесу.

Упровадження міждисциплінарного підходу сприятиме **підвищенню якості екологічної освіти.** Учні отримують більш глибокі знання, навички й компетентності, необхідні для вирішення сучасних екологічних викликів. Вони

вчать бачити взаємозв'язки між різними аспектами екологічних проблем та розробляти комплексні рішення, що враховують економічні, соціальні й екологічні фактори.

Педагогічними підходами до формування екологічної компетентності здобувачів освіти нами визначено:

1. **Інтеграцію екологічних тем у навчальні програми.** Викладання екології як окремого предмета або інтеграція екологічних знань у інші навчальні предмети.

2. **Проектну діяльність.** Залучення учнів до виконання екологічних проєктів, що сприяє глибшому розумінню проблем і шляхів їхнього вирішення.

3. **Екологічне виховання.** Проведення тематичних тижнів, днів довкілля та участь у волонтерських акціях.

4. **Використання сучасних технологій.** Використання цифрових ресурсів для моніторингу екологічних станів, вивчення та розроблення екологічних ініціатив.

До прикладів успішних практик щодо формування екологічної компетентності здобувачів освіти можна віднести:

1. **Екоклуби в закладах освіти.** Організація екоклубів, де учні можуть обговорювати екологічні проблеми та розробляти проєкти для їхнього вирішення.

2. **Навчальні екскурсії.** Поїздки до природних заповідників, на підприємства з перероблення відходів та екологічні лабораторії.

3. **Екоолімпіади та конкурси.** Участь у змаганнях, що стимулюють творчий підхід до вирішення екологічних проблем.

4. **Технологію case-study** (конкретних ситуацій). Активний проблемно-ситуативний аналіз, котрий здійснюється через навчання шляхом вирішення конкретних задач-ситуацій (розв'язання кейсів).

5. **Гейміфікація** (використання ігрових елементів та механік, естетики і мислення в неігровому контексті). Активного залучення учнів до освітнього процесу, підвищення мотивації, активізування навчання та вирішення проблем.

Отже, розроблення ефективних програм екологічного спрямування вимагає комплексного підходу, що включає міждисциплінарність, практичність, залучення громади, інноваційність, глобальну перспективу і сталість. Дотримання цих принципів забезпечує їхню ефективність у вирішенні сучасних екологічних викликів та сприяє сталому розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Літвінова В. Російські злочини на українській землі: як війна впливає на наше довкілля. Інтерфакс-Україна. Інформаційне агентство. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/896719.html>
2. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Толочко С. В. Мотивація як важлива соціальна навичка та складова екологічної компетентності дітей та учнівської молоді. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2020. № 24 (1). С. 203–215.
4. Толочко С. В. Науково-методичні засади формування в старшокласників екологічної компетентності в умовах подолання екологічних наслідків війни. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2023. С. 224–242.
5. Толочко С. В., Бордюг Н. С. Реалізація компетентнісного потенціалу формування екологічної компетентності в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. № 49. С. 189–195.
6. Tolochko S., Bordiug N., les T. Content, forms and methods of building the environmental competence of education recipients on the basis of axiology. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2022. № 2(47). P. 20–26.

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Ніщук Віктор Вікторович

ORCID ID: 0000-0001-9142-5402

слухач Навчально-наукового інституту воєнної історії
Національний університет оборони України, Україна

викладач кафедри військової підготовки
Івано-Франківський Національний технічний університет нафти і газу, Україна

В умовах модернізації освітнього процесу у вищій школі, що передбачено Національною доктриною розвитку освіти та державними заходами щодо входження української освіти й науки в європейський освітній простір, особливого значення набуває проблема підготовки висококваліфікованих викладачів, які досконало володіють мистецтвом живого слова.

Розпорошеність змісту підготовки риторичної особистості по різних психолого-педагогічних й методичних дисциплінах, неузгодженість між ними завдань і способів такої роботи призводять до неминучих суттєвих втрат у становленні викладача, головним освітньо-виховним засобом якого було й залишається точне, яскраве, глибоке, своєчасне слово [3]. Упровадження ефективних педагогічних умов для формування риторичної культури майбутнього викладача у вищому військовому навчальному закладі є надзвичайно важливим завданням у контексті підготовки кваліфікованих кадрів для закладів освіти Збройних Сил України. Розвиток здатності до ефективного мовлення та вміння впливати на аудиторію є ключовими навичками для успішної викладацької діяльності, особливо в умовах військового навчання.

За всіх часів найактуальнішою й найбажанішою метою освіченої людини була тріада практичних навичок і вмінь: красиво говорити й легко спілкуватися, активно слухати, ретельно та вагомо впливати мовленням словом [8, с. 7]. Кожен із нас хотів би навчитися виступати публічно без страху й хвилювання, точно і правильно висловлювати думки, упевнено почувати себе перед сильною та статусною аудиторією, переконливо говорити, відстоювати своє бачення, позицію в будь-якій ситуації, уміло спростовувати думку співрозмовника [7, с. 236].

Формування творчої особистості сучасного викладача-оратора має глибокі історичні корені, його витоки зароджувалися у Стародавній Греції та Римі. Саме там виникло ораторське мистецтво і його теорія – риторика. Ці поняття тоді розглядалися як синоніми. Риторика величали „царицею всіх мистецтв”, визнавали складним видом творчості, вагомою складовою частиною суспільного життя [4, с. 189]. Сьогодні ж риторика допомагає готувати викладача-оратора, який зможе запалювати вогник цікавості, інтересу, пізнання та активності у слухачів (курсантів, студентів). Саме того, хто буде спонукати до дій, з одного боку, даючи готові знання, вирізьблену інформацію, з іншого боку, змушуючи мислити, думати, шукати [1, с. 14].

Виховання культури риторичної особистості майбутнього викладача базується на головних принципах педагогіки, риторики, психології, мистецтва. Теорія особистісно-діяльнісного підходу особливо чітко відображена у концепціях Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, К. Станіславського. У 20–30-х роках ХХ ст. українські вчені-педагоги розвивали ідею максимально ефективної

виконавської, ораторської діяльності педагогів з метою розв'язання педагогічних завдань [6, с. 568]. Знання риторики дає змогу використовувати основні принципи ораторського мистецтва як у публічному мовленні, так і повсякденному спілкуванні, що допоможуть досягати успіху, вести ефективну комунікацію на всіх рівнях, виступати публічно й залишати помітний слід у серцях слухачів [9, с. 185].

У цьому контексті важливо розглядати не лише теоретичний аспект риторики, а й практичну його реалізацію у військовому середовищі. Інтеграція цінностей, принципів та методів риторики в навчальні програми сприяє не лише формуванню здібностей до переконливого висловлювання ідей, але й підвищує професійну компетентність майбутніх викладачів [11]. Це підтверджує необхідність викладання риторики майбутнім викладачам для формування їх риторичної культури.

Процес формування риторичної культури, як зазначає А. Уварова, складний, смисл його полягає в тому, щоб стимулювати у слухача бажання вчитися, активізувати його пізнавально-комунікативний потенціал, риторичні можливості, розвивати ораторський тип мовомислення. У цьому процесі важливою є робота з розвитку в майбутніх викладачів техніки мовлення, умінь виразного читання, побудови виступу за законами риторики, умінь гармонійного спілкування, слухання-розуміння виступів майстрів художнього слова. Процес розвитку риторичної культури залежить від тієї методики, якою користуються викладачі для досягнення мети. Він має відбуватися неперервно, утворюючи систему протягом усієї фахової підготовки у вищій школі [5, с. 3].

Формування риторичної культури майбутнього викладача здійснюється насамперед у процесі його риторичної підготовки. Останню О. Красницька визначає як процес здобуття риторичних знань, оволодіння ораторським мистецтвом і красномовством. У процесі риторичної підготовки й зокрема під час вивчення майбутніми викладачами риторики розвиваються *soft skills*, слухачі навчаються будувати продуктивну взаємодію з аудиторією, налагоджувати з нею плідне педагогічне спілкування, розуміють засади формування позитивного педагогічного іміджу, підвищення конкурентоспроможності науково-педагогічного працівника, зростання його як лідера в ролі лектора, оратора (спікера), який через ораторську діяльність створює майбутнє для своїх слухачів [2, с. 35].

Формування риторичної культури майбутнього викладача у вищому військовому навчальному закладі потребує створення сприятливих педагогічних умов. До них належать передусім інтегрований підхід до викладання, поєднання теоретичних знань із практичними риторичними навичками у всіх навчальних дисциплінах. Важливо також пам'ятати про використання інтерактивних методів навчання, коли слухачі вчаться використовувати риторичні прийоми в реальних ситуаціях. Необхідно створювати сприятливу психологічну атмосферу – атмосфера довіри, поваги та взаємодопомоги, де слухачі не бояться помилок і готові до конструктивної критики [10]. Крім цього використання інноваційних методів навчання на відміну від традиційних потребує більше часу, зусиль та енергії від викладачів, інтелектуальної гнучкості. Натомість вони отримують зацікавленість слухачів у вивченні дисципліни, мотивованість до навчання, можливість індивідуалізувати освітню взаємодію і як наслідок ґрунтовніші освітні результати, а саме у рівні сформованості їх риторичної культури [12]. Систематичний контроль та оцінювання, регулярне проведення риторичних конкурсів, фестивалів, олімпіад, де слухачі можуть продемонструвати свої досягнення, допоможе їм побачити власні результати в опануванні риторичними знаннями та розвитку риторичної культури [11].

Формування риторичної культури майбутнього викладача у вищому військовому навчальному закладі – це комплексне завдання, що потребує системного підходу. Створення сприятливих педагогічних умов, використання інноваційних методів навчання, постійний контроль та оцінювання дають змогу підготувати висококваліфікованих фахівців, які зможуть не лише ефективно навчати інших, але й стати взірцем для наслідування [10].

Список використаних джерел:

1. Красницька О. В. (2023) Постать сучасного викладача: справжність і фейковість. *Імідж сучасного педагога*, 3 (210), 11–17. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3\(210\)-11-17](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-3(210)-11-17)
2. Красницька О. В. (2022) Риторична підготовка викладача. *Людинознавчі студії. Педагогіка*, 15 (47), 30–36. <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/47.4>.
3. Уварова А. М. (2007) Формування риторичної майстерності майбутнього вчителя : навч.-метод. посіб. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 132 с.
4. Томан І. (1989) Мистецтво говорити. 2-е вид. Київ : Політвидав України, 293 с.
5. Уварова А. М. (2009) Формування риторичної культури майбутнього вчителя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1, 259–265.
6. Сагач Г. М. (2000) Риторика. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : вид.дім «Ін Юре», 568 с.
7. Красницька О. В. (2020) Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи : підручник. Київ : Кондор, 528 с.
8. Онуфрієнко Г. С. (2016) Риторика : навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ : Центр учбової літератури, 624 с.
9. Красницька Ольга (2020) Лідерство та риторика у професійній діяльності офіцера. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : вид. дім «Гельветика», 28 (2), 181–187. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/28.208672>
10. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.: монографія Риторика як основа професійної майстерності вчителя: теорія та практика. Київ: КНТ, 2016. 258 с
11. Мацько, Л. І. Риторика: навч. посіб. для студ. вузів 2-е вид., Київ: Вища школа., 2006. – 311
12. Красницька О. В., Хміляр О. Ф. (2022) Інноваційні методи навчання в ораторській діяльності викладача вищого військового навчального закладу. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 4, 86–94. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2022-PP-4-86-94>.

СЕКЦІЯ XXI. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВЗАЄМОВПЛИВ ХАРАКТЕРУ ТА ТЕМПЕРАМЕНТУ НА СТИЛІ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ У КЛАСІ

Герасименко Людмила Борисівна

ORCID ID: 0000-0002-8635-5288

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри фундаментальних дисциплін, магістр з психології

Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська медична академія»

Рівненської обласної ради, Україна

В період сучасних викликів сьогодення актуальною є стратегія захисту суверенітету країни шляхом вдосконалення діяльності закладів загальної середньої освіти. Домінуючим пріоритетом освіти має стати виховання свідомого громадянина України з такими важливими якостями, як ціннісне ставлення до Батьківщини, її культури, національна гідність, свідомість. Підкреслимо, що індивідуально-психологічні особливості підлітків, специфіка характеру, темпераменту, спілкування створюють стиль життя сучасної української молоді, забезпечують становлення патріотичної самосвідомості людини у світовому просторі. На ефективність освітнього процесу, успішність формування багатогранної особистості, професійне становлення прийдешніх поколінь безпосередньо впливають стилі спілкування учнів, що зумовлені системою взаємопов'язаних складових, серед яких вирішальне значення мають особливості темпераменту та характеру.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчує, що означена квестія привертає науковий інтерес та становить масштабну дослідницьку сферу. Проблему досліджували В. Вундт, Е. Кречмер, Г. Хейманс, Г. М. Андрєєва, Б. Г. Ананьєв, А. Г. Ковальов, М. Н. Корнєв, Н. Д. Левітов, В. Н. Мясищев, В. Д. Небиліцин, Р. С. Немов, С. Л. Рубінштейн, В. М. Русалов та ін.

Натомість, попри значну розробку окреслених питань і ґрунтовність узагальнень, існують аспекти, що є актуальними та потребують подальшого обґрунтування.

Мета дослідження полягала у вивченні ступеня впливу соціально-психологічних особливостей характеру і темпераменту на стилі спілкування підлітків у класі.

Гіпотеза дослідження передбачала припущення про те, що типи темпераменту і акцентуації характеру впливають на стилі спілкування підлітків. Об'єкт дослідження ми визначили як особистість підлітка зі специфічними особливостями характеру і темпераменту, а предмет як взаємовплив характеру і темпераменту підлітків на стилі їх спілкування у класі.

Для вирішення завдань дослідження було використано наступний дослідницький інструментарій: методи обробки даних, групування, табулювання, визначення середнього арифметичного, кореляційний аналіз та аналіз за допомогою t-критерію Спірмена, спостереження, бесіди, комплекс методів психологічної діагностики – методики «Особистісний опитувальник Айзенка (EPI)», «Опитувальник

акцентуацій характеру і темпераменту» К. Леонгарда і Г. Шмішека, «Визначення стилю міжособистісної взаємодії» С. Максимова, Ю. Любейко.

Відзначимо, що підлітковий вік – це критичний період психологічного зростання і статевого дозрівання особистості, у самосвідомості відбуваються значні зміни: з'являється почуття дорослості, поведінці притаманні конфліктність, потреба у спілкуванні з однолітками, динаміка захоплень, особистісна нестабільність, суперечливі бажання і вчинки. Підлітки винятково егоїстичні, однак, здатні на відданість і самопожертву, сповнені піднесеного ідеалізму. Іноді їхні вчинки щодо соціального оточення грубі та зухвалі, хоча самі вони надзвичайно вразливі, настрій коливається між сяючим оптимізмом і похмурим песимізмом, а серед багатьох особистісних рис виділяються ті, які формують у них почуття дорослості і «Я-концепцію». У підлітковому віці продовжує розвиватися теоретичне і рефлексивне мислення, що дозволяє школярам аналізувати абстрактні ідеї, шукати помилки і логічні протиріччя у судженнях, у зв'язку з розвитком самосвідомості ускладнюється ставлення до себе, зростає тривожність, пов'язана з самооцінкою [1].

У дослідженні характер ми розглядаємо як сукупність стійких індивідуально-психологічних особливостей школяра, що зумовлює типові форми поведінки, його розвиток і становлення та є результатом процесу соціалізації. На формування психічних властивостей особистості у підлітковому віці суттєво впливають діяльність, спілкування, виховання, умови життя, оптимальні варіанти культури поведінки, рівня комунікації.

Підкреслимо, акцентуації характеру – це надмірне вираження рис характеру і їх поєднань, що перебуває на межі норми і психопатії, домінування певних рис характеру надмірно посиленних, внаслідок чого виявляється вибіркова вразливість щодо психогенних впливів. Залежно від рівнів виразності виділяють два ступені акцентуацій характеру – явний і прихований. За явної акцентуації спостерігається крайній варіант норми, що відрізняється наявністю постійних рис визначеного типу характеру. Прихована акцентуація віднесена не до крайніх, а до звичайних варіантів норми. У повсякденних звичних умовах, риси визначеного типу характеру виражені слабо, або не виявляються зовсім. Навіть при тривалому спостереженні, різнобічних контактах і детальному ознайомленні важко скласти чітке уявлення про визначений тип характеру підлітків. Змінюючись набагато повільніше, ніж відомі нам властивості особистості, акцентуації утворюють у кожного школяра своєрідний психологічний ґрунт, на якому згодом формуються якості, властиві лише конкретній людині [2].

Темперамент ми розуміємо як природжені індивідуально-своєрідні особливості психіки, що визначають динаміку психічної діяльності, поведінки підлітка та є загальною характеристикою імпульсивно-динамічних аспектів його вчинків.

Стійкими від народження людини є риси темпераменту, зокрема, природжені та індивідуально-своєрідні психічні властивості, що визначають динамічну сторону психічної діяльності та характер її перебігу [3].

Окреслимо, що процес спілкування підлітків є складним і багатогранним явищем, може виявлятися у формах взаємодії, інформаційного обміну, ставлення до ровесників, взаємного переживання і взаєморозуміння та ін.

У дослідженні ми виділяємо наступні основні стилі взаємодії у спілкуванні підлітків: ритуальний, імперативний, маніпулятивний і гуманістичний. Ритуальний стиль визначається соціально-культурним довіллям учнів, це стиль привітань, запитань і відповідей. Імперативний стиль – це авторитарна директивна форма взаємодії, його мета – досягнення контролю щодо поведінки інших людей. Маніпулятивний стиль – це вплив на співрозмовника з метою досягнення контролю

над поведінкою і думками іншої людини, що має прихований характер. До гуманістичного стилю належать всі різновиди діалогічного спілкування – це рівноправна взаємодія, мета якої взаємне пізнання і самопізнання особистості. Акцентуємо, що ядро індивідуального стилю діяльності та спілкування визначає комплекс притаманних конкретному учневі властивостей нервової системи [4].

Для вивчення особливостей темпераменту, акцентуацій характеру у підлітків та стилів їхньої взаємодії ми провели експериментальне дослідження в якому взяли участь 50 учнів 9-х класів закладів загальної середньої освіти (29 хлопців і 21 дівчинка віком 13-14 років).

Експеримент складався з трьох етапів: виявлення типів темпераменту за методикою Айзенка та акцентуацій характеру підлітків за методикою Леонгарда-Шмішека, а також вивчення стилів взаємодії в класі за методикою С. Максимова й Ю. Любейко; аналіз результатів дослідної роботи щодо узгодженості використаних психодіагностичних методик; зіставлення результатів та виявлення залежності між темпераментом, акцентуаціями характеру у підлітків і стилями їх спілкування в класі.

Порівнюючи результати методик варто відзначити, що у досліджуваних із домінуючим холеричним типом темпераменту є всі зазначені акцентуації, що, на наш погляд, може свідчити про узгодженість результатів. Але окрім окреслених акцентуацій (демонстративний, злопам'ятний, збудливий, оптиміст, циклічний, екзальтований, екстраверт) у деяких школярів (18 %) є акцентуації, ймовірно, не властиві представникам холеричного типу темпераменту (педантичний – 6 %, м'якосердий – 6 %, інтроверт – 6 %). У цьому випадку результати дещо не узгоджуються.

Якщо розглянути співвідношення домінуючого сангвінічного типу темпераменту та притаманних йому акцентуацій (демонстративний, оптиміст, циклічний, екзальтований, екстраверт), то відзначаємо що для 9 % підлітків характерний демонстративний тип акцентуацій, 27 % – оптимістичний, 9 % – циклічний. Але, водночас, значна кількість школярів мають, на наш погляд, акцентуації не цілком властиві сангвінікам (педантичний – 27 %, тривожний – 18 %, м'якосердий – 18 %).

Для меланхолійного типу темпераменту властиві наступні акцентуації – злопам'ятний, песимістичний, тривожний, м'якосердий, інтроверт. Варто зазначити, що при цьому, результати повністю узгоджуються (песимістичний – 50 %, інтроверт – 50 %).

Щодо флегматичного типу темпераменту, акцентуації зафіксовано наступні: педантичний, песимістичний, інтроверт. У нашому дослідженні флегматик має тип акцентуацій екстраверт, а описи цих типів протилежні.

Узагальнюючи отримані результати, можна зробити висновок про те, що у більшості випадків у школярів з певним типом темпераменту є акцентуації характеру, властиві саме зазначеним типам.

Для корекції ми використали корекційно-розвивальну програму «Зниження рівня тривожності та підвищення згуртованості класу» авторами якої є І. С. Загурська і О. П. Шевчук [5]. Мета корекційно-розвивальної програми полягала у зниженні в підлітків рівня шкільної тривожності до стану норми з контролем результату, закріпленням позитивного ефекту та налагодження стилів спілкування між однолітками, розвиток співпраці і співробітництва. В процесі реалізації програми ми вирішували наступні завдання: зниження тривожності школярів, формування у них віри у власні сили і можливості, необхідних знань, вмінь, навичок, для підвищення результативності освітньої діяльності та стилів спілкування у класі, адекватної

самооцінки особистості, розвиток вміння вирішувати складні життєві ситуації, контролювати рівень тривожності, підготовка вчителів і батьків до виконання завдань корекції.

Ми застосовували наступні методи корекції – ігротерапія, проєктивний малюнок, психогімнастика, методи поведінкової корекції і засоби корекції, такі як ігри, вправи, бесіди, прийоми неігрового типу спрямовані на зниження рівня тривожності.

Вирішення завдань на початку експерименту було спрямоване на перевірку нами припущень про можливий взаємозв'язок між результатами за методиками Г. Айзенка, Леонгарда-Шмішека та Максимова-Любейко. Кореляцію ми здійснювали по вибірці із 30 учнів 9 класу.

Коефіцієнт кореляції Спірмена обчислений за результатами діагностик трьох методик дорівнює 0,771 при $p = 0,01$, що входить у число статистично значимих. Для перевірки дієвості корекційно-розвивальної програми ми повторно обрахували коефіцієнт кореляції Спірмена, його значення дорівнювало 0,771 при $p = 0,01$. Після корекційної роботи його значення дорівнювало 0,779 при $p = 0,01$. Таким чином, це свідчить про дієвість корекційної роботи і підтвердження гіпотези наукового пошуку щодо нашого припущення про вплив на стилі спілкування акцентуацій характеру і темпераменту у підлітків. Зазначену програму доцільно рекомендувати для використання у практичній діяльності.

Акцентуємо, що дослідження аспектів взаємовпливу характеру та темпераменту на стилі спілкування підлітків у класі посідає важливе місце в освітньому процесі, адже допомагає школярам зрозуміти специфіку індивідуально-психологічної сфери кожної людини, навчитися самостійно і творчо реалізувати оптимальні стилі спілкування, оволодіти необхідними комунікативними компетенціями, забезпечити творче зростання та гармонійний розвиток особистості.

Щодо перспектив подальших наукових пошуків зазначимо, що запропонований до розгляду матеріал не вичерпує всіх аспектів окресленої в ньому проблематики, тому наукові розвідки плануємо присвятити питанням підвищення ефективності взаємодії педагогічних колективів та батьківської громадськості щодо вдосконалення стилів спілкування підлітків у різних соціальних сегментах довкілля, розвитку їхньої комунікативної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Немеш, В. І. (2021). Емоційна трансформація підліткового віку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Психологія»*, Випуск 3, 93–95.
2. Мелен, К. (2019). Особливості акцентуацій характеру сучасних українських підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*, 9, 112–116.
3. Михайлишин, У. Б., Щур, О. Я. (2020). Вплив темпераменту на міжособистісні стосунки підлітків. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*, № 3(3), 164–179.
4. Курова, А. В. (2020). *Психологія спілкування: навчально-методичний посібник*. Одеса: Фенікс.
5. Загурська, І. С., Шевчук, О. П. (2018). Корекційно-розвивальна робота практичного психолога як форма психологічної допомоги у подоланні тривожності підлітків. *Молодий вчений*, № 4 (56), 642–645.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМООЦІНКУ ПІДЛІТКІВ

Ташматов Вячеслав Абдуллайович

ORCID ID: 0000-0002-3786-9004

кандидат психологічних наук,

доцент,

доцент кафедри психології

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Бакурідзе Ніна Григорівна

ORCID ID: 0000-0001-7262-2982

викладач кафедри психології

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Тімнова Дар'я Вадимівна

здобувачка вищої освіти факультету прокуратури та слідства

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Сьогодні Інтернет є практично в кожній родині і пропонує безліч можливостей. Особливо це стосується соціальних мереж, які в останні роки набули надзвичайної популярності.

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя багатьох людей, особливо молоді. З одного боку, молоді люди використовують соціальні мережі для знайомств та підтримки стосунків, обміну ідеями та думками, пошуку новин і інформації, реклами своїх талантів і досягнень, а також для активностей, пов'язаних з їхніми професійними цілями. Соціальні мережі надають молодим людям можливість самовиражатися, знаходити спільну мову з однолітками, досліджувати свої інтереси та хобі. З іншого боку, постійне перебування в соціальних мережах стає причиною проблем з психологічним самопочуттям та самооцінкою. Порівняння себе з іншими, страх пропустити важливі речі, стрес, викликаний поширенням та коментуванням - все це негативно впливає на самопочуття молодих людей. Багато хто відчуває потребу бути постійно підключеним до інтернету та оціненим іншими, що спричиняє залежність від соціальних мереж [1, с.60].

Соціальні мережі - один із соціальних інститутів, який тією чи іншою мірою виконує замовлення суспільства та окремих соціальних груп щодо певного впливу на населення вцілому, в тому числі й на окремі вікові та соціальні категорії [2, с.269].

Віртуальний світ соціальних мереж дає молодим людям свободу вираження своїх емоцій, почуттів, думок і поглядів та допомагає їм долати конфлікти, які виникають у реальному житті, сімейних стосунках і спілкуванні з однолітками. Соціальні мережі замінюють класичні інститути соціалізації, такі як сім'я, школа та друзі, і стають провідною силою в соціалізації молодих людей, безпосередньо впливаючи на їхні ціннісні орієнтації. У віртуальному світі спілкування створює особливий простір, віртуальну реальність зі своїми власними правилами та законами. Тут задовольняються основні потреби молоді у спілкуванні та моральній підтримці. Соціальні мережі представляють різні соціальні шари та вікові групи і є платформами для різних видів соціальної активності, включно з політичною, фінансовою, економічною, комерційною, освітньою та культурною. Соціальні мережі сприяють

формуванню «віртуальних» груп, які об'єднують людей, що займають різні позиції в суспільстві, включно з ієрархіями та лідерами. У соціальних мережах розвиваються нові форми спілкування та взаємодії між людьми, формується особлива субкультура. Використання Інтернет-тех-нологій розширює доступ до корисної інформації та комунікаційних можливостей, впливає на формування нових форм роботи і дозвілля, сприяє набуттю нових знань та навичок, а також надає можливість для дистанційної освіти. Як засвідчує Н. Малєєва, віртуальний простір комунікації відтворює та розширює соціальну реальність, що дає можливість реалізуватися, діяти, творити та відпочивати [3].

Це свідчить про те, що комунікативна діяльність підлітків та молоді сьогодні змінюється паралельно з активним розвитком соціальних мереж. Розширюється спектр технологій та додатків взаємодії у віртуальному просторі. Останнім часом сфера спілкування в інформаційному просторі Інтернету зростає, включивши в себе соціальні мережі, соціальні онлайн-ігри, блоги, форуми і чати. У той же час соціальні мережі мають значний вплив на психологічний стан та самооцінку молоді.

Також потрібно розглянути позитивний та негативний вплив на підлітків соціальних мереж. До позитивних аспектів особистісного розвитку за допомогою Інтернет-спілкування можемо віднести подолання комунікативного дефіциту, розширення кола знайомих. При цьому дружба в соціальних мережах часто досить поверхнева. Деякі молоді люди, а особливо підлітки, намагаються бути у центрі уваги, а також додати до свого профілю якнайбільше друзів, у тому числі й за рахунок незнайомих людей. Такий підхід несе потенційну загрозу особистій безпеці підлітка, який часто занадто відкритий у поширенні персональної інформації. Нерідко неповнолітні користувачі створюють по кілька різних профілів (із різними іменами) в одній соціальній мережі, що руйнівним чином позначається на їх самоідентифікації [4].

Варто підкреслити, що сучасна молодь розглядає Інтернет і соціальні мережі як основне та перевірене джерело інформації. У соціальних мережах користувачі також можуть задовольнити потреби у самовираженні та самореалізації. Таким чином, підлітки використовують соціальні мережі для демонстрації особистої позиції щодо обговорюваних питань, власних досягнень, розробок або творчості. У цьому випадку для значної частини користувачів самовираження стає важливішим мотивом для використання соціальних мереж, ніж спілкування або отримання інформації [5, с. 128].

Зворотний бік спілкування у соціальних мережах - це відхід від справжнього життя, неможливість налагодити контакти з реальними людьми. І ця проблема дійсно дуже небезпечна: підліток зосереджується на власних переживаннях, перестає спілкуватися з рідними та близькими, так як не знаходить належного розуміння з їхньої сторони. Підлітки втрачають навички прояву інтересу до інших людей у реальному житті [5, с. 180].

Вплив надмірного використання соціальних мереж як засобу комунікації на реальні взаємостосунки користувача може бути досить відчутним: замкнутість, втрата соціальних контактів і друзів, роздратування під час живого спілкування, втрата навичок вербального та невербального спілкування, невиконання власних обов'язків тощо. Зловживання соціальними мережами може призвести не лише до десоціалізації, але і до деструктивних змін у психіці та поведінці особистості [1, с. 28].

Постійне використання соціальних мереж також викликає формування залежності. Постійне перевіряння нових повідомлень, отримання лайків і коментарів стає пріоритетом для багатьох молодих людей, що негативно впливає на їхнє психологічне самопочуття і здоров'я.

Основними причинами інтернет-залежності є нездатність встановлювати і підтримувати здорові соціальні та психологічні стосунки в реальному житті, а також нездатність відрізнити нормальну поведінку від ненормальної. Основними критеріями інтернет-залежності є:

- складність контролю часу, витраченого в Інтернеті. Людина має проблеми з обмеженням часу, проведеного в Інтернеті, і не може контролювати його;

- лабільність настрою під час використання.

Використання Інтернету може викликати значні коливання настрою залежно від того, яка діяльність відбувається в мережі. Люди відчують ейфорію або погіршення самопочуття під час користування Інтернетом;

- занурення в різні види діяльності в Інтернеті та втрата інтересу до діяльності поза ним: Інтернет-залежні особи витрачають багато часу на різні види діяльності в Інтернеті, такі як соціальні мережі, відеоігри, онлайн-шопінг, занурюючись у віртуальний світ. Водночас вони втрачають інтерес до діяльності в реальному світі [1, с. 154].

Список використаних джерел:

1. Асєєва Ю. О. Кіберкомунікативна залежність від соціальної мережі Instagram як проблема сучасної молоді. Габітус. 2020. № 14. С. 152-157. URL: <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/8327>.
2. Белінська О. Н. Сучасні дослідження віртуальної комунікації: проблеми, гіпотези, результати / О. Н. Белінська, А. М. Жичкина [Електронний ресурс] // Белінська О. Н., Жичкина А. М. Сучасні дослідження віртуальної комунікації: проблеми, гіпотези, результати.
3. Малєєва Н. С. Комунікативні Інтернет-практики залежної від соціальних мереж молоді : автореф.дис.... канд. псих. наук : 19.00.05. Київ, 2017. 22 с.
4. Вакуліч Т. М. Інтернет-залежність як новий вид адитивної поведінки / Т.М. Вакуліч // [науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова]. Серія №12.Психологія / За ред. Долинської Л. В. - К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005.- Вип.7(31) - С. 22.
5. Золотова Г. Д. Сутність технологічних видів адитивної поведінки дітей/ Г. Д. Золотова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 13 (272), Ч. IV, 2013. -С.126-130.

ТРИВОЖНІСТЬ ЯК ФАКТОР ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Євгенія Калюжна

ORCID ID: 0000-0003-0735-2247

канд. психол. наук, доц., доц. кафедри практичної психології
факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

Анастасія Харченко

бакалаврант кафедри практичної психології
факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

Інтернет в наш час став важливою частиною життя. Це той ресурс, завдяки якому ми можемо спілкуватися, отримувати інформацію, навчатися, працювати. Згідно із нещодавнім дослідженням, проведеним в січні 2022 року агентствами «We Are Social» та «Hootsuite», за останні 12 місяців кількість інтернет-користувачів у світі зросла на 4,0 відсотки, що відповідає 192 мільйонам людей. Середній час, який проводять користувачі в Інтернеті – 6 годин та 58 хвилин, що, безперечно, вказує на тенденцію зростання часу, який користувачі проводять в інтернет-просторі [4].

Завдяки доступності електронних пристроїв із виходом у мережу Інтернет та інтерактивності нових медіа, інтернет-залежність, яка полягає у надмірному безконтрольному використанні Інтернету, стала потенційною проблемою молоді. Інтернет-залежна поведінка являє собою особистісну характеристику – сукупність когнітивних, афективних та фізіологічних проявів, які виявляються у поведінці, і являються індикатором того, що в індивіда знижене відчуття контролю над застосуванням Інтернету, йому складно переключити увагу на щось інше, і він продовжує тривалий час знаходитись в онлайн-середовищі, попри негативні для себе наслідки (Сергєєва І.В. & Борисенко Р.А., 2016). Інтернет, з одного боку, використовується для проведення досліджень, пошуку інформації, міжособистісного спілкування, ділових операцій. З іншого боку, людина може використовувати його для безперервного скролінгу стрічок соціальних мереж, надмірного захоплення іграми, багатогодинного спілкування в чатах, для азартних ігор тощо.

Дійсно, схильність до інтернет-залежної поведінки пов'язана із цілим комплексом психологічних, соціальних, економічних, біологічних факторів. У цій роботі для нас представляють інтерес, насамперед, психологічні фактори. Це можуть бути такі індивідуальні особливості, як тривожність, невпевненість у собі, нерішучість, надмірна сором'язливість, занижена самооцінка, соціальна пасивність, нестійкість емоційної сфери, настороженість до людей, замкнутість. Ці та деякі інші характеристики часто бувають властиві людині, схильної до інтернет-залежної поведінки.

Слід зазначити, що тривожність, як така, не є негативною рисою особистості. Тривожність не тільки попереджає про можливу небезпеку, але також спонукає людину до активного вивчення навколишньої дійсності, визначаючи джерела небезпеки.

Тривожність розглядається як один з основних параметрів індивідуальних відмінностей. Певний рівень тривожності – обов'язкова природна особливість

активної особистості. Для кожної людини існує свій індивідуальний рівень «функціональної тривоги» [3]. Оцінка самою людиною цього рівня є суттєвим компонентом самоконтролю та самовиховання. Стійкий надмірно високий рівень тривожності проявляється у загальній дезорганізації поведінки й заважає нормальному розвитку та продуктивній діяльності людини.

Зосередимо увагу на студентах із надмірним рівнем тривожності. Результати численних досліджень демонструють, що чим вище готовність студентів до переживання страху і занепокоєння з приводу широкого кола суб'єктивно значущих явищ без достатніх на те підстав, або чим більш виражена схильність відчувати хвилювання в певних ситуаціях (іспит, публічний виступ тощо), тим сильніше у них виникає нав'язливе прагнення не долати труднощі, а замінити реальне життя на віртуальне.

Вчені виділяють такі соціально-психологічні фактори формування привабливості Інтернету як об'єкта залежної поведінки [7]:

- можливість підтримувати значну кількість соціальних контактів, у тому числі анонімно, що вважається найпривабливішим для користувача;
- можливість реалізовувати свої уявлення, фантазії, свобода дій;
- необмежений доступ до інформації;
- легкий доступ до розваг та можливість приємного проведення часу.

Таким чином, однією з важливих причин захоплення всесвітньою мережею, а також формування залежності від неї, вважається високий рівень тривожності, що є значущим для пояснення природи самої залежності та її профілактики.

Використання Інтернету може породжувати відчуття повного контролю та володіння ситуацією, що задовольняє одну з базових потреб людини – потребу в безпеці. Зокрема, студенти з надмірним рівнем тривожності за допомогою Інтернету намагаються знизити свій рівень тривожності та вирішити деякі психологічні проблеми, такі як [1]:

- потреба в автономії та самостійності;
- потреба у самореалізації та визнанні;
- соціальна потреба у спілкуванні, у приналежності до групи;
- потреба у пізнанні;
- потреба у відключенні від реальності, яка може турбувати та лякати;
- потреба у легкодоступному дозвіллі та потреба яскравих емоцій.

Американський психіатр Айвен Голдберг стверджував, що Інтернет викликає стрес, і, виходячи із цього, може провокувати тривожність особистості. Але цей зв'язок може бути не тільки прямим, але й зворотним. Дослідження показують, що люди з помірним або високим ризиком інтернет-залежності мають у 2,5 рази більше шансів на розвиток симптомів депресії, ніж ті, які не мають інтернет-залежності. Інше дослідження старшокласників з м. Гельсінкі виявило, що проблемне використання Інтернету та депресивні симптоми можуть викликати петлю позитивного зворотного зв'язку. Іншими словами, Інтернет може викликати стрес, а потім – допомогти із ним впоратися [2].

Як підсумок, зробимо деякі припущення щодо особливостей інтернет-залежності студентів в умовах повномасштабної війни. Насамперед, зросла кількість людей, які, в першу чергу, використовують Інтернет, як основне джерело новин. Зріс попит на новинні телеграм-канали, які протягом усього дня викладають оперативну інформацію щодо воєнної ситуації в країні.

Важко сказати, як змінюється у цих умовах взаємозв'язок тривожності та інтернет-залежності, але, швидше за все, тут ми теж можемо спостерігати прямий взаємний вплив.

Список використаних джерел:

1. Гуділіна Ю.Ю. (2020). Фактори психологічної залежності від соціальних мереж у різних вікових групах (2020). http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/12697/Gydilina_fpis_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Повод В.В. (2022). Зв'язок Інтернет-залежності та рівня тривожності у осіб юнацького віку. <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/55516>
3. Kaliuzhna Ye. (2023). Functional conceptualization of personality anxiety. *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук*. 146-147. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/29.09.2022/38>
4. We are social & Hootsuite (2022). Digital 2022 Global Overview Report. URL: <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/>

СЕКЦІЯ XXII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

ВЛИВ КОФЕЇНУ НА РЕЖИМ СНУ ЛЮДИНИ

Овденко Анна Юріївна

здобувач вищої освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

асистент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. В сучасному світі ритм життя нерідко супроводжується стресом, напруженими будніми днями та нестабільним режимом сну. Одним із поширених і найпопулярніших способів підтримки бадьорості та працездатності є вживання кофеїну. Зростання популярності енергетичних напоїв, які містять у великій кількості кофеїн, викликає занепокоєння щодо можливих впливів на сон та загальне здоров'я. Проте, важливо розуміти, як його вплив може впливати на режим сну у людей різної вікової категорії, оскільки здоров'я та ефективність діяльності людини залежать від якості відпочинку. Дослідження впливу кофеїну на сон також дозволяє краще розуміти взаємодію цього стимулятора з іншими аспектами здоров'я. Це важливо для створення комплексного підходу до підтримання оптимального стану організму. Порушення сну можуть впливати на психічне здоров'я, а вживання кофеїну може виявляти як позитивний, так і негативний ефект на цей аспект здоров'я. Зв'язок між вживанням кофеїну, режимом сну та метаболічним здоров'ям стає предметом розширеного вивчення, оскільки існують докази, що цей стимулятор може впливати на інсулінову чутливість та метаболічний профіль.

Мета. Метою даного дослідження є вивчення впливу кофеїну на режим сну людини, аналіз його можливих наслідків та розробка рекомендацій для збереження здорового сну.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, було проведено аналіз наукових статей, зібрано статистичні дані та здійснено анкетування осіб різного віку та статі, які вживають кофеїн.

Результати та їх обговорення. Дослідження показало, що 95% опитаних споживають напої що містять кофеїн на постійній основі і лише 5% вважає дуже шкідливим і неприйнятним вживати каву щоденно, так як вони усвідомлюють наслідки кофеїну на якість та тривалість сну. Серед усіх респондентів 85% відчують приплив енергії після вживання кофеїну. 10% навпаки відчують втому та слабкість після вживання кофеїну. 43% опитаних відмічають проблеми засинання та поверхневий сон і зв'язують це саме з вживання кави.

Висновок. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що вживання кофеїну потребує обережного регулювання, особливо в другій половині дня, дозування кількості кави за день. 43 % анкетованих відмітили порушення

режиму сну і чітко зв'язали це з вживанням кави на постійній основі. Рекомендується уникати великих доз кофеїну перед сном для збереження якісного та відновлювального сну. Врахування цього аспекту може позитивно вплинути на фізичне та психічне здоров'я людини.

Список використаних джерел:

1. <https://ukrhealth.net/vcheni-rozpovily-pro-vplyv-kavy-na-tsykl-snu-i-badorosti-lyudyny3463/>
2. <https://ukr.media/medicine/428419/>
3. <https://www.mukachevo.net/ua/news/view/83220>

ГАСТРИТ, АСОЦІЙОВАНИЙ З ПСИХІЧНИМ НАПРУЖЕННЯМ

Поваляєв Вадим Вячеславович

Студент

Харківський національний медичний університет, Україна

Мухачова Вероніка Денисівна

Студентка

Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Хіміч Тетяна Юріївна

Кандидат медичних наук, доцент

Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ: Стрес індукований гастрит є різновидом гастриту, який останнім часом все частіше проявляється не тільки у молодшого населення, але так само і у людей старшого віку. В цілому, цей різновид запалення слизової оболонки шлунка може бути спровокований стресом в широкому сенсі цього терміну, у тому числі і психологічним стресом, невротизмом, а також багатьма іншими змінами загального психологічного фону. Актуальність досліджень цього захворювання значно зросла в умовах військового часу нашого сьогодення. Враховуючи це, ми вирішили більш детально з'ясувати взаємозв'язок між гастритом та психічним напруженням.

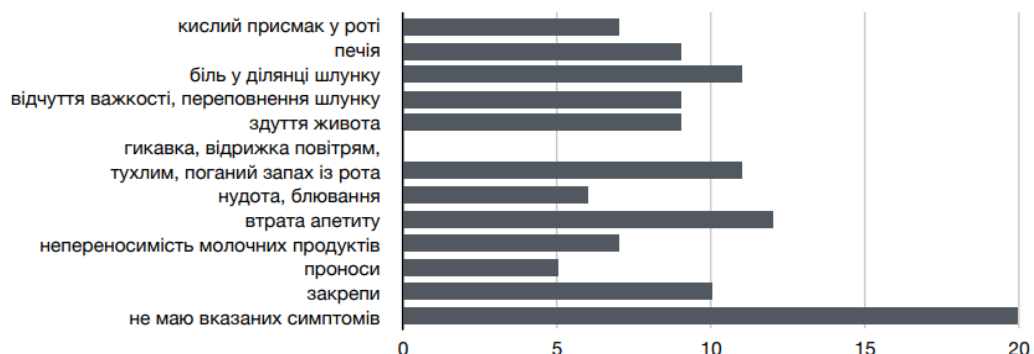
Мета: Нашою метою є вивчення поширення гастриту, асоційованого з психічною напругою, а також дослідження поінформованості людей на цю тему.

Матеріали та методи: Для дослідження даної мети була досліджена 51 людина різного віку, з яких 70,6% зіставили жінки та 29,4% чоловіки. Середній вік опитаних зіставив 20,7 років. З метою дослідити поширеність гастриту, асоційованого з психічним напруженням, було використано Google-форму для анкетування, яка містила питання про симптоми та їх поширеність серед людей віком від 12 до 50 років.

Результати та їх обговорення: За допомогою анкетування виявлений рівень освіти серед опитаних, який зіставив, що саме 62,7% навчаються в ВНЗ; по 9,8% мають професійну (професійно-технічну) та повну середню освіту; по 5,9% - базову середню, незакінчену вищу або закінчену вищу освіту.

При опитуванні пацієнти відзначали наступні синдроми: больовий синдром - 21%; синдром шлункової диспепсії (кислий присмак, здуття, гикавка, печія) - 45%; кишкової диспепсії (закрепи, проноси, непереносимість молочних продуктів) - 31%. Отже 61% пацієнтів відмітили зниження якості життя у той час як 39% людей зовсім не відчували жодного із перелічених проявів синдромів.

Чи маєте Ви один або декілька з перелічених симптомів?

Опитані нами люди мають відмічені симптоми у такі періоди часу: 9,8% скаржаться на відмічене менше місяця; 15,7% - декілька місяців; 35,3% - більше року та 39,2% скарг не мають. Щодня 9,8% відповідачів стикаються з переліченими симптомами; 27,5% - кілька разів на тиждень; 9,9% - кілька разів на місяць; 13,7% - рідко скаржаться на їх стан та 39,2% - не нарікають на свій стан. З тих, хто вказав на незручності у повсякденному житті, 74,2% проанкетованих людей не відвідували лікаря гастроінтеролога, а 25,8% - перевірили стан своєї ШКТ-системи (з них у 75% є підтверджений діагноз «гастрит», у решти 25% - немає). На задане питання «Якби ви оцінили свій психічний стан?» опитані відповіли у такий спосіб: «Чудово, не відчуваю ніяких негативних змін» обрали 7,8% людей; «Добре, відчуваю невеликий фоновий стрес через адаптацію» - 29,4%; «Терпимо, але відчуваю помірний стрес» - 52,9%; «Погано, відчуваю негативні зміни у своєму психологічному стані» - 3,9%; останній варіант «Дуже погано, відчуваю значні зміни у своєму психологічному стані» відмітили 5,9%. У 17,6% респондентів щодня є відчуття стресових ситуацій; у 47,1% - кілька разів на тиждень; у 25,5% - кілька разів на місяць та у 9,8% занепокоєння відбуваються доволі рідко.

Зв'язок гастриту з погіршенням психоемоційного стану відмітили 23,5% учасників; 29,4% - не зв'язують симптоми та 47,1% не змогли остаточно вирішити, який варіант їм обрати. У 35,5% проанкетованих нами людей спостерігають посилення прояву симптомів за підвищеного впливу стресового фактора; 27,5 - ні; 37,3% утрималися від точної відповіді. За частотою приймання заспокійливих препаратів або релаксуючих технік для зменшення стресу люди відповіли таким чином: 49% вдаються до даних методів боротьби зі стресом, а 51% зовсім не використовують даного вибору. Зв'язок покращення стану гастриту у періоди відпочинку та відсутності стресу пацієнти відмітили 36,4% опитаних; 13,6% - не вважають це за правду та рівно половина (50%) не змогли відповісти точно. Збільшення апетиту під час дії стресових факторів спостерігають 37,3% респондентів; зменшення - 43,1%, а 19,6% осіб не помічають таких змін.

Висновки: В результаті проведеної роботи ми прийшли до висновку, що гастрит і психічний стан людини є тісно пов'язаними, і їх взаємозв'язок варто розглядати як складний і багатогранний процес.

ОСОБЛИВОСТІ КЛІНІЧНОЇ КАРТИНИ ХРОНІЧНОГО ПЕРЕБІГУ БРУЦЕЛЬОЗУ

Грищенко Вячеслав Геннадійович

ORCID ID: 0000-0002-6306-0348

здобувач вищої освіти 2-го медичного факультету
Донецький національний медичний університет, Україна

Бруцельоз - зоонозна інфекційна хвороба з різноманітними механізмами передачі збудника, що характеризується бактеріємією, специфічною гіперчутливістю, лихоманкою, ураженням опорно-рухового апарату, нервової системи, статевих органів та схильністю до хронізації. Бруцельоз - облігатний зооноз. Збудник належить до роду *Brucella*, бруцели мають кілька видів: *Br. melitensis*, *Br. abortus*, *Bm. suis*, *Br. canis*, *Bm. ovis*, *Bm. neotomae*, *Br. pinnipediae*, *Br. cetaceae*. Резервуар та джерело збудника - домашні тварини (вівці, кози, корови, свині, рідше за собаку). Хоча до бруцельозу чутливі дикі тварини (зайці, північні олені), природних осередків інфекції немає. Людина заражається від хворих тварин контактною, аліментарною, рідко - аерогенним шляхом.

Хронічні форми бруцельозу в одних випадках розвиваються відразу, минаючи гостру фазу, в інших випадках ознаки хронічного бруцельозу з'являються через якийсь час після гостросептичної форми бруцельозу. За клінічними проявами первинно- та вторинно-хронічні метастатичні форми бруцельозу нічим не різняться. Єдина відмінність - наявність або відсутність гостросептичної форми в анамнезі. Клінічно хронічні форми характеризуються синдромом загальної інтоксикації, тлі якої спостерігають низку органних поразок. Відзначають тривалий субфебрилітет, слабкість, підвищену дратівливість, поганий сон, порушення апетиту, зниження працездатності. Майже у всіх хворих спостерігають генералізовану лімфаденопатію, причому поряд з відносно недавно з'явилися збільшеними вузлами (м'якими, чутливими чи болючими при пальпації) відзначають дрібні, дуже щільні безболісні склерозовані лімфатичні вузли (0,5-0,7 см в діаметрі). Часто виявляють збільшення печінки та селезінки. На цьому фоні виявляють органні поразки. Найбільш типово ураження опорно-рухового апарату. Хворі скаржаться на біль у м'язах і суглобах, переважно у великих. Для бруцельозу характерний поліартрит, при кожному загостренні до процесу залучаються нові суглоби. Найчастіше уражаються колінний, ліктьовий, плечовий, тазостегновий суглоби, рідко - дрібні суглоби кисті та стоп. Характерні періартрит, параартрит, бурсит, екзостози. Суглоби опухають, рухливість у них обмежена, шкіра з них, зазвичай, нормального кольору. Порушення рухливості та деформація суглобів обумовлені розростання кісткової тканини. Уражається хребет, частіше в поперековому відділі. Для бруцельозу типовий сакроілеїт, діагностична значущість його вкрай велика, оскільки інші етіологічні агенти викликають дуже рідко. При хронічних формах бруцельозу часто уражаються не лише суглоби, а й м'язи. Міозити проявляються тупими, тривалими болями у уражених м'язах, інтенсивність їх нерідко пов'язана із змінами погоди. При пальпації, частіше в м'язах кінцівок і попереку, визначають більш болючі ділянки, а в товщі м'язів прощупують хворобливі ущільнення різних розмірів та форми. Найчастіше вони пальпуються у вигляді тяжів, валиків, рідше мають округлу або овальну форму. Згодом в одній ділянці зміни м'язів проходять, але з'являються запальні осередки інших м'язових груп. Після введення специфічного антигену (наприклад, при

постановці проби Бюрне) больові відчуття в області уражених м'язів помітно посилюються, а іноді можна визначити і збільшення розмірів запального інфільтрату. Крім міозитів, у хворих на бруцельоз часто (до 50-60%) виявляють фіброзит, який може локалізуватися в підшкірній клітковині на гомілках, передпліччя і особливо часто на спині та попереку. Розміри області фіброзитів (целюлітів) коливаються від 5-10 мм до 3-4 см. Спочатку їх промацують у вигляді м'яких овальних утворень, болючих або чутливих при пальпації (Іноді хворі самі звертають увагу на їхню появу). Надалі вони зменшуються в розмірах, можуть повністю розсмоктатися або склерозуються та залишаються на тривалий час у вигляді невеликих щільних утворень, безболісних при пальпації. При загостреннях можлива поява нових фіброзитів.

Висновки. Для хронічного перебігу бруцельозу характерна генералізована лімфаденопатія, ураження хребта, загальна інтоксикація, бурсити, поліартрит, міозити та фіброзити.

Список використаних джерел:

1. Інфекційні хвороби, підручник / За ред. О.А. Голубовської. — К.: ВС В “ Ме- 174 дииина”, 2012. — 728 с. + 12 с. кольор. вкл. ISBN 978-617-505-214-3
2. Інфекційні хвороби: Підручник / Нікітін Є.В., Андрейчин М.А., Сервецький К.Л., Качор В.О., Головченко А.М., Усиченко Є.М.; За ред.: Є.В. Нікітіна, М.А. Андрейчина. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2014. 364 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПАТОГЕНЕЗУ ПНЕВМОЦИСТОЗУ

Грищенко Вячеслав Геннадійович

ORCID ID: 0000-0002-6306-0348

здобувач вищої освіти 2-го медичного факультету
Донецький національний медичний університет, Україна

Пневмоцистоз (pneumocystosis, пневмоцистна пневмонія) – опортуністична інфекційна хвороба, що викликається *Pneumocystis jiroveci* що характеризується розвитком інтерстиціальної пневмонії з вираженою дихальною недостатністю, можливим ураженням інших органів. Серед опортуністичних інфекцій при СНІДі це одна з найбільш найпоширеніших інфекцій. Пневмоцисти - одноклітинні еукаріоти, що мають ядерну оболонку та внутрішньоклітинні органели. Вони проходять стадії розвитку, властиві найпростішим.

Патогенез пневмоцистної пневмонії пов'язаний із механічним пошкодженням стінок інтерстиція легень. *P. jiroveci* має переважний тропізм до легеневої тканини, вражає пневмоцити 1-го та 2-го порядку. Весь життєвий цикл пневмоцист проходить в альвеолі, до стінки якої вони дуже щільно кріпляться. Для розвитку пневмоцистам необхідна велика кількість кисню. Поступово розмножуючись, вони заповнюють весь альвеолярний простір, захоплюючи дедалі більші ділянки легеневої тканини. При тісному контакті трофозоїтів зі стінками альвеол відбувається пошкодження легеневої тканини, що поступово знижують розтяжність легень, у 5-20 разів збільшується товщина міжальвеолярних перегородок. Внаслідок цього розвивається альвеолярно-капілярний блок, що призводить до тяжкої гіпоксії. Утворення ділянок ателектазу посилює порушення вентиляції та газообміну. Пневмоцисти на своїй поверхні мають глікопротеїд з антигенними властивостями легеневої тканини, що робить їх невразливими для імунної системи. У хворих на імунодефіцитні стани виражене зменшення числа CD4⁺- лімфоцитів (менше 0,2 x10⁹ /л) є критичним для розвитку маніфестації хвороби. При пневмоцистній пневмонії виділяють три стадії патологічного процесу легень: набряку (триває 7-10 днів), ателектатичну (1-4 тижні), емфізематозну (тривалість різна). На аутопсії легені збільшені, щільні, важкі, блідо-фіолетового кольору, тканина легень легко розривається, на розрізі має мармуровий вид з сірувато-синюшним відтінком, в'язке, що відокремлюється. При гістологічному дослідженні набрякової стадії у просвіті альвеол і бронхіол виявляють пінисто-комірчасті маси, що містять скупчення пневмоцист, навколо яких накопичуються нейтрофіли, макрофаги та плазматичні клітини. Такий пінистий альвеолярний ексудат не зустрічається при інших захворюваннях – це патогномонічна ознака пневмоцистозу. В ателектатичній стадії виявляють повнокровність, клітинну інфільтрацію міжальвеолярних перегородок з наступною їх деструкцією, яка найбільш виражена при рецидивному перебіг хвороби при ВІЛ-інфекції. Якщо одужання настає в останній стадії відбувається поступовий зворотний розвиток процесу. При рецидивах у хворих на СНІД можуть виникати фіброзно-кістозні зміни в легенях. При СНІДі дисемінація пневмоцист зустрічається у 1-5% випадків; може уражатиметься практично будь-який орган. При цьому можливий розвиток ізольованого вогнища позалегенового пневмоцистозу або поєднання легеневих та позалегенових поразок.

Висновки. Для пневмоцистозу характерно ураження легеневої тканини, а саме пневмоцитів 1-го та 2-го порядків, життєвий цикл проходить в альвеолі, де розмножуючись, пневмоцисти прикріплюються до стінок альвеол, утворюючи

альвеолярно-капілярний блок, призводячи до тяжкої гіпоксії, та у подальшому руйнування тканини легені.

Список використаних джерел:

1. Інфекційні хвороби, підручник / За ред. О.А. Голубовської. — К.: ВС В “ Ме- 174 дииина”, 2012. — 728 с. + 12 с. кольор. вкл. ISBN 978-617-505-214-3
2. Інфекційні хвороби: Підручник / Нікітін Є.В., Андрейчин М.А., Сервецький К.Л., Качор В.О., Головченко А.М., Усиченко Є.М.; За ред.: Є.В. Нікітіна, М.А. Андрейчина. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2014. 364 с.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПРИ ІНФАРКТІ МІОКАРДА

Рева Тетяна Василівна

доцент, кандидат медичних наук,
доцент закладу вищої освіти кафедри внутрішньої медицини,
клінічної фармакології та професійних хвороб
Буковинський державний медичний університет, Україна

Грабовецька Аліна Василівна

студентка 5 курсу, спеціальність 225 “Медична психологія”
Буковинський державний медичний університет, Україна

Питання психологічної допомоги при інфаркті міокарда залишається актуальним і важливим навіть у сучасному світі. Інфаркт міокарда є серйозною проблемою, яка може суттєво вплинути на якість життя пацієнта. Однак, крім фізичних наслідків, інфаркт може викликати також значний емоційний стрес та психологічні проблеми.

Важливо пам'ятати, що психологічна підтримка не тільки допомагає пацієнту впоратися з емоційними наслідками інфаркту, але також може сприяти поліпшенню фізичного стану і прискоренню процесу одужання. Наприклад, стрес та тривога можуть впливати на артеріальний тиск, серцевий ритм та інші фізіологічні параметри.

Психологічна підтримка також може допомогти пацієнтам впоратися зі змінами в стилі життя, які часто потрібні після інфаркту міокарда, такими як дієта, фізичні вправи, відмова від куріння та стресові ситуації.

Враховуючи важливість психологічної підтримки для загального благополуччя та одужання пацієнтів після інфаркту міокарда, ця тема залишається дуже актуальною в сучасному медичному та психологічному дискурсі.

У цьому контексті психолог може надати емоційну підтримку, створюючи простір для вираження цих почуттів та сприяючи їх розумінню. Психолог може прослуховувати пацієнта безпристрасно та емпатично, дозволяючи йому вільно висловлювати свої страхи та тривоги. Це допомагає пацієнту відчувати, що його емоції важливі та зрозумілі, а також що він не самотній у своїх почуттях.

Психолог може також допомогти пацієнту зрозуміти, як впливає його емоційний стан на фізичне здоров'я, та навчити його ефективно керувати стресом. Це може включати в себе використання технік релаксації, дихальних вправ чи медитації, які допомагають знизити рівень стресу та зберегти емоційну стійкість.

Крім того, психолог може пропонувати конкретні стратегії, які допомагають змінити спосіб мислення та перспективу на інфаркт міокарда, допомагаючи пацієнту зосередитися на позитивних аспектах його життя та майбутніх можливостях одужання.

Врахування емоційного стану та потреб пацієнтів у наданні інформації щодо їхнього стану є надзвичайно важливим у лікуванні інфаркту міокарда та інших серцевих захворювань. Психологічна підтримка і сприяння створенню атмосфери довіри можуть допомогти пацієнтам краще розуміти та приймати свою ситуацію, а також активніше брати участь у процесі лікування.

Наведені підходи, такі як надання інформації з оптимізмом, уникання професійної медичної термінології та врахування гідності пацієнта, дійсно можуть сприяти покращенню сприйняття лікування та збільшенню мотивації пацієнта до співпраці.

Важливо також створювати відкриту атмосферу, де пацієнт відчуває, що може вільно висловлювати свої почуття та побоювання. Лікарі та медичний персонал повинні бути готові слухати пацієнтів і відповідати на їх запитання, надаючи зрозумілі пояснення та підтримку.

У цілому, створення позитивного та довірливого відношення між медичним персоналом і пацієнтом може значно полегшити процес лікування та сприяти кращому результату терапії.

Однак важливо пам'ятати, що психологічна підтримка має бути індивідуалізованою і адаптованою до потреб кожного конкретного пацієнта. Кожна людина має свої унікальні потреби та способи впоратися з емоційними труднощами, тому важливо забезпечити індивідуальний підхід до кожного пацієнта.

Висновок. Психологічна підтримка під час інфаркту міокарда є надзвичайно важливою для забезпечення повного та успішного відновлення пацієнта. Вона допомагає зменшити емоційний стрес, покращує якість життя та сприяє позитивним результатам лікування.

Список використаних джерел:

1. The Heart's Truth: A Real-Life Guide to Understanding and Coping With Heart Disease by Stephen L. Sinatra: 60-85. [January 1, 1996]
2. Heart Attack: How to Live, Learning to Recover by Kymberly S. L. Garrett: 45-70. [2018]
3. My Heart: Returning to Life After a Heart Attack by Gayle A. Sulik: 35-60. [September 6, 2016]
4. Heart Attack: Surviving it: Your Guide to Recovery) by Charlotte Libov: 25-50. [2007]

РОЛЬ ТРОМБІНУ В ПАТОГЕНЕЗІ ХРОНІЧНОГО ЗАПАЛЕННЯ

Лісова Даріна Вячеславівна

здобувачка вищої освіти стоматологічного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Шевченко Олександр Миколайович

ORCID ID: 0000-0001-5456-8652

доктор медичних наук, професор,
професор кафедри загальної та клінічної патологічної фізіології ім. Д.О. Альперна
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Тромбін – найважливіший компонент згортання крові. За хімічною структурою він є сериною протеазою. Належить до ферментів класу гідролаз. Кодує даний фермент ген F2, який знаходиться на короткому плечі 11-ї хромосоми [1]. За функціональною особливістю тромбін є компонентом в системі згортання крові, регулятором тону судин, бере участь в клітинній проліферації та запаленні. Запалення – це комплексна судинно-мезенхімальна реакція, яка виникає місцево і спричинена дією агентів різного походження. Запалення може бути гострим або хронічним в залежності від характеру перебігу. Хронічне запалення – патологічний стан, при якому в організмі проходять запальні процеси протягом тривалого часу (тижні, місяці, роки). Хронічне запалення може бути причиною виникнення різних патологій: артрит, шлунково-кишкові захворювання з хронічним перебігом, серцево-судинні захворювання, рак, хвороба Альцгеймера [2; 3].

Мета роботи. З'ясувати роль тромбіну в патогенезі хронічного запалення.

Матеріали та методи. Розглянуто та проаналізовано статті з дослідницької бази даних PubMed.

Результати. Еволюція запалення та системи гемостазу вродженого імунітету проходила разом для того, щоб давати комбіновану відповідь організму на зовнішні та внутрішні пошкодження (інфекційні ураження, травми, термічні або хімічні ураження). Їхня спільна еволюція дала початок спільної взаємодії, за рахунок якої клітини запалення (макрофаги, еозинофіли, нейтрофіли, лімфоцити) активують та видозмінюють гомеостаз. В свою чергу компоненти системи гомеостазу слугують важливими регуляторами запальних процесів. Ця взаємодія має вирішальне значення для захисту організму, підтримки сталості судин та загоєння ран. Тромбін є важливим компонентом вродженого імунітету, який має змогу підсилювати та модифікувати реакції організму на втручання чужорідних агентів [4]. Тромбін підсилює запалення, яке викликано різними факторами або за рахунок ішемії (внаслідок тромбозу), опосередковано за рахунок генерації медіаторів запалення таких, як активований С білок, або безпосередньо через сигнали рецепторів, що активуються протеазою [5].

Серинова протеаза (тромбін) відіграє важливу роль в каскаді згортання крові. Однак тромбін виступає не тільки ключовим компонентом цього каскаду – він також має велике значення при запальних процесах. Тромбін демонструє ряд ефектів на ендотеліальні клітини, гладком'язові клітини судин, моноцити та тромбоцити [2]. Тромбін разом із запаленням судин сприяє розвитку серцево-судинних захворювань та їх ускладненню [3]. Тромби, у складі яких є тромбін, можуть блокувати кровотік,

тим самим зменшуючи кровонаповнення. Ця затримка може призвести до інфаркту міокарда або інсульту [5]. Хронічне запалення пошкоджує артерії та робить їх більш проникними – тоді тромбін мігрує та утворює бляшки, які в свою чергу сприяють розвитку гострої судинної патології. Хронічні запальні процеси пошкоджують ендотелій: його дисфункція сприяє утворенню тромбіну, відкладанню фібрину та коагуляції. Внаслідок таких змін може утворитися тромб. У подальшому він перетворюється на тромбоембол та стає причиною смерті. Також тромбін сприяє посиленню запальних процесів. Це відбувається за рахунок активації факторів, які сприяють запаленню. Внаслідок таких перехресних взаємодій хронічне запалення та тромбін доповнюють один одного та підсилюють свої впливи на орган чи тканину [2; 3; 5].

Висновки. Таким чином, тромбін є ключовим компонентом системи згортання крові і відіграє важливу роль у патогенезі хронічного запалення, сприяючи підтриманню та посиленню запальної відповіді через різноманітні механізми. Розуміння механізмів впливу тромбіна на запальні процеси робить його важливою мішенню для терапевтичних втручань при запальних захворюваннях.

Список використаних джерел:

1. Chinnaraj, M., Planer, W., & Pozzi, N. (2018). Structure of Coagulation Factor II: Molecular Mechanism of Thrombin Generation and Development of Next-Generation Anticoagulants. *Frontiers in medicine*, 5, 281. <https://doi.org/10.3389/fmed.2018.00281>
2. Iannucci, J., & Grammas, P. (2023). Thrombin, a key driver of pathological inflammation in the brain. *Cells*, 12(9), 1222. <https://doi.org/10.3390/cells12091222>
3. Popović, M., Smiljanić, K., Dobutović, B., Syrovets, T., Simmet, T., & Isenović, E. R. (2011). Thrombin and vascular inflammation. *Molecular and Cellular Biochemistry*, 359(1-2), 301–313. <https://doi.org/10.1007/s11010-011-1024-x>
4. Cantrell, R., & Palumbo, J. S. (2020). The thrombin–inflammation axis in cancer progression. *Thrombosis Research*, 191, S117–S122. [https://doi.org/10.1016/s0049-3848\(20\)30408-4](https://doi.org/10.1016/s0049-3848(20)30408-4)
5. Iannucci, J., Renehan, W., & Grammas, P. (2020). Thrombin, a mediator of coagulation, inflammation, and neurotoxicity at the neurovascular interface: Implications for Alzheimer's disease. *Frontiers in Neuroscience*, 14. <https://doi.org/10.3389/fnins.2020.00762>

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ДІАГНОСТИКУ ТА ЛІКУВАННЯ ВАЗОСПАСТИЧНОЇ СТЕНОКАРДІЇ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Варварук Анастасія Анатоліївна

студент 5 курсу, спеціальність “медицина 222”

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці, Україна

Глібчук Юрій Іванович

студент 5 курсу, спеціальність “медицина 222”

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці, Україна

Костів Софія Іванівна

студент 5 курсу, спеціальність “медицина 222”

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці, Україна

Мандрик Ольга Євгенівна

канд. мед. наук, доцент кафедри внутрішньої медицини,
клінічної фармакології та професійних хвороб

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці, Україна

Вступ. Вазоспастична стенокардія (ВС) відноситься до болю в грудній клітці, який виникає внаслідок ішемії міокарда, викликаного епікардіальним коронарним спазмом, раптовим звуженням судин, відповідальних за недостатнє постачання кров'ю та киснем. Спазм коронарних артерій — це гетерогенне явище, яке може виникнути у пацієнтів з необструктивними коронарними артеріями та обструктивним захворюванням коронарних артерій, причому транзиторний спазм викликає біль у грудях, а постійний спазм потенційно може призвести до гострого інфаркту міокарда. Вазоспастичну стенокардію спочатку описували як стенокардію Принцметала або варіантну стенокардію, яка класично проявляється у стані спокою, на відміну від більшості випадків стенокардії (хоча в деяких пацієнтів спазм судин може бути спровокований фізичним навантаженням, емоційним, розумовим або фізичним стресом), і пов'язана з транзиторними змінами електрокардіографії (Підйом сегмента ST, депресія та/або зміни зубця T). Ішемія з необструктивними коронарними артеріями (ІНКА) не є доброякісним станом, оскільки пацієнти мають підвищений ризик серцево-судинних подій, включаючи гострий коронарний синдром, госпіталізацію через серцеву недостатність, інсульт і повторні серцево-судинні процедури. Пацієнти ІНКА також відчувають погіршення якості життя та пов'язані з цим збільшення витрат на медичне обслуговування. Вазоспастична стенокардія, ендотип ішемії з необструктивними коронарними артеріями, пов'язаний із серйозними побічними ефектами, включаючи раптову серцеву смерть, гострий ІМ та синкопе, що потребує вивчення найбільш ефективних варіантів лікування, доступних на даний момент. [1,2]

Ключові слова: ацетилхолін, спазм коронарних артерій, ішемія з необструктивними коронарними артеріями, вазоспастична стенокардія.

Вазоспастична стенокардія (ВС) відноситься до болю в грудній клітці, який виникає внаслідок раптового звуження епікардіальних коронарних артерій.

Вазоспастична стенокардія може виникнути у пацієнтів з необструктивними коронарними артеріями та обструктивною хворобою коронарних артерій, з транзиторним спазмом, що спричиняє біль у грудях, і постійним спазмом, який потенційно може призвести до гострого інфаркту міокарда. Зниження постачання крові та кисню у пацієнтів з необструктивними коронарними артеріями не є доброякісним станом, оскільки пацієнти мають підвищений ризик несприятливих серцево-судинних патологій. [3]

Ішемічна хвороба серця залишається основною причиною смерті та втрачених років життя серед дорослих у всьому світі. До 40% пацієнтів із позитивним неінвазивним стрес-тестом, які проходять планову коронарну ангіографію, не мають ознак обструкції епікардіальних коронарних артерій. Ця частота значно вища серед жінок (приблизно 65%) порівняно з чоловіками (30–50%), і, за оцінками, поширеність прогресивно зростає з використанням неінвазивних тестів візуалізації. [4]

Коронарний спазм може виникнути в мікросудинному руслі і називається спазмом мікросудин, імовірно, що виникає на рівні преартеріолярних і артеріолярних судин. Його слід диференціювати від вазоспастичної стенокардії на основі основного патофізіологічного механізму та залученого судинного відділу. Дисфункція коронарної мікроциркуляції (КМД), яка є зниженою судинорозширювальною здатністю коронарної мікроциркуляції, є іншим основним ендотипом ішемії з необструктивними коронарними артеріями.

Біль у грудній клітці, вторинний по відношенню до вазоспастичної стенокардії, зазвичай виникає в стані спокою, враховуючи той факт, що він не пов'язаний із збільшенням потреби в кисні, але також може бути спричинений фізичним навантаженням під час «гарячої фази», коли пов'язане з фізичним навантаженням вивільнення катехоламіну може спровокувати епізод стенокардії.[5] Воно може характеризуватися циркадним типом (зазвичай пробудження рано вранці) і раптово спричинятися стресом або гіпервентиляцією після періоду спокою (фаза холоду). Потенційним механізмом, що лежить в основі появи циклічних симптомів, є циркадні коливання тону судин коронарних судин. Вазоспастична стенокардія пов'язана з гіперреактивністю епікардіальних сегментів на вазоконстрикторні стимули, яка виникає спонтанно, але також може бути викликана для встановлення діагнозу. [6]

Аномальна реакція гладком'язових клітин судин укорінена процесом запалення та фіброзно-клітинної проліферації. Скорочення гладком'язових клітин судин ініціюється Ca^{2+} /кальмодуліном-активованою кіназою легких ланцюгів міозину, що призводить до фосфорилування. Роль ендотелію у фізіологічній регуляції тону судин коронарних судин є фундаментальною, головним чином через вивільнення вазодилататорів, таких як оксид азоту (NO). Відповідно, вазодилатація може бути порушена значним пошкодженням ендотелію, таким чином сприяючи спазмам у відповідь на вазоконстрикторні стимули. Декілька вазоактивних стимулів (наприклад гістамін, серотонін) викликають вазодилатацію через виділення NO ендотелієм, але в той же час вони можуть викликати вазоконстрикцію через пряму стимуляцію гладком'язових клітин судин. У разі ендотеліальної дисфункції їх вивільнення в стінці судини може призвести до звуження.[5,6,7]

Як генетичні, так і небіологічні фактори сприяють патофізіології спазму судин. Генетичні фактори можуть охоплювати знижене вироблення ендотеліальним NO, підвищення регуляції альфа-адренергічних рецепторів і невідповідну активацію тромбоцитів, що збільшує вироблення ендотеліальними вазоконстрикторними факторами, що призводить до вазоконстрикції. Запалення низького ступеня, змінена реакція вегетативної нервової системи та окислювальний стрес також можуть бути причинами генетичного впливу.

Своєчасне розпізнавання симптомів і підозра на спазм коронарних артерій може запобігти виникненню таких несприятливих подій, як раптова серцева смерть (РСС), ІМ та синкопе. [8]

Золотий стандарт тестування на коронарний вазоспазм використовує ангіографію та фармакологічні стимули, що викликають спазм, такі як ацетилхолін та ергоновін, обидва з яких мають високу чутливість і специфічність для підтвердження наявності епікардіального вазоспазму після виключення обструктивної ІХС, що обмежує кровотік, та інших форм мікросудинної патології. дисфункція. Ацетилхолін діє на мускаринові холінергічні рецептори, а ергоновін діє на рецептори серотоніну в гладком'язові клітини судин. Повідомлялося, що спазми, спричинені ацетилхоліном, є дистальними та дифузними, тоді як спазми, спричинені ергоновіном, є проксимальними та фокальними. Мускаринові ацетилхолінові рецептори (mAChRs) важливі для гомеостазу судин. Їх активація на ендотеліальному рівні призводить до опосередкованої NO вазодилатації, тоді як активація mAChR на гладком'язових клітин судин викликає вазоконстрикцію. немедикаментозні стимули включають гіпервентиляцію та холодний компресорний тест, хоча і характеризуються низькою чутливістю. Інші методи одночасної оцінки включають моніторинг симптомів та електрокардіографію. [9]

Позитивний провокаційний тест включає відтворення звичайної стенокардії, ішемічних змін на ЕКГ (депресія або елевация сегмента ST $\geq 0,1$ мВ або нові негативні зубці U) принаймні у двох суміжних відведеннях та вазоконстрикцію $\geq 90\%$. Спазм мікросудин характеризується зменшенням просвіту $< 90\%$, симптоми та зміни ЕКГ зазвичай виникають при меншій дозі ацетилхоліну.

Міжнародні стандартизовані критерії були встановлені групою Міжнародного дослідження коронарних вазомоторних розладів (COVADIS). Для остаточного діагнозу ВС необхідні наступні критерії: симптоми нітратної стенокардії з принаймні одним із наведених нижче (а) стенокардія спокою, (б) добові варіації симптомів, (в) стенокардія, спричинена гіпервентиляцією або (д) покращення симптомів за допомогою блокаторів кальцієвих каналів (БКК); транзиторні ішемічні зміни ЕКГ під час спонтанних симптомів; задокументований спазм коронарної артерії ($> 90\%$ звуження), що виникає спонтанно або у відповідь на провокаційне тестування (з болем та ішемічними змінами на ЕКГ). Якщо задовольняються лише два з цих критеріїв, пацієнту ставлять діагноз «підозра на вазоспастичну стенокардію». [10]

Медикаментозне управління патологією включає використання таких груп препаратів. БКК включають дигідропіридини (ніфедипін, амлодипін і бенідипін) і недигідропіридини (верапаміл і дилтіазем). Вони запобігають проникненню іонів кальцію (Ca^{2+}) у гладком'язових клітин судин, блокуючи L-тип потенціалзалежних каналів, викликаючи вазодилатацію. БКК ефективно запобігають вазоспазму і є рекомендованим препаратом першої лінії при ВС.

Нітрати розширюють коронарні артерії, посилюють перфузію ішемізованого міокарда та знижують тиск наповнення шлуночків шляхом системної венодилатації, що зменшує потребу міокарда в кисні. Для лікування гострих нападів нітрати короткої дії, а саме сублінгвальний нітрогліцерин та ізосорбід динітрат, можуть ефективно полегшити симптоми протягом 1–3 хвилин. Численні дані свідчать про те, що БКК покращують ефективність нітратів, цей синергічний ефект сприяє комбінованій терапії цими препаратами.

Інгібітори β -гідрокси β -метилглутарил-КоА (ГМГ-КоА) редуктази пригнічують утворення атеросклеротичних бляшок і зменшують ендотеліальну дисфункцію, виявляючи плейотропні ефекти, такі як антиоксидантна активність, що може допомогти послабити вазоконстрикцію. Оскільки ендотеліальна дисфункція сприяє коронарному вазоспазму, статини можуть допомогти в профілактиці. [9,10]

Ацетилсаліцилова кислота, також відома як аспірин, у високих дозах (>325 мг на добу) може посилити коронарний вазоспазм через інгібування простагліну, вазодилататора. Низькі дози ацетилсаліцилової кислоти (<100 мг на добу) можуть сприяти лікуванню венозної артерії через блокаду тромбосану А2, вазоконстриктора.

ІАПФ блокує активність ангіотензинперетворюючого ферменту, який перетворює ангіотензин I в ангіотензин II і гідролізує брадикінін. Таким чином, АПФ знижує синтез ангіотензину II, вазоконстриктора, і підвищує рівень брадикініну, пептидного вазодилататора. Подібним чином блокатори рецепторів ангіотензину II (БРА) блокують звуження артеріол шляхом пригнічення рецепторів ангіотензину II типу 1. ІАПФ/БРА можна легко поєднувати з БКК, і вони відіграють важливу роль у покращенні резерву коронарного кровотоку та ремоделюванні малих судин, пов'язаному зі зменшенням робочого навантаження. [11]

Висновки. Спазм коронарних артерій — гетерогенне явище, яке може виникати у пацієнтів як з необструктивними коронарними артеріями, так і з обструктивною ІХС. Хоча існує значна кількість даних щодо багатьох варіантів лікування ВС, все ще недостатньо досліджень щодо ефективності певних засобів та їх застосовності до мікросудинних спазмів.

Список використаних джерел:

1. Jenkins, Kenny et al. "Vasospastic angina: a review on diagnostic approach and management." *Therapeutic advances in cardiovascular disease* vol. 18 (2024): 17539447241230400. doi:10.1177/17539447241230400
2. Picard, Fabien et al. "Vasospastic angina: A literature review of current evidence." *Archives of cardiovascular diseases* vol. 112,1 (2019): 44-55. doi:10.1016/j.acvd.2018.08.002
3. d'Orey, Francisco et al. "An Unusual Case of Vasospastic Angina Resulting in Multiple Episodes of Cardiac Arrest." *Cureus* vol. 16,1 e51944. 9 Jan. 2024, doi:10.7759/cureus.51944
4. Yang, Guang et al. "Recurrent syncope driven by unique-variant angina pectoris." *Clinical case reports* vol. 12,2 e8460. 1 Feb. 2024, doi:10.1002/ccr3.8460
5. Picard, Fabien et al. "Pharmacological coronary spasm provocative testing in clinical practice: A French Coronary Atheroma and Interventional Cardiology Group (GACI) position paper." *Archives of cardiovascular diseases* vol. 116,12 (2023): 590-596. doi:10.1016/j.acvd.2023.10.002
6. Roth, Gregory A et al. "The Global Burden of Cardiovascular Diseases and Risks: A Compass for Global Action." *Journal of the American College of Cardiology* vol. 76,25 (2020): 2980-2981. doi:10.1016/j.jacc.2020.11.021
7. Montone, Rocco Antonio et al. "Safety and prognostic relevance of acetylcholine testing in patients with stable myocardial ischaemia or myocardial infarction and non-obstructive coronary arteries." *EuroIntervention : journal of EuroPCR in collaboration with the Working Group on Interventional Cardiology of the European Society of Cardiology* vol. 18,8 e666-e676. 7 Oct. 2022, doi:10.4244/EIJ-D-21-00971
8. Nguyen, Thanh Ha et al. "Angina due to coronary artery spasm (variant angina): diagnosis and intervention strategies." *Expert review of cardiovascular therapy* vol. 19,10 (2021): 917-927. doi:10.1080/14779072.2021.1991314
9. Kim, Sung Eun et al. "Comparison of calcium-channel blockers for long-term clinical outcomes in patients with vasospastic angina." *The Korean journal of internal medicine* vol. 36,1 (2021): 124-134. doi:10.3904/kjim.2019.308
10. Lanza, Gaetano Antonio, and Hiroaki Shimokawa. "Management of Coronary Artery Spasm." *European cardiology* vol. 18 e38. 22 May. 2023, doi:10.15420/ecr.2022.47
11. Lin, Yaowang et al. "Impact of aspirin use on clinical outcomes in patients with vasospastic angina: a systematic review and meta-analysis." *BMJ open* vol. 11,7 e048719. 29 Jul. 2021, doi:10.1136/bmjopen-2021-048719

СЕКЦІЯ XXIII. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ КОМАНДНОЇ РОБОТИ В OFFICE 365

Апончук Людмила Степанівна

ORCID ID: 0000-0001-5838-8392

кандидат біологічних наук, доцент кафедри анатомії людини
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Сучасні умови життя і зростаючий обсяг інформації вимагають, щоб освітні середовища готували здобувачів освіти, які зможуть швидко орієнтуватися в конкретній ситуації, самостійно здобувати знання та виділяти головне. В Україні реформування системи освіти нині набуло глобального характеру. Формується модель освіти, яка передбачає використання нових освітніх методик і технологій, яка базується на інноваційних технологічних рішеннях щодо проектування якісного освітнього середовища, серед яких значну роль відіграють хмарні бази даних (сервіси). На сьогоднішній день, значно розширилися можливості організації якісного навчання, доступ до навчальних ресурсів, рівень організації навчального процесу завдяки структуруванню навчального матеріалу і підтримуванню навчальних ресурсів в актуальному стані [1; 2; 4].

На медичному факультеті Волинського національного університету імені Лесі Українки з 2020 року по теперішній час використовується методика для командної роботи в Office 365 від Microsoft – Microsoft Teams, який інтегрує користувачів, вміст і засоби, які необхідні команді для ефективнішої роботи (рис. 1). Застосунок Microsoft Teams об'єднує всіх і все в одному спільному, потужному робочому просторі для навчальних закладів, яка при наявності підтвердженої адреси електронної пошти надає спільний доступ до екрана, щоб здобувачі освіти та надавачі освітніх послуг перебували в одному місці онлайн.

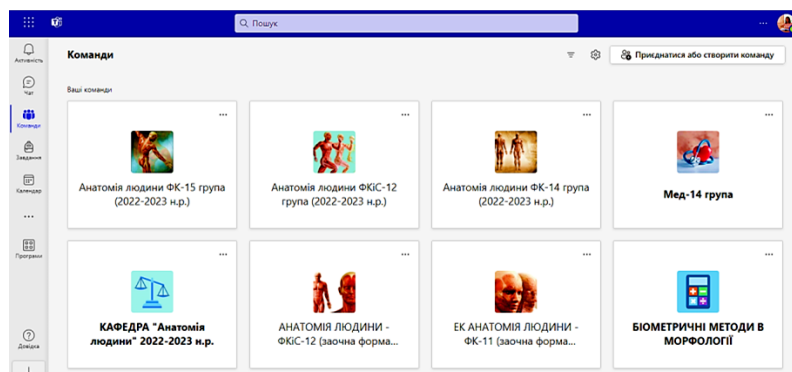

Рис. 1. Вікно команд у Microsoft Teams

Завдяки Microsoft Teams всі учасники освітнього процесу мають доступ до низки сервісів як для індивідуального, так і колективного використання.

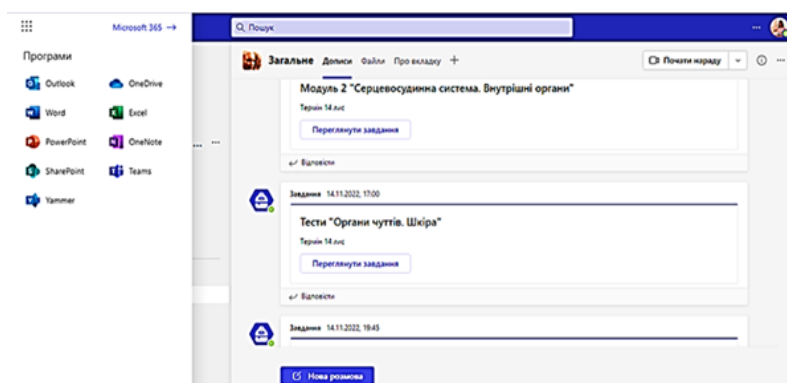

Рис. 2. Робоче вікно програм Microsoft Teams освітнього компонента «Анатомія людини» для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)

Microsoft Teams для навчальних закладів допомагає надавачам освіти легко створювати віртуальні класи, організовувати завдання і спільно працювати над файлами Word, Excel та Power Point (рис. 2), блокнот для класу OneNote (рис. 3) у режимі реального часу, а також учасникам надається необмежений обсяг у пам'яті в хмарному сховищі для кожного користувача і інструментарій для створення сайтів SharePoint.

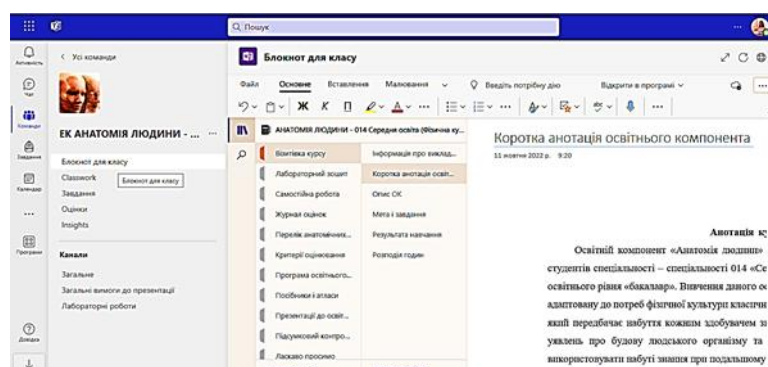

Рис. 3. Робоче вікно OneNote освітнього компонента «Анатомія людини» для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)

Даний застосунок надає можливість якісно та надійно організувати на єдиній платформі лекційні, лабораторні та практичні заняття, до яких здобувачі освіти можуть отримувати доступ у будь-якому місці і у будь-який час, але при наявності інтернету, навіть мобільного. Microsoft Teams дозволяє надавачам освітніх послуг розповсюджувати, надавати зворотний зв'язок та оцінювати завдання здобувачів, передані через Teams, за допомогою вкладки «Завдання». Тестовий контроль, для закріплення матеріалу, також можна призначати студентам завдяки інтеграції з Office Forms [2; 3].

Висновки. Отже, як на мене, застосунок для командної роботи в Office 365 – Microsoft Teams є ефективним і найкращим способом для організації створення освітнього процесу та навчальних курсів в освіті для студентів різних спеціальностей, завдяки якому можна поєднати очне та дистанційне навчання.

Список використаних джерел:

1. Ройко, Л. Л. Використання сервісів Microsoft Office 365 при вивченні освітнього компонента «Вища математика». *Цифрові інструменти у сучасній освіті : матеріали доп.(статей, тез) наук.-практ. інтернет конф. (м. Луцьк, 16 травня 2023 р.)*. Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж». 2023. 182-186

2. Татауров, В.П. & Шишкіна, М. П. (2020). Методика використання сервісів microsoft office 365 для підтримування спільної роботи студентів. *Фізико-математична освіта*, (2 (24)), 151-158. doi: 10.31110/2413-1571-2020-024-2-020
3. Михайловська, Н. С., Кулинич, Т. О., Стецюк, І. О., Шершньова, О. В., & Антипенко, О. О. (2020). Можливості використання сервісів Microsoft Office 365 в умовах дистанційного навчання на клінічних кафедрах. *Актуальні питання дистанційної освіти та телемедицини 2020 : матеріали Всеукраїнської науково-методичної відеоконференції з міжнародною участю (19-20 листопада 2020 року, м. Запоріжжя)*. – Запоріжжя, 112-115.
4. Цвілик, С. Д., Гаркушевський, В. В., & Шимкова, І. В. (2018). Організація проектної діяльності майбутніх учителів трудового навчання та технологій засобами хмарних сервісів. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, (50), 408-412.

СЕКЦІЯ XIV. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСНОВНИХ ПРОЦЕСІВ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФОРМУЛЮВАННЯ ЇХ ХАРАКТЕРИСТИК

Митричко Роберт Станіславович

Аспірант кафедри архітектурного проектування та інженерії
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Криворучко Ольга Юріївна

канд. арх, доцент кафедри архітектурного проектування
Інституту архітектури та дизайну
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Актуальність:

Архітектурна освіта в Україні переважно зосереджена на процесі проектування, залишаючи поза увагою широкий спектр інших важливих аспектів архітектурної діяльності. Проте, професія архітектора охоплює набагато більше, ніж лише проектування. Американський інститут архітекторів регулярно випускає "The Architect's Handbook of Professional Practice", Замість того, щоб давати менеджеру проекту принципи та теорії або змушувати робити висновки з низки кейс-стадій, книга "Project management for the design professional" пропонує практичний посібник з управління щоденними деталями роботи [1]. В Україні подібного довідника немає, що ускладнює роботу архітекторів, особливо в умовах військових дій. Наразі законодавче визначення архітектора зформульовано як суб'єкти архітектурної діяльності [2], і не визначає повний спектр його діяльності.

Архітектурна та будівельна діяльність вже зараз має великий попит, та в подальшому буде активно розвиватись при відбудові постраждалих від воєнних дій регіонів. Але при цьому архітектурна освіта у державних ЗВО ще залишається в моделі, яка була сформована у часи Радянського союзу.[3]

Війна призвела до значних руйнувань інфраструктури, житлових та громадських будівель, створюючи великий обсяг роботи для архітекторів. Водночас, архітектурний ринок скорочується через нерентабельність, і багато малих фірм закриваються. Це призводить до того, що робота, яка раніше була розподілена між багатьма компаніями, тепер лягає на плечі тих, хто залишився на ринку. Також, внутрішня міграція збільшує потребу в житлі для внутрішньо переміщених осіб, що створює додаткові завдання для архітекторів. В таких умовах розуміння процесів є особливо важливим, і є величезна необхідність в ефективній роботі архітектурних фірм. Якщо вони не будуть ефективно працювати, їм буде бракувати часу на розробку якісних архітектурних робіт, що може поставити під загрозу розвиток архітектури в Україні.

Мета: виявити та дослідити основні процеси архітектурної діяльності.

Виклад основного матеріалу:

Основними процесами архітектурної діяльності ідентифіковано наступні: проектний менеджмент, розпланування проектів, бюджетування проектів,

моніторинг та контроль, управління персоналом, управління проектною командою, фінансовий менеджмент, юридичний супровід.

1. Проектний менеджмент

Організація та керування проектами: Архітектор відповідає за організацію та управління проектами, включаючи визначення ролей, відповідальностей та проведення оцінок ефективності. Важливим аспектом є вирішення дилем, пов'язаних з відповідальністю.

2. Розпланування проектів

Розробка проектного плану: Підготовка робочого плану, визначення завдань та етапів проекту. Архітектор повинен розуміти важливість планування проекту, підготовку плану роботи та визначення рівнів проекту.

Ведення календарів проектування: Використання методів, таких як діаграми основних етапів, бар-діаграми та метод критичного шляху для складання графіків.

3. Бюджетування проектів

Складання бюджету проекту: Розробка бюджету для проекту, враховуючи чотири основні способи складання бюджету. Архітектор повинен уникати типових помилок та створювати прогнозну криву витрат.

4. Моніторинг та контроль

Моніторинг графіків і бюджетів: Включає метод моніторингу стану графіку та бюджету, аналіз тенденцій та подолання проблем, пов'язаних з графіками та бюджетом.

5. Управління персоналом

Планування та управління персоналом: Архітектор визначає довгострокові потреби в кадрах, займається коротко- та середньостроковим плануванням у малих та великих офісах, вирішенням короткострокових та довгострокових проблем з персоналом.

6. Управління проектною командою

Формування та керування командою: Організація проектної команди, вибір зовнішніх консультантів та управління командою. Включає ефективну комунікацію з командою та управління клієнтом.

7. Тайм-менеджмент

Управління часом: Архітектор повинен ефективно планувати свій час, контролювати зустрічі, телефонні дзвінки та переривання, управляти поштою та створювати списки завдань. Важливо використовувати "вільний час" ефективно.

8. Маркетинг та переговори

Ефективний маркетинг: Включає створення маркетингового плану, використання клієнтських відгуків та покращення шансів на успіх за допомогою диверсифікації.

Переговори: Мета всіх хороших переговорів, хто повинен вести переговори, переговори щодо обсягу робіт, встановлення правильних гонорарів та вирішення проблем з бюджетом клієнта.

9. Фінансовий менеджмент

Фінансовий менеджмент фірми та проекту: Архітектор повинен розуміти діяльність бухгалтерського відділу, визначати правильний коефіцієнт множення на пряму працю та важливість грошового потоку.

10. Юридичні супровід

Оформлення договорів: Робота з юридичним оформленням договорів із замовниками, підрядниками та співробітниками. Архітектор повинен розуміти правові аспекти та вимоги до документів.

Робота з владою та погоджувальними органами: Взаємодія з органами влади, які мають безпосередній зв'язок до проектування, забезпечення відповідності проектів нормативним вимогам та отримання необхідних погоджень і дозволів.

Висновки

На основі переліку ідентифікованих процесів архітектурної діяльності можна далі детально розглядати методи управління ними. Однак, через відсутність уніфікованих ідентифікацій цих процесів у нормативних документах та літературі, першочерговим завданням є їх детальне описання. Лише після цього можна розробляти та впроваджувати ефективні методи управління, які забезпечать високу якість та ефективність архітектурної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Burstein, David, 1947-; Stasiowski, Frank, 1948, Project management for the design professional URL: https://archive.org/details/projectmanagemen00bur_c47/page/n7/mode/2up
2. Про архітектурну діяльність : ЗАКОН УКРАЇНИ від 31.03.2023 р. № 687-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>
3. Бадюл, М., Скобенко, О., Гапеев, С. і Михайлова, П. 2023. АНАЛІТИЧНА СКЛАДОВА У МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ АРХІТЕКТУРНОГО ПРОЄКТУВАННЯ. Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування. 67 (Жов 2023), 29–47. URL: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.67.29-47>

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВИМИ КОМУНІКАЦІЯМИ НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ: ОЦІНКА ПРОБЛЕМ ТА АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ

Фісуненко Павло Анатолійович

д-р.екон.наук, доцент, декан економічного факультету, професор кафедри
девелопменту нерухомості, фінансів, обліку та маркетингу
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпро, Україна

Кузьмін Віталій Валерійович

здобувач групи ДН-22-1мн
кафедри девелопменту нерухомості, фінансів, обліку та маркетингу
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпро, Україна

Трансформаційні зміни комунікативної поведінки компаній на ринку нерухомості обумовлені впливом сукупності факторів оточуючого економічного середовища. Система управління маркетинговими комунікаціями потребує видозміни із врахуванням впливу аспектів глобалізаційних змін, трансформаційних зрушень в економічній системі держави та впливу діджиталізації. Концепція управління маркетинговими комунікаціями знаходиться у полі зору як вітчизняних, так і закордонних науковців. Вона являє собою «нову форму політичної, наукової, організаційної та технічної сили в суспільстві, за допомогою якої підприємство включається до зовнішнього середовища, здійснюється обмін думками або інформацією для забезпечення взаєморозуміння» [1, с. 485]. Одним із основоположних аспектів трансформаційної видозміни системи управління маркетинговими комунікаціями на ринку нерухомості є необхідність комплексного всеохоплюючого аналізу відповідних стратегічних підходів до такого управління.

Аналіз груп стратегічних підходів до управління маркетинговими комунікаціями на ринку нерухомості, що розглядаються в сучасних літературних джерелах, представлені на рис. 1.

Рис. 1. Аналіз груп стратегічних підходів до управління маркетинговими комунікаціями на ринку нерухомості, що розглядаються в сучасних літературних джерелах

** проаналізовано та згруповано авторами*

Система управління маркетинговими комунікаціями на ринку нерухомості базується на всеохоплюючому характері відповідних видозмін, передбачаючи моніторинг комунікаційної діяльності, діагностику комунікаційного потенціалу компаній, аудит комунікаційних стратегій у середньо- та довгостроковій перспективах. Однак, враховуючи необхідність трансформаційних видозмін, управління маркетинговими комунікаціями забезпечує прогресивний розвиток компаній, акцентуючи її увагу на досягненні стратегічних цілей, формуванні іміджу та бренду, налагодження зовнішніх комунікаційних стратегій взаємозв'язку, формування корпоративної культури.

Маркетингові комунікації є багатогранною категорією, дослідження сутності якої призвело до появи різних підходів, які можна поєднати у чотири відповідні групи [2, 3]:

- управління маркетинговими комунікаційними стратегіями;
- визначення стратегічного рівня управління маркетинговими комунікаціями;
- управління маркетинговими комунікаціями на основі застосування Інтернет-стратегій;
- комплексне стратегічне управління маркетинговими комунікаціями.

Подальші наукові дослідження в даному напрямку доцільно спрямувати на обґрунтування інструментарію стратегічного управління маркетинговими комунікаціями на ринку нерухомості у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Слюсарєва Л.А., Костіна О.М. Удосконалення комунікаційної політики підприємства. Економіка і суспільство. Випуск 16. 2018. С. 484-494.
2. Цурська Б.Г. Стратегія маркетингової комунікації крупноформатного підприємства. Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки) №2(40), 2019. С. 264-270.
3. Рябов І.Б., Шевкопляс І. М. Особливості та сучасні тенденції застосування системи digitalмаркетингу на підприємстві. Ефективна економіка. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8423>.

СУЧАСНІ ОЗДОБЛЮВАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Тарасенко Михайло Євгенович

Аспірант кафедри дизайну та основ архітектури
Національний університет «Львівська Політехніка», Україна

Науковий керівник: Лінда Світлана Миколаївна

д-р.арх., проф., проф. кафедри ДОО
Національний університет «Львівська Політехніка», Україна

Вступ :

У сучасному світі значення якісного медичного обслуговування не можна переоцінити, але однаково важливою є атмосфера, в якій це обслуговування надається. Перебування в медичному закладі часто асоціюється зі стресом і тривогою, тому створення комфортного, майже готельного середовища у клініках може значно поліпшити враження та досвід пацієнтів. Ідея полягає в тому, щоб клієнт, відвідуючи клініку, почувався так, ніби він знаходиться у лобі висококласного готелю, де кожен аспект інтер'єру викликає відчуття затишку, довіри та впевненості в якості наданих послуг.

Це дослідження розглядає застосування сучасних оздоблювальних матеріалів, як засіб досягнення вищевказаної мети, акцентуючи на інноваціях, які можуть революціонізувати внутрішнє середовище медичних установ. Особлива увага приділяється таким характеристикам матеріалів, як їх здатність до антимікробної дії, довговічність, легкість у догляді та естетична привабливість. Аналізуються не тільки функціональні, але й естетичні аспекти, які сприяють створенню безпечного та комфортного простору, підвищуючи загальний рівень задоволення пацієнтів та ефективність медичного персоналу.

Мета :

Метою цих тез є аналіз впливу сучасних оздоблювальних матеріалів на атмосферу та ефективність закладів охорони здоров'я, з акцентом на створенні комфортабельного, готельного типу середовища, яке сприяє поліпшенню враження та досвіду пацієнтів. Тези прагнуть виявити, як правильний вибір і застосування інноваційних оздоблювальних матеріалів може вдосконалити медичне середовище, підвищити якість наданих послуг, зменшити стрес пацієнтів та підвищити загальну продуктивність і задоволеність медичного персоналу.

Виклад основного матеріалу :

1. Підлогове покриття

Вінілові покриття: Гетерогенний та гомогенний вініл чудово підходить для медичних установ завдяки своїй зносостійкості, легкості в очищенні та антимікробним властивостям. Також вініл добре поглинає звук, що робить його ідеальним для шумних приміщень. Популярні виробники, такі як Tarkett та Armstrong, пропонують вінілові покриття, які мають відповідні сертифікати на використання в медичних установах.

Лінолеум: Цей матеріал екологічно чистий, стійкий до бактерій та легко чиститься, що робить його популярним вибором для медичних установ. Виробники як Forbo та Gerflor забезпечують лінолеум, який відповідає високим стандартам якості та безпеки, маючи необхідні сертифікати.

Керамограніт: Цей матеріал відомий своєю високою міцністю, стійкістю до хімічних речовин та легкістю у догляді, що робить його ідеальним для високонавантажених зон, таких як коридори та операційні. Виробники, наприклад, Porcelanosa та Atlas Concorde, пропонують керамограніт, який відповідає міжнародним сертифікатам безпеки.

Мікроцемент: Мікроцемент забезпечує безшовне покриття, що є важливим для підтримки стерильності в медичних приміщеннях. Цей матеріал також має високу стійкість до зносу та легко адаптується до будь-яких дизайнерських рішень. Компанії як Torcret та CimentArt виробляють мікроцемент, який відповідає санітарним нормам для використання в лікарнях.

Вибір підлогових покриттів для медичних установ вимагає ретельного врахування як практичних, так і естетичних аспектів, і ці матеріали є серед тих, що найкраще відповідають вимогам сучасних медичних установ. Важливо вибирати продукцію відомих виробників, яка має всі необхідні сертифікації, що підтверджують їх придатність для використання в сфері охорони здоров'я.

2. Оздоблення стін

Епоксидні фарби та покриття: Ці матеріали ідеально підходять для операційних та інших критичних медичних зон завдяки своїй водостійкості та легкості в дезінфекції. Епоксидні покриття формують міцний, гладкий, непористий шар, який забезпечує легке видалення забруднень та знищення мікробів. Популярні виробники, як Sherwin-Williams та Dulux, пропонують спеціалізовані епоксидні покриття, які мають відповідні сертифікати для застосування у медичних установах.

Мікроцемент: Завдяки своїй універсальності та естетиці, мікроцемент стає популярним вибором для стін у медичних закладах. Це матеріал стійкий до води, легкий у догляді та має безліч варіантів кольорів та текстур. Компанії як Torcret та Microcrete надають високоякісні мікроцементні покриття з необхідними сертифікатами для використання в охороні здоров'я.

ЛДСП (ламіновані деревностружкові плити): ЛДСП широко використовується для виготовлення меблів у медичних закладах завдяки своїм вартісним перевагам та легкості в обробці. Виробники як Egger та Kronospan пропонують ЛДСП, які мають захисні покриття, здатні витримувати часте очищення та дезінфекцію.

Тоноване скло: Цей матеріал забезпечує приватність та естетичну привабливість, ідеально підходячи для відділень та приймальних медичних установ. Виробники як Saint-Gobain та Pilkington пропонують тоноване скло, яке забезпечує енергоефективність та безпеку, відповідаючи всім нормам для використання у медичних закладах.

3. Стеля

Мінеральні акустичні плити: Ці плити ідеально підходять для використання в медичних закладах, оскільки забезпечують відмінну звукоізоляцію, що є критично важливим для створення спокійного та тихого середовища. Вони також легкі у монтажі та не вимагають складного догляду. Виробники як Armstrong Ceiling Solutions та USG Boral пропонують акустичні стельові системи, які відповідають міжнародним стандартам звукоізоляції та вогнетривкості, забезпечуючи також відмінні гігієнічні характеристики.

Металеві стельові системи: Ці системи використовуються в операційних залах, інтенсивних терапіях та інших медичних приміщеннях, де вимоги до гігієни та чистоти є особливо високими. Металеві стелі легко миються та дезінфікуються, не абсорбують запахи та не сприяють розмноженню мікробів. Компанії як Hunter Douglas та CertainTeed пропонують металеві стельові системи, які відповідають вимогам ДБН щодо пожежної безпеки, вологозахисту та легкості обслуговування.

Ці матеріали та системи від відомих виробників мають всі необхідні сертифікати якості, що засвідчує їх відповідність вимогам до медичних установ згідно з українськими державними будівельними нормами (ДБН). Це забезпечує не тільки високу функціональність і безпеку використання, але й довговічність та естетичну привабливість медичного середовища.

4. Вікна та штори

Двокамерні склопакети: Ці вікна забезпечують ефективну тепло- та звукоізоляцію, що є критично важливим для медичних закладів, де контроль за мікрокліматом та зниження зовнішнього шуму можуть значно впливати на комфорт пацієнтів та ефективність медичного персоналу. Виробники як Saint-Gobain та Pilkington пропонують різноманітні типи склопакетів, які відповідають стандартам тепло- та звукоізоляції, а також відповідають вимогам енергоефективності, визначеним у ДБН В.2.6-31:2016 "Теплова ізоляція будівель".

Антимікробні штори: Спеціальні тканини, оброблені антимікробними речовинами, забезпечують не тільки приватність, але й відіграють важливу роль у попередженні поширення інфекцій у медичних закладах. Такі тканини є важливими для використання в зонах з високим ризиком інфекцій, таких як операційні, інтенсивної терапії, та інші стаціонарні відділення.

Смарт скло (розумне скло): Смарт скло, також відоме як електрохромне скло, дозволяє регулювати прозорість скла за допомогою електричного струму, забезпечуючи можливість швидко змінювати його з прозорого на непрозорий. Ця технологія є ідеальним рішенням для медичних закладів, де потрібно забезпечити приватність без використання традиційних штор або жалюзі. Смарт скло може використовуватися в палатах, процедурних кімнатах та інших місцях, де необхідна миттєва зміна приватності.

5. Меблі

Неткані текстильні матеріали: Використовуються для оббивки меблів у пацієнтських кімнатах та очікувальнях. Ці матеріали мають антимікробні та легкі у догляді властивості. Додатково, вони можуть бути виготовлені як гіпоалергенні та антивандальні, забезпечуючи додатковий захист від пошкоджень та алергій, що є важливим в медичних установах.

Метал і нержавіюча сталь: Використовуються для меблів в операційних. Ці матеріали забезпечують довговічність, легкість стерилізації та відповідають високим стандартам гігієни, необхідним для хірургічних відділень.

HPL панелі (High Pressure Laminate): Ці панелі є дуже стійкими до механічних пошкоджень, вологи, хімічних речовин та високих температур, що робить їх ідеальним вибором для виробництва меблів у медичних закладах, особливо у місцях з високим рівнем експлуатаційних навантажень.

Композитні плити та МДФ (середньої щільності фіброплити): Ці матеріали забезпечують відмінні конструкційні якості, естетичну привабливість і можливість різноманітної обробки. Вони широко використовуються для виробництва меблів, що вимагають міцності та довговічності, а також легкості у догляді та гігієнічності.

Ці сучасні матеріали та технології дозволяють створювати меблі, які не тільки відповідають медичним вимогам з погляду гігієни та безпеки, але й сприяють створенню комфортного та функціонального середовища для пацієнтів та медичного персоналу. Виробники, які пропонують ці матеріали, зазвичай мають необхідні сертифікати та відповідають міжнародним нормам якості, що робить їх надійним вибором для використання в медичних установах.

Висновки:

Ці тези зосереджують увагу на критичній ролі сучасних оздоблювальних матеріалів та їх застосуванні в медичних установах. Ретельний вибір підлогових, стінних, стельових покриттів, віконних рішень та меблів не тільки впливає на естетику та комфорт медичних просторів, але й на функціональність, безпеку та ефективність медичного обслуговування.

1. **Покращення гігієнічних умов:**
2. **Забезпечення комфорту та приватності**
3. **Підвищення довговічності та безпеки.**
4. **Естетична привабливість**
5. **Відповідність нормативним вимогам:**

У підсумку, правильний вибір оздоблювальних матеріалів є важливим елементом стратегічного підходу до проектування медичних просторів, що спрямований на покращення якості медичного обслуговування, забезпечення безпеки, комфорту та задоволеності пацієнтів та персоналу.

Список використаних джерел:

1. Армстронг Сілінг Солюшнс. (2020) Технічні властивості епоксидних покриттів. Армстронг. Вилучено з: <https://www.armstrongceilings.com/>
2. Дюлакс. (2019) Водостійкість епоксидних фарб для медичних установ. Дюлакс. Вилучено з: <https://www.dulux.com/>
3. Еггер. (2021) ЛДСП та їх застосування в медичних меблях. Еггер. Вилучено з: <https://www.egger.com/>
4. Кроноспан. (2022) Стандарти виробництва ЛДСП для медичних установ. Кроноспан. Вилучено з: <https://www.kronospan-express.com/>
5. Порцеланоса. (2018) Керамічна плитка для медичних установ. Порцеланоса. Вилучено з: <https://www.porcelanosa.com/>
6. СмартГласс Інтернешнл. (2021) Застосування смарт скла у медичних закладах. СмартГласс Інтернешнл. Вилучено з: <https://www.smartglassinternational.com/>
7. Топкрет. (2020) Мікроцемент у дизайні медичних установ. Топкрет. Вилучено з: <https://www.topcret.com/>

СЕКЦІЯ XXV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ ТА ПРИЙОМИ СУЧАСНОЇ ГРАФІКИ

Соломеннікова Іванна Олексіївна

здобувач вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнський державний університет ім. В.Винниченка, Україна

Науковий керівник: Гусева Любов Григорівна

ORCID ID: 0000-0003-0171-0744

викладач кафедри мистецької освіти

Центральноукраїнський державний університет ім. В.Винниченка, Україна

У час розвитку високих технологій, мистецтво також набуває нових форм, переходить на новий рівень і продовжує свій розвиток. Це стосується і мистецтва графіки. Українські сучасні художники-графіки демонструють широкий спектр творчих пошуків. Багатогранність і складність переплетіння різноманітних стилістичних напрямків, поява нових, експериментування з композиційними і технічними прийомами є свідченням динамічного розвитку графічного мистецтва в сучасному культурному просторі. Виставки графічного мистецтва представляють різноманітність творчих особистостей, широту й глибину зацікавлень художників актуальними проблемами сьогодення. Графічні техніки надзвичайно різноманітні, мають широкий спектр виражальних можливостей і потребують як практичного, так і теоретичного вивчення.

Підґрунтям розвитку сучасної графіки можна вважати новий світогляд початку ХХ століття, що сприяв особливому інтересу до графічного мистецтва та виявам його виразності. Художники культурно-історичної епохи модерну вбачали в графіці художню галузь з широкими можливостями пластичної художньої мови, сприятливої для пошуку ускладненої умовності образних рішень, зв'язку мистецтва з реальною дійсністю, нового синтезу західноєвропейських мистецьких тенденцій та національних художніх традицій [Гоцалюк]. Саме з розквітом стилю модерну, утвердженням нового світогляду, пов'язаний розквіт художньої графіки в Україні. Цьому сприяла поява численних літературно-мистецьких часописів 1900-10-х років, оформлення яких дало перші зразки стилю модерн. Становлення українського варіанта модерну пов'язане з творчістю Василя Кричевського. Художник, використовуючи графічні мотиви українських стародруків і народного мистецтва, спирався на семантичні коди давньої орнаментики, прокладаючи шлях до нової образотворчості [Лагутенко]. Аналіз художньо-стилістичних особливостей української графіки здійснено О. Лагутенко. Стислий огляд результатів дослідження мистецтвознавця засвідчує, що художню графіку 20-х років ХХ століття вирізняє стилістичне розмаїття. В роботах Г. Нарбута простежується захоплення народним мистецтвом, засвоєння прийомів примітиву, використання засобів футуризму. На відміну від стильового синкретизму нарбутівської течії, чітку кубофутуристичну

лінію в українському мистецтві витримував О. Богомазов, а також В. Єрмілов, А. Петрицький. Динамічні ритми перетинають архаїку примітиву в творчості П. Ковжуна, Р. Лісовського, Л. Лозовського. Примітив виявився найбільш стійкою течією в українському образотворчому мистецтві, зокрема графіці. Ознаки примітивізму помітні в творчості Михайла та Тимофія Бойчуків, О. Кульчицької, І. Падалки, О. Павленко, В. Седяра, М. Жука, М. Бутовича, В. Касіяна. Рух від декоративної орнаменталії книги привів В. Кричевського до аналітичної роботи першоосновою книги – графемою літери. Так, виконані ним шрифтові обкладинки сприймаються як художні композиції з геометризаних форм. Конструктивістський напрям у мистецтві книги створювали художники В. Єрмілов, В. Меллер, Н. Генке-Меллер, Г. Цапок, Г. Фішер, А. Петрицький. Високе піднесення львівської графічної школи пов'язане з мистецтвом С. Гординського та П. Ковжуна. С. Гординський працював із силуетом, поєднував декоративізм і конструктивізм, використовував засоби плаката. Емблематизм, аналітизм, декоративність стали також ознаками творів А. Петрицького на початку 30-х років, коли митець перейшов до експресивного фігуративізму. Отже, Художня ситуація першої третини ХХ століття відзначалася різноманітністю стильових напрямків. В українській графіці відобразилися модерн, примітивізм, футуризм, кубізм, експресіонізм, конструктивізм, реалізм, традиціоналізм, неокласика. Послідовну еволюцію стилю у творчості кожного митця сполучено з одночасним існуванням різних манер, полістилізму. Своєрідність пластичної мови складалася через поєднання традиційних мотивів з авангардними засобами творення образу. На цей період припадає розквіт друкованої графіки: ксилографії, ліногравюри, офорта. Соціально-політичні події 1917-39 років зумовили відокремлений розвиток графічної школи у Львові та появи мистецької діаспори у Празі, Варшаві, Ляйпцизі, Парижі. Загальна картина розвитку української графіки доповнюється надбанням митців, які працювали у Празі – Р. Лісовського, І. Мозалевського, Ю. Вовка, В. Цимбала, в Парижі – М. Бутовича, Г. Старицької, у США – О. Архипенка, Я. Гніздовського, у творчості яких традиції мистецтва 20-х років не зазнали насильницької руйнації: тут простежується послідовність художнього розвитку національної графіки. Чимало українських митців виїхало до Москви, Ленінграда. Радянські художники від 1932 і у 40 – 50-х роках підпадали під тиск єдинодержавного творчого методу «відтворення дійсності у її революційному розвитку». Поряд з ангажованим соцреалізмом розвивалося реалістичне мистецтво, де художники знаходили можливості бути вірними собі у ліричних творах. Відбуваються істотні зміни у виборі графічної техніки. Після блискучої довершеності естампних технік, від другої половини 30-х років і у 40 – 50-х роках камерні твори виконували переважно в акварелі, малюнку олівцем, тушшю, сепією, сангіною. Відродження української радянської графіки як мистецтва умовної площинної форми починається з відновлення естампних технік. Процес цей збігається з поверненням історичних, національно-фольклорних сюжетів у творчості М. Дерегуса, Ю. Кратохвилі-Видимської, Я. Музики, О. Кульчицької, С. Гебус-Баранецької, Г. Якутовича, С. Караффи-Корбут. У 60 – 70-х роках мистецтво графіки переживає різні «ізми»: як з класичного авангарду першої третини ХХ століття, так і з синхронних західних течій, відомих переважно з репродукцій. Самобутність українських майстрів виявляється не лише у збереженні фігуративності, національної тематики, а й у вимірі особистості художника, свідомому обстоюванні власного вибору у мистецтві. У 60-і роки вимогам лаконізму «суворого стилю» найбільш відповідала техніка ліногравюри, яка в українському мистецтві цілком природно слугувала втіленню ліричних творів. Нового розвитку в цей час набуло

мистецтво книги. У 70-і роки частіше з'являються у сюжетах станкової та книжної графіки міфологічні персонажі, міметична реальність стає наскрізь метафоричною, предметність алогізується, на містичні перетворюються міжчасові зв'язки. У станковій графіці поетичну реальність створювали за законами аналітичного мистецтва Л. Левицький, Г. Гавриленко, І. Остафійчук. Творчість Г. Гавриленка та І. Марчука виходить за межі фігуративізму до абстракції. На графіці 80-х років особливо позначилися інтелектуалізм і технологічні захоплення, ствердження цього мистецтва як такого, що вимагає вишуканої майстерності. Такими є графічні і теоретичні твори А. Чебикіна, Сергія та Ольги Якутовичів, О. Аксиніна, Ю. Чаришнікова, І. Вишинського, Б.Сороки, І. Подольчака. Художники вільно оперували палітрою різних стилів, манер; інколи на папері вибудовували цілі психологічні лабіринти, як от у Аксиніна, Ю. Чаришнікова. У 80-х роках актуалізується національно-художня традиція, поетика «місця». Пошук біокультурної ідентичності відобразився в образному просторі творів Г. Якутовича, В. Гордійчука, Г. Галинської, О. Івахненка, І. Остафійчука, М. Яціва, Р. Романишина, в шрифтових композиціях В. Юрчишина, В. Чебаника. У 90-і роки митці тяжіли до образно-пластичних відкриттів, відмовляючись від семантичної перевантаженості. З'являлися твори, де «розлиті» спокій присутності, тихого споглядання (графіка О. Сухоліта, П. Макова, Н. Мироненко, пастелі І. Марковського, М. Гейка). Навіть там, де само ототожнення вводить художників у виміри минулих культур, важливим є не стільки символ, метафора, скільки стан, реальність марення (Єгипет В. Хайдурової, Греція О. Бербеки-Стратійчук, І. Кириченка). Отже, графіка останнього десятиліття ХХ століття демонструє розмаїття образних систем, вибір пластичного коду відповідає індивідуальним вимогам. Художники застосовують різні техніки, такі як офорт, літографія, ліногравюра, інтагліо, шовкотрафію, малюнок, акварель, пастель, авторські техніки [Лагутенко].

На початку ХХІ століття спостерігається стійка тенденція до інтеграції та пошуку нової образності, поступово розмиваються межі традиційних видів образотворчого мистецтва, а декоративне мистецтво активно залучене до вирішення проблем образотворчості. У ході вирішення нових задач образотворчості посилюється роль синтезу виражальних засобів, матеріалів, запозичення і взаємовпливи між видами мистецтв, стилістичних пошуків та технологічних експериментів. Творча ідея художника у мистецькому творі втілюється у художньому образі, якому властиві умовність, багатозначність, недовомовленість. Тому художній образ є центральним, системоутворюючим поняттям для різних видів мистецтв. Художній образ реалізується через систему художніх засобів – це образотворчі елементи та художні прийоми, які використовує художник для вираження змісту твору. Основними художніми засобами виразності образотворчого мистецтва є композиція, перспектива, пропорції, світлотінь, колір, ритм, форма, об'єм, штрих, лінія, мазок, фактура, формат [Шевнюк]. Композиція є головною складовою кожного мистецького твору. В синтезі з іншими художніми засобами виразності композиція сприяє розкриттю змісту та ідейного задуму твору, визначає його своєрідність, надає оригінальності, виділяє з-поміж інших робіт. У творі може бути одна чи кілька композиційних схем. Так, композиція що розвивається по горизонталі, здебільшого виражає спокій, вертикалі надають композиції стійкості, впевненості. Композиція, побудована по діагоналі, стає динамічною, її емоційний вплив також залежить від напрямку руху. Так, рух з лівого кута в правий верхній дає відчуття злету, а рух з лівого кута в правий нижній – стрімкого спаду, падіння [Павленко]. Виразність втіленого образу у творі також залежить від обраної художньої техніки (малюнок

різними графічними матеріалами, техніки друкованої графіки тощо), а також особливості використання окремих прийомів роботи, як от гризайль, «сухий пензель», штрихування, травлення, гравірування тощо [Берлач].

Отже, виразність художнього образу в творах графіки визначається композицією, вибором комплексу і характером прояву засобів виразності, вибором техніки виконання роботи та відповідних прийомів виконання.

Список використаних джерел:

1. Берлач О. П. Графічні техніки в образотворчому мистецтві : навчальний посібник. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2022. – 103 с.
2. Гоцалюк А. А. Естетична виразність української графіки у національних мистецьких практиках ХХ століття // Гілея: науковий вісник. - 2019. - Вип. 143(2). - С. 34-37. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_143\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_143(2)_9).
3. Лагутенко О. А. Графіка України 20 – поч.. 21 ст. // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-26851>
4. Павленко А. Значення композиції в образотворчому мистецтві та її роль у прочитанні художнього твору / А. Павленко, С. Г. Пашукова, Н. М. Пшінка // Актуальні проблеми сучасного дизайну : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (20 квітня 2018 р., м. Київ) : у 2-х т. – Київ : КНУТД, 2018. – Т. 1. – С. 98-101. <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/10021>
5. Шевнюк О.Л. Словник термінів образотворчого мистецтва: Навч. посіб: Вид.2-ге, виправлене і доповнене. — К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. — 100 с.

МИСТЕЦТВО СТАФФОРДШИРСЬКОГО АНГЛІЙСЬКОГО ФАРФОРУ

Семенюта Олександра Юріївна

Здобувач вищої освіти

Факультету Образотворчого мистецтва, реставрації та дизайну
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Україна

Науковий керівник: Школьна Ольга Володимирівна

Доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри образотворчого мистецтва
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Україна

Зараз у Північному Стаффордширі можна зустріти небагато гончарів які не народились саме там. Також багато людей можуть простежити свій зв'язок з гончарством через декілька поколінь.

Стаффордшир був однією з найпотужніших праць о 1760-му році. Виробництво було на самому піку не тільки в Англії, а й в усьому світі. Виробництво було швидким, якісним і цінувалось навкруги.

У XVIII столітті вже було більше ніж півсотні гончарних майстерень. Виробництво збільшувалося так як і попит на нього. У 1762 році було понад 150 гончарних заводів, де працювали 7 000 людей, а до 1 800 року вже 15 000 – 20 000 і з часом зростала [3; 4]. Білий посуд та прекрасний червоний глиняний посуд зробив не аби який прорив в історії і його обожнювали усі. Особливо це стало популярним коли Джосія Веджвуд зробив гарну рекламу посуду о 1760-их роках.

Все більше зростала промисловість в Стаффордширі та допомагало людям з заробітком. І це саме тому що було багато технологічних інновацій. Саме Джоном Дуайтом були представлені вироби з білим посудом і соляною галуззю у 1680-х роках [5]. Але у 1720-х роках посуд удосконалився і люди могли використовувати його для чаювання. Тож виробництво збільшувалося і стало люди виробляли фаянсу та кераміку і інших містах таких як: Лондон, Халлі, Ліверпуль, Брістон, Сандерленд, Шропшир, Ньюкасл-апон-Тайн, Шотландії та Йоркшир [6; 7; 8; 9; 10; 11]. Було досліджено що гончари часто мігрували та це було задокументовано. Вони приносили свої коригування але притримувались стилю та технологій. Стаффордширські гончари були у Камбрії, Шропшир також в Бові-Трейсі, Ньюкасл-апон-Тайн, Шотландії та інших містах починаючи з кінця 1680-х роках і до другої половини XVIII століття.

В самому Стаффордширі на той час було менше 20 працівників натомість як в інших, більших фабриках було понад 500 робітників [13]. На той час було не багато людей які проектувати вироби але можна знайти в документаціях, що був такий Аарон Вуд [14]. Наприкінці XVIII століття збільшилось виготовлення допоміжних обладнань для виготовлення посуду та до середини XIX століття стали виробляти спеціальні ходулі, шпори для підтримки під час випалу, тож за допомогою цього це збільшило виробництво в усій Британії та за кордоном. Тож інші фабрики використовували стаффордширські продукції бо їм було це вигідно.

З часом усі ручні вироби стали виробляти на токарному верстаті та посудини та декор стали виглядати одноманітно. Це стало через те що торгівля між фабриками стала як звичайне діло. Прикладом цього був у 1750-х та 1760-х роках, Джон, Томас та троюрідний брат Джосія Веджвуд гончари перепродавали вироби набагато більше ніж купували [15; 16]. Виробництво було настільки великим, що в 1762 році експорт

досягав великої кількості у Лондоні, Ліверпулі, Брістоля, Халла та деякі колонії в Америці та Індії, також до усіх портів Європи. Тож більше п'яти шостих продукції зі Стаффордшира продавались за кордон[18; 19]. За допомогою цього виробництво стало набагато більшим, удосконалювався транспорт, дороги та канали.

Для того щоб полегшити торгівлю за кордоном і у себе вдома, стаффордширські фабриканта у 1760-их роках спромоглись інвестувати у поліпшення доріг, каналів і транспорту. Велике значення мав винахід каналів Трент і Мерсі в 1777-му році. Він убезпечив гончарним заводами вільну дорогу до моря та торгівлю зовні, через порти Ліверпуль і Халл. Продукція стаффордширських виробників зацікавила нижні, середні і середні частини ринку, г якими якість і ціна мала велике значення. Але так як французька і китайська порцеляна йшла попереду, а ще краще справи йшли у Сполучених Штатах, фірми Стаффордширу програвали.

В 1850-их роках щоб бути рівні з Європейськими колегами, вони вражали тим, що дали назви фаянсу і чавуну «новий фаянс», «порцеляновий фарфор», «порцеляновий непрозорий». Стаффордшира до 1835-го року доставляли Європі більше експорту, а потім зайняла головне місце призначення стаффордширських виробників. Але вона не обділена увагою в торгівлі і Північну Америку, яка протягом більш ніж століття зростала. З низькою оцінкою виробу стаффордширських гончарів вважались непридатними для британського покупця а для північноамериканської колонії були вигідним звалище для несучасних. Доведено, що так дійсно сталося і є свідчення Веджвуда 1766-го року [21].

Список використаних джерел:

1. Potters' petition to Parliament, quoted in A. R. Mountford, *The Illustrated Guide to Staffordshire Salt-Glazed Stoneware* (London: Barrie and Jenkins, 1971), p. 11.
2. Frank Burchill and Richard Ross, *A History of the Potters' Union* (Hanley, Stoke-on-Trent, Eng.: Ceramic and Allied Trades Union, 1977), p. 27.
3. Chris Green, *Fulham Pottery Excavations 1971–79* (London: English Heritage, 1999), pp. 125–26.
4. Hugh Tait, "Burslem Potters in Cumbria Around 1700," *Ars Ceramica* 7 (1990): 30–32.
5. David Higgins, unpublished research; Maurice Hawes, "The Migration of Pottery Workers between Stoke-on-Trent and the Broseley Area in the Eighteenth Century," *Journal of the Wilkinson Society* 2 (1974): 7–9.
6. Brian Adams and Anthony Thomas, *A Potwork in Devonshire: The History and Products of the Bovey Tracey Potteries 1750–1836* (Devon, Eng.: Sayce Publishing, 1996), p. 12.
7. Too numerous to mention, but Ralph Wedgwood is perhaps the best known, working briefly at Ferrybride from 1798. See Heather Lawrence, *Yorkshire Pots and Potteries* (Newton Abbott and North Pomfret, Vt.: David & Charles, 1974), pp. 148–49, 268–81, *passim*.
8. Elizabeth Adams and David Redstone, *Bow Porcelain* (London: Faber & Faber, 1981), p. 72.
9. *Staffordshire workmen are recorded at the Gallowgate and Delftfield Potteries in Glasgow from 1770*. Jonathan Kinghorn and Gerard Quail, *Delftfield: A Glasgow Pottery, 1748–1823* (Glasgow: Museums and Art Galleries, 1986), p. 23.

[illegible]

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ IV МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ІННОВАЦІЇ ТА НАУКОВИЙ
ПОТЕНЦІАЛ СВІТУ»**

24 травня 2024 року ♦ Запоріжжя, Україна

Українською, англійською та польською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 24.05.2024. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 24,05. Замовлення № 24/005. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@mcnd.org.ua

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.